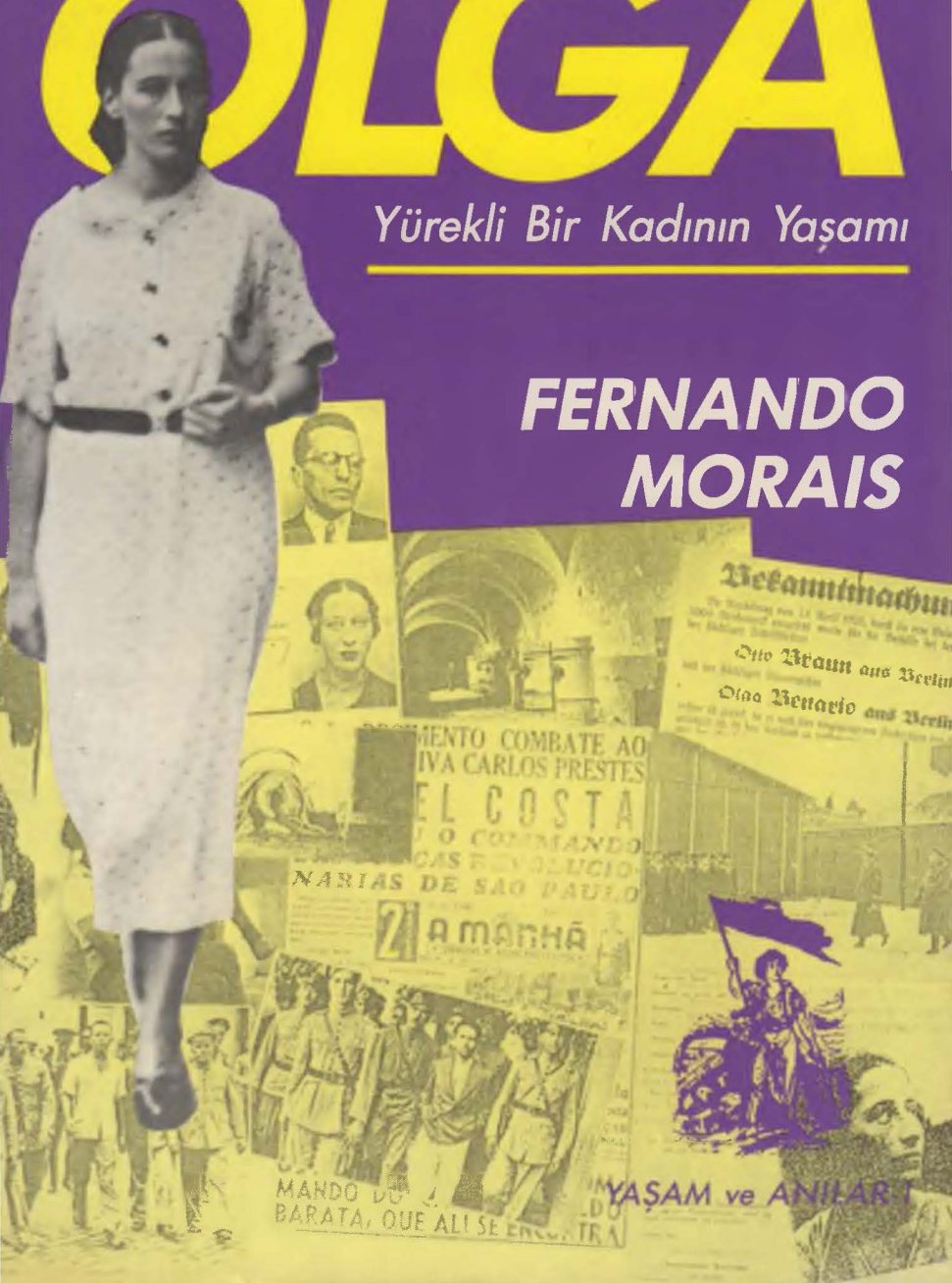
OLGA

Yürekli Bir Kadının Yaşamı

FERNANDO MORAIS

YAŞAM VE ANILAR

İnsanın yaşamı eylemleri ve tanıklıklarından oluşur. Belge Yayınları, daha önce Sabiha Sertel, Che Guevara, Gramsci, Sacide Çekmeci, Domitila, Memduh Mahmut Uyan'ın anı, günlük ve mektuplarını yayınlamıştı. Ronald Fraser'in «1968/ İsyancı Bir Öğrenci Kuşağı» adlı sözel tarih çalışması da ikiyüzü aşkın militanın anlatıları üstüne kurulduğu için bu çerçevede değerlendirilebilir.

Yeniden düzenlediğimiz Yaşam ve Anılar *dizisinin ilk kitabı olan «Olga/Yürekli Bir Kadının Yaşamı», Brezilyalı yazar-gazeteci Fernando Morais tarafından kaleme alındı. Birçok ödüle sahip olan Fernando Morais halen Sao Paulo eyaletinin kültür bakanı.*

Belge Yayınları : 96
Birinci Baskı : Eylül 1990

OLGA / Copyright : Fernando Morais, Sao Paulo (1985) / Dizgi-Baskı : YAYLACIK / Redaksiyon : Birol Keskin / Tashih : Sema Erdemli, Kâmil Sevinç / Kapak : MAYA / Kapak Baskı : Orhan Ofset / Cilt : ÖZLEM / BELGE-ULUSLARARASI YAYINCILIK Başmusahip Sokak 16/ 302 Cağaloğlu - İSTANBUL / Tel : 511 53 20

Fernando Morais

OLGA
Yürekli Bir Kadının Yaşamı

Türkçesi :
Nesrin ORAL

YAŞAM VE ANILAR

«Dünya üzerindeki doğru, iyi, en iyi uğruna savaştım.»

BERLİN, ALMANYA
NİSAN 1928

Herşey yıldırım hızıyla olur.

11 Nisan 1928. Saat sabahın dokuzu. Polis memuru Gunnar Blemke Berlin-Moabit Ağır Ceza Mahkemesi'nin maun kaplı duruşma salonunda ilerlemektedir. Kolundan tuttuğu yirmisekiz yaşındaki kelepçeli öğretmen Otto Braun'u getirmektedir. Braun «vatana ihanet»le suçlandığı için kelepçelenmiştir. Birbuçuk yıldır hapiste mahkemeye çıkmayı beklemektedir. Gardiyan Braun'u tutukluyu sorguya çekecek olan adliye başkâtibi Ernst Schmidt'in masasına götürmektedir. Yandaki masada zabıt kâtibi Rudolph Nekien daktilosunun başında uykusunu dağıtmaya çalışmaktadır. Mahkeme salonunun diğer ucunda, Schmidt'in tam karşısındaki avukatlar ve halk için olan bölüm bir tahta parmaklıkla ayrılmıştır. Orada yarım düzine genç, kadın ve erkek oturmaktadır. Sonradan gardiyan, «Onları hukuk öğrencisi sandım», diyecektir. Blemke yetkili karşısında hazır ol'a geçer ve bildirir:

«Tutuklu Otto Braun.»

Bir anda ensesinde sert birşey hisseder. Başını çevirir ve bir tabancanın kara ağzıyla burun buruna gelir. Koyu renk saçlı ve mavi gözlü güzel bir kız sert bir sesle emreder:

«Tutukluyu serbest bırakın!»

Dinleyici bölümündeki gençler çarçabuk iki gru-

ba ayrılır, adliye başkâtibi Schmidt'in üzerine atılır ve zabıt kâtibi Nekien'i etkisiz duruma getirirler. Schmidt öne doğru atılır. Ayağının ucuyla yerdeki alârm düğmesine basmayı başarır. O anda kızıl saçları omuzlarına inen iriyarı biri tabancayı başına dayar. Grubu yöneten mavi gözlü genç kızın tabancası hâlâ başgardiyana çevrilidir. Onun silâhını alır ve geri geri çıkışa doğru gider. Vücudu tutukluyu örtmektedir. Yanındakilere bağırır:

«Sokağa! Sokağa!»

Adliye memurlarına döner:

«Kımıldayan kurşunu yer!»

Gardiyan ve iki adliye memurunun yüzleri duvara döndürülür. Kız grubun çabucak kaçmasını emreder. Grup Braun'la birlikte ana çıkışa doğru koşarken, onun son haykırışı hâlâ mahkeme salonunda yankılanmaktadır.

«Kımıldayan kurşunu yer!»

Hızla koridorlarda kaybolurlar. Grup daha adliye sarayının çıkışına giden basamaklarda dağılır. Her biri ayrı bir sokağa kaçar.

Genç kız tabancasını yün heybesine sokar ve koşar adım Post stadı alanını geçerek hızla orada kapıları açık onu bekleyen küçük yeşil bir kamyonete biner. Direksiyonda göze çarpacak kadar büyük burunlu bir adam oturmaktadır. Aracın arkasında ve hâlâ kelepçeli olarak Otto Braun büzülmüş oturmaktadır, kaygılı ve şaşkın.

Hurda araç Berlin caddelerinde ilerlemektedir. Üç gencin alârm sirenleri hâlâ birkaç blok öteden duyulan hapishane çevresinden uzaklaşması gerekmektedir. Kentin güney bölümüne yönelirler, işlek caddelerden kaçınmaktadırlar, tahkimat kanalını ve Blücherpark'daki Bethlehem mezarlıklarını geçerler. Neukölln bölgesine ulaştıklarında kız, Otto ve karakteristik burunlu genç adam nihayet rahat bir soluk alabileceklerdir. Neukölln kendi çevreleridir.

Daha ikindide *BERLİNER ZEITUNG AM MITTAG*'ın (Berlin Öğle Postası) özel baskısı sabah Moabit'de yaşanmış olan «aşırı atak Çılgın Batı tabanca sahnesi»ni tüm ayrıntılarıyla ve kalın manşetlerle anlatmaktadır.

Gazete «komünist baskını»nın genç ve güzel liderinin ismini ilk elden öğrenmiştir: Olga Benario.

Olga ve sevgilisi Otto Braun Komünist Gençlik'in -KG- onlara bulabildiği Ziethen sokağındaki küçük bir evde saklanırlar. Olga gazetelerin haber bölümlerini tekrar tekrar okumaktadır: «Aşırı atak Çılgın Batı tabanca sahnesi...» Her defasında «aşırı atak» deyimi üzerinde durmaktadır. Bu gerçekten de o sabah yapmış olduğu şeyi dile getirebilecek tek sözcüktür. Neukölln işçi mahallesinin Komünist Gençliğinin tutumu da aşırı ataktır. Olga loş odanın perdeleri arasından dışarı baktığında tahmininin doğru çıktığını görür. Yarım saat önce polis ekipleri bölgeyi taramış ve ilân sütunlarına ve duvarlara büyük ilânlar asmıştır. Bu ilânlar başsavcının emriyle alelacele bastırılmıştır. Bunlarda «yazar Otto Braun» ve «steno Olga Benario»nun kaldıkları yeri bildirenlere beşbin Mark ödül vaat edilmektedir. Olga aşağıda, sokakta cüceyi andıran Gabor Lewin ile sinirli görünen Emmy Handke'nin siluetlerini geçer. Her iki yoldaş da o sırada tüm ilânları duvarlardan koparmaya çalışmaktadır.

Polisin kaçakları ararken Neukölln çevresinde bir halka oluşturmuş olmasına karşın yalnızca birkaç blok ötede, Müller birahanesinin mahzeninde bir toplantı yapılmaktadır. KG'in üyeleri Otto Braun'un kurtuluşunu kutlamaktadır. Meyhanenin arka bölümlerinde yüzlerce kişi bir araya gelmiştir - genç kızlar, genç adamlar, eşleri ve çocuklarıyla işçiler. İlk olarak saçları örgülü bir genç kız söz alır ve Braun'u kurtarma eylemine katılmış olan herkesin güvenlikte olduğunu bildirir. Kız eylemin boş silâhlarla gerçek-

leştirilmiş olduğunu açıkladığında yoğun bir alkış kopar.

«Kimseyi yaralamak istemiyorduk... Moabit'deki polisler daha çabuk davranmış olsalardı kuşkusuz şu anda yalnızca Braun'u değil, baskına katılan tüm yoldaşlarımızı da nasıl kurtaracağımızı düşünmek zorunda kalacaktık. Ancak gençlerimiz Moabit'de yüzlerce Alman işçisini hapseden faşistleri boş silâhlarla dize getirmeyi gerçekten başarmışlardır.» Gece saat onbirde bir polis ekibi Müller birahanesine baskın yapar ve tüm toplananları copla dağıtır. Olga odasından çatışmanın Ziethen sokağında yol açtığı kaynaşmayı izleyebilmektedir. Otto uyumaktadır ve arkadaşının tedirginliğinden habersizdir. Olga kısılmış radyodan dinlediklerinden huzursuz olmuştur. Tüm sabah haberleri günün olayını - Moabit Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki baskını - yorumlamaktadır. Ancak tüm gazete ve haberler rahatlatıcı bir kesinlik sağlamaktadır: Eyleme katılanlardan yalnızca kendisi polis tarafından teşhis edilebilmiştir. Diğerleri ile ilgili ancak belirsiz tanımlamalar vardır. Örneğin Rudi König «kâtip Nekien'in gırtlağına sarılan, kısa saçlı, güçlü bir esmer» olarak tanımlanmıştır; aynı biçimde Margot Ring «en fazla onbeş yaşında, tombul, kızıl saçlı bir kız»dır. Tanıklar Erich Jazoch'un «tabancayı başkâtibin başına kırmızı bir leke kalacak kadar fazla bastıran, uzun saçlı bir fasulye sırığı» olduğunu söylerler. Kaçış sırasında cezaevi kapısında bulunan bir adliye memuru, Erich Bombach'ı «her iki elinde de birer tabanca olan bir metre otuz santimlik bir çocuk» olarak tanımlar, düz arkaya taranmış saçlarıyla incecik Klara Seleheim'ın ise «kız ya da erkek olabileceği» söylenmektedir. Gerçi polis tüm bu genç insanların kimliklerini bilmemektedir, ama Olga ve Otto hakkında herşeyi bilmektedir. Bu yüzden her ikisi çok huzursuz birkaç hafta geçirirler. Polis çemberi gittikçe daralmaktadır. Neukölln'deki işçi aileleri arasındaki dayanışmaya karşın tutuklan-

ma tehlikesi giderek artmaktadır. Metal işçileri ve fırıncıların göze çarpmayan evleri gençlerin dört, beş gün saklanabilecekleri komplocu barınakları olur. Güvenliklerinden KG'in örgütlenme bölümü sorumludur. Bölüm yasadışı etkinlikle görevlidir ve örgütü sağın ve polisin saldırılarına karşı koruma konusunda deneyimlidir. Almanya Komünist Gençlik Birliği, AKGB'den yoldaşlar yeni yeni saklanma yerleri bulmaktadırlar. Polisin yaklaştığını sezer sezmez başka bir eve taşınılmasını sağlarlar.

Bu günlerde Berlin sinemalarında her gösterimden önce bir projeksiyon yapılmaktadır. Ekranda Olga ve Otto'nun resimleri ve yerlerini bildirenler için ortaya konan beşbin Marklık ödülle bir arama ilânı görülmektedir. Her defasında sinemadaki izleyiciler gösterilen iki genci tekrar tekrar alkışlarlar - ve her defasında salonda ışıklar yeniden yanar ve silâhlı polis birlikleri sinemaya girerler. Işıklar söner sönmez yuhalamalar ve ıslıklar başlar, kâğıttan toplar havada uçuşur. Polisi en çok rahatsız eden şeyse, ödülün bir işçinin iki yıllık ücreti kadar olmasına karşın kimsenin ihbarda bulunmamasıdır.

Temmuzun ilk günlerinde Asliye Mahkemesi başkanı Franz Vogt basını makam odasında - üç ay önce olaylara sahne olan mahkeme salonunun hemen yanında - toplar. Vogt, başsavcı tarafından imzalanmış yeni bir ilân gösterir. Bu ilânda başsavcı beşbin Marklık ödülü kaldırmaktadır, «çünkü ulaşan haberlere göre adı geçenler yurtdışına kaçmayı başarmışlardır.»

Bu kes polis yanılmamıştır: Olga ve Otto birkaç gün önce arabayla Berlin'den kaçmış ve Polonya sınırına doğru Stettin'e gitmişlerdir. Oradan da Moskova'ya giden trene binmişlerdir. Yargıç Vogt Berlin'de gazetecileri kabul ettiği sırada çift çoktan Polonya-Rusya sınırındaki bir trendedir. İkisi de sahte belgelerini yüz çizgilerinden Asyalı olduğu anla-

şılan genç bir Kızıl Ordu görevlisine göstermektedirler. Tren yavaş yavaş Moskova'ya doğru hareket eder. «Emekçi topraklarına» girmiş olmanın verdiği duygulanmayla Olga bu «halk askeri»ne sevecenlikle el sallamaktan kendini alamaz. Oysa asker onu düş kırıklığına uğratarak hiçbir şey görmemiş gibi davranır.

BUENOS AİRES, ARJANTİN
NİSAN 1928

Buenos Aires limanına bir araba vapuru girmektedir. Yolcular arasında yüzbaşı Luıs Carlos Prestes de vardır. Otuz yaşındaki adam zayıf, ancak biraltmış boyundadır. İki hafta boyunca bir öküzün sırtında Paraguay'daki bataklık Chaco ovasını geçmiştir. Bolivya'nın batısındaki La Gaiba kasabasında geçirdiği oniki ay onu çok fazla yıpratmıştır. Uzun, gür sakalı, elmacık kemikleri fırlamış zayıf bir yüzü gizlemektedir. Tekrar tekrar gelen sıtma nöbetleri izlerini bırakmıştır.

Onun Arjantin başkentinin limanına varışı, sonsuza dek vatanı Brezilya'nın tarihine geçecek olan bir serüveni bitirmektedir. Bir yıl önce Prestes devrim generali olarak general Miguel Costa'nın yanında altıyüzyirmi kişilik ordusunu Bolivya'ya sürgüne götürmüştür.

Orada teçhizatını La Paz'daki hükümetin temsilcisi, binbaşı Carmona Rodo'ya teslim etmiştir: doksan mavzer, dört ağır makineli (ki bunlardan biri hemen hemen işlemiyordu), iki bozuk makineli tüfek ve yaklaşık sekizbin atımlık cephane. Silâhların Bolivyalı binbaşı ve iki Brezilyalı subayın imzalarıyla kısa bir belgede doğrulanan bu gönüllü teslimiyle ikibuçuk yıllık bir sefer sona erdirilmektedir. Prestes'in yandaşları yaya ya da katır sırtında oniki Brezilya devletinden geçmiş ve bu sırada en azından yirmibeşbin kilometre katetmişlerdir!

Tüm katılanlar ayrıcasız sınır dışı edilecek ve silâhları alınacaktır. Ancak askerler yaptıklarıyla tarihe geçeceklerini çoktan bilmektedirler. Gün sona ererken bu hırpaniler ordusu artık tüm kıtada «Prestes'in yenimlez konvoyu» olarak tanınmaktadır. Bu küçük asiler «kümeciği» devlet başkanı Artur Bernardes'in generalleri yönetimindeki baştan ayağa silâhlı birliklerine tek bir yenilgi almaksızın karşı durmuşlardır. Bu konvoya rastlamış ya da onun hakkında birşeyler duymuş olan yüzbinlerce Brezilyalı onun lideri komutan Luıs Carlos Prestes'e «umudun şövalyesi» demektedir.

1922'deki Rio de Janeiro tabyasının askerî darbesi genel bir olağanüstü durum ilânına neden olur. Minas Geraes devletinden Artur da Silva Bernardes yeni devlet başkanı olur ve bir olağanüstü durum hükümetiyle dört yıllık görevine başlar.

Aşırı otoriter bir politikacı olan Bernardes, karşı çıkan oligarşilerin gücünü kırar ve Bahia ve Rio de Janeiro federal devletlerine müdahalede bulunur. Silâhlı kuvvetler komutanıyla yakın ilişkisi sonunda halk arasında yönetimi süresince görülen huzursuzluklara neden olur. Başkaldırı hareketleriyle mücadele bahanesiyle genel baskı yöntemleri uygulanır.

Bu siyasal ortamda sonradan Prestes'in konvoyu olacak kol doğar. Ancak bunun kurulmasında Prestes'in rolü yoktur. General Isidoro Dias Lopes ve o zamanki binbaşı Miguel Costa birliklerini 5 Temmuz 1924'de Sao Paulo'ya sürdüklerinde, Prestes henüz Rio Grande do Sul'da Uruguay sınırı yakınındaki küçük bir kent olan Santo Angelo'nun demiryolu taburunda yüzbaşı olarak görev yapmaktadır.

Her iki Sao Paulolu subay oradaki askerî garnizonlardan destek istemek için federal başkent Rio de Janeiro'ya doğru yürürler. Bernardes hükümetini devirmek istemektedirler. Sao Paulo'da federal ordu birliklerince sarıldıklarında her ikisi de ikibin kişilik or-

dularını güneye yöneltirler. Hedefleri Parane devletindeki Foz do Iguaçu kentidir.

29 Ekim sabahı erken saatlerde yüzbaşı Prestes, annesi Leocâdia'ya küçük bir veda mektubu bırakır. Onun komutasındaki Santo Angelo demiryolu taburu baş kaldıran Paulistlerin yardımına koşar. Bu biçimde aynı zamanda da seksen kilometre uzaktaki Sao Luıs 3. süvari alayında yönetime karşı bir ayaklanma başlatmış olurlar.

Tam zamanında uyarılan hükümet artık tüm devleti dolanan tutuşmuş ateşleme fitilinin bir bölümünü söndürmeyi başarır. Uruguaiana, Alegrete ve Cachoeira kışlalarındaki ayaklanmalar bastırılır. Böylece Prestes'in tüm Rio Grande do Sul'u ayaklanmadan yana çekme girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Prestes Sao Luıs'e gider ve orada genel karargâhını kurar. Bundan sonraki dönemde Sao Nicolau, Santo Angelo, Santiago da Boqueriao ve Sao Borja kentlerini ele geçirir.

Prestes, birliğinin yetersizliğinin bilincindedir: Sivil ve asker ancak binbeşyüz adamı vardır. Silâhlar savaşanların ancak yarısına yetmektedir: sekizyüz mavzer ve birkaç makineli tüfek. Bu arada hükümet birlikleri direnişi kırmak için Sao Luıs'e doğru yola çıkmışlardır: dörtbin iyi eğitilmiş ve tepeden tırnağa silâhlı asker.

Bu güç eşitsizliği, sonraki iki yıl boyunca Prestes'e ün ve kötü ün kazandıran dahice askeri oyunların ilklerinden birine neden olur. Prestes düşmana birliklerinin Sao Luıs'de toplandığı yanlış haberini ulaştırırken, ordusu kuzeye doğru yürümektedir. Hükümet birlikleri kente saldırdıklarında ise hiç asi bulamazlar. Onlar çoktan ikiyüz kilometre uzakta, Uruguay nehri çevresindeki cangıllardadır.

Prestes'in Sao Paulolu asilere katılmak istediği Foz do Iguaçu'ya ulaşmak için ise, onun beden gücünden çok kurnazlığına bel bağlaması gerekmektedir. Tek bir adam kaybetmeksizin, şaşırtma manev-

raları ve ustaca oyunlarla hükümet birliklerine büyük kayıplar verdirmeyi başarır. Cephane çok az olduğu için asilerin yapacakları her atışta Prestes'in onayı gerekmektedir. Prestes'in 1 Nisan 1925'de Foz do Iguaçu'ya zaferle girişi Paulistlere yeni güç verir. Bu arada onların asker sayısı pek çok karşı tarafa geçiş nedeniyle 5 Temmuz'da Sao Paulo'dan çıkış sayısının yarısına inmiştir. Luıs Carlos Prestes ve Miguel Costa birliklerini toplarlar ve yaya olarak Brezilya içbölgesini - Sertao'yu - geçerler.

Konvoy ilerleyebildiğince ülkeyi zikzaklar çizerek geçer. Askerler bir çiftlikte at sürüleri bulmayı başardıklarında, yollarını birkaç hafta ya da ay boyunca at sırtında sürdürebilmektedirler, yoksa yaya gitmek zorundadırlar. Yiyecek durumu dengesizdir, ancak bazen yeterli yiyecek bulmaktadırlar, genelde yolculuklarını günlerce yalnızca az miktardaki su yedekleriyle sürdürürler. Kıt öğünleri un ve kesme şekerden oluşmaktadır. Konvoy yolda aç insanlara rastladığında birlik erzakı pek de seyrek olmayarak tümüyle tüketilmektedir. Birliğin komutanları Sertao halkının yürekler acısı yaşam koşulları karşısında dehşete düşmüşlerdir. Her ikisi de orta sınıftandır ve Güney'in yoksulluğunu iyi bilmelerine karşın burada, oradakinin birkaç misli açlık çeken ve sefaleti ve geri kalmışlığıyla onları şoke eden bir Brezilya ile karşılaşmışlardır. Prestes küçük çocukların topraktan kökler çıkarmalarına ve bunlarla tek günlük öğünlerini hazırlamalarına pek çok kez tanık olur. Bu ona, bu ülkedeki koşulları değiştirmenin zorunlu olduğunu açıkça gösterir.

Birlik her köyde yeni yandaşlar kazanır. Prestes adamlarını büyük bir disiplinle yönettiğinden halk askerleri saygıyla karşılamaktadır. Bir köy ele geçtiğinde çoğunlukla büyük toprak sahiplerinin tek başına koskoca bölgeler üzerindeki haklarını «belgeleyen» ve onlara köylüleri sömürme hakkı tanıyan belgeler yakılır. Örneğin hırsızlık için adam öldürme

gibi ağır ceza suçundan hüküm giymiş olanlar dışında tüm mahkûmlar konvoy subayları tarafından kısaca sorgulandıktan sonra serbest bırakılırlar.

Ülke içindeki yolları boyunca birliğe yaklaşık elli kadından oluşan bir grup eşlik etmektedir. Ancak bu, bu durumda sözünü dinletemeyen Prestes'in isteğine karşın olmaktadır. Birçok kadın uzun yürüyüş boyunca çocuk doğurur, umut ışığında dünyaya gelen çocuklar.

Askerî açıdan Prestes'in birliği yenilmez durumdadır. İki yılda binlerce kilometre katetmişlerdir. Ancak komutanlar, özellikle de Prestes, utkulu birliklerinin Brezilya'yı yalnızca diktatörü devirmekle değiştiremeyeceğini çok iyi bilmektedirler.

Konvoy kuzeydoğu içlerinden güneye, Mato Grosso'ya doğru yol almaktadır. Şimdi hemen hemen onları daha önce kuzeye getirmiş olan aynı yolu izleyerek geri dönmektedirler. Birlikler sonunda geri kalan silâhlarını binbaşı Cormano Rodo'ya teslim etmek için Bolivya'daki San Mathias'a ulaştıklarında, konvoyun resmî tarihçisi Lourenço Moreira Lima günlüğüne şunları yazacaktır: Sayılara döküldüğünde Rio Grande do Sul'daki Sao Luis'den bu noktaya kadar tam 3.742,5 İspanyol saatlik yol - ya da bunun karşılığı 24.947,5 kilometre - katetmişlerdir.

Bolivya'da kalışlarının ilk aylarında Prestes, birliğinin sorunlarıyla ilgilenir. Bazı askerlerini kendi istekleri üzerine Brezilya'ya geri gönderir ve geri dönmek istemeyen ya da dönemeyenlerin iş bulmalarını sağlar.

Marx, Lenin ve on yıl önce yapılmış olan dünyanın öbür ucundaki Bolşevik devriminin zaferle sonuçlanması, sürgündeki yüzbaşı için fazla önem taşımayan isim ve haberlerdir. Bu durum, Prestes'in 1927 yılı sonuna doğru Brezilya sınırına birkaç kilometre uzaklıktaki Bolivya kenti Puerto Suarez'de Astrojildo Pereira tarafından ziyaret edildiği gün değişecektir. Pereira 1922'de kurulan «Komünist Parti»nin, «Komü-

nist Enternasyonal Brezilya Şubesi»nin kurucularından biridir. Örgütün resmî adı böyledir.

Prestes konvoyunun şaşırtma stratejisi Brezilya hükümeti karşıtları arasında - komünistler arasında da - büyük hayranlık uyandırmıştır. Astrojildo'nun valizi hemen hepsi Fransızca yazılmış ve L'HUMANITÉ tarafından yayımlanmış kitaplarla tıka basa doludur: Marx ve Lenin'in yapıtları, Komünist Enternasyonal'in - kısaca KI ya da Komintern - kararları, Engels'den metinler ve Komünist Enternasyonal yönetiminin merkezi Moskova'daki yayın organı INPREKORR gazetesinin bazı sayıları. Prestes ile birkaç gün görüştükten sonra Astrojildo kitapları ona bırakır ve şu üstü kapalı çağrıyla vedalaşır:

«Bu kitaplarda ülkemizin sorunlarına çözümler getiren bilim, yani Marksizm hakkında birşeyler bulacaksınız.»

Ancak Prestes partiye karşı hiçbir yükümlülüğe girmez. Önce bu bilimi öğrenmek istemektedir - ve böylece 1928 yılının ilk aylarındaki boş zamanlarını elindeki kapsamlı Marksist literatürün kitaplarıyla geçirir. Bu dönemde arkadaşlarına daha iyi koşullar sağlamak için Bolivya'dan ayrılmayı tasarlamaktadır. Sonunda komşu Arjantin'e gitmeye karar verir. Arjantin'deki siyasal ortam Bolivya'dan daha demokratiktir. Ekonomik açıdan daha ileri olan ülkede kendisi ve birliğinin geri kalan üyeleri için iş olanakları çok daha iyidir. 1928 yılı ortalarında hepsi de Buenos Aires'e yerleşmişlerdir.

Prestes artık konvoy döneminde bıraktığı sakalını kesmiştir. Bu arada yolculukları sırasında Buenos Aires'de kalan çeşitli uluslardan devrimcilerin ilgisinin odak noktası durumuna gelmiştir. Paraguaylılar, Şilililer, Uruguaylılar ve Bolivyalılar yenilmez konvoyun bu gizemli komutanıyla görüşmek istemektedirler. Hatta evsahibiyle şimdi yeniden birlikte yaşadığı annesi ve dört kız kardeşini şaşkınlığa düşürecek biçimde kafile başkanları eşliğinde Brezilyalı turistler

bile gelir. «Mucize»yi yakından görmek istemektedirler.

Prestes kısa sürede Arjantin Komünist Partisi - kısaca KP - ve Komintern başkanı, gazeteci Rodolfo Ghioldi ile arkadaş olur. Ve Ghioldi'nin Buenos Aires'de Mexico sokağındaki evinde yapılan birçok toplantıdan birinde Prestes Rustico, çiftçi de denen Kleine isminde biriyle tanışır. Aslında bu III. Enternasyonal'in Arjantin'de Brezilyalı yüzbaşı ile ilişki kurması gereken özel görevlisi Samuel Gralski'nin takma adıdır. Sovyet yöneticiler Prestes'in siyasal etkinliği ile ilgilenmektedirler. Ve Brezilya KP ile ilişkiler de giderek yoğunlaşır. Sonunda 1929'da Prestes, Brezilya'da öylesine üne kavuşur ki, parti ondan gelecek yılki başkanlık seçimlerinde aday olmasını ister. Prestes kabul eder. Tek koşulu önce birliğin teğmenlerinin onayının alınmasıdır. Ancak plan başarısızlıkla sonuçlanacaktır.

1930 Martında Paulist Júlio Prestes devlet başkanı seçilir. Seçim tümüyle eski cumhuriyette yapılagеldiği gibi açık oy verme, seçim hileleri ve çok sınırlı bir seçmen sayısıyla gerçekleşir. Ancak Júlio Prestes iktidara gelemez. Paraıba'da meydana gelen ve Liberal İttifak tarafından tüm ülkeye yayılan ani bir ayaklanma Getúlio Vargas'ı başkanlık koltuğuna oturtur. Brezilya'daki bu değişikliğin sonuçları hemen Luıs Carlos Prestes'e kişisel olarak yansır. Prestes Buenos Aires'de tutuklanır, ancak hemen ardından tekrar serbest bırakılır. Annesi ve dört kız kardeşi ile birlikte Montevideo'ya kaçar. Uruguay başkentinden KP'den aralarına kabul edilmesini ister. Ancak daha önce ona kur yapan parti artık onu reddetmektedir. Brezilya KP yönetimi kısa süre önce genel sekreter Astrojildo Pereira'yı görevden almıştır. Pereira, Komintern'in savunduğu «emekçilik ruhu»na karşı olmakla suçlanır. Şimdi de partinin başındakiler Prestes'in partiye kabulünü engellemektedirler.

Devlet başkanı Getúlio Vargas, Prestes'in dostluğunu kazanmaya çalışır ve ona ordu başkomutanlığını önerir. Ancak Prestes bu öneriyi reddeder. Artık giderek daha güçlü biçimde ancak bir halk devriminin Brezilya'nın kaderini değiştirebileceğine inanmaktadır. Bu nedenle sonunda III. Enternasyonal'in davetini kabul eder ve ailesiyle birlikte Sovyetler Birliğine gider. Luıs Carlos Prestes, sakal ve bıyığını kesmiş, gösterişsiz gri bir elbise ve şık bir fötr şapka giymiş olarak 1 Ekim 1931'de Montevideo limanından Moskova'ya doğru hareket eden EUBEE gemisine biner.

1.

«KIZIL KALE»DE

Yetmişiki saatlik tren yolculuğundan sonra Olga ve Otto Braun tümüyle bitkin durumda Sovyet başkentindeki Desna oteline ulaşırlar. Komintern delegelerine özgü lüksün tersine bu otel sade ve gösterişsiz sayılır. Olga otele kabul formuna tarih atarken bir komünist örgüte katılışından bu yana tam beş yıl geçmiş olduğunu farkeder.

Bu, 1923 yazında doğduğu kent olan Münih'de onbeşinci doğum gününden birkaç ay önce olmuştur. Tam o sıralarda KG polis tarafından yasaklanmıştır. Hareket yeraltına kayar. Hareketin militan yandaşları - en büyükleri onsekiz yaşındaki gençler - Schwabing grubunun kurulmasına karar verirler. Haftada bir Münih banliyösündeki eski bir kereste fabrikasında buluşmaktadırlar. Bir öğleden sonra garip gürültüler toplantıyı böler. Grubun gözcüleri polisin gelmesinden kuşkulanır ve durumu araştırırlar. Dışarda gruba alınmak isteyen genç, uzunboylu, koyu renk örgülü saçlı bir kızla karşılaşırlar. Olga bıçkıevine getirilir ve grubun lideri tarafından sorguya çekilir. Adresi ve ebeveyninin ismi sorulduğunda şöyle yanıt verir :

«Ben, avukat Leo Benario'nun kızıyım. Ama bu benim suçum değil.»

Doktor Benario bir sosyaldemokrattır. Hepsi de işçi kesiminden gelen Schwabingli genç komünistler

için bu kızın varlığı alışılmamış birşeydir. Daha önce tutucu Bavyera burjuvazisinden bir kişinin gruba alınmak istediği pek görülmemiştir.

Avukat Leo Benario saygın bir hukukçu ve aynı zamanda da sosyaldemokrat parti içinde sözü geçer bir kişidir. İlerici görüşlü bir liberal olarak tanınır. Olga politik açıdan Marksist yazılardan değil, asıl babasının pek çok Münihli işçiyi savunurken dayanak aldığı dava belgelerinden etkilendiğini anlatır.

«Bunlarda kitaplarda yalnızca soyut biçimde sözü edilen yoksulluk ve eşitsizliği yakından gördüm», diye tekrar tekrar vurgular. Genç kız, babasına duyduğu saygının tersine annesinden soğuk ve ölçülü bir dille söz eder. Zengin Yahudi bir ailenin kızı olan Eugenie Gutmann-Benario yüksek sosyeteden kibar bir hanımdır. Olga'nın politik gelişimi onu dehşete düşürmektedir.

Olga babasından söz ettiğinde sevecenliğini hiçbir zaman gizleyemez. Leo Benario güçlü bir adalet duygusuna sahiptir. Dava açmak isteyen ve avukat tutacak parası olmayan işçiler ona giderler. Parası olan, Leo Benario'nun ücretini öder, parası olmayanları ise o bedava savunmaktadır. Ve Olga'nın anlattığına göre «daha büyük bir çabayla». Hergün babasının yazıhanesine en zenginlerinden en yoksuluna kadar Münihliler gelip gitmektedir. Bunlar genç kızın yanında tartışırlar.

«Sınıf mücadelesi beni hergün evde ziyaret etti», diye şakalaşır Olga.

Ve «ziyaret» de eksik olmamaktadır. Ekonomik kriz pek çok kişiyi avukat yazıhanesine itmektedir. Enflasyon doruğuna ulaşmıştır. 1922 ortalarında bin Reichsmark olan bir Dolar oniki ay sonra üçyüzelli milyon Reichsmark etmektedir.

Olga sorunlara çözüm bulma yolunu seçer ve politikayla daha yoğun biçimde uğraşmaya başlar. Daha bu 1923 yazında kendisine verilen ilk görevde Olga Schwabing grubuna kesinlikle bıkkın bir burjuva kı-

zıyla uğraşmadıklarını kanıtlar. Çalışkan ve korkusuzdur. Gizlice ilân yapıştırmada onbeş yaşıyla Olga'nın grubun en çalışkanı olduğu ortaya çıkar. Şimdi ilk kez yalnızca Münih'in işçi mahallelerinde değil kentin içinde de ilânlar asılıdır. Olga polisin varlığının grubun en deneyimlilerini bile yıldırdığı kentin en hareketli kesimlerine girmeyi göze almaktadır. Ertesi gün arkadaşları, «korku ve sakınma nedir bilmiyor», demektedirler.

Çok kısa bir sürede grup onu kabul etmiştir. Kararlılık ve yürekliliğin yanısıra burjuva kökeni nedeniyle işçi çocuklarında olmayan birşeyi de beraberinde getirmektedir: kusursuz bir okul eğitimi. Şimdiye kadar çoğunun yalnızca kulaktan dolma bildiği birçok kitabı o çoktan okumuştur. Ve çok geçmeden onun başka bir ayırıcı niteliğini daha farkederler. Olga'nın gençlik birliğine alınmasına büyük kuşkuyla bakan Schwabing grubu üyeleri buna, «burjuvazi çocuklarının tipik köktenciliği», demektedirler. Bununla Olga'nın angaje komünist olmayanlara karşı hoşgörüsüzlüğü ve inancının kışkırtıcı işareti kastedilmektedir: Olga orak ve çekiç biçiminde kırmızı bir broş takmaktadır.

1923 yılı sonuna doğru Olga, Georg Müller yayınevinde tezgâhtar olarak çalışmaktadır ve orada ilk kez öğretmen Otto Braun'dan söz edildiğini duyar. Özellikle kadınlar onun hakkında çok şey anlatmaktadır ve böylece Olga'nın kafasında Sovyet ajanı olarak çalıştığı söylenen genç, güzel ve zeki adamın kişiliği çevresinde gerçek bir mit oluşur. Sonunda ortak bir arkadaş ikisi arasında bağlantı kurduğunda Olga'yı bir sürpriz beklemektedir. O Otto'yu gazete tefrikalarından bir devrimcinin karikatürü gibi imgelemiştir: uzun bir sakal, çiftçi giysileri, uzun ve dağınık saçlar. Buluşma yeri olarak kararlaştırılan kahvede ise sigara içen ve düzgün bağlanmış bir kravat takan şık bir adamla karşılaşır. Düzgün ay-

rılmış saçları briyantinle yatırılmıştır ve ütülü bir pantolon ve fırçalanmış süet çizmeler giymektedir.

Ancak yirmiiki yaşında olmasına karşın - yani Olga'dan yedi yaş büyük - Otto artık deneyimli bir savaşçıdır. Ve bu arada da Olga'yı en çok büyüleyen alanda iyice deneyim kazanmıştır: silâhlı direniş. 1917 Rus devriminin benzerini Almanya'da gerçekleştirmek için 1919'da yapılan - başarısız - girişim sırasında parti tarafından gizli bir görevle görevlendirilmiştir. Otto Berlin'deki Reich hükümeti tarafından «Bavyera şûralar cumhuriyeti»nin başkentine saldırmak üzere gönderilmiş olan askerî birliği engelleyecektir. Girişim başarısızlıkla sonuçlanır. Münih uğruna savaş Otto için tutuklanmayla - onun hapisteki ilk ve en kısa süreli kalışıyla - son bulur.

Olga ve Otto gittikçe daha sık buluşurlar ve yavaş yavaş birbirlerine daha çok bağlanırlar. Olga, Otto'yu sağlam kuramsal bilgileri askerî deneyimle birleştiren ve üstelik de çok yakışıklı olan, yetkin bir erkek olarak görmektedir. Otto da benzersiz bir atılganlığa sahip, yarı genç kız, yarı kadın Olga'ya tutkundur. Genç kızda onun daha önce hiç görmediği bir öğrenme hırsı vardır. İkisi de hergün akşamları birlikte geçirecekleri saatleri iple çekmektedir. Daha Olga'nın yayınevi tezgâhını terketmesine yarım saat kala Otto - ağzında bir sigara ve boynunda şık bir fularla - çıkagelmektedir. Çoğunlukla konuşmaları sabaha kadar sürer.

Otto, kızın okuduğu kitapları yönlendirmeye ve ona siyasal biçimlenmesi için gerekli kuramsal temeller yanında Berlin'den Marksist grupların bazı gazete ve dergilerini tanıtmaya başlar. Kızın askerî stratejiler, büyük generallerin konuşmaları ve ünlü savaşlarla ilgili kitaplar istemedeki ısrarı onu şaşkınlığa düşürmektedir. Şimdiden yumuşak genç kızın ardında savaşkan genç kadın gizlenmektedir. Schwabing grubunun toplantılarında sürekli eleştiriyle göze çarpmaktadır. Olga diğerlerinin askerî stratejiye ilgi duy-

mamasından ve düzenli talim yapılmamasından yakınmaktadır. «Düşmanla gözgöze geldiğimizde bu deneyimin eksikliğini hissedeceğiz», diye uyarır. Grubun gençleriyle tartışmaları, özellikle kadın olarak kendisine yalnızca ikinci sınıf görevler verildiği kuşkusuna kapıldığında şiddetli olmaktadır. Bu tartışmaların sonuna doğru Olga kendisini dinleyenleri şöyle paylamaktadır:

«Şurası kesin ki, böyle anlarda kadın olmak başa belâdır.»

Okuduğu Marksist klasikler ve Schwabing grubundaki etkin çalışmaları Olga'nın Münih'den Berlin'e gitmeye karar vermesine yol açar. Georg Müller kitabevindeki kibar ve parfüm kokulu müşteriler, ebeveyniyle tartışmalar ve hatta ana baba evi onun için giderek katlanılmaz olmaktadır. Berlin gazetelerinde başkentteki siyasal yaşam üzerine okuduğu haberler onun düş gücünü uyarmaktadır. Tasarılarının somut bir adı vardır: Neukölln, Berlin'in işçi kesimi. Olga aylarca Otto'yu kandırmaya çalışır. Sonunda, bir öğleden sonra Münih çevresindeki bir parkta elele gezerken onun onayını alır. Ancak Otto'nun hâlâ kuşkuları vardır:

«Partiyle konuştum. Herhalde Berlin'e geçebileceğiz. Ancak ailenle durum ne olacak? Bunu babana nasıl kabul ettireceksin?»

Bu soru Olga'yı öfkelendirir:

«Parti isterse, giderim!»

Gerçekten de onu Berlin'e çeken yalnızca politika değildir. Otto'ya aşık olmuştur. Karla örtülü kulübelerdeki hafta sonları ona ciddi öğretmen maskesi ardındaki yumuşak, sevecen ve sabırlı adamı tanıtmıştır. Olga Benario'nun dilediği tek şey, günlerini Neukölln komünist işçi gençliği ile ve gecelerini de Otto'nun kollarında geçirmektir.

Olga ancak ikinci mevki tren bileti eline geçtikten ve giysilerini tahta bir bavula yerleştirdikten sonra ebeveynine hemen aynı gece yola çıkacağını an-

latır. Annesinin katılmak istemediği akşam yemeği gergin geçer. Olga yüreklilikle yola çıkmadan önce babasıyla kavga etmemeye çalışır. Yaklaşık üç saatlik bir konuşmadan sonra ayağa kalkar. Babasının kapıdaki veda öpücüğü, kendisinin de kızının yerinde olsa aynı biçimde davranacağını ele vermektedir.

Yirmidört saat sonra Olga küçük bir evin bodrum katındaki yeni konutunun penceresi önünde oturmakta ve Neukölln'ün göbeğindeki Weser caddesine bakmaktadır. Çocukluğunu ve gençliğini Benarioların Münih Karl meydanındaki konforlu villalarında geçirmiş olan biri açısından bu bir parçacık konfora apartman dairesi bile denilemez. Uzun bacaklarıyla üç adım odayı arşınlamak için yeterlidir. Odada mobilya olarak iki yatak, bir masa, bir sandalye ve gereğinde elbise dolabı yerine geçecek olan birkaç çekmeceli bir konsol vardır. Tuğlalar üzerine uzatılmış tahtalar çok sayıdaki kitap, kâğıt ve belge için raf görevi yapacaktır. Her sabah saat altıdan başlayarak odalarının penceresi önünden geçen 9 numaralı tramvay ölüyü diriltecek bir gürültü yapmaktadır. Otto kız arkadaşının konutun dış koşulları karşısındaki şaşkınlığını ince alayla yorumlamaktadır:

«Bu odada bir çalar saat masrafından kurtulduk.»

Berlin'deki ilk sabah Olga'ya değişikliğin yalnızca yerde olmadığını gösterir. Birkaç bisküvi ve bir bardak sütten oluşan kahvaltıda Otto ona parti için gizli etkinliğinin belli güvenlik önlemleri gerektirdiğini açıklar. Deri bir çantayı açar ve bazı kimlikler alır. Olga bu gizemli tutum karşısında büyülenmiştir. Otto ona sabırla açıklar:

«Bundan böyle senin de iki kimliğin olacak. Ben poliste 28 Eylül 1898'de Augsburg'da doğmuş, gezgin, Arthur Behrendt adıyla kayıtlıyım. Ve sen de dünden beri 27 Eylül 1903 doğumlu, Frieda Wolf-Behrendt, benim karımsın. Bunlar da senin kimliğin ve halen Leipzig'de Erhard sokağı No. 11'de oturduğumuzu gösteren bir belge. Bol şans, bayan Behrendt.»

Otto ona başka şeyler de söyler: Yasadışı çalışmaları onları duruma göre haftalarca, bazen de aylarca birbirinden ayıracaktır.

«Bu da birlikte yaşasak da pek yakın bir zamanda evlenemeyeceğiz demektir.»

«O zaman sana hiç evlenmek istemediğimi şimdiden söylesem iyi olur.»

Çok kısa bir sürede genç kız, genç bir kadın olur. Otto ile birlikte yaşama, günlük yasadışı siyasal etkinliği ve Neukölln KG birimlerindeki hızlı ilerlemesi onu yetişkin duruma getirmiştir.

Daha Berlin'e gelişinden birkaç ay sonra Olga Neukölln kızıl bölgesinde KP ajitasyon ve propaganda sekreteri olur. Gündüzleri toplantılar, gösteriler ve sokak eylemleri yapılmaktadır. Geceleri ise Ziethen sokağındaki eski bir binanın bodrumunda uzun toplantılar olmaktadır. Burası Müller ailesinin birahanesidir. Öğlenleri çevredeki işçilerin çabucak yemek yedikleri - patates, sucuk, bira - bu yer, geceleri bölge KG'nin buluşma noktasıdır. İçeriye girebilmek için parolaya gerek yoktur. Bu genç insanlardan çoğuna henüz alkol verilmesi yasak olduğundan Müller, aşınmış mermer tezgâhın önünde genç bir yüz belirdiğinde hep aynı tepkiyi verir. Adam gösterişli bıyıklarının üzerinde ve çıkık, çıplak alnının altında derinlerdeki gözlerini kırpar ve yalnızca şöyle der:

«Gençlik? Koridoru geri gidin ve sonra aşağı bodruma inin.»

Münih'de duyduğu öykülerden Olga meyhane ve sahibini çok iyi tanımaktadır. Hatta bu lokalin bir köşesinde Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in politik toplantılar düzenlemiş olduklarını bile duymuştur. Bir keresinde Müller ailesinin parasal durumu gözle görülür biçimde bozulduğunda, Neukölln dışındaki hemen tüm işçilerin de bundan haberi olur. Haftalarca çevredeki meyhaneler boşalır ve tüm işçileri Müller'in yerine akın ederler, bu da onun parasal durumunu çabucak düzeltir. Bodrumdaki yer haftada iki

kez, sekizbuçuktan onbirbuçuğa kadar bir konferans salonuna dönüşmektedir. Ayın her ikinci salısı Olga burada yoldaşlarına Marksist kuramın ana hatlarını açıklamaktadır.

Arkadan zorlu çalışma günleri gelir: Görlitz garında ateşli konuşmalar, Neukölln fabrikalarındaki grevcilerle dayanışma gösterileri, ek çalışma saatleri düzenlemesinin uygulanması için protesto yürüyüşleri. Ve tüm bunlar Olga'nın Berlin'deki geçimini sağlamak için birkaç Mark kazandığı işinden arta kalan daracık zamanda: Olga sabahın sekizinden akşamın altısına kadar partinin ona bulduğu bir iş olan Rus ticaret temsilciliğinde daktiloluk yapmaktadır. KG içindeki etkinliğiyle karşılaştırıldığında bu iş oldukça tekdüze görünmesine karşın Olga «devrimcilerin yanında» çalışabilmekten gurur duymaktadır. Kendi düş dünyasında Olga bu ceketli ve kravatlı, sakin bürokratların herbirinin ardında «çelik gibi bir Bolşevik»in gizlendiğine inanmak istemektedir.

Böylesine fanatik bir yaşamdan bazan, Otto ile duygusal ilişkisi payını alamamaktadır. Birlikte geçirdikleri kısa zamandan - çoğunlukla sabahın erken saatlerinde - her ikisi de kendi çalışmaları için yararlanmaktadır. Sonunda sevgilisiyle daha çok birlikte olabilmek ve aynı zamanda siyasal açıdan da kendini geliştirebilmek amacıyla Olga, Otto'nun sekreteri olmak için elinden geleni yapar. İsteği kabul edilir. Artık Otto'nun ona dikte ettiği ya da hazır taslaklar halinde yatağının üzerine koyduğu uzun kuramsal makaleleri daktilo etmekle uğraşmaktadır. Yeni görevi aracılığıyla Olga hem ülkesinde yavaş yavaş başlayan mücadeleyle ilgili görüşleri, hem de diğer ülkelerdeki devrim hazırlığım ve bu arada da Almanya Komünist Partisi KPD'nin iç yapısını daha iyi anlamaktadır.

Olga ve Otto'nun birbirlerine duydukları sevgi ve hayranlık bu dönemde hiç azalmaz. Ancak tutkuyla politik amaçlar uğruna kullanılması nedeniyle aşk-

larına kalan zaman dakikalara iner. Kavgaları siyasal bir tartışma içinde değil, sıklıkla Olga'yı kızdıran başka bir nedenledir. Otto KG'in diğer gençlerini kıskanmaktadır. Bu kıskançlığın haklı olduğunu ajitasyon ve propaganda grubundaki altmış yoldaştan herbiri doğrulayabilir. Olga giderek çekici olmaktadır. Sallanarak yürüyüşü bile ona bambaşka bir alımlılık kazandırmaktadır. Genç adamların ilgisinin bir başka nedeni daha vardır: Olga'nın bağımsızlığı. O kendisiyle ilgili kararları kendi başına verebilmekte ve yalnızca önemli bulduğu şeyi yapabilmektedir - gerek politikada, gerekse özel yaşamında.

Ancak bu bağımsızlık onun Otto'dan hep yeni şeyler öğrenmesini engellememektedir. Otto, Olga'ya yalnızca Marks, Stalin, Lenin ve Engels'in kuramlarını öğretmekle kalmayıp, onu militan bir mücadelecinin kesinlikle bakımsız ve kötü giyimli olmaması gerektiğine de inandırır. Otto hemen banyo teknesinin yanındaki küçük eğreti tuvalet masasının üzerindeki lavanta ve parfüm şişelerini kullanmaktadır.

Olga ve Otto'nun her gece yaptıkları konuşmalar Olga'nın komünist olmayanlara karşı hoşgörüsünü arttırır. Genç kadın giderek sigara, alkol içen ve hafta sonları kısıtlı boş zamanlarında büyük dans salonlarında eğlenen yoldaşlara karşı önyargılarını da yitirir. Hatta zamanla grubun eğlencelerinden zevk almaya başlar.

Ancak onu birşeyden Otto'nun iyi niyetli öğütleri bile kurtaramaz: Olga nikâh memurluğunda resmî bir nikâh düşüncesinden dehşete kapılmaktadır. Ona göre evlilik, insanın burjuvazi aracılığıyla en kötü biçimde köleleştirilme yollarından biridir. Genç kadın bununla kadının parasal bağımlılığını, görev gereği sevgiyi, zorlanmış beraberliği birleştirmektedir. Birbirlerine bu kadar uygun olduklarına göre neden Otto ile evlenmediğini sorduğunda hemen şu yanıtı almaktadır:

«Evlenmememizin nedeni işte tam bu: çünkü bir-

birimizi seviyoruz. Ben hiçbir zaman başkasının malı olmayacağım.»

Ancak bu, sınırsız başıboşluğun savunması değildir. Olga bir kız arkadaşının aşk serüvenleriyle övündüğünü duyduğu anda soğukkanlılığını yitirmektedir. Böyle anlarda hoşgörüsüz, hatta adeta sofu bir Olga çıkar ortaya:

«Biliyor musun, dürtülerine yenik düşersen, bu yolla yalnızca burjuva genelevini genişletmiş olursun. Aslında bu söz Lenin'in, benim değil.»

Bu sözle konuşma bitmiştir. Lenin'e nasıl karşı çıkılabilir ki? Gruptan biri Olga'nın «ahlâksızca» bulduğu bir davranış gösterdiğinde o, sorunu KG yönetimi içinde tartışmaktan çekinmez - hem de yirmili yılların ilerici Berlin'inde. Ancak bu katı karakter özelliği Olga'nın Neukölln gençlerinde tutkulu duygular uyandırmasını engellemez. Tutkular ve doğal olarak kıskançlık da. Örneğin genç bir kuyumcu çırağı olan erkek arkadaşı Martin Weiser'i Olga'nın Falkenberg banliyösünde Marksizm konusunda ders verdiği gruptan ayrılmaya zorlayan Ruth'unki gibi.

Bu grupta Olga aynı biçimde kendisine tutulmuş bir genç adam daha tanır: Kurt Seibt. Kurt bir basımevinde çalışmaktadır ve henüz sendikaya girmiştir. Olga'nın etkisiyle KG'e katılır ve öğretmenin yardımcısı olur. Her ikisi de kuramsal kursları ve işçi bölgelerindeki gençliğin örgütlenmesini bir sonraki aşama olarak silâhlı mücadeleye hazırlığın izlemesi gerektiği inancındadır. Olga'nın yönetiminde Kurt, Kreuzberg bölgesinde Kızıl Gençlik Cephesi'nin örgütlenmesini üstlenir. Bu biçimde Kurt önemli bir görevi yerine getirmektedir, ancak bu yeni görevin bir olumsuz yanı vardır: Onu çekici öğretmenden ayırmaktadır.

Hemen kısa süre sonra Kurt, Olga'dan bir alay genç Nazi'yi paralamak üzere bir grup kurabilmek için izin ister ve gerekçe olarak da saldırıların, genç Nazilerin toplantı salonlarına attığı dışkı dolu çuval-

ların eğitimi kesmesinin Kreuzberg'deki çalışmaya ket vurmasını ve ancak karşı saldırılarla durdurulabileceğini gösterir. Olga ona şiddetle karşı çıkar ve onu bu düşünceden vazgeçirmeye çalışır. Ona genç Nazileri pataklamak yerine onları kendi görüşüne bağlamayı önerir. Ancak Kurt onu kendi değerlendirmesine inandırdıktan sonra Olga bizzat eyleme katılmaya karar verir. Kısa bir dövüşten sonra Naziler iyi bir bozguna uğratılır.

2.

FRIEDA BEHRENDT HAPSE GİRER

1926 yılı başında Olga yalnızca «Berlin'in kızıl güneyi»nin değil, başkentin tüm KG'in ajitasyon ve propaganda sekreteri olur. Olga kendisinden epeyce genç bir adam olan Gunter Erxleben ile ve üniversite öğrencisi Dora Mantay ve KG'in diğer yöneticileriyle birlikte geceleri duvarlara siyasal sloganlar yazmakta ve işçi hareketini fabrika kapılarına dayanışma bildirileri asarak desteklemektedir. Genç kadın, KG'in tüm eylemlerinde büyük yaratıcılığını kanıtlamaktadır. Örneğin aynı yıl Berlin'deki fayton sürücüleri greve gittiğinde sokaklarda gösteri yürüyüşü yapmak yasaklanmıştır. Buna karşın KG üyeleri grevcilerden yana gösteri yapmaya karar verirler. Müller'in birahanesinden kent merkezine kadar yolda dağıtılmadan hep birlikte gidemeyecekleri için Olga'nın bir planına göre hareket ederler. Öğleden sonra saat üçte, anacaddelerin en hareketli olduğu sırada genç «aşıklar» caddelerin köşelerinde durmakta, vitrinlere bakmakta ve kahvelerin ve dondurmacıların önünde gezinmektedirler. Ansızın keskin bir ıslık duyulur. Bu işaret üzerine çiftler caddede toplanır. Böylece gösteri alayı oluşturulmuştur, ancak bu çok kısa bir süre sonra atlı polislerin cop darbeleri ve su püskürtülerek yeniden dağıtılacaktır.

Polisin Otto'nun çifte kimliğini öğrenebileceği ve sevgilisi aracılığıyla ona ulaşabileceği korkusuyla

parti Olga çevresindeki güvenlik önlemlerini arttırır. Etkinlikleri kısıtlanır ve tehlikeli eylemlere katılması yasaklanır.

«Eğer seni ele geçirirlerse», diye uyarılır, «yakalanacak ilk kişi Otto olur.»

Olga zaten bunun dışında da polis için ilginç bir kurbandır, çünkü bu arada KG siyasal sekreterliğine getirilmiştir.

Ancak Olga'nın yem olarak kullanılabileceği korkusu boşa çıkar. Daha da kötüsü olur: 1926 Ekim'i başında bir gün Olga bir toplantıdan sonra Müller'in birahanesinden her zamankinden biraz daha geç ayrılır. Weser sokağı No. 25'deki küçük evine geldiğinde çoktan geceyarısını geçmiştir. Kalorifer odayı biraz ısıtana kadar mantosunu çıkarmaz. Sabaha karşı iki sıralarında kapının vurulduğunu duyar ve geleni anahtarını unutmuş olan Otto sanır. Olga kapıyı açar ve iki polis memuruyla burun buruna gelir.

«Bayan Olga Benario musunuz?»

«Evet, benim», diye şaşkınlıkla yanıt verir.

«Asliye Mahkemesi başkanı Vogt'un emriyle tutuklusunuz. Lütfen bizimle gelin.»

Tutukevine giderken Olga geniş arabasında geçici tutuklama emrini inceleme olanağı bulur. Onu «cumhuriyeti koruma yasası»na dayanarak tutuklamışlardır. Çeşitli suçlardan sanıktır: «Vatana ihanete hazırlık», «Reich anayasasını zorla değiştirmek için vatana ihanet girişimi» ve Reich'in cumhuriyet rejimini yıkmayı amaç edinmiş «gizli ve devlet düşmanı bir birliğe üyelik». Yasaya göre bu suçlamalar onu birkaç yıl parmaklıkların arkasına sokabilecektir, ancak Olga iki gardiyanın konuşmasından asıl amaçlananın kendisi olmadığını anlar. Gerçekte daha bu sabah yakalanmış olan bir kişi söz konusudur: Otto Braun.

Onun üzerine Olga'nın beklediğinden daha ağır bir suç yüklenmiştir: «Vatana ihanet». Olga bu suçlamanın, sanığın gizli belgeleri yabancı ülkelere vermekle ya da yabancı bir hükümet adına casusluk yap-

makla suçlanması anlamına geldiğini bilmektedir. Tutuklu iki hafta boyunca hücrede tutulur ve sabahın erken saatlerinden ertesi sabah gün ışıyana kadar sorguya çekilir. Sorgulamalar ancak «yemek» denen aralarla kesilmektedir. Olga rahat ve soğukkanlı bir biçimde tüm suçlamaları - gerek yerinde gerekse asılsız olan - yadsır ve kendisini nöbetleşe sorguya çeken görevlileri bezdirir.

Dışardan ilk haberi Olga Münih'den alır. Ağır ceza mahkemesinde çalışan avukatlar aracılığıyla babası ona bir haber gönderir. Eğer kabul ederse, Berlin'e gelecek ve onu mahkemede savunacaktır. Ve nedenler çok ağır değilse sosyaldemokrat partideki sözü geçer dostlar aracılığıyla onu serbest bıraktırabilecektir. Olga babasının önerisinin iyi niyetli olduğunu bilmektedir, ancak yardımını kibarca reddeder.

Hücreden çıktıktan sonra Olga'nın ilk ziyaretçisi gelir. Neukölln KG'i militanlar, sempatizanlar ve Olga'nın arkadaşları arasında bir yardım kampanyası düzenlemiştir. Gabor Lewin onu ziyaret etmek ve bir paket yiyecek götürmekle görevlendirilmiştir. Moabit hapisanesinin girişinde inceden inceye aranan pakette kentin en iyi pastanesinden tatlılar, bisküviler, kurabiyeler ve meyvalar bulunmaktadır. Birkaç dakikalık görüşmede Olga gençlik birliğinin etkinlikleriyle ilgili heyecan verici haberleri ve her iki tutuklamayı protesto amacıyla yapılacak girişimleri dinler. Genç kadın birkaç sözcükle fısıldayarak davayı ve kendisinden çok, casusluk ve vatana ihanetle suçlanan Otto'yu bekleyen tehlikeleri anlatır. Olga bir iki dakikada bir başını odaya uzatan gardiyanı aldatmayı başarır ve bir kâğıt parçasına partinin gençlik koluna bir mesaj karalar. Haberi daha o gece Karl Liebknecht'in evinde AKGB yöneticileri önünde okunur.

2 Aralık sabahı - tutuklanışından tam iki ay sonra - bir gardiyan, Olga'nın hücre kapısını açar:

«Eşyalarınızı toplayabilirsiniz bayan, asliye mah-

kemesi sorgu yargıcının emriyle yeniden serbestsiniz.»

Olga hücrenin bir köşesinde duran iki çıkın çamaşırını çabucak toplar, serbest bırakma kararına bir «görüldü» karalar ve beş dakikadan daha kısa bir sürede sokaktadır.

Olga eve koşturur. Eve girer girmez polisin rafların, eski konsolun her köşesini, kısaca her yeri aradığını farkeder. Polis, Otto'nun yazılarına, kitaplara, birkaç kişisel nota, herşeye el koymuştur. Genç kadın yatağa yatar ve yirmidört saatlik derin bir uykuya dalar. Olga ertesi sabah kapının hızla vurulmasıyla uyanır. «Yeniden geldiler», diye düşünür. Oysa kapıyı açtığında Gençlik Birliği'nden yirmiden fazla kız ve erkek eve doluşur. Olga biraz kafasını toplar ve sonra Maobit'te geçen iki ayı tekrar tekrar anlatır.

Günler Otto'dan hiçbir haber alamadan geçer. Ve her gece uykuya dalmadan önce raflarda arkadaşının kişisel eşyalarını, puroları, tütün kesesini, iki çift çizmeyi, banyo kapısının koluna asılı fuları gördüğünde Olga'nın yüreği sızlamaktadır. Bu kez onun yokluğunu eskisinden, her an çıkagelebileceğinden, konuşmaksızın onu kollarına alacağından, yatağa çekeceğinden ve ancak çok daha sonra günün son olaylarını onunla tartışacağından emin olabildiği zamanlardakinden çok daha farklı biçimde hissetmektedir. Uzun süre Otto'suz olacağı biçiminde ürkütücü bir önsezisi vardır.

Bu arada siyasal etkinlikler onu kuşkularından ve kaygılarından kurtaran en iyi avuntulardır. Var gücüyle politik çalışmalara sarılır ve kendini yeniden tutuklanma tehlikesinin olmadığı bir işe verir: Gençlik Birliği'nin toplantılarının Berlin dışında yapılmasının hazırlığı. Ancak arkadaşına özlemi ve onunla ilgili kaygıları değişmeksizin sürmektedir. Olga serbest bırakılışından iki hafta sonra birşeyler yapmaya karar verir. Bir genel telefona gider ve Moabit ceza-

evinden sorumlu asliye mahkemesi başkanı Vogt'un numarasını çevirir.

Otto aleyhindeki dava için önemli bilgiler edineceği umuduyla bir yıkıcının telefonunu kabule tenezzül eden Vogt düş kırıklığına uğrayacaktır. Olga ondan yalnızca arkadaşını hiç olmazsa ayda bir kez ziyaret edebilmek için izin istemektedir. Yargıca Otto'ya düzenli olarak ek yiyecek gönderebilme hakkını hatırlatır. Olga ayrıca yaklaşan Noel'de Otto'ya ek bir ziyarette bulunmak istemektedir. Eski tutuklunun bu küstahlığına kızan Vogt kısaca isteklerini yazıya dökebileceği ve hapisane kapısına teslim edebileceği yanıtını verir. Sonra telefonu kapar. Daktiloda yazılan dilekçe hemen aynı gün öğleden sonra verilir. Olga dilekçeyi kendisi getirerek cezaevi görevlilerini şaşkına çevirir. Hemen ertesi sabah da Vogt'un değil, kurumun alt düzey görevlilerinden biri olan komiser Kling'in imzalamış oldugu düş kırıklığına uğratan telgrafı alır: Otto Braun siyasî mahkûm değil, vatana ihanetten sanık bir tutukludur ve ek yiyecek hakkı yoktur. Noel'de yasal olarak diğer tutuklular gibi ziyaret edilebilir ve en çok beş kilogram ağırlığındaki bir pakette yiyecek getirilebilir. Düzenli olarak ziyaret isteği geri çevrilmiştir. Olga kâğıdı öfkeyle yırtar, parçaları çöpe atar ve kendi kendine yüksek sesle söylenir:

«Pekâlâ, biz onu oradan çekip çıkarmazsak Otto hiç Moabit'ten çıkabileceğe benzemiyor.»

1927 yılı Olga ve Otto için kötü başlamıştır. «Gizli» kaydını taşıyan resmî bir yazıda içişleri bakanlığının siyasî polisten sorumlu I şubesi Leipzig'deki kamu düzenini koruma komiserliğine bir kuşkuyu bildirmektedir. Buna göre, Frieda Wolf Behrent ve Arthur Behrent gerçekte Olga Benario ve Otto Braun'dur, «büyük olasılıkla bir devleti yıkma ve vatana ihanet suçunda suç ortakları». Yazı diğer mahkemelere iletilir. Bu bilgiyi verenler «her iki çift»le ilgili, fotoğraflar, belgelerin kopyaları ve bunlardaki ad-

reslerin kontrolu gibi başka belgeler de gönderirler. Sonunda da soruşturmaların «tam bir gizlilik içinde» yürütülmesini salık verirler.

Tüm araştırmaları toparlayan bir yanıtta polis komiseri Heinz Junghans tüm kuşkuları doğrular. Otto Braun ve Arthur Behrendt aynı kişidir, Olga Benario ve Frieda Wolf Behrendt de öyle. Bunun ötesinde polisin yazısı her ikisinin belgelerindeki adresin - Leipzig'de Erhardt sokağı No. 11 - var olmadığı haberini de içermektedir. Sonunda Junghans, Otto ve Olga'nın «soğukkanlılıkla» düzenlenmiş belgelerinin kusursuzluğuna dikkat çeker. Ona göre bu, ikisinin kusursuz bir bası sistemine ulaşabildikleri kuşkusunu arttırmaktadır. Hatta orada büyük olasılıkla sahte kimlikler ve para bile basılabilir. O zamana kadar yalnızca Otto suçlamalarla çevriliyken, şimdi artık Olga'nın adı da dosyalarda yalnızca Otto'nun «sekreteri» ya da «sevgilisi» olarak geçmeyecektir.

Kızının içinde bulunduğu kritik durumun daha da ağırlaştığı kısa sürede Münih'deki avukat Leo Benario'nun kulağına gelir. Bu kez avukat önceden kızından izin almadan harekete geçmeye karar verir. Baba, Leibzig başsavcılığında görevli savcı Dr. Neumann'a kızına karşı davanın durdurulması ricasıyla dokunaklı bir başvuru kaleme alır:

Münih, 31 Ekim 1927

İlgi: Braun, Otto ve arkadaşları, devleti yıkma hazırlığı nedeniyle.

Berlin-Neukölln'deki reşit olmamış kızım Olga Benario'nun yasal temsilcisi ve avukatı olarak pek sayın başsavcılığa, ona karşı devleti yıkmaya hazırlığa yardım nedeniyle dava açılmaması için yeniden başvuruda bulunmaya cesaret ediyorum. Kuşkusuz genç kız yataklık ettiğinin bilincinde değildi.

Burada bir bölümü onsekiz yaş tamamlanmadan önceki döneme rastlayan bir sürekli tutum söz konusudur. Belli ki aynı kişi yaptığının ceza gerektiren birşey olduğunu da kavramış değildir. O siyasal ve ekonomik yaşamda tümüyle deneyimsiz bir kız olarak duyduğu bir tür romantik işçi çevrelerine yardım etme isteğiyle kendi başına bu sınıfa ve özellikle de onun gençliğine yardımda bulunmak istemiştir.

Ebeveyni onu bundan zorla alıkoymaya çalışmamıştır, çünkü böyle önlemlerin günümüzde gençliğe yararı yoktur ve büyük olasılıkla baskı tam karşıt sonucu doğurur.

O Münih'den Berlin'deki komünist partiye daha iyi hizmet edebilmek için değil, ona ebeveyninin desteği olmadan tek başına geçimini sağlayabileceği bir görev vaat edildiği için ayrılmıştır.

Otto Braun'a kısmen ve özellikle de daktiloda yardımcı olurken bu sırada daha önce vurgulandığı gibi, belirleyici bir yardım bilincinden yoksundu.

Bu nedenle kızıma karşı davanın durdurulmasını yeniden rica ediyorum.

Derin saygılarımla

Leo Benario, avukat

Birkaç satırlık bir telgraf, avukatın kızını bu zor durumdan kurtarabileceğine ilişkin son umudunu da yitirmesine neden oldu:

«Kızınız Olga Benario'ya karşı dava açılmışken, davayı askıya almak için bir neden yoktur», diye kararını bildirir savcı Neumann.

Sonraki aylarda adliye dava hakkında kamuoyuna bilgi vermez. Yıl sonuna doğru Olga gazetelerde mahkemenin Otto Braun'a karşı «devleti yıkmaya ha-

zırlık» nedeniyle açılan dava tarihini mayıs olarak belirlediğini okur. Daha şimdiden Otto kestirmeden «Sovyetler Birliği hizmetinde bir casus» olarak nitelendirilmektedir. Olga bunun sıradan bir dava olmayacağını bilmektedir. Otto'ya karşı davada mahkeme başkanı olarak asliye mahkemesi başkanı Vogt gibi aşırı sağdan bir kişinin atanması, Reich yönetiminin resmen açıklanmış komünistleri «boyunduruğa vurma» politikasının bir parçasıdır.

«Dünyanın tüm avukatları Otto'nun yirmi yıl hapse mahkûm edilmesini engelleyemez», der Olga kendi kendine kentin sokaklarında dolaşırken.

Ellerini paltosunun ceplerine sokmuştur. Uğursuz haberi veren gazete koltuğunun altındadır.

«Hüküm giymesine kimse engel olamayacağına göre geriye tek bir çıkar yol kalıyor: İş duruşmaya kadar gelmemelidir. Yani, Otto Braun'un mahkemede hüküm giymesine fırsat kalmamalıdır.»

Olga bu düşüncelerin düşsel yanının bilincindedir. Düşüncelerinin serbestleştiğini hisseder. Böylece arkadaşının yaklaşmakta olan yargılanması karşısındaki paniği andırır korkusunu yener. Ancak Moabit herhangi bir cezaevi değildir, burası aslında bir kaledir. Binayı sokaktan gören bir ziyaretçi, gotik taklidi pencereleriyle bu sağlam yapının ardında sıkı gözetim altında bir cezaevinin bulunduğunu kesinlikle kestiremez.

Batı yönünde tuğla duvarlarla sağlamlaştırılmış yaklaşık on yeraltı hücresinin yanında Moabit'te zemin katta yarım düzine sorgu ve ilk soruşturma odası bulunmaktadır. Bunların hepsi de Turm sokağına, yani ağır ceza mahkemesinin ana girişinin bulunduğu yere bakar. Cezaevinin bu açık bölümündeki sorgu ve duruşmalar sırasında tutukluların halka ya da avukatlara görünmelerini engellemek için hücrelere yeraltı koridorlarıyla bağlanmış, küçük, mahkeme salonlarına bitişik bekleme odaları yapılmıştır. Tutukluların burada çok sıkı biçimde gözaltında bu-

lundurulmalarına karşın Olga, Otto'yu Moabit'ten kurtarmanın yolunu bulmuştur. Bu fırsatı onun bekleme odasından mahkeme salonuna geçirildiği o kısacık an sağlayacaktır. Ve bu tam iki hafta sonra, Otto'nun mahkeme önünde son kez sorgulandığı gün olacaktır.

Olga sokaklarda dolaşır ve planlar kurar. Baskın ya da rehine alma olanaklarını iyice düşünüp taşınmakta ve kendisi böylesine kaygılanırken diğerlerinin kayıtsızlığına şaşmaktadır.

«Bir türlü anlayamıyorum, Dora», diye çalışma arkadaşına doğru yavaşça homurdanır. «Halkımız kör olmalı. Burada bir devrimci halkını kurtarmak amacı uğruna yıllarca suçlu olarak hapse girmeyi göze alıyor ve çevremizdeki bu insanlar o kişinin yazar Otto Braun olduğunu bilmiyorlar bile.»

Sabahın erken saatlerinden eve dönene kadar Olga bundan başka birşey düşünememektedir: Otto hüküm giyene kadar Moabit'te kalmamalıdır.

Olga henüz tasarısında yalnız olmadığını bilmemektedir. Düşçülük ya da değil, yoldaşları da bu planı göze almışlardır. Martın son haftasında Olga parti merkezine çağrılır. Orada ondört gün sonra, 11 Nisanda kendisinin yöneteceği zorlu ve tehlikeli bir görev için KG örgütlenme bölümünden yarım düzine militan seçmesi için emir verilir. Söz konusu eylem, Otto Braun'u Moabit cezaevinden kurtarmak için yapılacak silâhlı baskındır.

3.
«UMUDUN ŞÖVALYESİ»

Desta oteline gelişlerinden iki gün sonra Olga ve Otto KGE'deki - Komünist Gençler Entesnasyonali - görevleri nedeniyle Moskova'da kalan genç yabancıların oturduğu bir apartmana geçirilirler. Burada çeşitli ülkelerden gençlerle ilişki kurma olanağı bulurlar. Rus devriminin uluslararası görünümü konusunda fikir edinirler. Sovyetler Birliği'nin çeşitli cumhuriyetlerinden ve dünyanın her yerinden Slavların, Latinlerin, zencilerin ve Asyalıların curcunasında ondan fazla dil ve lehçe birbirine karışmaktadır.

İkisinin payına banyolu, elbise dolabı ve bir konsolu olan küçük bir oda düşer. Olga ve Otto henüz yerleşmişlerdir ki Berlin'deki mücadele ve Moskova'ya yorucu yolculukla geçen gerilimli dönemden sonra kendilerine Karadeniz kıyısında üç hafta izin verildiğini öğrenirler. Yola çıkış tarihlerini kendileri belirleyebileceklerdir. Onlara ve özellikle de bu sırada kansızlık çeken Otto'ya daha önce doktor muayenesinden geçmeleri önerilir.

Daha yeni konuttaki ilk günlerinde öğrencilerin çoğu arasında ne kadar tanınmış olduklarını görürler. Burada sevgilisini adaletin pençesinden kurtarmak için Moabit'i basan güzel Alman kızın öyküsü tüm ayrıntılarıyla bilinmektedir. Olga ve Otto yemek salonunda birinin, bu her yeni anlatımla daha çok efsane niteliği kazanan olayı anlattığını duyduklarında çok eğlenmektedirler.

Moskova'ya gelişlerinden iki hafta sonra Olga ve Otto akşam yemeğinden sonra KGE'nin bir siyasal kursunun bitirme törenine davet edilirler. İkisi Komünist Gençlik Enternasyonali'nin hıncahınç konferans salonuna girdiklerinde Olga kendini yeniden çar döneminin eski lüks bir tiyatrosunda bulduğunu sanır. Salon mermer, halılar ve yüksek tavandan inen mavi kadife perdelerle döşenmiştir. Oturacak tek bir yer kalmamıştır ve ikisi yan geçitlerdeki gruplara katılmak zorunda kalırlar. Tören sona ererken genç yönetici hanım önemli bir haber için susulmasını rica eder. Ve sonra «Otto Braun'u kurtarma eylemini gerçekleştirdiği Berlin'den yeni gelmiş olan yoldaş Olga Sinek'i - Olga'nın SSCB'de kaldığı tüm süre boyunca kullanacağı bir takma isim - çağırır. Salonda gürültü kopar. Yüzlerce genç erkek ve kadının alkışları arasında Olga sahneye gelir ve 11 Nisan olaylarını - önceleri biraz sinirlice - anlatır. Açıklamalarına eşlik eden alkışlardan yüreklenerek konuşmasını bir itirafla bitirir:

«Bilmenizi isterim ki bu yolla iki görevi yerine getirdim, partiye karşı ve kendi kalbime karşı görevimi.»

Olga bu sözlerle herkesin kalbini kazanmıştır. Bugünden sonra herkesi hoşnut etmekten baş alamaz. Moabit eylemini bir kez daha anlatmasını öyle çok kişi ister ki. Genç kadın parti tarafından ideal genç bir komünist örneği olarak gösterilmektedir. Olga üstlendiği görevlere yetişebilmek için adeta takla atmaktadır: Fabrikalarda, kolhozlarda, okullarda ve radyodan konuşmalar yapması gerekmektedir. Tatil ertelenir ve Sovyetler Birliği'ne gelişinden iki ay sonra Olga KGE merkez komitesine seçilir. Yeni görev beraberinde yeni sorumluluklar da getirir. Herşeyden önce İngilizce ve Fransızca öğreneceği ve boş saatlerinde de Rusça'sını güçlendireceği yoğun bir kursa gitmesi gerekmektedir.

Otto'ya ayıracak çok az zamanı kalmaktadır. Bir

gece Otto ona tüm tıbbî incelemelerin bittiğini söyleyip, artık birlikte tatil yapmalarını önerdiğinde Olga onu şu olumsuz yanıtla şaşırtır:

«Sanırım yalnız gitmen gerekecek. KGE için çalışmam tüm vaktimi alıyor ve şimdi Moskova'dan ayrılamam.»

Otto bu sözlere bir kıskançlık nöbetiyle karşılık verir. Olga öfkeyle hiçbir zaman kimsenin malı olmayacağı ve onun da kendi üzerinde hak iddia edemeyeceği yanıtını verir. Otto soğukkanlılığını yitirir. Olga'nın başını döndüren genç adamın kim olduğunu bilmek istemektedir. Olga büyük bir öfkeyle küçük bir masanın üzerinde duran Lenin'in büstünü gösterir ve yalnızca şöyle der:

«Seni kaz kafalı! Bu Rus'u kıskanıyorsun, hem de ölmüş birini. İşte o bu...»

Sonra odadan çıkar, kapıyı sert biçimde ardından çarpar ve tek başına Moskova sokaklarında dolaşmaya başlar. Sonra büyük bir özlemle Münih ve Berlin'deki aşklarının başlangıç dönemini düşür.ür. Erkek arkadaşının dikkafalılığını okuyarak unutabilmek için Olga, Gorki sokağındaki gazetecilerde AKP'nin resmî organı olan ROTE FAHNE'nin (Kızıl Bayrak) bir sayısını arar. Bu gazete Almanya ve öncelikle de eski «kızıl kale»si olan Neukölln hakkında birşeyler öğrenme olanağı vermektedir. Birkaç haber gençlik cephesi ile polis arasındaki gittikçe şiddetlenen mücadeleleri bildirmektedir. Olga bunları okudukça KG'in bir bölümünün askerleştirilmesi isteğinde ne kadar haklı olduğunu daha da açık biçimde görür. Olga KGE'nin politbürosundan SSCB'deki paramiliter kurslara katılmak için izin ister. İsteği kabul edilir. Birkaç ay sonra başkent dışındaki bir kursa katılabilecektir. Borisoglebsk'de - Moskova'nın beşyüz kilometre güneyinde, Hazar denizi yakınında bir yer - kaldığı sürede Olga hafif ve ağır silâhları kullanmayı, Kızıl Ordu'nun bir kara birliğinde de ata binmeyi öğrenir

On hafta sonra Moskova'ya geri döndüğünde Olga odasında Otto'dan bir mektup bulur. Otto yine birlikte geçirebilecekleri çok az zaman olmasından yakınmaktadır. Olga ona olan sevgisinin azalmadığını hisseder, ancak birlikte yaşamaları giderek güçleşmektedir.

1931 yılı başında Olga güzel bir sürprizle karşılaşır. Neukölnn'deki gençlik birliğinden eski ve sevgili arkadaşı, küçük Gabor Lewin özlemine dayanamamış ve eski yoldaşını Moskova'da ziyaret etmeye karar vermiştir. O zamanlar Lewin Moabit eyleminden sonra ilân sütunlarındaki tutuklama yazılarını yırtan devriyeleri yönetmiştir. Olga'yı bulma şansı çok düşüktür. Tek sözcük Rusça bilmemektedir ve ona bir adres yerine Olga'nın «Moskwa nehri yakınında bir binada oturduğu» biçiminde belirsiz bir tanım verilmiştir. Ancak Gabor bundan etkilenmez. Geçmiş yıllardaki büyük platonik aşkını görmek için Moskova'ya gelmiştir. Çılgın gibi Yahudi görünümlü kişiler arayarak Moskova sokaklarında dolaşmaya başlar. «Ne de olsa Yidiş (Jiddisch-Yahudi Almancası) Almanca ile akrabadır, ve burada bir hemşeriye rastlarsam onunla birkaç kelime konuşabilirim», diye düşünmektedir. Ancak başlangıçta şansı yaver gitmez. Serseri mayın gibi dolaşmasının dördüncü gününde «burnunun büyüklüğü benimki kadar olan, o belli Yahudi görünüşüne sahip» bir taksi şoförü görür. Gabor el kol işaretleri ve bir Almanca-Yidiş karışımıyla derdini anlatmaya çalışır boşuna. Ancak o sırada taksiye binmek isteyen müşteri Kızıl Ordu'dan bir subaydır ve Almanca bilmektedir. Birkaç dakika sonra Gabor Lewin KGE konukevinin girişindedir. Olga arkadaşının kararlılığından duygulanmıştır ve onu on gün boyunca misafir eder, yedirip içirir. Bu süre boyunca Gabor ona Neukölln'deki gençliğin etkinlikleri konusunda son haberleri verir, Olga da ona Sovyet başkentindeki baş döndürücü yaşamını anlatır.

Gabor'un ziyareti ve Berlin'den verdiği haberler

Olga'nın Almanya'daki yasal durumunu merak etmesine neden olur. Gabor'un gitmesinden birkaç ay sonra Berlin polisindeki tutuklama emrinin akıbetini öğrenmek için bir hile düşünür. Süresinin birkaç hafta önce bitmesi nedeniyle Olga pasaportunun süresini uzatmak için Moskova'daki Alman konsolosluğuna başvurur. Alman konsolosu von Twardowski Berlin'deki dışişleri bakanlığı ile ilişki kurar ve oradan gerekli bilgileri ister. Konsolos bu fırsattan yararlanarak polise Olga ile ilgili bazı bilgiler aktarır.

«Olga Benario'nun pasaportunun süresi dolduğundan SSCB'ne nasıl girdiği bilinmemektedir (kendisi konsolosluğa Sovyetler Birliği'ne giriş vizesinin ülkeye girişte sınırdaki görevliye tek bir kâğıt halinde verildiğini bildirmektedir). Kendisi yabancılar için oturma iznine sahiptir. Sovyet vatandaşlığına geçmemiştir. Bu durumda Olga Benario'nun Moskova'da iyi avukatları olmalıdır, çünkü elçiliğe ağustos 1928 tarihli serbest bırakma belgesinin bir kopyasıyla girmiştir. Kendisi Sovyet başkentindeki Marx-Engels Enstitüsü'nde sekreter olarak çalışmaktadır.»

Berlin'den gelen yanıt Olga'nın polisteki dosyasının 1928'den beri epeyce kalınlaştığını göstermektedir. Alman adliyesi Otto Braun'u hapse gönderen - kasten devleti yıkma suçlaması da dahil - tüm suçlamaları ona da yöneltmiştir. Olga ayrıca ne kendisinin ne de Otto'nun 1928 affından da yararlanamadıklarını öğrenir.

Konsolosluğa ulaşan belgelerde Olga «aranan komünist» ve «çok tehlikeli» bir kişi olarak tanımlansa bile hâlâ eskisi gibi Almanya vatandaşıdır. Ve böylece Moskova'da dilekçe verdikten bir ay sonra yepyeni bir pasaport alır.

Daha 1931'de Olga'ya ilk uluslararası görevi verilir; KGE adına Fransız Gençlik Birliği'nde eğitim çalışmaları yapacak ve Paris'de Gençlik Enternasyonali'nin yürütme komitesi için yeni yöneticiler seçilmesinde yardımcı olacaktır.

Olga'nın belirsiz bir süre içinde SSCB'den ayrılacağı haberi Otto açısından bardağı taşırır. İkisi de giderek birbirlerini daha seyrek görür olmuşlardır. Birlikte yaşamalarına ve aynı evi paylaşmalarına karşın iki ay görüşmemeleri sıkça rastlanan bir şeydir. Bu durumda Olga ayrılmayı önerir ve bunu kabul eden Otto ona Moskova'da başka bir kadınla birlikte yaşayacağını anlatır. İkisi, Olga Fransa'dan dönünceye kadar Otto'nun odayı boşaltmasında anlaşırlar.

Vedalaşırken Olga ilk kez arkadaşında o kadar kınadığı duyguyu hisseder: kıskançlık.

Bu duygunun ezikliği içinde Olga, Eva Krüger takma adıyla Moskova'dan trene biner. Paris'e varmadan önce birkaç kez aktarma yapması gerekmektedir. Moskova Garında Olga kendi yaşında bir kız olan Ilse Unger'le buluşur. Ilse, Neukölln deki KG'den eski bir yoldaştır. İkisi aynı trende yolculuk edeceklerdir, ancak görevleri ve gidecekleri yer farklıdır. Ilse, Moskova'da sürgünde bulunan Walter Ulbricht tarafından görevlendirilmiştir; Berlin'deki parti yönetimine Komintern'in direktiflerini içeren gizli belgeler götürecektir. Ilse gizli belgeleri valizine taşımaktadır. İki kadın güvenlik nedeniyle Berlin'e ayrı ayrı gitmeye karar verirler. Sovyet-Polonya sınırında Ilse Polonyalı sınır görevlilerinin dikkatini dağıtmak için onlarla flört eder. İki görevliden biri kuşkuyla sorar:

«Siz Olga Benario değil misiniz? Kâğıtlarınızı gösterin hele.»

İki kız gerçekten de birbirlerine çok benzemektedirler: İkisi de uzun boyludur, mavi gözleri, koyu renk saçları vardır ve aynı yaştadırlar. Ilse pasaportunu gösterir ve askere kesinlikle polis tarafından aranan komünist olmadığını belirtir:

«Tam tersine: Ne ben ne de Moskova'daki nişanlım komünistlere katlanamıyoruz.»

Beş sıra ilerdeki Olga herşeyi duymakta ve okur

gibi yaptığı kitabı biraz daha yüzüne yaklaştırmaktadır.

Fransa'ya geldiğinde Olga yalnızca gizli görevini yapmakla yetinmez. Günün birinde tutuklanıncaya kadar gösterilere de katılır. Serbest bırakıldıktan birkaç hafta sonra yeniden tutuklanır ve polis tarafından ancak Belçike sınırında serbest bırakılır. Belçikalı yoldaşlar Londra'ya ulaşması için ona yardım ederler. Olga daha sonra İngiliz başkentinin kent merkezindeki bir gösteride yeniden tutuklanır. İngiliz gizli servisi Intelligence Service'in arşivine polisten bir tutuklama emri konur. Yıllar sonra genç Eva Krüger'in Londra'daki parmak izleri, dosyasının halka açık yerlerde gösteri yapmaktan daha ağır suçlamalarla dolmasına neden olacaktır.

Moskova'ya geri döndüğünde Olga Komünist Gençlik Enternasyonali'nin V. kongresinde başkanlığa seçildiğini öğrenir. Kongrenin bitiş toplantısında elliden fazla ülkeden genç komünistlerin delegeleri tarafından oybirliği ile seçilmiştir. Bunu hemen yükselmesinin ödülü izler: Olga Komintern tarafından yüzlerce aday arasından Moskova'daki Zhukovski hava kuvvetleri akademisinde paraşüt ve uçuş kursu için seçilir. Olga Sinek takma adıyla öğrencileri birinci eğitim yılında olan karma bir sınıfa girer. Her zamanki temkinliliğiyle kendisi ve geçmişi hakkında hiç açık vermemektedir. Bu sınıftaki en yakın arkadaşı Tamara Kojevnikova bile Olga ile ilgili birşey öğrenemez. Gürcü kız, Olga'dan dört yaş küçüktür ve ona sevgiyle Olya - Türkçesi Olgacık - der. Yalnızca aksanı Olga'nın Alman kökenli olduğunu ele vermektedir.

Bir uçuş manevrasından sonra subay kantininde bir grup gençle çay içerken Olga, genç bir Güney Amerikalı'nın - Arjantinli veya Bolivyalı - arkadaşlarına bozuk Rusçasıyla bir öykü anlattığını duyar. Ülkesindeyken Güney Amerika'da devrimci bir serüvenle ilgili birşeyler okumuştur. Yazıda, yaya ola-

rak yirmibeş bin kilometreden fazla yol katetmiş ve bir «diktatörlük» yönetiminin resmî birliklerine karşı koymuş, yaklaşık bin kişilik bir tabur anlatılmaktadır.

Yabancı subayın kahramanlıklar ve kanlı savaş betimlemeleriyle süslediği öykü, gerçi direnişçilerin yönetimi deviremedikleri, ancak tek bir yenilgi de almadıkları değerlendirmesiyle bitmektedir. Birliğin adı komutanları genç yüzbaşı Luıs Carlos Prestes'in onuruna «Prestes konvoyu»dur.

Olga bu öyküyü merak ve kuşku karışımı bir duyguyla dinler:

«Yoldaş, gerçekten yirmibeşbin kilometreyi yaya olarak aştıklarından emin misin? Bu Moskova'dan Berlin'e gidiş dönüş demektir, hem de on kez - yaya!»

Pilot öykünün tümüyle doğru ve Brezilya'da yaşanmış olduğuna güvence verdiğinde ve Moskova'daki her Latin Amerikalı'nın da bunu doğrulayacağına yemin ettiğinde Olga şöyle der:

«Bu yenilmez konvoya katılsak nasıl olur?»

Olga'nın ve akademiden diğer yoldaşların bilemeyeceği ise, yenilmez konvoyun efsanelerle çevrili komutanının da orada, Moskova'da bulunduğudur. Komutan, Sadova bulvarı yakınında, onların çay içtiği akademiden birkaç blok ötede bir evde oturmaktadır.

Prestes ailesi - dul anne Leocádia ve beş bekâr çocuğu Luıs Carlos, Clotilde, Heloısa, Lucia ve Lıgia - aylar önce, Kasım 1931'de Moskova'ya gelmiştir. Yüzbaşı Prestes Moskova'ya 7 Kasımda, Bolşeviklerin iktidara geçmelerinin yıldönümünde varmıştır. Annesi ve kız kardeşleri ondan birkaç gün sonra gelirler.

Polisi yanıltmak için aile Montevideo'dan yola çıkarken ayrılmıştır - Prestes EUBEE gemisine binmiş, diğerleri iki gün sonra MONTE SARMIENTO ile ardından gelmişlerdir. Sinekkaydı tıraşlı yüzüne, konvoy dönemindeki sakal ve bıyığının olmamasına karşın Prestes iki uğrak limanı Santos ve Rio'yu tanınmadan geçmeyi başaramaz. Birinci limanda gazeteci

Oskar Pedroso Horta gemiye biner; Prestes'i tanır, ancak keşfini kendine saklar. MONTE SARMIENTO Brezilya'da limana girdiğinde ise polis Leocâdia ve kızlarının kamaralarına üşüşür. Ama boşuna: Luis Carlos Prestes gemide değildir, EUBEE ile çoktan limandan ayrılmıştır. Pasaportunda Paraguaylı bir ressam olarak gösterilmektedir.

Sovyetler Birliği'nde Prestes'le hemen, ülkedeki tüm yüksek ve yeraltı yapı işlerinin denetiminden sorumlu TZENTRALNIY SOIUZSTROY'da mühendis olarak sözleşme yapılır. Aile için Moskova'daki yaşam zordur, çünkü Prestes Moskova'daki yabancı mühendislere yönetim tarafından sağlanan tüm ayrıcalıkları reddetmiştir. Bunlar arasında aylığın dolar üzerinden ödenmesi ve yabancı malların yabancı para karşılığı satın alınabildiği özel dükkânlardan alışveriş izni de vardır. Prestes ücretini ruble olarak almayı ve milyonlarca Rus gibi yaşamayı yeğler.

Bu da kolay değildir. 1928'de ilk beş yıllık plan yürürlüğe girmiştir. Ülkede ekonomik istikrarı sağlayabilmek için herşey karneye bağlanmıştır. Kış aileye ülkenin ne güç koşullar altında yaşadığını açıkça gösterir: Prestes'in kardeşlerinden biri, çok ufak tefek olan ve otuzüç numara ayakkabı giyen Heloısa, sıfırın altında elli derecelik soğuklara - satılık tek numara - kırk numara çizmelerle katlanmak zorunda kalır. Bu arada varlıklı bir aileden gelmesine karşın Leocádia ülkeye övgüler yağdırmaktadır. Burayı «gerçek bir sovyet kalesi» olarak nitelemekte ve ne kadar güçlü olursa olsun hiçbir düşmanın, işçileri günlük tayın olarak ikiyüz gram çavdar ekmeği alan - ve yine de büyük bir özveriyle çalışan bir halkı yenemeyeceğine kesinlikle inanmaktadır. Kadın evlerinin yakınındaki bir fabrikanın kantininde işçilerin o ayazda kupalarla sıcak su içerek ısındıklarını pek çok kez gözlemiştir. Çay da karneye bağlıdır.

Bu arada kısaca Carlos denen oğlu Luis Carlos KP içindeki en acımasız «tasfiye olayları»ndan biri-

ne tanık olmuştur. Bu «tasfiyeler» halka açık toplantılarda, fabrikalarda ve iş yerlerinde yapılmaktadır. Bu süreç boyunca yaklaşık bir milyon komünist partiden ihraç edilir. Prestes korkunç sahneler görür. Ak saçlı subaylar özeleştirileri sırasında hüngür hüngür ağlamaya başlamaktadırlar. Bu, «Moskova davaları» denen davalara neden olacak politikadır.

Boş vakitlerinde yüzbaşı Prestes Latin Amerika'dan komünist kadroların konferanslarına katılmaktadır. Komintern'in bu toplantılarından birinde Prestes ilk kez, başkan Dimitri Manuilski ile KP merkez komite üyesi, emektar Helena Stassova'nın Olga Sinek isimli genç bir Alman'dan söz ettiklerini duyar. Bu genç kadın Moskova KG içinde en çok sivrilenlerden biridir.

Gerek vakit azlığından gerekse karneye bağlanmaktan dolayı herkesi zorlayan güçlükler nedeniyle Prestes ailesinin eğlenceli günü çok sayılıdır. Ancak 1934 yılı sonunda adı geçen Manuilski'nin teşvikiyle Prestesler'in evinde bir eğlence düzenlenir. Dediğine göre böylece Prestes'in Brezilya KP'ne kabulünü kutlamak istemektedir. Katılma ağustosta olmuştur - önce Prestes'e kur yapmış ve sonra da onu başından savmış olan parti, şimdi onu III. Enternasyonal'in sekreteri Dimitri Manuilski tarafından imzalanmış olan kısa bir telgrafın gelmesiyle kendi saflarına almak zorunda kalmıştır.

7 Kasımda bir anma töreni yapılacaktır. Bu devrimin yıldönümü ve Prestes'in Moskova'ya üç yıl önce geldiği gündür. Sadova Bulvarı yakınındaki küçük ev ailenin dostlarıyla hıncahınç doludur. Leocádia'nın dört kızı bu kutlama için süslenmişlerdir, üstelik bizzat Komintern sekreterinin gelmesi beklenmektedir ve davetliler Sovyet komünist yöneticiyi samba ezgileriyle dans ederken gördüklerinde az şaşırmazlar. Ancak onun ve Luıs Carlos Prestes'in dışında konuklardan çok azı bu eğlencenin bir kutlamadan çok yaklaşan bir ayrılık nedeniyle yapıldığını bilmektedir,

çünkü ev sahibi üç hafta sonra Brezilya'ya geri dönecektir. Konuklar gitmeye hazırlandıklarında Manuilski Leocádia'dan oğlu onuruna kadeh kaldırıp birkaç söz söylemesini rica eder. Leocádia ricasını kabul eder, kadehini kaldırır ve yüksek sesle şöyle der:

«Dileğim, oğlum Carlos'un yoldaş Manuilski gibi yetkin bir Bolşevik olmasıdır.»

Ne Leocádia ne de kızlarından biri Olga Benario, diğer adıyla Olga Sinek ve bir başka adıyla Eva Krüger'den söz edildiğini hiç duymamıştır. Ancak o bu kutlamadan beş gün sonra Prestes ailesinin yaşamına girecektir. Bu 1934 yazında üstleri Olga'yı yalnızca yirmialtı yaşında olmasına karşın Leocádia'nın kadeh kaldırdığında oğlu için dilediği nitelikte görebilmektedirler - o yetkin bir Bolşeviktir. Olga dört dili kusursuz biçimde konuşmakta, Marksist-Leninist kuramı çok iyi bilmektedir, çok keskin bir nişancıdır, uçak kullanır, paraşütle atlamayı ve ata binmeyi iyi bilmektedir ve şimdiden pek çok kez yürekliliğini ve kararlılığını kanıtlamıştır. Bir ulağın kendisine Dimitri Manuilski'den mühürlü bir zarf içinde bir pusula getirmesi Olga için güzel bir sürpriz olur. Manuilski pusulada ondan olabildiğince çabuk Komintern merkezine gelmesini rica etmektedir. Olga sonunda kendisini Berlin'deki KG'in Hitler başkanlığında iktidara geçmiş olan Nazilere karşı yürüttüğü mücadelenin basına geçmek üzere seçtiklerini sanır. Genç kadın üstlerini etkilemek için hava kuvvetleri akademisinden verilmiş olan üniformasının tozunu silker ve buluşmaya bununla gider.

Komintern'in Mokovaia caddesi no. 36'daki gösterişli binasına girer girmez hemen onu parti sekreterinin odasına götürürler. Dimitri Manuilski makam odasını arşınlar ve bu sırada sanki tüm dikkatini konuşmanın konusundan çok yağmur üzerinde toplarmış gibi uzaklara bakarken, daha baştan Olga'nın tüm Almanya'ya geri dönüş umutlarını kırar. Gerçi Ma-

nuilski bir halk devrimini yönetmekten söz etmektedir, ancak bu Latin Amerika'da olacaktır.

«Tanıdığım en yürekli komünistlerden biri mutlaka ülkesine geri dönmek istiyor. O ve partili yoldaşları bizi dünyanın öbür ucunda bir devrimin zamanının geldiğine inandırdılar. Komintern yönetimi bu tasarıya son zamana kadar kuşkuyla baktı, ancak sonunda dönüşünü onayladı.»

Manuilski özenle ders anlatan bir öğretmen gibi salonda dolaşmaktadır:

«Ona izin verdik, ancak bir koşulla: Komintern onun kişisel güvenliğini sağlayacak. Bu konuda uzun görüşmeler yaptıktan ve bu görev için yaklaşık on kişi üzerinde tartıştıktan sonra, bu kişilerden ancak birinin ona ülkesine geri dönüşte kesinlikle güvenilir biçimde eşlik edebilecek niteliklere sahip olduğu sonucuna vardık: Sizin! Bana şimdi yanıt vermeyin. İyice düşünün ve yarın aynı saatte yine gelin. Güvenlik nedenlerinden size şu anda yalnızca şunu kesinlikle söyleyebiliriz: Kabul ederseniz, birkaç gün içinde Latin Amerika'ya hareket edeceksiniz.»

İçgüdüsel olarak Olga ona burada ve şimdi bu girişime hazır olduğunu söylemek isterdi. Ancak disiplinli bir insandır. Manuilski ona bir günlük süre tanıdığına göre kabul ettiğini bildirmeyi ertesi güne erteleyecektir.

Ertesi gün öğleden sonra Olga merkeze bir saat erken gelir; bekleme odasında oturur ve onu karşılamaya Manuilski'nin kendisi gelir. Makam odasında ona kestirmeden sorar:

«Evet, durum nedir? Yoldaş Sinek karar verdi mi?»

«Yoldaş, dünden beri yola çıkmaya hazır olduğumu biliyorum.»

Sekreter ona onu nelerin beklediğini anlatır. Ay sonundan önce Brezilya'ya doğru yola çıkacak ve ülkesinde bir halk ayaklanmasını yönetecek olan yüzbaşı Luis Carlos Prestes'in güvenliğini sağlayacaktır.

Olga şimdi yeniden yenilmez konvoy öyküsünü anımsar. Dimitri Manuilski «umudun şövalyesi»ni getirmelerini emrettiğinde, Olga biraz düş kırıklığına uğrar. Anlatılanlara bakarak iriyarı bir Latin Amerikalı görmeyi ummuştur. Brezilyalı devrimciyi Fransızca selâmladıktan sonra durgunluğu biraz geçer, ancak yine de onu, bir orduyu yirmibeşbin kilometrelik bir yol boyunca yönetmiş olduğu söylenen biri için bayağı çelimsiz bulur.

4.

NEW YORK'DA BALAYI

29 Aralık 1934 gecesi Luis Carlos Prestes evinden ayrılır. En küçük kız kardeşi Ligia onu kapıdan uğurlar. İki kardeş kucaklaşırlar ve Luis Carlos Ligia'dan annesiyle ilgilenmesini rica eder. Kız kardeş eve girdiğinde annesinin aşırı kaygılı görünümü dikkatini çeker. Nesi olduğu sorusuna Leocádia yalnızca şu yanıtı verir :

«Oğlumu bir daha hiç göremeyeceğimi hissediyorum.»

Gece yarısı İspanyol Pedro Fernandez ve Rus üniversite öğrencisi Olga Sinek - Prestes ve Olga'nın yeni kimlikleri böyledir - bir kompartımana binerler. Yolculuk Leningrad'adır. Oraya ertesi sabah saat sekizde varacaklardır. Leningrad garında iki bilet daha alırlar ve günü kentte geçirirler. Gece yarısı onları 31 Aralığa kadar Finlandiya başkenti Helsinki'ye ulaştıracak olan trene binerler. Gerçi Fransa başkentine ulaşmak için seçtikleri yol en kestirmesi değildir, ancak kuşkusuz en güvenlisidir. Polonya, Çekoslavakya ve Almanya sınırını geçen direnişçiler polis tarafından tutuklanmaktan hemen hiç kurtulamamaktadır. Tehlike, özellikle fotoğrafları tüm Alman sınır karakollarında asılı olan Olga için çok büyüktür.

Çift Helsinki'den İsveç'e, Stokholm'a doğru yola çıkar. 31 Aralık gece yarısı ikisi de bir geminin güvertesindedir. Baltık denizinin buz gibi sularından

geçerken yeni yıla kadeh tokuşturmaktadırlar. Prestes kadehini kaldırır:

«1935'in Brezilya'da devrim yılı olmasına!»

Olga yolculuğa çıkarken aldıkları pasaportların kalitesinin kötü oluşundan kaygılıdır. Paris'e gitmeleri gerekirken o birkaç gün Amsterdam'da kalmaya karar verir. Orada bir bağlantı kişisi onlara daha sağlam belgeler sağlayacaktır. Ve böylece İsveç'in güneyini trenle geçerler, Kopenhag'a ulaşırlar ve yolculuklarını Birmingham limanına kadar gemiyle sürdürürler. İngiltere'nin doğu kıyısında onları Amsterdam'a götürecek olan başka bir gemiye binerler. Olga ve Prestes Hollanda başkentinde üç hafta kalırlar ve orada bir türlü ortaya çıkmayan bağlantı kişisini beklerler. Olga Amsterdam'da çok uzun süre kalmanın tehlikeli olmasından korkmaya başlar. İkisi sahte belgelerin kötülüğüne karşın Brüksel'e hareket etmeye karar verirler.

Yolculuklarının ilk haftası boyunca Olga ve Prestes birbirlerini daha iyi tanırlar. Prestes, kendisine Manuilski ve Helena Stassowa tarafından sert ve disiplinli bir komünist olarak tanıtılan bu genç kadının gemi, tren ve otellerdeki boş vakitlerini zarif tığ işleri yaparak geçirdiğini şaşkınlıkla gözler. Uzun bekleme saatleri boyunca birbirlerine Fransızca sayısız serüvenlerini anlatırlar. Olga askerî stratejilere düşkünlüğünden Prestes'le saatlerce «yenilmez konvoy»un her operasyonunu, her şaşırtma manevrasını, birliğin her eylemini tartışır. Prestes ona yemekli vagonun kâğıt peçeteleri üzerine, gezi broşürlerinin arkasına haritalar, nehirler ve ordunun konaklama yerlerini çizer. Ancak Olga Brezilya serüveninin sonunu kabul etmemektedir. Neden iktidarı ele geçirmeye çalışmamışlardır? Piaui devletinden devletinden çıktıklarında neden Rio de Janeiro'ya girmemişlerdir?

Ve sonra dikkatle dinleme sırası Prestes'e gelir. Olga ona ebeveyniyle tartışmalarını, Münih'deki Schwabing grubuna girişini, baba evinden ayrılışını,

Berlin'deki gösterileri, polis tarafından izlenişini, Nazilere karşı mücadelelerini anlatır. Ve elbette ki Prestes Otto Braun'un Moabit cezaevinden büyük bir ataklıkla kurtarılışı, yeraltındaki çalışma, Moskova'ya kaçış, Olga'nın KGE'nde hızla yükselmesi ve askeri eğitimiyle ilgili tüm ayrıntıları öğrenir. Prestes, Olga'ya utanarak daha önce annesine bu kadar benzeyen hiç kimseyi tanımadığını itiraf eder:

«Niteliklerinizden, özelliklerinizden çoğu bana şaşılacak kadar annemi hatırlatıyor. Dıştan bakıldığında aranızda hiçbir benzerlik yok, ancak düşünce tarzınız, söyleyiş biçiminiz ve söylediğiniz şeyler, tüm bunlar akıl almaz biçimde benzeşiyor. Bu çok garip, çünkü siz tümüyle farklı bir toplumdan geliyorsunuz. Annem ise Brezilya'da doğmuş ve başka hiçbir yerde yaşamamıştır.»

Olga, Prestes'in annesine duyduğu yoğun sevgiyi bilseydi bu kötü şifrelenmiş ilânı aşkı anlayabilecekti.

Bu dönemde genel bir kriz yaşayan bir Avrupa'da uzun geziler çok olağandışıdır. Turizm geniş ölçüde ölü bir dönemdedir ve sıklıkla yolcuların Nazi ya da Komintern casusu olmalarından kuşkulanılır. Tanınma ve yakalanma korkusundan Olga Brüksel'den de ayrılmak ister, çünkü bu oldukça küçük kentte büyük tehlike içinde yaşamaktadırlar. Olga planlamayı yapar ve Paris'e yolculuğu trenle sürdürmeye karar verir. Fransız başkenti Avrupa'daki yolculuklarının son aşamasıdır. Sonra Paris'de Komintern'in onlara salık verdiği bir kamuflâjdan yararlanırlar. Balayındaki yeni evlenmiş, varlıklı bir çift olarak yolculuğu sürdürürler. Yeni rolleri elbette ki uygun bir tutum da gerektirmektedir. Bu nedenle önce lüks bir otel olan GRAND HOTEL DU LOUVRE'a giderler. Altı katlı heybetli yapı yüzyıl sonundan kalmadır ve Paris'in göbeğinde, Palais Royal'de, Comédie Française'in karşısında bulunmaktadır.

Olga'nın Amsterdam ve Brüksel'de buluşamadığı

bağlantı kişisi sonunda Paris'de ortaya çıkar. Onun direktifi üzerine çift yolculuğunu trenle Fransa'nın kuzeyindeki Rouen'e doğru sürdürür. Orada Portekiz konsolosu Israel Abrahao Anahory'e başvururlar. Konsolos komünist değildir, ancak ilerici görüşlü bir kişi olarak tanınır ve geçmişte Lizbon'daki anarşist gruplarla ilişkisi olmuştur. Onun, üç yıl önce Portekiz'de iktidara gelmiş olan Antonio Oliveira Salazar'ın sağ hükümetinin diplomatik temsilcisi olması, dışa karşı Fransız direnişinde çalışabileceğiyle ilgili her türlü kuşkuyu silmektedir. 8 Martta Olga ve Prestes yeniden isim değiştirirler ve Portekizli belgeleri alırlar. Şimdi Prestes kırk yaşında Portekizli tüccar, José Vilar ile Angela Gloria Vilar'ın oğlu Ontônio Vilar'dır. Olga, karısı Maria Bergner Vilar olur. Belgeler tüm Latin Amerika ülkelerinde bir yıl süreyle geçerlidir. Birbuçuk yıl sonra konsolosun bu yardımının ortaya çıkması onun diplomatik kariyerine mal olacak ve onu birkaç ay süreyle Lizbon'da hapse attıracaktır.

Yeni evlenmiş bir çift izlenimini yaratmak için Olga ve Carlos'un yeni kimliklerini bazı ayrıntılarla süslemeleri gerekmektedir. Bunun için Paris ideal sahnedir. Gezici ticarî temsilci Antônio Vilar varlıklı bir adamdır ve nikâhlı karısı Maria ile balayını geçirmek üzere Fransa'dan ayrılır. Daha önce Prestes ve Olga kendilerine yeni rollerine uygun giysiler diktirmek için Paris'in ünlü terzilerine gitmişlerdir. Prestes seçkin modacıların şık modaevlerine giderken Olga'ya eşlik etmekte ve komediyi tamamlamak için kıskanç koca taklidi yapmaktadır. Giysilerin seçiminde işin erbabı gibi davranmakta, dekolteleri ve etek boylarını eleştirmektedir. Artık onun da zengin bir adam görünümü kazanması gerekmektedir ve iyi dikilmiş giysiler, fötr şapkalar ve gezi programında bulunan davetler için üniformalarla birkaç bavul doldurur. Görevlerini başarıyla sonuçlandırmak için parayı önemsememeleri gerekmektedir.

Rouen'den aldıkları belgelerin kusursuz olmasına

karşın Olga kimlikleri daha güvenilir bir duruma getirmeye karar verir. Bunun için belgelere Birleşik Devletler için bir giriş-çıkış vizesi almaktan daha iyi bir çözüm olamaz. Paris'deki ABD konsolosu hiç sorun çıkarmaksızın Birleşik Devletler'e giriş vizesini verir.

Prestes, giriş vizesi için form doldururken çok eğlenir. Burada Amerikan mevzuatının özel bir hükmü gereğince komünist olmadığını doğrulaması gerekmektedir. Ve formun sonundaki uyarıyı görünce de heyecanlanır: «Yukarıda sorulan sorulara verilen her gerçeğe uymayan yanıt ceza gerektiren bir suç oluşturur ve yasal ceza gerektirir.» Ne da olsa formda dilekçe sahibinin isminden başlayarak tek bir doğru yanıt bile yoktur.

Saklambaç ayrıca Olga'nın Fransız bağlantı kişisiden aldığı iki sahte belgeyle güvenceye alınır. Birinci belge uydurma bir şirket olan COMPAGNE GÉNÉRALE D'ELECTRICITÉ ATELIERS D'ORLÉANS'ın damgasını taşıyan daktiloyla yazılmış bir mektuptur. «Bay Antônio Vilar» adresine gönderilen yazı GRAND HOTEL DU LOUVRE'un resepsiyonuna bırakılmıştır. Bu mektupla şirketin yöneticisi bay Vilar'ın ürünlerini Güney Amerika'da temsil etmesini onaylamakta ve «onunla gerekli anlaşmaları yaptığını doğrulamaktadır. «İkinci mektup Viyana'dan, MARTIN ZELLERMAYER & CIE isimli bir firmadan gelmektedir. Bu şirket Antônio Vilar'a kendi yapımları motorları Güney Amerika'da satma izni vermektedir. Mektuplar yalnızca bir Antônio Vilar'ın varlığını sağlam bir temele oturtmakla kalmayıp, gerektiğinde genç evlilerin yolculukta yanlarında taşıdıkları küçük servetin kaynağını da açıklamaya yarayacaktır.

Martın üçüncü haftası Olga ve Prestes yola çıkmaya hazırdır. VILLE DE PARIS yolcu gemisinde birinci sınıf lüks bir kamara tutarlar ve Le Havre limanının kamarasına kibar bir mektupla bir sepet çiçek gönderir ve onları kamarasında akşam yemeğine davet eder. Prestes davetten kuşkulanır, çünkü ge-

minin kaptanının Fransız hükümetinin bir gizli ajanı olmasından korkmaktadır. Yemek sırasında Prestes zor anlar geçirir, çünkü adam Lizbon'da yaşamıştır ve Portekiz başkentini avucunun içi gibi bilmektedir. Söz Lizbon'a her gelişinde Olga devreye girmekte ve bir bahaneyle konuyu değiştirmektedir. Bereket versin kaptan Portekizli kocasından çok güzel «Maria»yla sohbet etmeye heveslidir.

Yeni rolleri Olga ve Prestes'i beklenmedik yakınlıklara zorlar. Balayındaki bir çift doğal olarak yalnızca aynı odada değil, aynı yatakta da yatar. İkisi de genç ve güzeldir ve devrimin arifesinde bulunma umudunun coşkusu içindedir. Otuzyedi yaşındaki bir adam için Prestes çok erken olarak her türlü siyasal deneyimden geçmiştir: Askeri bir ayaklanmayı yönetmiş, hükümetlere karşı komplolar düzenlemiş, tutuklanmış ve sınırdışı edilmiş ve Sovyetler Birliği'nin en önemli komünist yöneticileriyle birlikte olmuştur. Ancak sertliği, disiplini ve politikaya atılması ona çok pahalıya malolmuştur: O zamana kadar Luis Carlos Prestes hiçbir kadınla beraber olmamıştır. On yaşındayken babasının erken ölümü onu aile reisi rolünü üstlenmeye zorlamıştır. Askeri okuldaki eğitimden artakalan kıt zamanı bilgisini arttırmaya harcamıştır. Annesi para kazanmasına izin vermemiştir. Annesi oğlunun kendini kitaplara verebilmesi ve sınıf birincisi olabilmesi için kendisi çalışmayı yeğlemiştir. Ailenin Rio de Janeiro'nun dış mahallelerindeki yaşamı öylesine güçtür ki Prestes askeri akademiden üniformasını eğitimin dışında da giyebilmek için özel izin ister - giyebileceği günlük giysisi yoktur. Birlikteki yüzbaşılık döneminde kendisini disiplin açısından örnek olmakla yükümlü hisseder. Astlarından çoğunun tersine konvoyun yürüyüşüne eşlik eden kadınlarla ilişki kurmaz. Ancak şimdi, açık denizde, lüks bir kamarada ve çok güzel bir kadınla birlikte Carlos bugüne kadar tanımadığı coşkuları yaşar ve tadar. VILLE DE PARIS 26 Mart 1935'de New York limanına

girdiğinde o zamana kadar salt Komintern'in buluşu olan şey gerçekleşmiştir. Olga ve Carlos sevişen bir çifttir. İkisi New York'daki balaylarını birbirlerine tutkun bir halde geçirirler, konserlere ve sinemaya giderler ve kışın sonunu Central Park'da uzun gezintiler yaparak geçirirler. Birleşik Devletler'de kalışlarının tek amacı pasaportlarını damgalatmak olduğu için, aşklarına zaman ayırabilirler. Paris'deki bağlantı kişisi yol için tek bir öğütlemede bulunmuştur: Ağır bagajlarını Birleşik Devletler'de Rio de Janeiora'daki Américo Dias Leite isimli birine göndermelidirler. Leite bir KP sempatizanıdır. Bagajlarını gönderdikleri acente WAGON LITS COOK'dan Olga ve Prestes başka biletler de alırlar - hâlâ birinci sınıf. Gelişlerinden beş gün sonra Seventh Avenue'da Madison Square Garden'ın karşısındaki kibar PENNSYLVANIA otelinden ayrılırlar. Valizlerini toplarken Prestes önlem olarak otelin adını taşıyan bir tomar kâğıt alır. Kâğıtları valizinin tabanındaki ince kartonun altına saklar. Saatler sonra çift Brezilya yolculuğuna başlayacakları Miami'ye giden bir trendedir. İkisi Santiago de Chile ve Buenos Aires üzerinden giden hava yolundan yararlanmayı planlar.

Miami'den Santiago de Chile'ye uçuş zor ve yorucudur. Yolcu uçakları geceleri uçmadığından PAN AMERİCA'nın dört motorlu SIKORSKY'si mesafeyi dört aşamada kateder. Yolcular geceleri Havanna (Küba), Kingston (Jamaika), Colon (Panama), Guaiaquil (Ekuador) ve Lima'da (Peru) geçirirler. Olga ve Prestes'in Şili'ye giriş vizeleri olmadığından uçağın hareketinden önce vize alabilmek için Callao'daki Şili konsolosluğunda memurun eline birkaç dolar sıkıştırırlar. Sonunda 5 Nisanda Şili başkentine varırlar. Orada Arjantin'e uçak bileti alacak kadar vakitleri vardır. PANAGRA AIRWAYS'in küçük uçağının her yere iniş izni yoktur, bu durumda Olga ve Prestes'in Buenos Aires'e varmadan Mendoza ve Cordoba'ya uğramaları gerekir.

Brezilya için giriş vizesi alacakları Arjantin başkentinde kalışları beklenenden uzun sürer ve ek önlemler gerektirir. Prestes bağlantı kişileri aracılığıyla çocukluk arkadaşı olan Brezilya konsolos yardımcısı Manuel Paranhos ile bir buluşma kararlaştırır. Bu buluşmada ülkeye sorunsuz girebilmek için bilgi edinmek istemektedir.

Prestes Buenos Aires'e gelir gelmez Brezilya elçiliğiyle bağlantı kurar ve sevinçle Paranhos'un vekâleten, kendisine daha büyük yetkiler veren başkonsolosluk görevi yaptığını öğrenir. Ancak bir yanlış anlama sonucu az kalsın planlar suya düşecektir. Prestes tanınma korkusundan diplomata «genç, uzun boylu ve koyu renk saçlı bir kadın»ın kendisiyle kentin merkezindeki kahvelerden birinde buluşacağım ve vize için pasaportları getireceğini bildirmiştir. Paranhos «koyu renk saçlar»ı duyunca Olga'nın esmer bir kadın olduğunu sanır. Oysa kararlaştırılan saatte kahvede esmer bir kadın yoktur. Ancak buluşma yerine yalnız gelen tek kadın Olga olduğundan sonunda konsolos onunla konuşmayı göze alır. Sonradan «Portekizli çifte» vize vermesine bir neden göstermesi gerekirse Paranhos, Olga'dan aldığı mektubu ortaya koyabilecektir. Mektup New York'daki Portekizli bir diplomat tarafından yazılmıştır. Bu yazıda Vilarlar kendilerini tanıtmakta ve vize verilmesini rica etmektedirler. Bu Prestes'in PENNSYLVANIA otelinden aldığı kâğıt üzerine özenle daktilo edilmiş sahte mektuplardan biridir.

Vize sorunu çözümlendikten sonra geriye Brezilya sınırının en güvenli biçimde nasıl geçilebileceği sorusu kalmıştır. Çift durumu Komintern'in Montevideo'daki bağlantı kişileriyle görüşmeye karar verir. Uruguay'a uçakla giderler. O dönemde Brezilya'ya sefer yapan yalnızca bir havayolu şirketi vardır. AIR FRANCE'ın önceli, Fransız LATECOÈRE şirketi. Bu kuruluş ayda bir Santiago - Buenos Aires - Montevideo - Sao Paulo - Natal - Dakar - Casablanca - Paris

seferi düzenlemektedir. Bu sefer normalde yalnızca kargo taşımak için yapılmasına karşın LATECOÈRE uçaktaki iki kişilik yer için de bilet satmaktadır. Prestes ve Olga'nın şansları yaver gider: Birkaç gün önce Santiago de Chile'den bir uçak kalkmıştır ve iki kişilik yer hâlâ boştur. Gelecek ay için planlanan uçuş iptal edildiği ve bu durumda ancak iki ay sonra, yani haziran ortasında uçabilecekleri için çift bu fırsattan yararlanır.

Kargo taşımacılığı yapan bir havayolu şirketi olarak LATECOERE'ün uçaklarını gece de uçurma izni vardır. 15 Nisan sabahı Olga ve Carlos dört motorlu deniz uçağına binerler. Uçuş Sao Paulo devleti kıyısındaki Praia Grande limanına kadar, yaklaşık altı saat sürecektir. Güneş doğduktan sonra uçak Brezilya devletleri Rio Grande do Sul ve Santa Catarina arasındaki sınırdan kıyı boyunca çok alçaktan uçar. Uçağın penceresi yoktur, ancak Olga küçük lombarlardan Brezilya ile ilgili ilk ve olağanüstü izlenimleri edinir. Böylesi ışık ilişkilerine daha önce hiç rastlamamıştır - güneş sonsuz, beyaz bir kumsalın ayırdığı yeşil ormanla mavi deniz üzerinde var gücüyle parlamaktadır.

Sabah ilerlerken pilot Comet iki yolcuya uçağın Santa Catarina'nın başkenti Florianopolis'in plajlarından birine kısa ve ani bir ara iniş yapacağını bildirir. Beş kişilik mürettebatla çoktan ahbaplık kurmuş ve onlara New York'dan armağanlar vermiş olan Olga, Prestes'e fısıldar:

«Bu ara iniş tam zamanında oldu. Bir gizli servis izleyeceğimiz yolu öğrenmiş olsa bile, polis bizi Praia Grande'de bekleyecektir. Gel Florianopolis'de inelim.»

Olga, kaptan pilot Givon'a döner ve ona yolculukları sırasında Paranás devletinin kuzeyine göç etmiş olan akrabaları ziyaret etmeyi tasarladıklarını anlatır. Yanlarında fazla eşya bulunmadığına göre birkaç saat kazanmak için Santa Catarina'ya ara inişte inmek istemektedirler. Fransız pilot karşı çıkmaz.

Deniz uçağı inişe geçtiğinde limanda kimse görünmez. Bagaj ve kimlikler denetlenmez. Olga elinde birkaç kâğıt dolar sallar, hemen bir araba görünür ve onları Santa Catarına başkentinin merkezine götürür. Geceyi Florianopolis'de geçirirler ve ertesi gün bir taksiyle Curitiba'ya giderler. Daha sonraki sabah Sao Paulo'ya yolculuklarını bir taksiyle sürdürürler. Antônio Vilar ve Maria Bergner Vilar sonunda Largo de Arouche'deki konforlu otele yerleştiklerinde çoktan geceyarısı olmuştur.

Buradan birkaç kilometre uzakta birkaç sanatçı yepyeni bir makineyle tanışmaktadır. Bu makine Café Paraventi'nin yeniliklerinden biridir ve en az sahibi Celestino Paraventi kadar olağanüstüdür. Paraventi emektar kahve ibriğinin yerine modern bir İtalyan aygıtı almıştır: bir espresso makinesi, son moda. O günden sonra devamlı müşteriler - yazarlar, oyuncular, komünistler - her zamanki kahveden istemez olurlar. Rua XV.de Novembro'da küçük mermer masaların başındakiler artık yalnızca «Espressi» ısmarlamakta ve kahve yudumlayarak ve gelen geçeni seyrederek saatler geçirmektedirler.

Otuzbeş yaşındaki eksantrik milyoner Celestino Paraventi kahvesine gelip giden müşterilerden de gariptir. Kahvenin yanısıra babasından kalan tüm kente dağılmış taşınmazları ve bir de kahve kavurmaevi vardır. Sahibi burada Avrupa'dan bir yeniliği gururla sunmaktadır: bozulmaksızın aylarca taze kalabilen vakum ambalajlı kahve. Paraventi parasal sıkıntıları olan yoksul aydınların, işsiz yazar ve sanatçıların sığındığı güvenilir limandır. Eliaçıklığı ona «kurtarıcı» lâkabını kazandırmıştır. Café Paraventi'nin reklamını yapmayan bir yayın organı ya da muhalefet gazetesi yok gibidir. Paraventi komünistleri desteklemek söz konusu olduğunda daha da eliaçık davranır. Gizli basımevlerinin kurulması için evler kiralar, her ay partiye büyük bağışlarda bulunur ve hapisteki komünist-

lerin ailelerine yardım eder. KP ile yakın bir ilişkisi olup olmadığı sorulduğunda kahkahayla güler:

«Benim partiyle bağlantım yok! Partinin benimle var!»

Paraventi, Prestes'e hayranlık duymaya konvoy döneminde başlamıştır. Sao Paulo'dan basın ya da yasadışı yazışmalar aracılığıyla onların her hareketini, hükümet birliklerine karşı kazandıkları her zaferi izlemiştir.

Konvoy Bolivya üzerinden Arjantin'e sürgüne gittiğinde Paraventi düşkırıklığına uğrar. Yatırımları kahve kavurmaevi ve konserve fabrikasına değer biçtirip, mallarının satışından eline geçen parayı «konvoyu yeniden kurması ve hükümeti devirmesi» için Buenos Aires'e, Arjantin'de sürgündeki Prestes'e göndereceğini ilân ettiğinde ailesi onun delirdiğine karar verir. Paraventi kararını Arjantin'deki yüzbaşıya ulaştırır. Birkaç hafta sonra mesajı götüren haberci, Prestes'in teşekkür ettiği, ancak bunu yapmamasını önerdiği yanıtıyla geri döner. Paraventi yardım etmek istiyorsa, Buenos Aires'e kutuda kahve göndermelidir. Bunlar konvoyun eski üyelerinden albay Siqueira Campos ve Orlando Leite Ribeiro tarafından satılacak ve ihraç edilecektir. Bu satışlardan sağlanan para konvoyu sürgünde desteklemeye yetecektir. Paraventi Prestes'i kişisel olarak hiç tanımamıştır. Ancak yüzbaşının komünizminin «Hristiyanlık»la çok büyük ilişkisi olduğunu öne sürmektedir.

«Prestes gibi bu eğilimdeki birinde, oligarşilere son vermek için yaşamını ortaya koyan, herşeyi kendileri için isteyen ve başkalarına hiçbirşey bırakmayan bu kişilerle hesaplaşan bir adamda bir parça Hristiyanlık var. Belki bunu kendisi de bilmiyor, ama var.»

Bir cumartesi akşamı Paraventi garip gece eğlencelerinden birinden döndüğünde - RADIO DIFUSORA'nın CHÁ NO AR yayınında İtalyanca şansonlar söylemiştir - Olga onun kahvesindedir. Gerçi Komünist

Parti yöneticileri ona gelecek haftalarda büyük olasılıkla «çok önemli kişileri» karşılayacağını bildirmişlerdir, ancak Paraventi şık giyimli, güzel kadın belirgin bir aksanla onunla konuşana kadar kiminle karşı karşıya olduğunu kavrayamaz. Olga çantasında Prestes'ten kısa bir haber getirmiştir. Prestes Sao Paulo'ya geldiğini bildirmektedir. Paraventi'ye notu getiren hanımın kendisinin hangi otelde kaldığına ilişkin bilgi verebileceğini yazmıştır.

Paraveti çifti Largo de Arouche'de karşılar ve birkaç dakika sonra üçü onun lüks Lincoln'ünde oturmaktadır. Paraventi'nin Santo Amaro'nun uzak bir semtinde, Guarapiranga baraj gölü kıyılarındaki yazlığına giderler. Ertesi gün Miranda da denen Antônio Maciel Bonfim Rio de Janeiro'da Sao Paulo'dan bir haberciyi kabul eder. Miranda KP genel sekreteridir. Haberci ona Luıs Carlos Prestes'in Brezilya'ya gelmiş olduğunu bildirir.

5.

TÜM DÜNYAYI DOLAŞARAK RİO'YA

1934 yılından 1935'e geçerken çeşitli Brezilya gazeteleri bir yalan haber çıkarırlar: Sözde Luıs Carlos Prestes yeniden ülkededir. Haber Brezilya polisinde huzursuzluk yaratır ve polisi daha dikkatli davranmaya iter. Prestes konvoyunun izleri Brezilya'nın siyaset sahnesinden henüz silinmemiştir. «Umudun şövalyesi»ne tüm ülkede saygı duyulmaktadır ve devlet başkanı Getulio Vargas devlet güvenlik güçlerine daha sıkı önlemler almaları için emir vermek zorunda kalır. Ancak Prestes'in dönüşünü heyecanla bekleyen yalnızca ülkedeki güvenlik güçleri değildir. Moskova'da Prestes ve Olga'nın yolculuğna karar verildiğinden beri dünyanın çeşitli bölgelerinden bazı seçilmiş kişiler Vilarlar'ınkine benzer gizli ve güç yolculuklara çıkmaya başlarlar. Hepsinin varmak istediği yer aynıdır: Rio de Janeiro, Brezilya. Bunlardan bazıları eşleriyle birlikte gelmekte ve hepsi de kendi adlarıyla yolculuk etmemektedir. Kişisel olarak tanışmasalar da en azından daha önce birbirleriyle ilgili birşeyler duymuşlardır. Ve ortak bir yanları vardır: Hepsi de komünist ve Komintern'in hizmetinde profesyonel devrimcidir ve Brezilya'ya birlikte devrimi başlatmak için gelmektedirler.

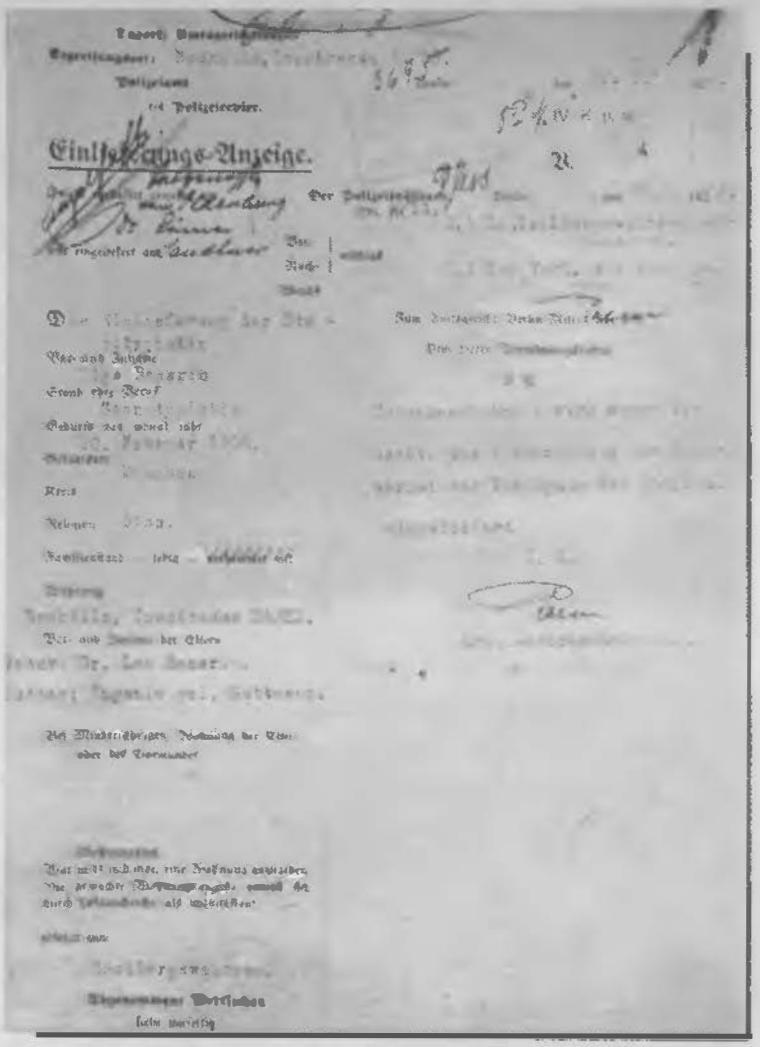
İki Alman, Arthur Ernst Ewert ve karısı Elise Moskova'da kısa süre kaldıktan sonra Şanghay'dan yola çıkmışlardır. Kimliklerini siyasal danışmanlar

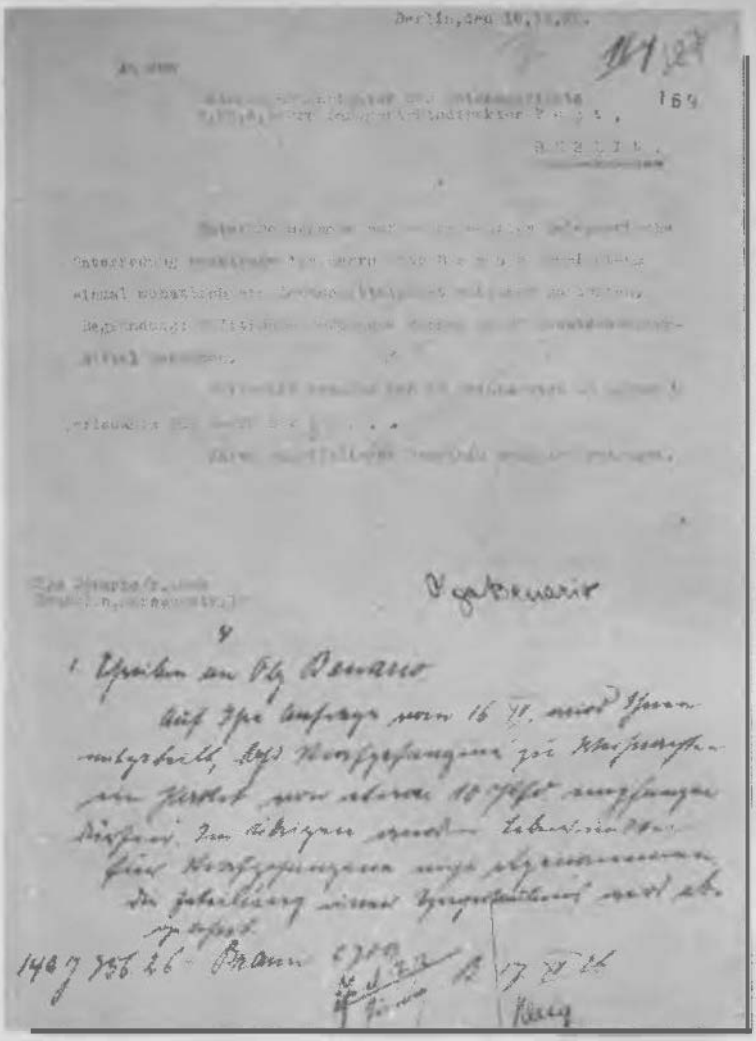
1- Olga Benario 1924'de 16 yaşında: Doğduğu kent Münih'de komünist Schwabing Grubu'nun üyesi olur.

2- Olga 17 yaşında Berlin'de bir parkta. Bu dönemde siyasal alanda olağanüstü sivrilmiş ve Berlin Komünist Gençlik'in ajitasyon ve propaganda sekreteri olmuştur.

Einlieferungs-Anzeige.

3- 1926 eylülünde Olga, Otto Braun'un arkadaşı olduğu için kendisinin de "vatana ihanet" ettiğinden kuşkulanılarak ilk kez tutuklanır. Teslim yazısında hücre hapsinde tutulması gerektiği kaydedilmiştir.

4- Serbest bırakıldıktan sonra Olga yiyecek götürebilmek için Otto Braun'u cezaevinde ziyaret edebilmek üzere dilekçe verir. Dilekçeye olumsuz yanıt verilir.

5- Neukölln Komünist Gençlik gösterilerini at arabalarında yapmaktadır. Resimde sağdan üçüncü Olga'dır.

6- Moabit hapishanesi baskınından kısa bir süre önce Neukölln Komünist Gençlik üyeleri sokakta bir fotoğraf için poz vermektedirler: 1: Rudi König, 2: Olga, 3: Margot Ring, 4: Klara Seleheim, 5: Erik Bombach, 6: Erich Jazosch

Nr. 100

10 Pfennig

B.Z. am Mittag

Berliner Zeitung

Mit Waffengewalt aus Moabit befreit

Untersuchungs-Gefangener Redakteur Braun entführt

Kommunistenüberfall im Zimmer des Untersuchungsrichters

Wegen

Amerika zerbricht

50 Millionen Dollar

Wildwest-Pistolen-Szene

Die der Ueberfall

ausgeführt wurde

Vereitelung eingestanden

„Hände hoch"

Protest Japans

in Moskau

Herz und Welt

7- 11. Nisan 1928 tarihli BERLINER ZEITUNG AM MITTAG'ın başsayfası

8- Polis aramaları hızla sürerken Komünist Gençlik Müller'in birahanesinde Otto Braun'un başarıyla kurtarılmasını kutlamaktadır.

Bekanntmachung.

Die Auslobung vom 13. April 1928, durch die eine Belohnung bis zu 5000 Reichsmark ausgesetzt wurde für die Beihilfe bei der Ergreifung des flüchtigen Schriftstellers

Otto Braun aus Berlin

und der flüchtigen Stenotypistin

Olga Benario aus Berlin

nehme ich zurück, da es nach hier eingegangenen Nachrichten den Genannten gelungen ist, in das Ausland zu entkommen und damit die Erreichung des mit der Auslobung verfolgten Zweckes, eine der Flucht auf dem Fuß folgende Wiederergreifung zu erleichtern, unmöglich geworden ist.

Alle übrigen Fahndungsmaßnahmen gegen die Flüchtigen werden aufrecht erhalten.

Leipzig, den 6. Juli 1928.

Der Oberreichsanwalt.

9- Otto'nun kurtarılışından aylar sonra başsavcı arada arananlar çoktan Moskova'ya kaçtığından, Olga Benario ve Otto Braun'un yakalanması için koyduğu beşbin Reichmark'lık ödülü geri çektiğini duyurur.

10- Birahanelerinde Neukölln Komünist Gençlik'in siyasal toplantılarının düzenli bir biçimde yapıldığı Müller ailesi.

11- Olga toplam altı yıl sürgünde yaşadığı Moskova'da

12- Olga Moskova'dan siyasal eylemler hazırlamak ve yürütmek için birçok kez Batı Avrupa'ya gider.

13- Olga bir arkadaşıyla Moskova'nın dış mahallelerindeki bir yüzme havuzunda.

14- Olga Moskova'da Komünist Gençlik Enternasyonali, KGI, yöneticiliğine seçilir.

15- Moskova Hava Kuvvetleri Akademisi'nin bir paraşüt ve havacılık kursu için yüzlerce aday arasından Olga seçilir.

16- Oloa (sağdan ikinci) Kızıl Ordu'ya bağlı bir süvari alayının tatbikatı sırasında

17- 1927 başlarında Bolivya sürgünündeki Prestes konvoyunun komutanları (soldan sağa): Cordeiro de Farias, Luis Carlos Prestes ve Djalma Dutra.

18- Konvoyun resmi tarihçisi Lourenço Moreira Lima (sağda) günlüğüne Luis Carlos Prestes (soldan ikinci) konvoyunun Brezilya'daki uzun yürüyüşü boyunca 24 947,5 km katetmiş olduğunu kaydetmiştir.

Harry Berger ve Machla Lenczycki olarak ABD belgeleriyle tanıtlamaktadırlar. Buenos Aires'den Rodolfo Ghioldi ve karısı Carmen, yine siyasal danışman olarak, Montevideo üzerinden yola koyulmuşlardır. Rodorfo, Luciano Busteros takma adını almıştır, karısı ise kendi ismini kullanmaktadır. Birleşik Devletler'den yine kendi ismiyle telsizci ve radyo teknisyeni olan genç Victor Allen Barron gelmiştir. Avrupa'dan Belçikalı karı koca Alphonsine ve Léon-Jules Vallée Rio'ya ulaşmışlardır. Onlar da kendi isimleriyle yolculuk etmektedirler ve görevleri malî ve siyasal danışmanlıktır. Almanya'dan Franz Paul Gruber ve karısı gelmiştir. Franz patlayıcı madde uzmanıdır ve sabotaj eylemlerinde deneyimlidir, karısı ise daktilodur ve şoförlük yapacaktır.

Prestes ve Olga Brezilya topraklarına ayak bastıklarında, diğerlerinin tümü daha yılbaşından beri Rio de Janeiro'da bulunmaktadır. Çoktan kente yerleşmişlerdir ve Rio'nun güneyinde kibar bir semtteki ev ya da apartmanlarda oturmaktadırlar. Olga bu grubun bir üyesini - bu kişi en deneyimli ajan olarak tanınmaktadır - epeyce tanımaktadır. Moskova'daki Halklar Üniversitesi Uluslararası Fakültesi'nin siyaset kursunda şişman ve şakacı bir yurttaşı, kursdaki birkaç kadından biri olan Olga'nın altı hafta boyunca öğretmeni olmuştur. Fotoğrafları daha önce pek çok kez Sovyet gazetesi ESTRELA VERMELHA, Kızıl Yıldız'da ve Berlin basınında çıkmıştır. Sözü edilen kişi, yıllar geçtikçe Komintern'in uluslararası siyaset kadrosunun en saygın üyelerinden biri olan Arthur Ewert'tir.

Ewert 1890'da doğu Prusya'daki Heinrischswald'da doğmuştur. Yirmi dört yaşında - onun sevgiyle Saboda dediği - kendisinden dört yaş büyük Alman kız arkadaşı Elise Saborowski ile birlikte Birleşik Devletler'e gider. Detroit'de yerleşmeye karar vermeleri rastlantı değildir. Endüstrileşme sonucu kentte pek çok işçi yaşamaktadır, bu da kentin siyasal propaganda

ortamına dönüşmesine neden olmuştur. Ewert orada altı ay bir deri fabrikasında çalışır. Yeterince para kazandıktan sonra işten ayrılır ve sonraki altı ayda gününün yarısını halka açık kütüphanelerde geçirir, geri kalan zamanda ise sendikalarda propaganda yapar.

1917'de çift Kanada'da Toronto'ya göçer. ABD ve Kanada'nın Birinci Dünya Savaşı'na girmelerinden sonra ikisi de hemen aynı yıl tutuklanır. O sıralar polis, Arthur Ewert ve Elise Saborowski'nin Arthur Brown ve Annie Bancourt takma adlarıyla yaşadıkları bir «fesat yuvası»nı basar; silahlara ve Marksist literatüre el koyar. «Yolsuz ilişkiler içindeki yabancılar» için bir cezaevinde birkaç ay geçirdikten sonra Arthur Ewert serbest bırakılır ve Birleşik Devletler'e sınırdışı edilir. Ewert Detroit'te yeniden komünist ve anarşistlerle buluşur. 1919 ağustosunda Berlin'e döner ve burada KP'ye katılır. Sabo daha sonra serbest bırakılır ve onun ardından Berlin'e gelir. Arthur Ewert yurtdışındaki deneyimlerinden ve Amerika'da edindiği kuramsal bilgilerden, dönüşünden sonra siyasal etkinliklerinde yararlanır. 1921'de Ewvert Halle'de yeniden tutuklanır. Cezaevindeyken Elise Saborowski ile evlenir. Serbest kaldıktan ve bundan sonraki yasadışı siyasal çalışmalardan sonra Ewert 1923/24'de AKP merkezine seçilir, bunu 1925 yılında parti merkez komitesine seçilişi izler. Yeniden tutuklanıp, kaçtıktan sonra Ewert 1927'de KE yürütme komitesinde AKP temsilcisi olur. Bundan sonra Kuzey Amerika komünistlerinin New York'taki V. parti kongresinde Amerikan KP lideri olarak Earl Browder ve William Foster gruplarına karşı çıkan Jay Lovestone'un seçilmesi için arabuluculuk yapması gerekmektedir. Ewert ağustos başında New York'a gelir. 8 Eylülde kongre sona ererken amaca ulaşılmıştır. Ancak Arthur Ewert'in inatçı bir biçimde araya girişi saygınlığını zedelemiştir. Kuzey Amerika KP'nin aşırı solcu bir muhalefet fraksiyonu tarafından çıkarılan THE MI-

LITANT gazetesi Ewert'in Moskova'dan «partiiçi birliği bozmak ve partiyi Lovestone grubunu desteklemek için bölmek» amacıyla gönderildiği biçiminde suçlandığı bir makale yayımlar. Ancak Ewert için bir sol fraksiyon gazeteciğinin görüşü hiç önemli değildir. Asıl önemli olan, Ewert'in New York'daki görevinin başarıyla sonuçlanmasına coşkuyla tepki veren ve onu SSCB'ne dönüşte III. Enternasyonal yürütme komitesine aday gösteren Komintern'in görüşüdür. 1928'de Ewert AKP milletvekili olarak parlamentoya girer.

Ancak yıldızı yine çabuk söner. Komünistlerin izleyecekleri taktik konusunda Komintern içinde ortaya çıkan derin bir görüş ayrılığı sonunda onu da etkiler. 1928 yazında Ewert Komünist Enternasyonal'in Moskova'daki VI. kongresinde «uzlaşmacı» olmakla suçlanır; arkadaşı ve yoldaşı Gerhart Eisler'le birlikte, Ernst Thülmann'ın AKP içinde temsil ettiği, sosyaldemokrat partiyi komünistlerin baş düşmanı ilân eden çizgiye karşı çıktığı için eleştirilir. Başındaki Stalin'le Komünist Enternasyonal VI. kongresi, arada «sosyalfaşistler» diye hakaret de edilen sosyaldemokratlarla mücadele edilmesi gerektiği tezini savunmaktadır. Kongrenin kapsamlı yıllıkları yalnızca tek bir muhalif tutum kaydeder. Kongredeki liderlerin çoğu içten içe ona hak vermelerine karşın Ewert görüşünde yalnız kalmıştır. Ewert, Komünist Parti'nin ideolojik açıdan sosyaldemokratlardan ayrılması gerektiği, ancak yine de her iki partinin ortak bir taktik izlemelerinin zorunlu olduğu konusunda direnir. Ewert doğru yoldan ayrılmakla ve AKP yönetici üyelerinin yarısından fazlasını da bu yanlış yollara çekmekle suçlanır; gözden düşer. Aynı şey arkadaşı Gerhart Eisler'in ve hatta Stalin'in «komplocular»a zamanında parti disiplinini uygulamaktan sorumlu tuttuğu, Ekim devriminin önde gelenlerinden biri olan Nikolai Bucharin'in de başına gelir. Bucharin önce Komintern'den, sonra da Sovyet KP Politbüro'sundan atılır.

Dört yıl sonra, 1933'de, Hitler'in seçim zaferi Ewert'in durumu doğru değerlendirmiş olduğunu kanıtlar. Komünistlerle sosyaldemokratlar arasındaki anlaşmazlık Nazilerin yükselmesini kolaylaştırmıştır. Ewert'in afaroz edilmesine 1929'da Stalin'in gözdağı veren, «SSCB Komünist Partisi'ndeki Sakıncalı Sağa Kayış» başlıklı konuşmasıyla karar verilir. Parti genel kurulu önündeki bu söylevde Stalin Ewert'i «III. Enternasyonal yürütme komitesini kullanan komplocu» olarak niteler.

Ewert bir yıl boyunca ortalarda görünmez. 1930'da Komintern'in yayın organı INPREKORR Ewert'in bir özeleştirisinin tam metnini yayımlar. Ancak onu tanıyanlar, bu siyasal «suç»un kabulün gerçek bir ödün olmadığını bilirler. Parti örgütü içindeki yaşantıya alışmış olan Ewert, partide görev almayınca kendisini boşlukta ve siyasal açıdan yalnız hissetmektedir. Eski konumuna dönmenin bedeli kendini suçlama olduğundan o da bunu kabul eder.

1931'de Ewert Komintern tarafından Uruguay, Montevideo'ya ve Brezilya'ya gitmekle görevlendirilir. Orada Sovyetler Birliği'nin bir şirketi, Komintern'in Latin Amerika'daki operasyonları için paravana örgüt işlevi gören YUAMTORG bulunmaktadır. Ewert Moskova'nın Rustico denen Guralski'den aldığı Brezilyalı yüzbaşı Luıs Carlos Prestes'le ilgili bilgilerin doğruluğunu araştıracaktır. Prestes'in ismi Sovyetler Birliğine gelmesi istenen kişiler listesindedir. Moskova'ya döndüğünde Ewert Guralski'den daha da yüreklendirici bilgiler verebilmektedir; Prestes'i Marksizm'e yaklaşmış büyük bir siyasal lider olarak tanımlar. Komintern onu yanına almak için hiçbir fırsatı kaçırmamalıdır.

Kısa süre sonra Ewert Çin'de Şanghay'a gitmekle görevlendirilir. Bu kez ona karısı Elise eşlik etmektedir. Şanghay'da ülke içlerindeki birkaç kurtarılmış bölgeyi denetim altında tutan Çin KP'sinin gizli yönetimi bulunmaktadır.

Devrimin zafere ulaşmasından sonra onbin Beyaz Rus ülkesini terk etmiştir. Bunlar Çin limanına uluslararası bir merkez görünümü vermektedirler. Kentteki Fransız, Amerikalı, Japon ve Çin güçleri tarafından yönetilen yabancılara ait bölge Şanghay'ı Uzak Doğu ile Batı Avrupa karışımı bir kütle haline getirmektedir. Çeşitli uluslardan iş gezisine çıkanlar ve soylu fahişeler, çok farklı iktidarlar için (bazıları aynı anda birkaçı için) çalışan casuslar, sürgünler, komplocular ve büyük haber ajanslarının muhabirleri kente eşsiz bir sezme yeteneği verirler.

Arthur ve Elise Ewert Şanghay'da New York'dakine benzer büyük politik beceriklilik ve katılık gerektiren bir görevi yerine getirmekle yükümlüdürler. Yapmaları gereken şey, Stalin'in Kuomintang lideri Çang Kay-Şek'le yapmak istediği anlaşmaya Çin KP'nin tepkisini araştırmaktır. Yönetimdeki Kuomintang Mao Çe-Tung'un komünistleriyle kıyasıya mücadele etmektedir.

Ewert parlak ve kapsamlı bir biçimde yerine getirdiği görevinin bir bölümünü Li Teh - «Erdemli» - Çince takma adıyla çalışan ve artık onbeş aydır Çin'de yaşayan bir Alman'ın sağlam çalışmasına dayandırmaktadır. O da Komintern tarafından gönderilmiştir. Bu Olga Benario'nun eski sevgilisi Otto Braun'dur.

Otto Olga'dan ayrılır ayrılmaz Komintern tarafından görevli olarak için için kaynayan Çin'e gönderilmiştir. Orada önce, sonraları Japonya'daki Sovyet gizli servisinin şefi olarak dünya çapında ün kazanacak olan Richard Sorge isimli diğer bir ajanla ilişki kuracaktır. Bunun ötesindeki görevi ise Çin KP yönetimine girmektir. Otto Hua Fu - «Çin adamı» - adı altında komünist gazete REVOLUTION AND WAR (Devrim ve Savaş)'a siyasal makaleler yazar. Li Teh takma adıyla KP merkez komitesinde askeri danışman olarak çalışır. Kiangsi'nin «Sovyetleştirilmiş» bölgesinin başkenti Juichin'de Li Teh, Uzun Yürüyüş'e

hazırlıkta Mao Çe-Tung ve Çu Teh'e askeri danışmanlık yapar. KP'nin Mao'nun önderliğini belirleyen Tsunyi'deki kongresinde «yoldaş Li Teh», mareşal Joseph Stalin'e ayrılmış olan koltukta oturur.

Şanghay'daki üç yıl boyunca Ewert, yoğun biçimde, Japonya karşıtı bir propaganda oluşturmak üzere aydınları harekete geçirmeye uğraşır. Devrimin Çin'de böylesine hızlı ilerlemesi onu şaşırtmıştır. Kişisel olarak, Komintern ajanlarının propaganda çalışmalarını gerekli görmediğini pek çok kez belirtir. Ona göre komünistlerin ülke üzerindeki etkisi artık çok büyük ve sarsılmazdır.

Şanghay polisinin verdiği bilgilere göre, Ewertler - bu arada Harry Berger ve Machla Lenczycki isimlerini almışlardır - kenti 19 temmuz 1934'de SS-YING - CHOW gemisiyle Rus limanı Wladiwostok'a gitmek üzere terketmişlerdir. Uzun yolculukları aylar sonra Rio de Janeiro'da, Rua Marquês do Abrantes'deki bir otelde son bulur.

Rio'ya gelmeden önceki son uğrak yerleri Montevideo'da Ewert Brezilya'da arayacağı adamın adını öğrenir: Luciano Busteros. Arjantinli gazeteci Rodolfo Ghioldi'nin takma adı budur. Ghioldi Komintern yürütme komitesi vekil üyesi, III. Enternasyonal Latin Amerika komitesi sekreteri ve Arjantin KP lideridir. Prestes ve Ewert'i 1931'de Montevideo'da tanımış olan Ghioldi onüç yıl önce de Brezilya'da bulunmuştur. Komintern yöneticileri onu Brezilya başkentine gitmekle görevlendirdikleri sırada Moskova'da bulunmaktadır. Rio'da bir grup komünist bir parti oluşturmayı ve bunun Komintern'e girmesini planlamaktadır. Ghioldi oradaki durumu değerlendirecek ve böyle bir partiyi desteklemenin yararlı olup olmayacağını Moskova'ya bildirecektir.

Ghioldi «çok ilginç» bulduğu Brezilyalı grubun yandaşları arasında üç hafta kalır. İki üye, gazeteci Astrajildo Pereira ve eczası Otavio Brandao ile Ghi-

oldi sık sık görüşmektedir ve onlara daha da yaklaşır. Gerek Astrojildo'nun gerekse Brandao'nun anarşist bir geçmişleri vardır, ancak Rus devriminden sonra kuramsal yaklaşımlarını gözden geçirmiş ve komünist olmuşlardır. Ghioldi'nin olumlu değerlendirmesine dayanarak Brezilyalı grup Komintern'e kabul edilir. Aylar sonra Brezilya'nın çeşitli devletlerinde «Komünist Parti - SBIC»in tüzükleri gizlice dağıtılmaktadır - son dört harf Seçao Brazileira da Internaticonal Comunista'mn (Komünist Enternasyonal Brezilya Şubesi) simgesidir. Rodolfo ve kocasının soyadı güvenlik güçlerince çok iyi bilinmesine karşın kendi adıyla yolculuk eden karısı Carmen Alfaya de Ghioldi başlangıçta Leblon semtindeki bir apartmana yerleşirler. Orada komplonun yeni bir aşamasını başlatacak olan anı beklerler: Prestes ve Olga'nın gelişlerini. Grubun Berger ve Ghioldilere katılmak üzere Komintern'in direktifiyle Rio'da bulunan en genç üyesi, zayıf ve uzun boylu Amerikalı Victor Allen Barron'dur. Barron yirmiyedi yaşındadır.

Kuzey Amerika polisinin «uluslararası komünist hareketin en önemli gizli ajanlarından biri» olarak kayıtlara geçirdiği babası Harrison George, Komintern'in bir kolu olan Kızıl Sendika Enternasyonali'nin Birleşik Devletler'deki temsilcisidir. George 1926'da batı yarımküresi II. liman işçileri konferansında delege olarak Latin Amerika'da bulunmuştur. «Latin Amerika Sendikaları Konfederasyonu», merkezi Uruguay'da olmak üzere kurulduğundan o zaman konferans Montevideo'da yapılmıştır. Baba Harrison ve karısı Edna Hill, Victor henüz bebekken ayrılmışlardır. Annesi çocuğa ikinci kocası C. N. Barron'un soyadını vermesine karşın Vistor daha çok öz babasına yönelmiştir.

Vistor delikanlılığında Washington devletinde, Yakima'daki bir kuruluşta portakal toplayıcısı olarak çalışır. Ancak kısa süre sonra babasının yanında ve bu büyük kentin siyasal hareketinin ortasında yaşıyacağı New York'a göçer. Victor, elektronik eğitimi yaptığı

ve radyo tekniğinde uzmanlaştığı Sovyetler Birliği'ne gidebilmesini, babasının Kuzey Amerika KP'ndeki saygınlığına borçludur. 1934 sonunda, Komintern Brezilya'daki ayaklanma planlarını desteklemeye karar verdiğinde, Victor Allen Barron özel bir görevle görevlendirilir; aracılığıyla Brezilya'daki devrimcilerin haberleşebileceği gizli bir telsiz istasyonu kuracaktır. İstasyon, Komintern'in Rio de Janeiro'daki olayların gidişiyle ilgili bilgi edinebilmesi için Moskova'ya kadar ulaşmalıdır.

Komintern yönetim başkanı uzun süre Brezilya'daki ayaklanmaya karşı çıkmıştır. Ve hatta Brezilya KP genel sekreteri Miranda'nın yüreklendirici rapor ve haberleri bile Sovyet yönetim başkanının kuşkularını gideremeyiştir. Ancak Brezilya büyüklüğündeki bir ülkeyi sosyalist bir halk cumhuriyetine dönüştürme olasılığı, hele Brezilya giderek Birleşik Devletler etkisi altına girmekteyken çok baştan çıkarıcıdır. Miranda'nın sarsılmaz iyimserliği sonunda Komintern genel sekreterinin kuşkularını dağıtmayı başarmıştır.

1934 yılının sonlarına doğru Dimitri Manuilski makam odasına Brezilya'nın birçok renkli iğneyle süslü bir haritasını asar. İğneler, Brezilya KP'nin verilerine göre ülkede devrimin başlıyacağı yerleri göstermektedir. Komintern yöneticileri Brezilya'ya en deneyimli ekibini göndermiştir. Herhalde anlamsız bir serüvene atılmamak için.

6.

KOMPLO KENDİ SÜRECİNİ İZLER

Olga ve Prestes Paravanti'nin Guarapiranga baraj gölü kıyısındaki komforlu evinde yazlığın tadını çıkarmaktadırlar. Ancak bu soluklanma çok kısa sürer. Daha bir hafta geçmeden Rio'daki haberci yeniden görünür. Miranda çiftin başkente getirilmesi için yeşil ışık yakmıştır. Celestino Paraventi çiftini akla gelebilecek her biçimde şımartmıştır. Şimdı de onları kendi lüks arabasıyla kente götürmekte ayak diremektedir; bunu daha güvenli bulmaktadır.

«Böylesine pahalı lüks bir limuzinde iki komünistin olacağı hiçbir polisin aklına gelmez», der neşeyle.

Her zamanki dikbaşlılığıyla çılgınlıklarından birini daha yapar, bir makiniste arabanın bagajına ikisini orada taşıma olasılığını gözönünde bulundurarak beş delik açtırır.

Ancak konukları ödün vermezler ve yolculuklarını Sao Paulo'ya geldikleri gibi sürdürürler: Rio'ya taksiyle giderler. Bu karar neredeyse tüm planları suya düşürecektir. Gece yarısı, Sao Paulo-Rio sınırına yaklaştıklarında bindikleri taksi polis kontroluna rastlar. Olga'nın polislerin dikkatini kendi üzerine çekmeye çalışmasına karşın onlar arabayı inceden inceye aramaya başlarlar. Arabanın içinde sedef saplı küçük bir tabanca bulurlar. Bu durumda Prestes daha büyük sorunların çıkmasını önlemek için her çareye baş-

vurur. Devriye ile dostça sohbet etmeye çalışır boşuna. Polisler görüşmeye yanaşmazlar ve kestirmeden tabancaya el koyarlar, ancak bu sırada çiftin kâğıtlarına bakmayı tümüyle unuturlar. Bu olaydan sonra ikisinde yalnızca tek bir silah kalmıştır: Prestesin yanından hiç ayırmadığı bir tabancası daha vardır.

Daha kent içinde Botafogo'ya giderken Olga coşkuya kapılır. Kuşkusuz birbuçuk milyon nüfusuyla Rio, New York ya da Berlin gibi bir anaket etkisi yaratmamaktadır. Ancak Olga şimdiye kadar gördüğü en güzel kentte olduğundan emindir. Olga yaşamında ilk kez böylesine eşsiz bir doğa görmektedir. Flamengo kumsalının başlangıcındaki Praça Paris fışkıran zenginlik hakkında ilk fikri vermektedir: Sağda yeşil tepeler vardır, solda ise kilometrelerce incecik kumlu bir kumsal uzanmaktadır. Bunların arasına koloni stiilndeki evleri, Versay'ı taklit eden, özenle düzenlenmiş bahçeleri ve çeşitli büyüklük ve stildeki sayısız kilisesiyle kent yerleştirilmiştir. Ve uzaklardaki konik tepenin silueti bu cennet gibi görünümü tamamlamaktadır. Araba kumsaldan ayrılır ve ev denizine dalar; kaldırım kenarlarında yüksek palmiyelerin bulunduğu dar bir sokağa sapar. Yolculuğun hedefi Rua Marquês de Abrantes'deki küçük bir oteldir. Orada Vilar çifti için gösterişsiz bir oda ayrılmıştır.

Daha önce Arthur ve Elise'nin de kaldığı bu otelde şimdi Olga ve Prestes saatlerce gazetelerdeki kiralık ilanlarını incelemektedirler. Ewertler Ipanema'da, Rua Paul Redfern'de denize birkaç adım uzaklıkta bir ev kiralamışlardır. Kent planına baktıktan sonra Olga yakınlarında bir konut aramayı önerir; bulmaları da uzun sürmez. JORNALDO BRASIL gazetesinde Rua Barao da Torre'de, Ewertler'e iki blok uzaklıkta iki katlı bir ev ilanı çıkar. Ev İsviçreli Erich Sommer'indir ve Bayer AŞ'den bir Alman kimyacıya kiralanmıştır. Yurttaşlarının çoğu gibi kimyacı da yeniden Almanya'ya dönmektedir. Hitler savaş hazırlıkları için en iyi teknik elemanlara ülkesinde gereksinim duy-

maktadır. Bu durumda Alman yerine kiracı arar ve yeni gelenlere evde bulunan herşeyi bırakır: mobilyaları, buzdolabını, sobayı, sofra takımlarını, tabakları, tavaları, yatak takımlarını ve hatta hizmetçi kızı bile. Bu kolaylıkların yanısıra bir avantaj daha vardır. Önceki kiracı yabancıdır ve bunun da saklambaç oyununun inandırıcılığına katkısı olacaktır. Sonuçta komşulara bir yabancı ailenin yerine diğeri geliyor gibi görünecektir.

Bay ve bayan Vilar'ın Brezilyalı olmaları büyük bir sorun değildir. Son on iki ayda Ewertler'in, Valleeler'in, Ghioldiler'in, Gruberler'in ve Victor Barron'un yanısıra en az onbeş bin yabancı ülkeye göç etmiştir, bunlardan onbir bini Avrupa'dan gelmiştir. Olga ve Prestes hiç göze batmaksızın bin yediyüz Alman ve beşbin Portekizli'nin arasına karışıverecektir. Bu göçmenler Rio de Janeiro'yu krizlerle sarsılan bir Avrupa'ya yeğlemişlerdir. Ipanema'nın da içinde bulunduğu Copacabana bölgesinin otuzbin kişilik nüfusunun çok büyük bir bölümü dünyanın her yerinden gelen turist ve göçmenlerden oluşmaktadır. Bu durumda Komintern ajanları etkinliklerini gizlemeyi kolayca başarabileceklerdir.

Olga ve Prestes Rua Barao da Torre'deki evlerine iyice yerleştikten sonra Ewertler'in evinde ilk kez yoldaşlarıyla buluşurlar. Burada görev dağılımı yapılır. Önce Gruber çiftine görevleri açıklanır. Erika Ewertler'in sekreteri ve gerektiğinde Vilarlar'ın şoförü olacaktır. Patlayıcı madde uzmanı Paul Franz Gruber Prestes ve Olga'nın evlerindeki küçük kasaya, oraya konmuş para ve önemli belgelere yabancıların ulaşmasını engellemek için inceden inceye kurulmuş bir alarm sistemi yerleştirmekle görevlendirilir. Victor Barron bu kentteki görevine hemen geldiği gün başladığını bildirir. Rio ve komşu kentlerdeki elektronik malzeme satan dükkânları dikkatle bulup çıkardıktan sonra çeşitli dükkânlardan radyo vericisi için her defasında tek bir parça almıştır. Bu verici Copacaba-

na'daki evinde, hizmetçi odasında durmaktadır. Barron kendisini Rio de Janeiro'da sürekli tatil yapan ve bu arada da bir Kuzey Amerikan makine fabrikasını temsil eden milyoner bir hovarda olarak tanıtmıştır. Her zaman beyaz ketenden iyi dikilmiş elbiseler giyerek ve ithal şapka ve kravatlar takarak pahalı bir Graham Page limuzinle yaptığı gezintilerle kamuflajını tamamlamaktadır.

Görünüşte hepsinin güvenlik içinde bulunmalarına karşın, halkın ve polisin Luis Carlos Prestes.in Brezilya'da olduğuna ilişkin tüm kuşkusunu kesin biçimde gidermek için grup, başka bir önlem daha almaya karar verir. Mayısın ilk günlerinde büyük bir kalabalık Sao Paulo kent merkezindeki Rua do Carmo'da bulunan SALAO DAS CLASSES LABORİOSOS'a, emekçi sınıfı salonuna akın etmektedir. Burada yakın zamanda kurulmuş olan «Ulusal Kurtuluş Birliği» (UKB)nin törenli bir toplantısı yapılmaktadır. Oturumun açılmasından sonra tarihçi Caio Prado Junior teğmen Timotheo Ribeiro da Silva'ya söz verir. Da Silva «Ulusal Kurtuluş Birliği geçici komite başkanına İspanya'dan komutan Hercolino Cascardo aracılığıyla ulaştırılan önemli bir belge» okur. Söz konusu olan, 25 nisan tarihli ve «Barselona'da yazılmış», uzun bir mektuptur. Bu mektupta Luis Carlos Prestes birliğe katıldığını bildirmektedir. Mektup ve tarih uydurma olmasına karşın - Prestes Barselona'ya gitmemiştir ve 25 nisanda artık Brezilya'ya gelmiştir - gerçeği belirtmektedir.

Prestes Brezilya'da kitle hareketinin doğuşunu «gazetedeki yazılardan» izlediğini yazmaktadır. UKB'nin onu 30 Martta onur başkanlığına getirmesine geciken yanıtına neden olarak yurtdışında bulunmasını göstermektedir. Prestes'in kendine özgü pervasız üslûbu belgenin gerçekliği konusundaki tüm kuşkuları giderir:

«Bu hareketin öncülerini tanımaksızın ve Brezilyalı birahane politikacılarının kitleleri kandırmak is-

tediklerinde yüzsüzce ve demagogça ismimi kullanmalarına alışmışken, sizlere bu satırları yazmadan önce daha ayrıntılı bilgi almayı umuyorum», demektedir mektubunun hemen başında. «Bugün artık elimde yeni örgütle ilgili çok daha güvenilir bilgiler ve ismimin gerçekten kendiliğinden, UKB'ne bu yolla antiemperyalist, mücadeleci ve devrimci bir çehre kazandırmak isteyen, ki bundan eminim, kitlelerin yüreğinde belirdiği güvencesi bulunmaktadır.»

Brezilya'daki siyasal durumun ayrıntılı bir çözümlemesini yaptıktan sonra Prestes, «sosyalizmin kuruluşuna yardım ettiğim» SSCB'deki üç yıllık deneyimlerini anlatır ve «Brezilya halkına, birliğin tüm yandaşlarına, işçilere, köylülere, askerlere, denizcilere, öğrencilere, değerli aydınlara, kentlerdeki küçük burjuvaziye, evet, Brezilya.daki korkunç yoksulluk ve açlığa hergün giderek daha fazla katlanmak zorunda kalan herkese» seslenir.

Mektubu okurken teğmen Timotheo'nun sözü birçok kez yoğun alkışla kesilir. Sonunda teğmen Prestes'in giriş bildirgesini coşkuyla okur: «UKB'ne giriyorum. Burada ruhunu emperyalizme satmamış olan ve Brezilya'nın kurtuluşu için savaşan, feodalizme son vermek ve demokratik hakları, faşist ya da benzeri barbarlık tarafından daha tohumken yok edilen hakları savunmak isteyen herkesle omuz omuza savaşmak istiyorum.»

Ulusal Kurtuluş Birliği birbuçuk yıl önce kurulmuştur ve yadsınamaz başarılar kaydetmiştir. «Emekçi sınıfı salonu»ndakine benzer bir gövde gösterisi de bir gün önce Rio de Janeiro'nun kent merkezindeki Estadio Brasil'de yapılmıştır. Orada UKB'nin kurucularından biri, gazeteci Banjamim Cabello, Prestes'in mektubunu Sao Paulo'dakinden daha büyük bir kitle karşısında okumuştur. Bu 1930'daki devrimden beri ülkenin yaşadığı ulusal boyuttaki ilk siyasal harekettir - ve bu kez yandaşları çok farklı toplumsal ve siyasal gruplardan gelmektedir. Hepsini bir amaç bir-

leştirmektedir: Faşizmle, geri kalmışlıkla ve büyük toprak sahipleriyle mücadele etmek istemektedirler. Bu Haçlı Seferi komünistleri, sosyalistleri, liberalleri, Hristiyanları, işçileri, doktorları, avukatları ve pek çok subayı birleştirmektedir.

Gazeteci Carlos Lacerda mart sonunda JOAO CAETANO tiyatrosunda yüzbaşı Prestes'i onursal başkanlığa önerdiğinde, birlikçiler istediklerine ulaşmışlardır: Ülke coşku içindedir. Onbinlerce kişi harekete katılmak ve tüm ülkede açıkça yapılan eylemlerde yer almak istemektedir.

Brezilya'nın çeşitli devletlerinde yüzlerce direniş yuvası mantar gibi bitmektedir. İyimser açıklamalar yandaş sayısını bir milyondan fazla kabul etmektedir. Her gün en azından üçbin yeni istekli birliğe alınmak için başvurmaktadır. Mücadele arkadaşlarından çoğu Prestes'i yalnızca konvoy dönemindeki siyah sakalı ve yüksek konçlu çizmeleriyle gösteren fotoğraf ve resimlerden tanımalarına karşın, onursal başkan olarak Prestes'in renkli ve efsanelerle çevrili figürü birliğin propagandasını güçlendirecektir.

Birlik işçi ve çiftçilere yönetimde görev vermekle birlikte, temelde ordu ve orta tabaka tarafından taşınan bir harekettir. Harekete askeri destek o kadar artar ki sonunda komutan Roberto Sisson küçük burjuvaziden «Ulusal Kurtuluş Birliği'nin devrimci itici gücü» diye sözeder. Ancak örneğin Caio Prado Junior gibi bazı liderler için ise UKB'nin KP ile uzlaşması işçi kitleleriyle ilişki kurma olanağı demektir.

UKB hareketi kısa sürede başarılı sonuçlar elde etmiştir ve direniş yuvalarından Modern Kültür Klübü, Halk Sanatlarını Koruma Birliği ve Brezilya Feministler Birliği doğar. Ülkenin kuzey doğusunda birliğin programının tanıtılmasını ve özellikle de sokak etkinliklerinin yaygınlaştırılmasını Recife'de çıkan günlük gazete FOLHA DO POVO üstlenmiştir. Bu görevi Rio'da A MANHA ve A MARCHA ve Sao Paulo'da ise A PLATEIA yapmaktadır.

Birliğin Brezilya dışındaki direniş etkinliklerine koşut olarak KP de kışlalarda etkili olmaya çalışmaktadır. 1934'deki af daha önceki ayaklanmaları desteklemiş olan genç subayların askerlik hizmetine geri dönmelerine izin vermektedir. Bunlardan çoğu KP militanıdır. Parti yönetimi, paradoks olarak partiyi fabrikalar yerine kışlalarda kurmanın daha kolay olacağını kavrar ve bunu uygulamaya girişirler. Komünistlerin hemen tüm garnizonlarda parti hücreleri vardır. 1930 devrimi ve Vargas'ın iktidara geçmesinin dolaylı sonuçları, birlikler içindeki disiplinin zayıflaması ve görüş ayrılıkları bunu kolaylaştırmıştır. Her sabah komutanların çalışma masasında gizli bir komünist propaganda gazetesinin bir sayısı açılı durmaktadır. Bu, kara kuvvetlerinde UNIAO DE FERRO, hava kuvvetlerinde ASAS VERMELHAS, deniz kuvvetlerinde ise TRIANGULO VERMELHO'dur. Başbaşa ya da grubun Ewert'in evindeki toplantılarında yapılan konuşmalardan Olga ve Prestes, Brezilya gerçeğinin deneyimlere ve devrimci kuramlara ters düştüğünü öğrenirler. Genelde devrimci öncüler emekçi sınıfı üyelerindendir, oysa burada öncü olarak beliren grup, küçük burjuvazi kökenli bir subay kesitini temsil etmektedir. Hem de bu genç subayların hepsi devrime inanmış bile değildir. Örneğin teğmen Lauro Fontoura, Edwar Prado ve Ilcon Cavalcante üsteğmen Silvio Frota'yı Prestes'in ülkülerine ve UKB'ne inandırmaya çalıştıklarında, dostça başlayan konuşma neredeyse vuruşmayla bitecektir. Fronta onların kendisini sol eğilimli bir örgüte sokmaya çabaladıklarını anlar anlamaz tabanca kılıfını açar ve öfkeyle silahına vurur:

«Dinle, Fontura, komünizm benim için bir ölüm kalım savaşıdır. Burada patırtı çıkarmak istiyorsanız yanıt olarak kurşunu yersiniz. Yaşadığım sürece birliğime hiçbir komünist giremez.»

Grup bu tür olayları duyduğunda Rodolfo Ghioldi askerlerin birlik içinde artan ağırlığı konusundaki kaygılarını dile getirir.

«Elbetteki, subaylara değer vermeliyiz. Kuşkusuz çok onurlu insanlardır», der, «ancak emekçi sınıfı ağırlıklı rolü oynamazsa, ben halk hareketi ve devrimin geleceğini pek parlak görmüyorum.»

Komünist yöneticilerin her toplantısında Ghioldi eğlenceli bir öykü anlatmaktadır. Bir keresinde Rio Grande do Norte'den kendini ispritizamaya kaptırmış bir subayla ilgili bir öyküsü vardır. Subay Ghioldi ile buluştuğunda cebinden bir kutu silik fotoğraf çıkarır ve bunların kendisinin bizzat resimlerini çektiği ölmüş arkadaşlarının ruhları olduğuna yemin eder. Başka bir keresinde Ghioldi, ateşli bir konuşmacı olarak tanınan ve halka açık toplantılardaki söylevlerini hep «Yaşasın küçük burjuvazi», diye bitiren bir birlikçiye konuşma yasağı koymak zorunda kalır.

UKB'nin tüm ülkede giderek artan yandaşları hükümeti harekete geçmek zorunda bırakır. Devlet başkanı Getulio Vargas'ın kendisine karşı ülke çapındaki protesto dalgasını durdurmak için aradığı fırsat beklenenden daha çabuk çıkar. 1935 haziran başında Birlik, Plinio Salgado'nun başında bulunduğu faşist nitelikli bir örgüt olan Brezilya Bütünleşme Hareketi'nin bir toplantısını zorla engeller. Sonraki günlerde Rio devletinde, Petropolis,deki birlik yanlıları Bütünleştiricilerin merkezine kadar bir sokak gösterisi düzenlerler. İki fraksiyon arasındaki kavga, birlikçi işçi Leonardo Candu'nun ölümüyle sonuçlanır. Buna yanıt olarak tüm kentte genel greve gidilir. Bir toplantıda «Paris ya da Barselona'dan» Luis Carlos Prestes'in günün önemini belirtmek için yazdığı bir mektubun geldiği duyurulur. UKB yönetimi Estadio Brasil'i kiralamaya çalışır. Prestes'in ilk mektubu da orada okunmuştur; ancak Vargas bu gösteriyi engellemeyi başarır.

Benzer olaylar Rio'daki büyük bir meydan olan Feira de Amostras'da da yaşanır. Birliğin inanılmaz çekim gücü onbinlerce kişiyi sokaklara dökmüştür.

Yığınlar Estadio ile Feira arasında ve Feira'dan birkaç blok ilerdeki UKB merkezine yürümektedir. Herkes «umudun şövalyesi»nin mektubunun okunuşunu duyabileceği bir yer aramaktadır. Olga ve Prestes kent merkezindeki olayları Rua Barao da Torre'deki evlerinden radyo vericisi aracılığıyla ya da parti üyelerinin verdikleri bilgilerden izlemektedirler. Bu öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde göstericiler parlamentoya doğru yürümeye çağrılır. Millet meclisinde Birliğin kuruluşunu da ilân etmiş olan Parana milletvekili Otavio da Silveira kürsüden Prestes'in bildirisini okur. Kent ordu birlikleri ve devlet güvenlik güçlerinin ajanlarıyla dolu olduğundan dinleyiciler parlamentonun koridorlarına ve çevredeki sokaklara dağılırlar.

Gösteri dramatik bir gelişme gösterir. Vargas hükümeti ve yandaşları ülkenin içinde bulunduğu bunalımlı durumdan sorumlu tutulur. O zamana kadar Brezilya'da sürdürülen mücadele, «bir yanda ülkenin kurtarıcılarıyla karşılarındaki emperyalizmin hizmetinde hainler arasında» sürdürülen bir mücadele olarak tanımlanır. Prestes, «savaş durumu ilân edildiğini ve her aşamada yaygınlaştırılacağını» bildirmektedir. Kitleleri örgütlenmeye ve iktidarı ele geçirecekleri ana hazırlamaya çağırır. Milletvekili Otavio da Silveira mektubun son satırlarını okuduğunda dinleyiciler coşar: «Kahrolsun Faşistler! Kahrolsun iğrenç Vargas hükümeti !Yaşasın halk iktidarı, ulusal ve devrimci iktidar! Birlik var gücünle ulusal kurtuluşa!»

Dışarıda sokaklarda insanlar Sao Paulo'dan UKB'nin bir yayını olan ve bildiriyi tam metin halinde veren A PLATEIA'nın yüzelli bin sayısını kapışmaktadır. Kalabalık, fanatik bir yandaşın Luis Carlos Prestes'in bir fotoğrafını ortaya çıkarmayı başardığı birlik merkezine doğru harekete geçer.

Bildiri Vargas'ın büyük gereksinim duyduğu bahane için biçilmiş kaftandır. Bildirinin okunmasından hemen bir hafta sonra, 11 temmuzda, devlet başkanı

henüz çıkarılmış olan ulusal güvenlik yasasından yararlanır ve tüm ülkede Ulusal Kurtuluş Birliği'ni yasaklar.

Devlet başkanının manevrası hareketi böler. Liberal yandaşlarının büyük bölümü resmi karara uyar ve başka parti ya da siyasal gruplar kurmak amacıyla UKB'nden ayrılır. Sao Paulo'da Vargas'ın kararnamesine karşı bir protesto eylemi düzenleme girişimi daha gerçekleşmeden polis tarafından bastırılır. Aynı yılın temmuzunda yeniden bir birlik kurulur, ancak bu yasadışıdır. Hareket yeraltına kayar ve başlıca devrimci komünistler tarafından yürütülür.

Olga Benario bu süre boyunca geri planda kalır. Ama Brezilya polisince tanınmamasından yararlanmakta ve hiç rahatsız edilmeden kentte dolaşmaktadır. Bu sırada Sabo denilen arkadaşı Elise Ewert hemen her zaman ona eşlik etmektedir. İki kadın Ipanema plajına gitmeyi çok sevmekte ve sık sık tiyatro ve sinemaya gitmektedirler. İkisi de kentin merkez ve güneyindeki sinema ve tiyatrolarda Oduvaldo Vianna'nın ciddi tiyatro yapıtlarını olduğu kadar Ginger Rogers ve Fred Astaire'in oynadığı «Şen Dul» gibi duygusal filmleri de izlemeyi sevmektedirler. Hatta zaman zaman Prestes bile polisin arananlar listesinde sakallı, ortadan ayrılmış uzun saçlı bir adamın kayıtlı olmasına güvenerek Olga'yla birlikte kumsalda gezinti yapmayı göze alır.

Sonunda bu gözüpek gezintilerden birinde tanınma korkusuyla yüreği ağzına gelecektir. Rio'daki en son modayı sergileyenler - kadınların sırtını açıkta bırakan, kolsuz mayolar - ve denize girenler arasında sallana sallana dolaşırken birden gözü Cunha Cruz'dan yüzbaşı Paulo Kruger'e ilişir. Kruger Maranhao'da konvoyla birlikte birkaç hafta kalmış ve sonra yeniden ordu saflarına dönmüştür. Subay Prestes'i tanımaksızın yanlarından geçip gider. Prestes Olga'ya döner:

«İyi ki benden çok seninle ilgilendi.»

Olga son modaya uymaktadır. Göze batmamak için saçlarını çenesi hizasından kestirmşitir. Sıklıkla erkeklerin dikkatini çekmektedir. Paris modası ona zarif, şık bir görünüm vermiştir. Genç kadın tümüyle Fransız terzilerinin belirledikleri gibi ayak bileklerine kadar uzanan elbiseler giymektedir. Panama şapkalı genç adamlar Olga'yı gördüklerinde spor arabalarını yavaşlatmakta ve ona çoğunlukla tam olarak anlamadığı, hoş olduğu kadar da imalı komplimanlarla seslenmektedirler.

Brezilya'daki ilk haftalarda Olga'nın hemen kendisi ve Prestes için en gerekli giysileri alması gerekmiştir. New York'dan gönderilen valizler Rio'ya çok büyük gecikmeyle ulaşırlar. Ancak kargonun resmi alıcısı Americo Dias Leite'nin bunları Rio'daki WAGONS LITS COOK yolculuk acentesinden almaya yetkisi vardır. Avrupa'dan gönderilen mektuplar da Leite'nin adresine postalanmaktadır. Mektupları gönderenlerin isimleri hep Antonio ya da Yvonne Vilar'dır.

Planlanan ayaklanmanın liderleri eylemlerin gidişini görüşmek üzere her perşembe ve pazar akşamı Ewertler'de toplanmaktadırlar. Elise rahatça konuşabilmeleri için hizmetçi Deolinda Elias'a izin verir. Çoğunlukla burada Ewert, parti genel sekreteri Maciel «Miranda» Bonfim, Rodolfo Ghioldi ve Prestes bir araya gelmektedir. Birkaç dili çok iyi bilen ve biraz Portekizce de konuşabilen Olga tercümanlık da yapar. Toplantılar öğleden sonra başlamakta ve gece yarısına doğru bitmektedir. Genellikle tuzlu çörek ve viski ikram edilir. Havanın çok sıcak olduğu bir gün Ewert konuklarına kendi kreasyonuyla sürpriz yapar: Beyaz Alman şarabı ve ananas suyunda tavuk.

Bu toplantılardan birinde hepsi de Prestes çevresindeki güvenlik önlemlerinin arttırılması gerektiğini dile getirirler. Polis baskın yapacak olursa önemli belgeler Gruber'in Prestes ve Olga'nın evine kurduğu bir güvenlik sistemi aracılığıyla havaya uçurulacaktır. Alman belgelerin bulunduğu valizin yan gözüne

küçük bir ateşleme mekanizmasına bağlı büyük miktarda dinamit - Gruber bu sisteme «Laterne Everready» (Hep emre amade fener) demektedir - ve yangın bombaları yerleştirmiştir. Birisi önceden mekanizmayı zararsız duruma getirmeden valizi açmaya kalkacak olursa valizin içindekiler ve evin bir bölümüyle havaya uçacaktır. Bunun da ötesinde Prestes bir de sürekli dolu bir tabancayla kendisine eşlik eden Olga tarafından korunmaktadır.

Yine de bu arada güvenlik önlemlerinin yetersiz kaldığı ortaya çıkar. Bazı gazete haberleri polisin Luıs Carlos Prestes'in Brezilya topraklarına geri döndüğünden kuşkulandığına işaret etmektedir. Yetkilileri Prestes'in hâlâ yurtdışında bulunduğuna inandıracak birşeyler yapmanın tam zamanıdır. Olga'yla birlikte Prestes'in Brezilya'da bulunuşunun tehlikelerini gerçekçi biçimde değerlendiren Arthur Ewert sonunda Rodolfo Ghioldi'ye sorunu Komintern ile görüşmek üzere GRAF ZEPPELIN zepliniyle Moskova'ya gitmesini önerir. Ancak önerisi reddedilir. Haftalar sonra grup, Sovyetler Birliği'ndeki komünist yönetimin başının da kaygılarını paylaştığını öğrenir.

Eylülün ilk günlerinde federal bölgenin korku salmış polis şeflerinden yüzbaşı Filinto Müller Intelligence Servicie - İngiliz gizli servisi - ajanlarından Rus KP'nin resmi yayın organı PRAWDA'nın 25 Ağustos tarihli sayısını alır. Gazete Brezilya polisi için rahatlatıcı bir haber içermektedir. Gazete Luıs Carlos Prestes'in resminin altında - onun sakal ve uzun saçlarla çekilmiş eski bir fotoğrafı - onun Moskova'da bulunduğunu bildirmekte ve ilk kez bir Latin Amerikalı'nın Komintern yürütme komitesine seçilmiş olduğunu açıklamaktadır. Böylece Prestes Joseph Stalin'le, Dimitri Manuilski ile, Georgi Dimitrov'la, Mao Çe-Tung'la, Dolores Ibarruri'yle, Palmiro Togliatti ve Bela Kuhn'la yan yana dünya çapındaki komünist yönetim doruğunun üyesi olmuştur. Brezilya polisi tüm nakil güçlükleri göz önünde bulundurulduğunda Sovyetler

Birliği'nden Brezilya'ya gizli bir yolculuğun en azından aylar süreceğini bilmektedir. Prestes 1935 ağustosu sonunda Moskova'daki Komintern VII. kongresine katıldığına göre yıl sonundan önce Brezilya'ya dönemiyecektir. Böylece PRAWDA'daki haber bir süre için polisin kuşkularını gidermiştir. Gerek İngiliz gizli servisi, gerekse Filinto Müller komünistlerin tuzağına düşmüştür.

7.

DEVRİMİN EŞİĞİNDE

KP ve Birlik'in içişleri sözkonusu olduğunda Olga ölçülü davranmaktadır. Yine de akıl erdiremediği bazı şeylerle ilgili kaygılarını Prestes ve Rodolfo Ghioldi'ye anlatır. Örneğin Olga, Ghioldi'nin «politik eğitimden geçmemiş yarı cahil» diye söz ettiği Miranda'nın parti genel sekreterliğine kadar yükselebilmiş olduğunu anlıyamamaktadır. Miranda büyük yetki sahibidir ve birçok aydın ve deneyimli mücadeleci arasında sözü geçmektedir. Partiye ancak iki yıl önce katılmış olmasına karşın artık ipler onun elindedir. Gücü her geçen gün daha çok artmaktadır.

Birlik'in yasadışına kayması, daha önce ulusal boyuttaki kitle hareketinin tümüyle KP tarafından denetlenen gizli bir örgüte dönüştürülmesine neden olmuştur. Örgütte kalmış olan kişiler kesin direktiflere uymak ve özellikle de Miranda'nın Sovyet parti yönetimine heyecanla salık verdiği ayaklanmanın hazırlanmasına yardım etmek zorundadırlar.

KP her alanda bu devrime hazırlanmaktadır. Parti küçük, ama çok iyi çalışan bir gizli servis kurar. Ajanları, Brezilya Bütünleştirici Eylem'i askeri açıdan desteklemiş ve halen çalışmakta olan tüm devlet güvenlik ajanları ve polislerin isimlerini içeren bir kartotek hazırlarlar. Prestes'in konvoyundakilerden pek çok kişi sürgünden döndükten sonra polis örgütü-

ne girmiştir, bu nedenle komünistlerın etkisi büyük ve açığa çıkarılması da güçtür. Polisteki personel değişikliklerini gösteren gizli bir dosya düzensiz aralıklarla devrim liderleri arasında dolaşır. Dosya kimin başka yere atandığı ve kimin alındığı, Filinto Müller ve yardımcısı teğmen ve güvenlik ve polis ajanı, yüzbaşı Miranda Correia tarafından hangi soruşturmaların yürütüldüğü konusunda bilgi vermektedir.

Partinin giderleri çok yüksektir. Bir ara bilanço 1935 ikinci yarıyılının yalnızca bir ayında KP'nin sürekli giderlerinin yetmiş contos de reis olduğunu göstermiştir - onbeş lüks Amerikan arabası karşılığı bir para miktarı. Yine de parti örgütünün finansmanı komünistler için bir sorun oluşturmaktadır. Olga ve Prestes'in, ayrıca da Léon Vallée'nin birlikte getirdikleri paradan başka grup Arjantin üzerinden bol miktarda ve düzenli biçimde havaleler almaktadır. Bu yolla hem sahte hem de gerçek dolar gönderilmektedir. Komintern en yetenekli Alman basım ustalarından birkaçına sahiptir.

Ancak KP'nin Birlik'e verdiği özel önem Prestes'in en değerli yardımcılarından birinin yitirilmesine yol açar. Prestes ağustosta Caio Prado Junior ile birlikte Sao Paulo'daki Ulusal Kurtuluş Birliği'nin yönetimini üstlenmiş olan konvoydan yoldaşı general Miguel Costa'dan bir mektup alır. Subay siyasal durumu çözümlemekte ve bu sırada Prestes'i eleştirmekten de kaçınmamaktadır. Costa KP'nin birlik içindeki egemen durumunu ve hareketin geçmişte yönetildiği kışkırtıcı çizgiyi eleştirmektedir. Ayrıca 5 temmuz bildirisinin metnini de yermekte ve ayaklanma çağrısına karşı çıkmaktadır:

> *Gelelim 5 Temmuza. Durum hakkında elbette ki yalnızca yetersiz bilgisi olan ya da hiçbir şey bilmeyen Siz, UKB hareketinin yaygınlığı kadar derinliğinin de olduğunu sandınız, bildirinizi duyurdunuz ve bununla*

da «Tüm güçler UKB'ne parolanızı ilân ettiniz. Bu, ancak bir eylemin hemen öncesindeki anlarda salık verilebilecek devrimci bir çığlık, kışkırtıcı bir harekettir. Şurası kesin ki yanıtının bir ayaklanma olması gereken bir sesleniş, (...) Ve sonra Ulusal Kurtuluş Birliği'nin yasaklanmasıyla ilgili kararname çıkar ve bu halk hareketi buna yalnızca iki örgütlenmiş grevden başka birşeyle yanıt vermez. Ajitasyon'un başında bulunan kara ve deniz kuvvetlerinden yoldaşların bir bölümü hapsedilmiş, diğer bölümü ise dünyanın öbür ucuna sürülmüştür. Şu durumda UKB'nin tabanı parçalanmıştır, üyeleri yasadışı olarak çok daha güç koşullarda ve daha düşük etki gücüyle çalışmalarını sürdürmek zorundadırlar. Kuşkusuz, o günkü durumda sözleriniz gerekliydi. Ancak yine de iktidara saldırmak yerine tüm güçlerin UKB içinde toplanmasını salık verseydiniz, olaylar böyle hızlı gelişmezdi. Halk kitleleri sloganların ardından gitmeye alıştırılırsa, belki yakında, yönetim kararlaştırdığında bir iktidarı ele geçirme çağrısına da uyarlar. Ama böyle bir çağrı ancak hükümet buna doğrudan bir tepki veremeyecek durumda olduğunda yapılmalıdır. Tersi silâhsız bir çocuğu bir file saldırtmak gibi birşeydir.

Mektup bir veda havasında yazılmıştır. Mektubun sonunda Miguel Costa mücadeleyi yasal düzeyde sürdürmeyi önermektedir. Subay tek tek devletlerde parti örgütlerinin oluşturulmasını ve UKB'ninkine benzer, ancak yasalara uygun biçimde seçim platformlarında tanımlanması gereken programlar hazırlanmasını salık vermektedir. Önerisine göre, bu parti örgütleri yasal kollarının yanında «Faşist bir hükümet dar-

besi olasılığında kitleleri vurucu gücü olan bir karşı tepkiye hazırlayabilmek için» bir de yasadışı örgüt barındırmalıdırlar.

Prestes'in yanıtı ancak ekim ortasında gelir. Generalinki gibi dostça bir havada, daktiloda yazılmış iki yüz satırlık mektupta Prestes eski arkadaşının eleştirdiği bazı noktalara katılmakta, bazılarına ise karşı çıkmaktadır. Costa'nın UKB'de kalmasında ısrar etmekte ve arkadaşına onu Birliğin Sao Paulo hükümetinin başında görme düşünü ballandıra ballandıra anlatmaktadır. Ancak bir noktada görüş ayrılığı kesindir. Prestes inatla iktidarın hemen ele geçirilmesinin zorunlu olduğu konusunda ayak diremektedir:

> *İktidar mücadelesine hazırlık için bize kalan zamana gelince, ülkenin çeşitli kesimlerinden gelen bilgilere göre bu zaman her gün daha da daralmaktadır. Bu noktada kesin tarihler söylemek düşüncesizlik olur, ancak koşullar her an, bizi kuramsal iktidara geçiş sorununu günlük uygulamaya dönüştürmeye zorlayacak olaylarla yüzyüze gelebileceğimizi göstermektedir. Bu nedenlerden komplo çalışmaları çok önemlidir ve önemli olan yalnızca bunların çeşitli yönetimlere bölünmesi değil, hareketin tüm olarak örgütlenmesidir. Bu bakımdan Sizden bizi elinizdeki tüm olanaklarla desteklemenizi ve bize yardım etmenizi rica ediyorum.*

Güvenlik kaygısıyla Prestes mektubun sonunda şu yalanları kıvırır:

> *Olayların akışı hızlanacak olursa kuşkusuz yeniden görüşme ve ivedilikle zorunlu önlemleri alma fırsatı bulacağız. Mücadele anında ya da hemen öncesinde Brezilya'da olacağım. Sao Paulo'daki yoldaşlara dev-*

rimci selâmlarımı iletmenizi ve benim adıma konvoydan eski yoldaşları kucaklamanızı rica ederim.

Kuşkusuz Prestes için devrim hemen kapıdadır. Bu arada sonraki haftalarda Brezilya'da olağanüstü birşeylerin ilerlemekte olduğunu gösteren hiçbir belirti yoktur. Prestes'in kimi kez kuzeydoğuda, sonra Três Rios'da ya da Rio devletinin içlerinde Barra do Pirai'de olduğunu bildiren tutucu gazetelerdeki «düzmece» haberler gariptir. Her yanlış haberden sonra Sao Paulo'daki bir gazete, Ulusal Kurtuluş Birliği yasağından kurtulmuş olan A PLATEIA bir yalanlama yazısı basmaktadır:

«Hepimizin bildiği gibi Prestes Avrupa'da bulunmaktadır. Ülkemize ulaşan son mektupları Barselona ve Paris'den gönderilmiştir.»

Ayaklanmanın bu kadar çabuk ve ani patlayabileceğini Prestes bile ummamıştır. 23 Kasım öğle vakti Brezilya'nın kuzeydoğusundaki Natal 21. avcı taburu assubay ve erleri kentteki askeri garnizona saldırırlar ve orada bulunan birkaç subayı yakalarlar, ve birliğin komutasını assubay Dinis Henriques ve onbaşı Estevao'ya verirler. Vali Rafael Fernandes, memurları, görevli polisler ve kışlanın dışında bulunan subaylar kentin her yerine kaçar. Birkaçı Şili onursal konsolosunun evine saklanır, diğerleri havayolu şirketi LATÉCOÈRE'ün CROIX DU SUD uçağına doluşurlar. Tutsak edilen subaylar limanda demirli gemilerde gözaltında bulundurulmaktadırlar.

LIBERDADE gazetesinin alelacele basılmış bir özel sayısı Ulusal Kurtuluş Birliği'nin iktidarı ele geçirdiğini ve Birlik yanlılarının işçi José Praxedes de Andrade, assubay Quintino de Barros, postası José Macedo, üniversite öğrencisi Joao Galvao ve kamu hizmetinde görevli Lauro Lago'dan oluşan devrimci halk hükümeti kurduklarını bildirir. Olaylar bir siyasal ayaklanma ve karnaval karışımıdır. Halk ayaklan-

maya katılmaktadır. Bazıları işgal edilmiş kışlalara girmekte, subay depolarına konmuş olan üniformaları aşırmakta ve böyle «kılık değiştirmiş olarak» sokaklarda dolaşmaktadır. Devrim kararnamesi uyarınca bundan böyle kamu ulaşım araçlarıyla yolculuk ücretsizdir. Bankaların kasaları yağma edilir ve para - binlerce Contos'luk bir servet - halka dağıtılır. «Kurtarılmış bölge» ülke içerlerindeki yarım düzineden fazla beldeye yayılmıştır, ancak devrim yalnızca beş gün sürer. Bir çarşamba federal devletin ve komşu federal devletlerin birlikleri başkent Natal'a saldırır, işgal altındaki kenti denetim altına alır, görevden uzaklaştırılmış olan valiyi yeniden atar ve yüzlerce asi tutuklar.

Bu beş gün boyunca hükümetin Ulusal Kurtuluş Birliği adına girişilen başka bir ayaklanmayı daha bastırması gerekir. 24 Kasım pazar günü teğmen Lemartine Coutinho ve teğmen Sylo Meirelles Pernambuco devletindeki Recife 29. avcı taburuna saldırırlar ve kırksekiz saat boyunca kışlada ve kentin sokaklarında direnmeyi başarırlar. Sonunda çevreleri kuşatılır ve subay birliklerince yenilirler.

Rodolfo Ghioldi Rio de Janeiro'da Natal'dan haberleri içeren pazar gazetelerini okuduğunda rengi uçar. Hemen Prestes'i arar. Prestes de olayları henüz öğrenmiştir. Olga'yla birlikte Ewertler'e giderler. Orada olabildiğince çabuk Miranda ile ilişki kurmaya karar verirler. Dördü bu beklenmedik olaylar karşısında en ivedi önlemleri almak istemektedirler. Oysa Miranda ancak 25 kasım akşama doğru bulunur. Prestes şimdi ne yapılması gerektiğini çoktan tasarlamıştır, ancak parti disiplini onu parti sekreteriyle görüşmeden bir girişimde bulunmaktan alıkoymaktadır .Sonunda toplantı Prestes ve Olga'nın evlerinde yapılır ve sabaha kadar sürer. Oturumda Olga ve Prestes'in dışında Ewert, Ghioldi ve Miranda katılmıştır. Başlangıçta Rio de Janeiro'da bir ayaklanmayı savunan ve Natal ve Recife'deki yoldaşlgarı yüzüstü bırakma-

makta direnin tek kişi Prestes'tir. Ewert ve Ghioldi onun ayrıntılı açıklamalarını sessizce dinlerler. Miranda karşı çıkar. Ancak Prestes ayaklanmaya katılan garnizonları saydıkça - Vila Militar, askeri okul, hava kuvvetleri okulu - sonunda parti sekreteri yumuşar. Saatler ilerledikçe devrimin zaferle sonuçlanacağından o kadar emin olur ki ayaklanmayı desteklemek için genel grev çağrısında bulunmayı önerir. Bu anda Rodolfo Ghioldi suskunluğunu bozar:

«Ben ayaklanmanın desteklenmesine ve genel greve karşı oy veriyorum. Bir çözümleme yaptıktan sonra ne biri ne de diğeri için gerekli koşullara sahip olmadığımızı anladım. Yoldaşlarla ilişki kurdum ve her şeyin yalnızca kâğıt üzerinde var olduğunu öğrendim.»

Ewert onaylar biçimde başım sallar. Bu anda Prenses, Ghioldi'nin sonradan «kola gizlenmiş As» diye isimlendirdiği şeyi ortaya atar; törensel bir havayla yoldaşlarına bildirir :

«Deniz kuvvetlerinin bize bağlılık sözü var. Ayaklanmayı ilân ettiğimizde bizimle omuz omuza iktidara yürüyecektir.»

Ghioldi ve Ewert bu habere ve Prestes'in onu aktarmadaki kesinliğine çok şaşırırlar. Ghioldi Prestes'den biraz önce söylediklerini bir kez daha yinelemesini rica eder. Prestes doğrular:

«Deniz kuvvetleri bana bağlılık sözü vermiştir. İktidarı ele geçirmede bizi destekliyecektir.»

Ghioldi ve Ewert bu tanıt karşısında yumuşar. Arjantinli söze girer :

«Durum böyleyse ayaklanma gerçekleşmelidir.»

Devrimi gerçekleştirmek için gerekli plan hemen orada tüm ayrıntılarıyla hazırlanır. Prestes savaş gemilerine ve subayların kendisinden direktif beklediği tüm garnizonlara güvendiği habercileri yollar. 3. Piyade alayı yüzbaşı Agildo Barata komutasında harekete geçer. Birlikleri üç kola ayrılır: Biri Naval taburuna yardıma gitmek üzere tersaneye doğru yürüye-

cektir. Bir digeri Palacio do Catete'ye, hükümet konağına doğru yürüyecektir. Orada devlet başkanı Getulio Vargas ve adamları tutuklanacaktır. Üçüncü kol Palacio Guanabara'ya, devlet başkanının resmi hükümet merkezine saldıracaktır. Prestes Miranda'dan güvendiği adamlardan birini, Minas Gerais'in içlerindeki Ouro Preto'da bir taburun komutanı olan yüzbaşı André Trifino Correia'ya bir haber götürmekle görevlendirilmesini rica eder. Prestes hemen orada şu haberi yazar:

Sevgili Trifino devrimin eşiğindeyiz. Burada iki, üç gün daha bekleyemeyeceğiz. Minas Gerais'deki devrimin yönetiminde senin enerji ve kararlılığına güveniyorum. Kucaklarım.

Prestes

Prestes bir komutanın güçlü inisiyatifiyle emirler vermektedir. Rio'nun dış mahallelerindeki «Vila Militar» kışla kompleksine çabuk ulaşabilmek amacıyla Miranda'ya Olga ve kendisi için oraya yakın bir karargâh bulmasını emreder. Miranda da devrim planının şifreli bir haberle Komintern'e bildirilmesi için Barron'u vericiyi işler duruma getirmekle görevlendirecektir. Prestes haberin verilmesiyle bizzat ilgilenir. Ertesi gün Recife onlarla bağlantıya geçer. Birkaç gün sonra Komintern Latin Amerika bürosunun telsiz haberi Montevideo'dan göklere yayılacaktır.

Rio'ya 26 kasımda ulaşan Recife'deki olaylarla ilgili haberler sağlıksız ve çelişkilidir. Ama Rio Grande do Norte'deki ayaklanmanın başarılı biçimde geliştiğinden kuşku yoktur. Gerek Natal gerekse ülke içlerindeki kentler devrimci halk hükümetinin denetimi altındadır. Yalnızca bir çiftçi, «albay» Dinarte Mariz kendini savunmaya geçmiştir. Mariz bir grup tarım işçisini kendi eliyle silahlandırmıştır ve onların yardımıyla devrimcileri püskürtmeye çalışmaktadır. 26 kasım sabahı gazeteler devlet başkanı Getulio Var-

gas'ın karşı saldırıya geçme kararını duyurmaktadırlar.

Vargas, «devletin komünist küstahlığına karşı savunmaya geçebilmesi için» ülkede otuz gün süreyle olağanüstü durum ilân etmektedir.

Prestes ve Olga günü çok yoğun bir çalışmayla geçirirler. Devrimin ilan edilmesi kararı partinin tüm bağlantı kişilerine ve kara, hava ve deniz kuvvetlerindeki sempatizanlarına en hızlı biçimde bildirilir. Haftalar sonra Prestes komutan Roberto Sisson'a bir yanıt mektubunda iktidara geçme anının geldiğine bir türlü inanamadığını yazmaktadır. Sisson coşkuyla Petropolis'deki işçilerin greviyle ilgili görüşlerini bildirmiştir, ancak Prestes temkinli, uygun koşulların doğması için «daha pek çok Petropolis'in gerekli olduğu» yanıtı verir.

Akşama doğru tüm hazırlıklar yapılmıştır. Gece başlarken Prestes ve Olga Ipanema'daki evlerinden Miranda'nın onlar için Vila Isabel'de, Correia de Oliveira sokağında bulduğu eve taşınırlar. Ev başkentin en önemli garnizonu «Vila Militar»dan fazla uzakta değildir. İhtilâlciler baskınla birlikleri ele geçirdiklerinde Prestes'in Vila Militar'dan ülkenin yönetimini ele alması için yalnızca birkaç dakika yetecektir. Yola çıkmadan önce Ewert için çabucak bir yol tezkeresi yazar. Bu yazının metni Prestes'in hareketin başarıyla sonuçlanacağından ne kadar emin olduğunu göstermektedir.

Yol tezkeresi

Bu yazıyı getiren kişi, Bay Harry Berger'e (Kuzey Amerika vatandaşı) tümüyle uyulmasını ve çok büyük saygı gösterilmesini istiyorum.

Luis Carlos Prestes

İleriye dönük alınması gereken yalnızca bir önlem kalmıştır. Halka dağıtılacak bildirinin kaleme

alınması gerekmektedir. Bildiri Brezilya halkını ayaklanmaya katılmaya çağırmakta ve ilk kez Prestes'in Brezilya'da bulunduğunu açıklamaktadır.

Brezilya Halkı!

(...) Brezilya ve onun evlâtlarının durumu ortadadır. Bu hepinizi ilgilendirmektedir. Burada basının bildirdiği gibi kendisini emperyalizm ve Vargas kliğine satmış «komünist bir hareket» söz konusu değildir! Bu Brezilya'nın ulusal kurtuluşunu amaçlayan, Ulusal Kurtuluş Birliği ve onun şanlı lideri Luis Carlos Prestes tarafından yönetilen bir halk devrimidir. Brezilya Komünist Partisi (Komünist Enternasyonal'in şubesi) bu kahramanca devrimci hareketi tüm çabasıyla, tüm gücü ve kararlılığıyla desteklemektedir!

Brezilya Halkı! Ülkemizin yüzyıllardır katlandığı zulüm ve sömürüyü yenme günü gelmiştir!

Luis Carlo Prestes, çevresinde tüm Brezilyalıların toplandığı emperyalizm ve feodalizm düşmanı kahraman, sevgili önder ülkesine geri dönmüştür, aramızdadır ve Ulusal Devrimi sonuçlandıracak kurtuluş savaşlarını yönetmektedir!

Komünistler ve partinin sempatizanları! Elde silâh, tüm güç ve kararlılığınızla nöbet tutun. Kimse evde kalmamalıdır! Herkes Brezilya'nın askerleri ve denizcileriyle birlikte sokaklara, savaşa, barikatlara! (...) Taşımacılık ve endüstri işçileri - haydi isteklerimiz ve Brezilya'nın kurtuluşu için greve ve sokak savaşlarına! Köylüler, çiftçiler, tarım işçileri - haydi, büyük toprak sahiplerine karşı, kendi beklentileriniz ve sizin olan bu ülke için savaşa! Kurtarılmış halkımızın birleşen

gücüyle vatanımızı emperyalizmin boyunduruğundan kurtaracağız.

(...) Kahrolsun hain Vargas hükümeti ve onun ülkenin tüm devletlerindeki gerici klikleri!

Yaşasın kurtuluş için ulusal devrim!

Yaşasın halkın ulusal devrim hükümeti ve onun şanlı önderi Luis Carlos Prestes!

Ekmek, vatan ve özgürlük için!

Birlik, var gücünle ulusal kurtuluşa!

Brezilya Komünist Partisi Politbürosu (Komünist Enternasyonal şubesi)

Ansızın gelen bir esinle Prestes ve Olga kendilerini Vila Isabel'e Gruber'in genç karısı Erika'nın götürmemesine karar verirler. Erika şimdiye kadar çiftin şoförlüğünü yapmıştır. Prestes bu yardımı onun yerine binbaşı Vitor Cesar da Cunha Cruz'la eski bir arkadaşından ister. Bu sırada Cruz ordu genel kurmay okulunda bulunmaktadır. Komünist olmamasına karşın Cunha Cruz Prestes'in güvenilir adamlarındandır. Ordudan bir subay olarak onun varlığı bir askeri devriye tarafından durdurulmaları tehlikesini azaltacaktır. Gerçekten de Vila Militar yakınlarına kadar yolculuk olaysız geçer.

Aynı gece Victor Barron yapımı için hemen hemen bir yıl boyunca pek çok kent ve dükkân dolaştığı vericiyi ilk kez çalıştırır. Lambalar yanıp cihaz çalışmaya başladığında Barron notları arasında gezegenin öbür ucundaki Komintern istasyonunu alabileceği frekansı aramaya başlar. Devrim komutanlığının şifreli mesajını yayınlaması çok sürmez. Telsiz dalgaları Barron'un içini gururla dolduran, yine şifreli büyük bir övgüyü Rio'ya geri taşırlar. Moskova'dan Komintern yönetimi harekete başarılar dilemekte ve «büyük Bolşevik Victor Barron'u göze aldıklarından dolayı kutlamaktadır.

Brezilya'daki komünist devrim sabaha karşı saat üçte başlayacaktır.

8.

CASUS

Devrim sabah saat üçte başlar ve öğleden sonra bir buçukta biter. Vila Militar'dan tek bir garnizon bile harekete geçmemiştir. Escola Militar'da da ayaklanma olmamıştır. Deniz kuvvetleri tersanesi bile kılını kıpırdatmamıştır, Naval taburu da öyle. Yüzbaşı Trifino Correia Prestes'in habercisi ona ulaşmadan Minas Gerais'de tutuklanmıştır. Correia'ya bilgi verecek olan haberci ve aynı görevle Rio Grande do Sul e doğru yola çıkan diğer bir haberci daha Rio de Janeiro'dan ayrılmadan polis tarafından tutuklanmıştır. Yıllar sonra Rodolfo Ghioldi üzüntüyle şöyle diyecektir:

«Miranda'nın düşlediği grev sonuçsuz kaldı. Hele deniz kuvvetlerinin devrime vaat ettiği destek, gemileri Cantareira'dan harekete bile geçiremedi.»

Ayaklanma 3. piyade alayı ve hava kuvvetleri akademisiyle sınırlı kalır. Alay Praia Vermelha'da, Rio de Janeiro'nun güney kesimindeki tepelerin ortasında beklemektedir. KP yandaşları ve birlikçiler burada yaklaşık otuz subay ve askerin toplanacağını ummuşlardır. Onların yardımıyla üçyüz subay ve yaklaşık binyediyüz askerle savaşmak ve onları yenmek istemektedirler. Güçlü ve savaş deneyimli bulunan bir adam olan yüzbaşı Agildo Barata ayaklanmanın yönetimiyle görevlendirilmiştir. Oysa yüzbaşı bu görev için hiç de uygun görünmemektedir, çünkü ülkenin

güneyinden Rio'ya atanması üzerinden daha bir ay bile geçmemiştir. 3. Alayla tek bağlantısı orada, Rio Grande do Sul kışlalarında UKB'ni örgütlemeye çalıştığı için yirmibeş günlük bir disiplin cezasını doldu-racak olmasıdır.

23 Kasımı 24'e bağlayan gece Rio de Janeiro'nun tüm birlikleri alarma geçmiştir. Federal başkentte asilerin Natal'a saldırdıkları haberi alınmıştır. Luis Carlos Prestes'in Barra do Pirai kentinde görüldüğü haberi alınmıştır. Luis Carlos Prestes'in Barra do Pirai kentinde görüldüğü haberi, birinci bölge komutanının «düzenin herhangi bir biçimde bozulmasını ya da kışkırtıcı bir hareketin doğmasını» önlemek için 2. piyade alayının bir bölüğünü oraya göndermesine neden olmuştur. 3. Piyade alayı tümüyle tetiktedir. Birliktekiler silahı elden bırakmıyacaktır ve savaşa hazır birliğe ancak yataklarına uzanma izni verilmiştir. Askerler üniformalarını kesinlikle çıkarmıyacaklardır. Nöbet amiri subaylar kışlayı sabahın erken saatlerine kadar ateşlemeye hazır tabancalarla denetlerler. Askerler tuvalete gitmek için bile izin almak zorundadırlar. Tüm bu güvenlik önlemleri hükümetin, ayaklanmanın nerede ve hangi saatte olacağını önceden bildiği kuşkusunu uyandırmaktadır.

Kararlaştırılan saatte teğmen Francisco Levias Otero bir makineli atışı yapar; bu bölüğündeki tüm asilere komutan ve hükümete bağlı subaylara baskın yapmak ve birliklerin komutasını ele geçirmek için işarettir. Cezasını orduevinde dolduran Agildo Barata hemen orada bu ayaklanmanın tarihine ilk rehine ve ilk kurban olarak geçecek olan yüzbaşı Luis Maximo'yu yakalar. Bir asker Barata'ya Maximo'nun silahlarını almada yardıma koştuğunda hükümete bağlı subayın tabancası ateş alır ve kurşun bacağına saplanır. Yarım saatlik yoğun silahlı çarpışmadan sonra devrimciler 3. piyade alayının komutasını ele geçirmişlerdir. Ancak zaferleri çok kısa ömürlüdür, çünkü devlet başkanı Getulio Vargas bu arada olayları emir

subayı, deniz teğmeni Ernâni do Amaral Peixoto'dan çoktan öğrenmiştir. Peixoto Vila Militar yakınındaki hava kuvvetleri akademisinde bir ayaklanma olduğunu üsteğmen Eduardo Gomes'in telefonu aracılığıyla haber almıştır. Praia Vermelha kışlasındaki 3. piyade alayının da asiler tarafından ele geçirildiği haberi geldiğinde devlet başkanı çoktan savunma bakanlığına gelmiştir.

1. Bölge komutanı, general Eurico Gaspar Dutra Praia Vermelha kışlasındaki durum en tehlikelisi göründüğünden, burayı kuşatmaya karar verir. Birkaç dakika içinde bir tabur askeri zabıta, bir motorize mitralyözcü bölüğü ve bir grup kumbaracı kışla çevresindeki tepeleri, Praia Vermelha'yı ve 3. piyade alayının önündeki alanı tutarlar. Telefonla üssü Petropolis'te olan 1. avcı taburunun desteği istenir. Asiler ancak sabah saat dörtte tümüyle kuşatılmış olduklarını anlarlar. Bir keşif kolu devrimci birliklere yol açmak için sokağa çıkmayı denediğinde kurşun yağmuruyla karşılanır. Hükümet birlikleri stratejik nedenlerden Urca tepesinin en yüksek noktasına ve Petra da Babilonia'nın doruğuna ağır makineliler yerleştirmişlerdir. Kışlanın karşısındaki Avenida Pasteur'e yapılan diğer saldırı girişimleri de 155 mm'lik topların çapraz ateşiyle durdurulur. Sivil polisler kışlaların kırık camlarından ve duvarlardaki mazgallardan yapının içine gözyaşı bombaları atarlar.

Birkaç metre uzakta general Eurico Gaspar Dutra kışlaya telefon etmeyi başarır ve bir benzin deposunun koruyucu duvarları ardında yenik düşmüş, hükümete bağlı bir subay olan albay Affonso Fereira ile bağlantı kurar. Kısa süre sonra Dutra yüzbaşı Barata'ya kendi istekleriyle teslim olmaları çağırısıyla bir haberci gönderir. Yazı kısa ve resmidir:

Ayaklanan 3. piyade alayı komutanına:
1. Askeri Bölge başkomutanı - komutanınız - Sizi derhal silâhlarınızı bırakmaya ve

teslim olmaya çağırmaktadır. Durumunuz umutsuzdur ve boşuna kurban vermekten kaçınmakta yarar vardır.

27.XI.1935

Gen. Eurico Gaspar Dutra

Agildo Barata koşulsuz teslim olma çağrısını «küstahlık» olarak değerlendirir, ancak yazının havası generalin zaferinden emin olduğunu sezdirmektedir. Bu arada Barata kışlanın radyosundan Camp dos Afonos'daki hava kuvvetleri akademisindeki «ağır disiplin bozukluğunu» öğrenir. Hükümet bu ana kadar 3. alaydaki asileri durdurmak için hava kuvvetlerine başvurmadığına göre, okulun asilerin komutasında olduğu kabul edilebilir. Yine de Barata zaman kazanmayı ve beklemeyi uygun görür. Boyun eğilmiyecektir! General Dutra'mn habercisi - nöbetçi taburundan bir assubay - Barata'nın yanıtını getirene kadar hayli zaman geçer:

Gen. Dutra

1. Askeri Bölge Komutanı

Komutamız altındaki alay iflâs etmiş Getulio hükümetini devirene kadar teslim olyacaktır.

Brezilya'nın Getulio, Flores ve Catervas tarafından yabancı ellere teslim edilmemesi için ayaklanmayı sürdüreceğiz, değerli yoldaş.

Tüm alay arkamızdadır. Bu konuda 1. bölge başkomutanından destek beklemekteyiz. O vatanımızı Getulio'nun pençelerinden kurtarabilir.

Hareket komünist değildir! Ama ulusaldır! Halktan kaynaklanmaktadır, devrimcidir ve başında yoldaşlarımızın en onurlusu bulunmaktadır: Luis Carlos Prestes.

Agildo Barata Ribeiro

3. devrimci halk alayı komutanı yüzbaşı Alvaro Francisco de Souza
3. Piyade Alayı komutanı yüzbaşı

Barata o anda henüz 27 kasım sabahı hava kuvvetleri akademisindeki ayaklanmanın bastırılmış olduğunu bilmemektedir. Bu arada ayaklanmanın liderleri yüzbaşı Socrates Conçalves da Silva, yüzbaşı Agliberto Vieira ve teğmen Ivan Ribeiro ile teğmen Dinarco Reis daha ondan fazla subay ve erle tutuklanmışlardır. General Dutra teslim olma çağrısına Barata'nın yanıtını okurken zafere ulaşmış devlet başkanı Getulio Vargas üsteğmen Eduardo Gomes eşliğinde hava kuvvetleri akademisinin yıkıntıları arasında dolaşmaktadır. Gomes çarpışma sırasında bir tüfek kurşunuyla elinden yaralanmıştır. Hava kuvvetleri akademisi yeniden ele geçtiğinde hükümet 3. alay çevresine yeni birlikler yığar. Yapının bir kanadı ağır bir bombardıman sonucu tümüyle yanar. Sabah saat onbire doğru asiler gökyüzüne baktıklarında yenilgilerini anlayacaklardır: askeri uçaklar kışlanın yıkıntıları üzerinde dolaşmaktadır. Barata bir trompetçinin «ateş kes» çalmasını emreder. Dutra ile görüşmeler sürdürülecektir. Habercileri binadan çıktıklarında silahları alınır ve tutuklanırlar. Birkaç dakika sonra general ve askerleri binaya girerler ve asiler teslim olana kadar beklerler. Dutra'ya eşlik eden bir subay kendini tutamaz ve şu kışkırtıcı soruyu sorar:

«Nerede bu orospu çocuğu Agildo Barata?»

Devrim lideri öfkeyle yanıt verir:

«Agildo Barata benim! Sen de orospu çocuğu musun yoksa?»

Devrim bu söz düellosu, yaklaşık yirmi ölü ve yüzlerce tutukluyla biter. Komünistler, birlikçiler ve onların sempatizanları ülkenin o güne kadar gördüğü en büyük insan avının kurbanı olurlar. Yenik subay-

lar kolkola girmiş olarak ve «Yaşasın devrim» haykırışlarıyla 3. piyade alayı kışlasından çıkarlar. Kanada elektrik şirketi LIGHT & POWER'ın otobüsleriyle getirildikleri emniyet müdürlüğünde Agildo neşeyle gazetecilerle konuşur ve onlara tüm ayrıntılarıyla sabahki çatışmaları anlatır. Gazeteciler ayaklanmanın nedenlerini sorduklarında Agildo, Prestes'in ayaklanmanın başlangıcını tam saatiyle belirttiği yazısını onların gözüne sokmaktan çekinmez. Birkaç dakika sonra subaylar, assubaylar, onbaşı ve erler tutukevine getirilirler. Burası kentin merkezinde, Rua Frei Caneca'da siyasal tutuklular için bir hapishaneye dönüştürülmüş dev bir yapıdır.

Bir gece önce devlet başkanı tarafından ilan edilen olağanüstü durum şimdi hükümete hareket serbestliği sağlamaktadır. Baskı hızla artar. Tam yetkiyle donatılmış olan federal bölge polis müdürü yüzbaşı Filinto Müller Rio de Janeiro halkının silah taşımasını yasaklar. Toplum düzeni ve politika özel komisyonunun izni ve yol tezkeresi olmaksızın kimse kentten ayrılamaz. Bu komiteye en güvendiği adamlarından biri, yüzbaşı Emilio Romano başkanlık etmektedir. «Aşırıların», anarşistlerin, komünistlerin, sosyalistlerin, Trotçkistlerin ve Ulusal Kurtuluş Birliği üye ya da salt sempatizanlarının dosyaları tutuklama emirlerine dayanak oluşturmaktadır. «Yola gelmez kışkırtıcılar» ve KP ile işbirliği yaptığından kuşkulanılan kişiler özel komitenin Santo Antonio tepesindeki genel karargâhına götürülmektedir. «Santa Antonio tepesine gidiş»in en acımasız işkencelerle eş anlamlı olduğu söylentisi çabucak yayılır. Filinto Müller ne pahasına olursa olsun elebaşılarını yakalamak istemektedir. Tüm ülke çapında bir polis ağı kurulmuştur ve bunun karşısında kimse güvencede değildir. Aşırı görüşlü olduğundan kuşkulanılan, ancak bunu açıkça dile getirmemiş olanlar için Filinto daha ılımlı bir ceza öngörmüştür: işini kaybetme. İbret olsun diye federal

bölge eğitim bakanı profesör Anisio Teixeira bile misilleme önlemlerinin kurbanı olur.

Polis Lloyd Brasileiro'dan DOM PEDRO I gemisini ister ve bunu yüzer bir cezaevine dönüştürür. DOM PEDRO I'in ambarları ilk üç «konuk»unu alır: Maria Werneck de Castro, Catharina Landeberg ve Amanda Alberto Abreu, UKB'ne katılmış KP'nin paravan örgütü olmakla suçlanan Brezilya Feminist Birliği'nin yöneticileri. Baskının boyutları çok büyüktür: Guanabara koyundaki gemi ve karadaki tutukevinin hücreleri kısa sürede başka tutuklularla dolar. Yüzlerce tutuklu buralarda resmi suçlamayı beklemektedir. LIGHT & POWER şirketinin bir otobüs konvoyu tutukevinden dörtyüz asker almakta ve bunları Ilha das Flores'e gönderilecekleri kentin içerlerindeki Kai Pharouxa taşımaktadır. Adada her gün yeni tutuklu grupları kabul edilmektedir. Ay sonuna doğru tüm ülkede binlerce kişi tutuklanmıştır.

Soruşturmalarda İngiliz gizli servisi Intelligence Service'in ajanlarının işbirliğine güvenilmektedir; aynı biçimde, ki bu Rio polisleri arasında bilinen bir sırdır, korkunç Alman gizli polisi Gestapo'nun yardımına da.

Ancak bir ay sonra hareketin önde gelen kişileri hâlâ serbesttir. Aramaları sürdürebilmek için olağanüstü durum uzatılır. 1935 yılının Noel zamanı Brezilya bir savaş sahnesine dönüşmüştür.

26 Aralıkta genç doktor Pedro Nava bir ambulansla işine giderken Ipanema'daki Rua Prudente de Moraes'den geçer. Doktor şoförün dikkatini kaldırımdaki genç bir kızın, anlaşıldığı kadarıyla bir yabancının güzelliğine çeker. Nava kızın garip davranışına şaşırır. Genç kadın Rua Paul Redfern'in köşesine geldiğinde döner ve aynı yolu gerisin geriye koşar. Doktor kadını böylesine korkutan şeyin ne olduğunu görmek için başını arabadan dışarı uzatır. Yarım blok uzaklıkta yaklaşık on kadar sivil polisin ecnebi görünümlü bir çifti bir polis arabasına itelediğini görür.

Genç kadın Olga Benario'dur. Çift ise Filinto Müller'in polislerinin ortaya çıkardığı Elise ve Arthur Ewerttir.

Olga ve Prestes 27 kasım sabahı Rua Barao da Torre'deki eve dönmüşlerdir. Vila Isabel'deki devrimin başarısızlıkla sonuçlandığını çok çabuk öğrenirler. Polis kentin her köşesine barikatlar kurmuştur, ancak güçlerini Urca'nın hemen çevresinde, 3. piyade alayının yakınlarında yoğunlaştırmıştır. Bu durum sayesinde Olga ve Prestes binbaşı Cunha Cruz'un arabasıyla kolayca Ipanema'ya ulaşabilirler. İkisi de Ewertler'in tutuklanışına kadarki otuz günü aşırı koruma altında geçirmişlerdir. Henüz aranmayan parti üyeleri KP yönetimiyle devrim komutanlığı arasında haberci olarak görevlendirilmiştir. Seyrek olarak yapılan toplantılar çok sıkı bir güvenlik sistemiyle korunmuştur. Bugünlerdeki yüzünün gazetelerdeki fotoğraflarla hemen hiç ilgisi olmamasına karşın Prestes, her yerde arandığını ve hiçbir tehlikeyi göze alamayacağını bilmektedir. Olga gözetimini yoğunlaştırır ve artık evden çok seyrek olarak, birkaç adım ilerde oturan Ewertler'e bir haber götürmek ya da oradan haber almak için ayrılır. Ancak Prestes'in gözetimi kesinlikle güvenilir, iyi silahlanmış bir kişiyle güvenceye alınmışsa Olga, sabahın bir bölümünü Elise «Sabo» Ewert ile geçirme ve Ipanema plajında denize girme lüksünü göze alabilmektedir.

O 26 aralık sabahı Olga kocasının partinin durumuyla ilgili notlarını Ewertler'e göstermek üzere götürmektedir. Rua Paul Redfern'in köşesinde arkadaşlarının kapısı önündeki kargaşayı görünce içini büyük bir korku kaplar. Olga tekmelerle bir polis arabasına sokulan Arthur Ewert'i görür. Birkaç adam onun yanına biner. Sabo zorla evden dışarı sürüklenir ve başka bir araca bindirilir. Polisler gözdağı vererek makinelilerini ve tüfeklerini sallamakta ve evin çevresine toplanmış olan meraklıları kovalamaktadırlar. Olga çok hızlı koşarak dikkatleri kendi üzerine çekmekten

korkar, ancak beklemek de çok tehlikeli olacaktır. Eğer polis kendi adreslerini de öğrenmişse Rua Barao da Torre'deki ev de en kısa zamanda aranacaktır. Genç kadın Prestes'in evin ikinci katındaki çalışma odasına kadar merdivenleri büyük adımlarla çıkar; Almanca, Portekizce ve Fransızca'dan oluşan bir sözcük yağmuruyla onu kolundan çeker ve haykırır:

«Hemen buradan kaçalım! Sabo ve Ewert şu anda tutuklandılar. Polisin onları götürüşünü gördüm. Her an buraya da gelebilirler!»

Giysileri, belgeleri ve kişisel eşyaları alacak zaman yoktur. Prestes masanın üzerindeki dağınık belgeleri çarçabuk toparlar, hepsini patlayıcıyla güvenceye alınmış kasanın içine atar ve kapısını sıkıca kapar. Olga bir an kocasının ona armağan ettiği yavru çoban köpeğini de yanına almayı düşünür, ancak bu düşünceyi hemen kafasından atar, çünkü kolunda bir köpekle polisden kaçmak saçmalık olacaktır.

Olga ve Prestes sokağa çıkarlar ve olabildiğince doğal görünmeye çalışırlar. Aynı zamanda da en çabuk biçimde evin yakın çevresinden kaçmaya çabalarlar. Sokaktan geçen ilk taksi onları Copacabana'ya, Victor Barron'un evine getirir. Buradan oldukça güvenli biçimde kentin çeşitli yerlerinde gizli evler kiralamış olan parti yönetimiyle ilişki kurabileceklerdir. Olga ve Prestes kendilerine ayrılan yeni evin adresini bilmektedirler, ancak polisin Ewertler'in izini nasıl bulduğunu bilmediklerinden saklanacakları eve daha girmeden polisin baskın yapmasından korkmaktadırlar. Victor Barron çifti Graham Page'ine alarak kendilerini kimsenin izlemediğinden ve evin gözetlenmediğinde nemin olmak için bloğun çevresinde birkaç tur atar; sonra onları saklanacakları daha emin bir yer bulunana kadar ondört gün geçirecekleri yerde indirir.

Ertesi sabah Olga Prestes'e günlük gazeteleri ve kaygı verici bir haber getirir: Basında Sabo ve Arthur

Ewert'in tutuklanmasıyla ilgili tek bir satır bile çıkmamıştır. Bu durumda iki yorum yapılabilir: Ya Filinto pençesinde kimi tuttuğunu bilmektedir - ki bu durumda tutuklulardan bilgi koparmak için kuşkusuz her zamanki yöntemini kullanacak ve ancak daha sonra bu bilgileri gazetecilere verecektir - ya da polis saklambaca aldanmış ve «Kuzey Amerikalı Harry Berger» ile başarısızlıkla sonuçlanan devrim girişimi arasında bir ilişki kurmayı başaramamıştır.

Ewert de aynı biçimde polisin gerçek kimliğini bilmediği umudundadır. Amerikan vatandaşı Harry Berger'in ayaklanmaya katılmış olması olgusu aslında o kadar da kötü birşey değildir - Brezilya hükümeti ona mutlaka diğer pek çok «istenmeyen» yabancıya davrandığı gibi davranacaktır: Kendisini düpedüz sınırdışı edecektir. Oysa karşılarındakinin bir III. Enternasyonal ve Almanya Komünist Partisi lideri olduğunu kestirmeleri tehlikeli olacaktır. Daha özel polis karargâhına giderken yakında sınırdışı edilme umudu, suya düşer.

Bu ana kadar kimse ne ona ne de Sabo'ya bir soru sormamıştır. Yaklaşık on tepeden tırnağa silahlı polis tabanca, tüfek ve makinelilerle evine dalmıştır. Kendisi ve karısı sokağa sürüklenirken, ikisi herhalde «tanık» durumunda olan dört adam evde kalmıştır. Polisler bulabildikleri herşeyi toplamışlardır. Polis arabasında Ewert küçük saçtan bir sıraya itelenir. Elleri kelepçeyle aracın karoserine kaynatılmış bir demir çubuğa bağlanır. Onunla birlikte polis arabasına binen dört adamdan biri sarışındır ve bir Brezilyalı'ya göre cildinin rengi çok açıktır. Sarışın adam Ewert'in ensesine bir makineli dayarken polis cebinden bir fındıkkıran çıkarır ve bununla diğer cebinden çıkardığı fındıkları kırmaya başlar. Ansızın ve Noel meyvalarını kıran doğallıkla Ewert'in kelepçeyle demir çubuğa bağlı sol elini kavrar. Fındıkkıranla Ewert'in başparmağım sıkıştırır ve tüm gücüyle parmak kemiklerini kırar. Acıdan Ewert'in yüzünden ter

boşanır, ancak hiç sesini çıkarmaz. Polis istifini bozmaksızın fındıkları çiğnemeyi sürdürür. Sonra Ewert'e doğru tıslar, ağzı hemen hemen onun yüzüne değmektedir:

«Seni komünist orospu çocuğu!»

Ewert'in donakalmasına neden olan sövgü değildir. Kuşkusuz bu birinin ona «komünist» orospu çocuğu» diye son sövüşü olmayacaktır. Ancak bu sövgünün kusursuz bir Almanca'yla ve tümüyle aksansız söylenmiş olması kanını dondurur. Eğer bu bir Alman polisiyse, ki herşey bunu göstermektedir, o zaman Ewert Brezilya'dan canlı olarak ayrılamıyacaktır. Ülkeden ayrılabilmesi durumunda ise belki sonuç daha da kötü olacaktır: Berlin'deki Gestapo zindanına götürülecektir. Demek ki gerçek - Gestapo Filinto Müller'e yardım etmektedir.

Yüzbaşı Filinto Müller Rua Paul Redfern'deki operasyon için polis ajanlarını seçerken Harry Berger'in kim olduğunu bilmektedir. Bir hafta önce Müller'in emrindeki pek çok polisten biri olan komiser Antonio Canavarro Pereira ona, belirttiğine göre polis müdürünün özel ilgisini çekecek olan yazılı bir itiraf göndermiştir. Ondan fazla komünist tutuklu arasında Bagé takma adıyla tanınan ve ilginç açıklamalar yapan Josué Francisco de Campos bulunmaktadır. Bagé aylar önce KP merkez komitesi tarafından Rio'nun yakın çevresinde, Jacarepaguá'da bir yerde bir konferansa katılmaya çağrıldığını anlamıştır. Bu konferans bir yabancı, galiba bir Amerikalı tarafından İngilizce olarak Çin devrimi konusunda verilmiştir. Bir saat boyunca Brezilyalı komünistlerden oluşan küçük gruba bir Çin haritası üzerinde Mao Çe-Tung'un Uzun Yürüyüş'ünün yolunu göstermiştir.

Filinto Müller bu bilgilerle Intelligence Service ile bağlantı kurar ve servisin Jacarepaguá'daki gizemli konuşmacının kimliğini saptamasını umar. Tam tutuklama emrinin Filinto'nun eline geçmesi yalnız-

ca birkaç gün sürer. İriyarı sarışın Çin devrimi uzmanı, Harry Berger ve Arthur Brown takma adlarını da kullanan eski komünist milletvekili ve Komintern delegesi Arthur Ernst Ewert'dir. İngiliz gizli servisi Ewert'in şaşırtmacalı yolculuğunu, onun Şanghay'dan Amsterdam yönünde ayrıldığı ve bu sırada Harry Berger ismiyle Amerikan pasaportu kullanmaya başladığı günden beri izlemektedir. Ewert Hollanda başkentinden başka bir kimlikle Moskova'ya gitmiş, Amsterdam'a geri dönmüş ve buradan yeniden Harry Berger olarak Montevideo'ya hareket etmiştir. Sonunda da karısıyla buluştuğu Brezilya'ya gelmiştir. Montevideo'dan Rio'ya giden gemiye ayak bastığı andan başlayarak onu çok sıkı gözetim altında bulundurmuş ve hatta Rio limanından Rua Marquês de Abrantes'deki otele taşınma işini yapan kamyonetin sahibini sorguya çekme uyanıklığını da göstermiş olmasına karşın İngiliz gizli servisi birkaç gün sonra Ewert'in izini kaybetmiştir. Ancak şurası kesindir: Harry Berger takma adını kullanan Jacarepaguá'daki adam Arthur Ewert'dir. Kentte birkaç bin polis bulunduğu, çıkış yolları kapalı olduğu ve yüzlerce komünist ve sempatizan tutuklanmış olduğu için, artık Filinto Müller Rua Paul Redfern'deki evi bulup çıkarmakta hiçbir güçlük çekmez.

Ewert'in evinde el konulan dosya, belge, el yazısı, bildiri, mektup ve not yığınına ek olarak polis, hizmetçi kız Deolinda Elias'dan örgüt evine gelen tüm konuklarla ilgili bilgi alır. Hatta hareketin başka bir liderini tuzağa düşürecek olan bir adres bile öğrenir. Hizmetçi kız polis Francisco Jullien'e gece toplantılarına katılmış olan yabancı çiftlerden birinin - sarışın bir bey ve karısı, hafifçe topallayan bir yabancı - birkaç metre uzakta, Rua Paul Redfern ile Rua Prudente de Moraes'in köşesinde oturduklarını açıklar. Bunlar Alphonsine ve kocası, KP'nin maliye uzmanı Léon Jules-Vallée'dir. Deolinda daha da fazlasını söyler:

Yalnızca birbuçuk blok ötede, Rua Barao da Torre'de Ewertler'in daha da yakın ilişki içinde oldukları bir çift oturmuştur. Bu, birkaç dakika sonra polisin büyük bir soğukkanlılıkla santim santim taradığı Prestes ve Olga'nın evidir. Aramayı yapmakla görevli iki polis anlaşılan hiçbir tehlikeye girmedikleri inancıyla çiftin oda duvarına yerleştirilmiş kasasını boşaltırlar.

Ne ağzına kadar dinamitle dolu «Everready» fener, ne de yarım kilo TNT içeren yangın bombalarından biri patlar. Polisler paraya ve planlanan devrimle ilgili diğer belge, mektup, el ilanı, harita ve notlara kolayca ulaşırlar. Ancak polisin gazetelerde öfkeyle «şeytan makinesi» diye söz ettiği patlayıcı madde sisteminin işlememesi kesinlikle Gruber'in beceriksizliğine bağlanamaz. Herşey önceden biliniyor gibi görünmektedir ve birçok devrim komuta üyesinin daha önceden duyduğu, ancak hiçbir zaman açıklamadığı bir kuşkuyu doğrulamaktadır. Gruber Alman KP ve Komintern'in güvenilir adamı olmasına karşın - Brezilya'ya gelmeden aylar önce bir Nazi mahkemesi önünde AKP delegesi olarak kendini savunmuştu - gerçekte İngiliz gizli servisi ajanı olarak çalışmaktadır.

Bu gerçek ancak dört yıl sonra doğrulanacak, ancak hiçbir zaman komuoyuna yansıtılmıyacaktır. Hâlâ hapiste geçirdiği 1940 yılının son günlerinde Gruber Brezilya yetkililerince Almanya'ya gönderilecektir. İngiliz gizli servisi başkanlığı bunu öğrendiğinde KP yönetiminin doruğuna kadar sızmış olan casuslarından birinin canını kurtarmak için devreye girer. İngiliz dışişleri bakanlığı diplomatik danışmanı Londradaki Brezilya büyükelçiliğine gider ve büyükelçi Souza Leao'dan «1935 komünist hareketinin ele verilmesinde gösterdiği yararlıklar dikkate alınarak» Gruber'e yardım etmesini ister. Souza Leao Brezilya devlet başkanına telgrafla İngiliz'in mesajını iletir ve Gruber'i - komünistlere karşı casusu - Nazilerin zindanlarında kaybolmaktan kurtarır. Çok büyük gizlilik için-

de serbest bırakıldıktan sonra Gruber, sanki böyle biri hiç var olmamışçasına ortadan kaybolur.

Gruber'in Intelligence Service'e «gösterdiği yararlıkların» gerçekte neler olduğu konusunda ise - Londra bu konuda daha sonra yüzbaşı Filinto Müller'e bilgiler ulaştıracaktır - iki tarafa da hiçbir zaman resmi açıklama yapmamışlardır. Kesin olan, hem Gruber'in hem de karısı Erika'nın - Ewertler'in sekreteri ve Presteslerin şoförü - 27 kasım devrimiyle ilgili tüm planları bildikleridir.

9.

«MISTER» XANTHAKY SAHNEYE ÇIKAR

Öğleden sonra erken saatlerde Filinto Müller polisin eline geçen hazineyi gözden geçirmek için bizzat Ipanema'ya gider. Hâlâ pek çok memur sınıflama ve paketlemeyle uğraşmaktadır. Akıl alacak gibi değildir. Dolarların, Hollanda guldenlerinin, Fransız franklarının, ve Arjantin pesolarının yanında polis, haritalar ve genelkurmayın «savaş uçuşu tatbikatları», «ateşli silahların kullanımı» ve «ilişkilerin örgütlenmesi ve kampanyanın yaygınlaştırılması» üzerine direktiflerine de el koymuştur. Olga ve Prestes'in kasalarında bırakmış oldukları kâğıt yığını yüzlerce kişinin suçunu kanıtlamaya ya da en azından suçlamaya yetecek kadardır. Birkaç kişi takma isimleriyle kaydedilmiştir, ama bir sürü kişiden de kendi ad ve soyadları ve tam adresleriyle söz edilmektedir. Filinto Müller Komintern'in belgelerini, Brezilya ordusunun gizli kâğıtlarını, «Vilar» ya da «Garoto» adıyla imzalanmış, tüm ülkedeki KP ve Ulusal Kurtuluş Birliği liderlerine gönderilmiş mektupları zaferle karıştırır; Prestes'in Roberto Sisson'a, Hercolino Cascardo'ya ve Agildo Barata'ya yazmış olduğu mektupların kopyalarını bulur. Kâğıtlar arasında ayaklanmanın yürütülmesiyle ilgili direktifler, komünist hücrelerin kuruluşu ve çalışması üzerine ayrıntılı taslaklar, Barron'un kurduğu telsiz istasyonunun ince ayarı ile il-

gili verilerle haritalar, komünist liderlerin ve partiye yardım etmiş kişilerin deşifre edilmiş takma adlarının bulunduğu pusulalar, ayrıca Prestes ile general Miguel Costa arasındaki yazışmalar, federal bölge valisi Pedro Ernesto'nun asilerin bağlaşığı olduğunu açıkça gösteren mektuplar ve sonunda da Prestes'in yeni ismi Antonio Vilar'la olabildiğince akıcı biçimde imza atma alıştırması yaptığı sekiz sayfa dosya kâğıdı.

Polisin Arthur Ewert'in evinde meydana çıkardığı şeyler de daha az kapsamlı değildir. Burada etkinlik alanlarına göre düzenlenmiş biçimde işçi sendikalarındaki komünist hücre liderlerine direktifler, tüm ülkedeki KP ve UKB liderleri arasındaki yazışmalar, KP yönetiminin başına direktiflerin kopyaları, doksan bir kitap ve hatta Çin devrimiyle ilgili afişler ve eğitim malzemesi. Birkaç belge polis için özellikle ilginçtir: federal polis şeflerinin özel yaşamları ve etkinlikleriyle ilgili çok ayrıntılı raporlar ve bir çekmecede bulunan küçük bir kâğıt. Bu Prestes'in devrimden bir gece önce Berger'e gönderdiği yol tezkeresidir. Makam odasına dönmeden önce yüzbaşı Filinto Müller, Olga ve Prestes'in evini tümüyle bir kez daha dolaşır ve aramayı yürütenlere alışılmamış bir emir verir:

«Evi kilitlemeden önce bahçedeki köpeği alın ve büroma getirin.»

Filinto Müller emniyet müdürlüğünden devlet başkanı Vargas ve adalet bakanı Vicento Rao'ya sabahki operasyonunun resmi sonucunu bildirir. Müller Intelligence Service aracılığıyla Harry Berger'in gerçek kimliği konusunda yeterince bilgi edinmiş olmasına karşın, bu bilgileri bir de ABD dışişleri bakanlığına doğrulatmaya karar verir. Bunun için de bir formaliteyi bahane eder. Tersi kanıtlanana kadar Rua Paul Redfern'den gelen tutuklular Birleşik Devletler vatandaşıdırlar. New York'dan aldıkları yasal kimlikleri vardır. Polis şefinin başvurusunun hemen ardından

Brezilya'daki Amerikan büyükelçisi Hugh Gibson, müsteşar Cordel Hull'a bilgi ricasıyla şifreli bir telgraf gönderir. Hull önce FBI başkanı J. Edgar Hoover'a sorar, ancak aldığı bilgiler yetersizdir. FBI arşivlerinde «Harry Berger» adına bir dosya yoktur. Arthur Ernst Ewert dosyası ise çok incedir ve onun «önemli bir komünist temsilci» olduğuna ilişkin belirsiz ve beş yıllık bir not içermektedir. Hoover'in kendi imzaladığı 1930'dan bir telgrafta Ewert'in 1927'de Amerika KP kongresine katılmak üzere okyanusun öteki kıyısından New York'a gelmesiyle ilgili kuşkular dile getirilmiştir. Bu durumda müsteşar, Berlin'deki Birleşik Devletler konsolosu Raymond Geist'a Rio'da tutuklanan esrarengiz Amerikalı'nın (ya da Alman'ın) «yaşamöyküsel verilerini, kimlik tanımını ve parmak izlerini» olabildiğince çabuk Washington'a göndermesi direktifini verir. Büyükelçi Gibson Berger'in Çin'deki olaylarla ilişkisini gösteren kapsamlı bilgilerden söz ettiğinde Hull, Şanghay'daki ABD konsolosu Monnet Davis'i bunları soruşturmakla görevlendirir. Davis de Ewert ya da diğer adıyla Berger'in yaşamöyküsel verilerini, fotoğraflarını ve parmak izlerini gönderecektir.

Diplomat ve ajanlar dünyanın çeşitli yerlerinde arşivleri tararken Arthur ve Elise Ewert'e Filinto Müller'in polisleri tarafından bir hafta boyunca hiç soru sorulmaz. Nöbetçiler ve yöntemleri birkaç saatte bir değişmektedir. Kimse tek kelime konuşmamakta, isimlerini bile sormamaktadırlar. Polis önce tutukluların morallerini çökertmek ve ancak bundan sonra onları sorgulamak istemektedir. Santo Antonio tepesindeki hücre hapsinde Ewert'ler sürekli nöbetleşen Alman ve Brezilya polisinin zorbalıklarına olağanüstü bir güçle katlanırlar. Arthur Ewert'in vücudu lastik coplarla vurarak yaptıkları çürüklerle doludur. Sol eli fındıkkıranla hırpalamadan dolayı hâlâ şiştir, anüs ve penisi elektroşoklardan ve işkenceler sırasında buralara sokulan cisimlerden yaralanmıştır. Sabo'nun

sırtı, göğüsleri ve bacakları yanan sigaralarla açtıkları yanık izleriyle kaplıdır. Tüm vücudu genç bir Alman polisin kırbaç darbelerinin izleriyle doludur.

Sonunda polis sorgulamalara başladığında daha sert işkence yöntemlerine başvurur, ancak hepsi sonuçsuz kalır. En ağır işkence bile Arthur ya da Elise Ewert'in ağzından tek bir sözcük alamaz. Polis ikisine sırayla işkence etmeye ve her birine diğerinin işkence edilişini izletmeye karar verir. Elise'ye kocasının gözleri önünde ondan fazla asker tecavüz eder. Arthur bir atış müfrezesi tarafından saçma ateşine tutulur. Elise bir tabuta konur ve canlı canlı «gömülür»; ve tüm bunlar ikisi de tutuklandıkları günden beri bir dakika bile uyuma olanağı bulamamışken yapılmaktadır. Sabahları işkencelere işi başka bir nöbet takımına devretmek için ara verildiğinde, ikisi dimdik ayakta durmaya zorlanmaktadır; gözlerini de açık tutmak zorundadırlar. Bu gecelerden birinde Ewert başı geriye düşmüş ve gözleri kapalı yakalanır. Nöbetçi polis köpürür: Hemen emniyet müdürlüğünün büro bölümüne koşar, ağır bir daktilo kapar ve bunu Ewert'in boynuna asar. Ewert gecenin geri kalan bölümünü kımıldamaksızın geçirir, çünkü en ufak bir harekette daktilo boyunu kıracaktır.

O ve karısı tutuklanışlarından beri burada geçirdikleri sürede zaman kavramlarını yitirirler. Polis memurları ikisinin tek bir sözcük bile söylememekteki inatçılıklarına aşırı ölçüde öfkelenmektedirler, çünkü sonuçta evlerinde bulunan belgeler Brezilya'daki etkinlikleriyle ilgili herşeyi açıklamaktadır. Ocak başlarında Ewert ilk kez bayılır. İki polis, bir Alman ve bir Brezilyalı, onu çıplak ve bacakları X biçiminde çaprazlanmış olarak kollarından hücrenin parmaklığına kelepçelemişlerdir. Alman elinde yarım metre uzunluğunda çıplak bir tel parçası tutmaktadır. Ewert'in önünde dikildiğinde ona anadiliyle gözdağı verir:

«Şimdi görelim bakalım, konuşuyor musun konuş-

muyor musun, komünist orospu çocuğu. Şimdi de seni birazcık içten kızartalım.»

Ve polis bir karış teli tutuklunun idrar borusuna sokar. Ewert dayanır. O zaman Brezilyalı polis ucu kızmış bir havya getirir. Alman bir doktor özeniyle tutuklunun penisini kavrar. Sonra dışarda kalan bir parça teli havyayla ısıtır. Ewert konuşmaz. Ancak acıdan bir boğa gibi böğürür. Sonra da bayılır ve vücudu elleri parmaklıkta asılı kalır. Böylesine dayanıklı bir insanla uğraşmak Brezilyalı polisi sevindirmiş gibi görünmektedir ve Alman görevliye şöyle derken hayranlıkla gülmektedir:

«İşte bu kadar, doktor... sanırım, senin bu hemşerilerinden hiçbir şey alamıyacağız.»

Sorgulamaları yürüten polisler Filinto Müller'i ve Miranda Correia'yı çiftin konuşmıyacağına inandırırlar. Şefleri isterse ikisini de öldüreceklerdir. Ancak Arthur ve Elise'nin tek bir isim, en azından polisçe zaten bilinenleri bile ele vermeden ölecekleri açıktır. 6 ocakta Filinto onbir gün önce gerçekleştirilmiş tutuklamayı basına duyurmaya karar verir. Haberin önemini vurgulamak için de Rua Paul Redfern'de bulmuş olduğu binüçyüz belgeden birini seçer ve gazetecilere Brezilya polisinin araştırmalarının sonucu olarak tutuklu çiftin ayrıntılı bir yaşamöyküsünü verir. Bu sırada polisin yaptığı tek iş Intelligence Service, Gestapo ve ABD dışişlerinin belgelerini çevirmek olmuştur. Arthur Ewert «Brezilya ve tüm Güney Amerika'daki komünist etkinliklerin elebaşı» olarak tanımlanmaktadır. Polis siyasal tutuklulara işkence ettiğini yadsıdığı için gazetecilerin çifti görmesine izin verilmez. İkisinin ertesi gün basında yayımlanan fotoğrafları tutuklamalarından hemen sonra çekilmiştir. Resimler güneşten yanmış güçlü kuvvetli bir Ewert'i şık beyaz giysiler içinde göstermektedir.

Aynı gün polis, hükümetin diğer önemli bir düşmanını tutuklayarak yeni bir başarı kaydeder. Yüzbaşı Miranda Correia sivil giyinmiş polisleri Rua Pa-

ulo de Frontin'deki bir apartmanı çok sıkı biçimde gözetlemekle görevlendirir. Burada komünist aydınların, bunlar arasında da Bahia'dan genç yazar Jorge Amado'nun sık sık geldiği bir örgüt evi bulunduğundan kuşkulanılmaktadır. Apartmanı gözetleyen görevlilerden biri dikkatini özellikle fotoğrafını daha önce polis arşivlerinde gördüğü bir apartman sakini üzerinde yoğunlaştırır. Kuşkulanılan kişi genç ve güzel karısıyla tasasızca sokaklarda dolaşmaktadır. Kuşkulanılan çift tutuklandığında polis, KP genel sekreterinin ta kendisinin, otuz bir yaşındaki, Adalbert de Andrade Fernandes ya da Miranda diye de tanınan Bahialı Antonio Maciel Bonfim'in maskesini düşürdüğünü farkeder. O zamana kadar el konulan belgelerde değinilen Miranda ile Bonfim arasında hiçbir bağlantı kurulmamıştır. Polisteki beş yıl öncesinden kalan bir tutuklama yazısında yalnızca «kışkırtıcılık - anarşizm»le suçlanmaktadır. Bonfim'le birlikte arkadaşı Elvira Cupelo Colonio da tutuklanır. Elvira yirmi yaşındadır ve Elza Fernandes ya da kısaca Garota, kız olarak da tanınmaktadır. Kız okur-yazar değildir ve Rio'daki bir plajda Bonfim'i tanıyıp ona aşık olana kadar hizmetçilik yapmıştır. Elvira ülkesinden Rio de Janeiro'ya yürüyerek geldiğini anlattığında polisler bir deliyle mi yoksa Moskova'da eğitilmiş, deneyimli bir kadroyla mı karşı karşıya olduklarını bilemezler. Kız Sorocaba'dan, Sao Paulo devletinin içlerinde, federal başkente dörtyüz seksen kilometre uzaklıktaki bir yerden gelmiştir.

Brezilya KP liderinin evinde bulunan malzeme Ipanema'daki iki evden çıkan kadar verimli değildir, ancak en az onlar kadar risklidir. Bunlar arasında Miranda'nın partinin yerel komitelerine göndermiş olduğu mektupların yaklaşık on kopyası, ayrıca Brezilya'nın tüm devletlerine ve yurtdışına yollanmış olan raporlar, Bonfim'in çeşitli devletlerdeki KP liderlerine göndermiş ve onların da kapsamlı biçimde yanıtlamış olduğu anketler, bundan başka bomba ya-

pım kılavuzları ve Uluslararası Kızıl Yardım'a nasıl başvurabileceği konusunda bilgiler bulunmaktadır. Kızıl Yardım, III. Enternasyonal'in izlenen komünistlere yardım eden bir örgütüdür. Bu kâğıt yığınının ortasında polis, bir polis memurunun deyimiyle «bonfile»yi bulur; bunlar KP muhasebesinde son ayların en küçük ayrıntısına kadar kaydedilmiş ara bilânçolarıdır. Bunlarda partiye tüm para girişleri ve partinin tüm giderleri kılı kırk yaran bir muhasebeciyi onurlandıracak kadar ayrıntılı biçimde kaydedilmiştir: yönetim elemanlarının aylıklarından gazeteler, giyim ve kira, su ve elektrik için gerekli paralara kadar herşey.

Gazetelerin dört gün sonra verdikleri Miranda ve Elza'nın tutuklanma haberi Prestes ve Olga'nın kaygılarını arttırır. Parti sekreteri onların şu anda gizlendikleri Copacabana'daki örgüt evinin adresini bilen birkaç kişiden biridir. Bu nedenle bir kez daha ev değiştirmeleri gerekmektedir.

Tutuklamaların sayısı sürekli arttığından yeni evlerini bilenlerin sayısı en aza indirgenmelidir. Bu yüzden de kendi başlarına yeni bir konut bulmaya karar verirler. JORNAL DO BRASIL'in ilan bölümünü taradıktan sonra «banliyöde evler ve konutlar» sütununda yayımlanmış küçük bir ilan keşfederler:

> *İkiyüzyirmi milreise iki odalı, iki banyolu, havagazı sobalı, meyva bahçeli, güzel, temiz bir ev kiralıyoruz. Kibar bir aileye uygundur.*
>
> *Rua Honorio, 279, bondes de Cachambi - Meyer.*

Ev ideal sığınak gibi görünmektedir. Herşey polisin araştırmalarını Rio'nun güney mahalleleri ve kent içinde yoğunlaştırdığını göstermektedir. Bu durumda Copacabana'dan yetmiş bin nüfuslu bir işçi semti olan - Copacabana ve Ipanema'nın toplam nüfusunun iki

katı - Meyer'e geçmekten daha iyi birşey olamaz. Ayakkabıcı ve KP'nin angaje üyesi olan Manoel dos Santos evi kiralamakla görevlendirilir. O yalnızca bir «yoldaş ve karısının» orada oturacaklarını bilmektedir. Küçük ev Prestes ve Olga'ya sığınak olacak kadar gösterişsiz ve siliktir. Onlardan başka, parti «umudun şövalyesi» nin bundan sonraki yazgısı konusunda karar verinceye kadar Manoel de karısı Julia dos Santos'la orada kalacaktır. Manoel Portekizli ev sahibi José Gomes'i görmeğe gittiğinde kendisini GENERAL ELECTRIC'de lamba servisi şefi olarak tanıtır. Kontratın sorumluluğunu üstlenecek bir kefili olmadığından ev sahibine dört aylık kirayı peşin ödemeyi önerir. Pazarlık sekizyüz milreisle sonuçlanır. İki gün sonra Manoel Meyer mahallesine gider ve orada konukların gelmesini bekler. Herhangi biri soru soracak olursa yanıtını hazırlamıştır. Hesap kitap, kendisi ve karısı bu kadar fazla kira ödemek istememişler, bu nedenle de odanın birini kahvaltı ve akşam yemeği verecekleri bir çifte kiralamışlardır. Yalnızca bir parti yöneticisi Copacabana'daki örgüt evinin yerini «Meyer mahallesinde» başka bir evin aldığını bilmektedir ve Prestes'in onun ismini hiçbir zaman açığa vurmaması gerekmektedir.

Ocak ortalarında Olga ve Prestes yeniden Victor Barron'un yardımına başvururlar. Barron polis tarafından rahatsız edilmemiştir. Görünüşe göre yetkililer onun Brezilya'da olduğunu bilmemektedirler. Barron, çifte yeni saklanma yerlerine geçişte yardım edecektir. Barron karanlık basmasını bekler ve onları Graham Page'iyle göze batmadan Rua Honorio'daki evin yakınına kadar götürür. Antonio ve Maria Bergner Vilar adına düzenlenmiş kişisel belgeler dışında Olga ve Prestes yeni sığınaklarına çok az şey götürürler. Bunlar arasında yarım düzine giyecekle bir valiz ve bir kaç parti belgesi bulunmaktadır.

Bu andan başlayarak Prestes kendi seçtiği haberciler aracılığıyla yeniden parti yönetimiyle ilişki ku-

rar. Tutuklanmasından sonra Miranda'nın yerine Bango denen Lauro Reginaldo da Rocha geçmiştir. Prestes'in yeni parti yönetiminden ilk isteği, polisin Meyer'e geçişlerinden herhangi bir biçimde kuşkulanması durumunda ve kendilerinin oradan çabucak kaçmaları gerektiğinde, yönetimin yeni bir sığınak sağlamasıdır.

Arthur ve Elise Ewert'in Amerikalı kimliklerinin sağlanış kaynağını öğrenme bahanesiyle Birleşik devletler hükümeti Brezilya olaylarına müdahale eder. ABD uluslararası komünist hareketin «Brezilya bağlantısı» konusundaki araştırmalara yardım etmek istediğini ileri sürer. Müsteşar Hull bir yurttaşından araştırmaların yürütülmesini ister; bu kişi Brezilya polisiyle birlikte «komünist devrim»in aydınlatılmasına katkıda bulunacaktır. R.C. Bannermann, ABD dışişleri bakanlığının «istihbarat servisi» (o dönemde bugün CIA'in yerine getirmekle yükümlü olduğu işlevlerden bazılarını yapan bir araştırma bürosu) şefi direktifi Rio de Janeiro'daki büyükelçi Hugh Gibson'a iletir. Seçilen «özel ajan», 1920'den 1922'ye kadar Brezilya'daki Amerikan büyükelçiliğinde «yazmanlık» yapmış olan, otuzsekiz yaşındaki eski banker, New Yorklu Theodore Xanthaky'dir. Xanthaky kusursuz biçimde Portekizce ve İspanyolca konuşmaktadır.

«Özel ajan»ın ilk görevi, Ewertleri Santo Antonio cezaevinde sorguya çekmektir. Amerikan büyükelçisi tarafından yetkili kılındıktan sonra Xanthaky 14 ocak öğleden sonra yüzbaşı Miranda Correia'yı görmeye gider. Ajanın daha sonra Washington'a raporunda belirttiğine göre «tüm antikomünist servis bu kişinin emrindedir». Xanthaky Correia aracılığıyla tutuklularla bir görüşme yapmak istemektedir. Correia ajandan saat 22'de tekrar gelmesini rica eder. Belki de böylece son haberleri yakalamak için tüm günlerini emniyet müdürlüğünde geçiren meraklı gazetecilerden kurtulmak istemektedir. Kararlaştırılan saatte Amerikalı, polis memuru Francisco Jullien tarafın-

dan Santo Antonio tepesine götürülür. Jullien yolda yabancıyı iki tutuklunun durumuna hazırlamayı uygun bulur:

«Çift sorgulamalar sırasında oldukça hırpalandı ve birkaç gündür yalnızca uyumalarına izin verdik. Bu bir işe yarayacak mı, bilemiyorum. Şimdiye kadar ne Alman ne de karısı tek bir sözcük bile söylemediler. Komünist olduklarını bile itiraf etmediler.»

Cezaevi kapısında Xanthaky kendisini bu tutukevinin müdürü olarak tanıtan José Torres Galvao tarafından karşılanır. Galvao pis pis sırıtarak Ewert'in bedensel direnme gücü karşısındaki şaşkınlığını dile getirir:

«Sözün kısası, Mister Xantakhy, emniyette çalıştığım bunca yıldır böyle birşey görmedim. Alman üç haftadır pöstekisi serilmiş melun bir köpek gibi sürünüyor ve ağzını açmıyor. Ne o, ne de karısı. Saygı duyuyorum: Bu komünist şaşılacak biri. Ancak ikisi de tatsız bir durumda. Bugün öğleden sonra yüzbaşı Miranda Correia bize bu akşama kadar dayağı kesmemizi, önemli bir ziyaretçinin geleceğini söyledi. İçeri gelin, ikisinin ne kadar iyi olduğuna bakın.»

Theodore Xantkahy hücredeki manzara karşısında sarsılmıştır. Karşısında, tahta sandığın üzerinde oturan bu adamın büyükelçilikte fotoğraflarını iyice incelediği iriyarı Almanla hiçbir ilgisi yoktur. Ewert korkunç ölçüde güçten düşmüştür, sol elinin başparmağı mosmor ve bir meyva büyüklüğündedir. Tüm vücudundaki yara ve bereler Galvo'nun doğruyu söylediği konusunda kuşkuya yer bırakmamaktadır: Bu adam hayvanca hırpalanmıştır. Ewert başını kaldırır ve ziyaretçi kendini tanıtır:

«Büyükelçiliğe kaynağı belirsiz bir haber geldi. Bizimle konuşmak istediğiniz söyleniyor. Amerikan pasaportu taşıdığınızdan buraya gelebilmem için Brezilya polisinde olası her kapıya başvurduk. Öykünüzü duymak isterdim.»

Arthur Ewert ağırbaşlılığını korur ve en az konuştuğu kişi kadar kusursuz bir İngilizce ile yanıt verir:

«Hiçbir büyükelçiliğe birini görme isteğinde bulunmadım, ancak yine de buraya elinde kırbaç ya da cop bulunmayan birinin girdiğini görmenin ne kadar ferahlatıcı olduğunu belirtmek zorundayım. Günlerdir ne beni ne de karımı bir dakika bile uyutmuyorlar ve ikimiz de sürekli en acımasız biçimde hırpalandık. Bu barbarlığa bir son verecek herkes, hoşnutlukla karşılanır.»

«Amerikan pasaportunuzun olması durumunuzla ilgilenmemize yol açtı. Birleşik Devletler'de görüşmek istediğiniz dostlarınız ya da akrabalarınız var mı?

Ewert ilk kez gülümser:

«Evet. Birleşik Devletler'de bir arkadaşım var. İsmi Earl Browder.»

«Dışişleri bakanlığının bay Browder ile ilişkiye geçmesini ister miydiniz?»

Ve tekrar gülümser Alman, ince alay ve kuşku dolu:

«Sanırım arkadaşımın adını tam anlamadınız. Earl Browder Amerikan komünistlerinin genel sekreteridir.»

Xanthaky bir profesyoneldir. Ewert'in işkenceyi geciktirmek için ziyareti uzattığını hemen kavramıştır. Bu durumdan yararlanmaya çalışır ve Amerikan gazetesi HARPER'S'da yayımlanan 1933 şubatındaki parlamento binası yangınıyla ilgili bir röportajı yorumlayarak konuyu değiştirir. Sonra pek önemi olmayan, genel konulardan söz eder. Sonunda uygunsuz sorular sorma zamanının geldiği kanısına varır. Ancak tutuklunun da bir profesyonel olduğunu saptayacaktır. Xanthaky Ewert'e Elise ile evliliğini sorup, «yasadışı» belge düzenlenmesini eleştirdiğinde, Ewert kuru, ters bir soruyla sözünü keser:

«Beni sorgulamak mı istiyorsunuz?»

«Hayır, sizi sorgulamaya çalışmıyorum. Soruları-

mı yanıtlamamakta tümüyle serbestsiniz. Ancak bizden ne türlü olursa olsun bir yardım bekliyorsanız, bu durumda bizi kendinizin ve eşinizin gerçek kimliği konusunda aydınlatmanız kuşkusuz gerekli olacaktır.»

Amerikalı taktik değiştirir, ağırbaşlı adamı oynar ve başka bir öykü uydurur:

«Sizin kimliğinizi gerçek bir doğum belgesine dayanarak almış olduğunuz konusunda açık bilgi edindik ve bu nedenle de sizin gerçekten Harry Berger olduğunuzdan eminiz. Ancak eşiniz olduğunu söylediğiniz bayana gelince, durum farklı: Onun isminin kimliğinde yazılı olduğu gibi Machla Lenczycki olmadığına inanmamıza yolaçan nedenler var.»

Ewert'in sabrı tükenir, yavaş ve kararlı biçimde konuşmaya başlar:

«Bay Theodore Xanthaky, birkaç gündür karımın ve benim Brezilya polisinin ödünç aldığı Nazi ajanları ve Beyaz Ruslar tarafından pestilimiz çıkarıldı. Ağzımızdan ne karımın ne de benim hiçbir koşulda açığa vurmayacağımız isim ve adresleri almaya çalıştılar. Polise tek sözcük bile söylemedik. Ve hele size hiçbir şey söyleyecek değiliz.»

«Ama bize açılırsanız, cezaevindeki durumunuz düzelebilirdi.»

«Size açılmam için hiçbir neden yok. Gerek Brezilya gerekse Alman polisi benim ismimin Arthur Ernst Ewert ve karımınkinin Elise Ewert, kızlık adı Saborowski, olduğunu biliyor. Geçmişimi de biliyorlar. Ve istediğiniz bilgileri kesinlikle benden ya da karımdan öğrenemezsiniz, ne polis ne de siz.»

«Ama burada, Brezilya'daki harekete parasal desteği kim sağladı?»

Ewert temkinli konuşmakta ve polisin elindeki bilgileri hatırlamaya çalışmaktadır:

«Bildiğiniz gibi, en güçlü partiler en yoksullara yardım eder, ama burada pek fazla paraya gereksinimimiz olmadı. Elise ve ben çok mütevazi koşullar-

da yaşadık. Montevideo'daki Sovyet ticaret temsilciliği Yuamtorg'un Güney Amerika devrimlerindek rolünü çok fazla büyüttünüz. Burada Brezilya'da büyük bağışlar Ulusal Kurtuluş Birliği aracılığıyla yapılmaktadır, hem de Brezilya'nın önde gelenleri tarafından - örneğin bunlardan yalnızca biri bir keresinde UKB'ne elli milyon real bağışlamıştır.»

Xanthaky ayaklanma ve yabancı komünistlerin orduyla ilişkileri konusunda daha fazla şey öğrenmek istemektedir. Ewert ona yetkililerin zaten bildiği şeyleri anlatır:

«Ülkenin kuzeyindeki ayaklanma gerek benim gerekse Prestes için sürpriz oldu. Kişisel olarak benim Brezilya ordusuyla hiçbir ilişkim yoktur. Bu Prestes'in göreviydi.»

Amerikalı ajan Ewert'in konuşmayı bitirmek istediğini farkeder. Ayağa kalktığında tutuklu ondan bir şey rica eder:

«Eğer olanak varsa, karısı bu hücreye geçirmeleri için polislerle konuşun. İkimiz de KP üyesi olmamıza karşın Brezilya'da hiçbir etkin rol oynamadık. Ve eğer sınırdışı edilecek olursam ve Amerikan büyükelçiliği bu konuda etkili olursa, Almanya'ya geri dönmek istemiyorum. Bu bir belâdan kurtulup daha büyüğüne çatmak olurdu. Bir Fransız limanına sınırdışı edilmeyi yeğlerim.»

Hücreden çıkmadan önce Xanthaky Ewert'e garip bir soru sorar:

«Siz ve karınız bir dine bağlı mısınız?»

Ewert yeniden gülümser:

«Dünyaya geldiğimizde Hristiyandık.»

Theodore Xanthaky bu gecenin ikinci görevine başladığında artık sabah olmuştur. Bu görev fazla çaba gerektirmemektedir ve ilki kadar uzun değildir: Xanthaky Elise Ewert'i sorgulayacaktır.

Hücreye girdiğinde Elise Ewert'in de korkunç biçimde dövüldüğünü ve işkence gördüğünü hemen far-

keder. Ancak o kocasından daha iyi durumda görünmektedir.

Sabo Xanthaky'nin daha önce kocasından duymuş olduğu şeyleri saygılı bir biçimde tekrarlar: Nazi ajanlarının ve Brezilya polisinin dayakla elde edemediklerini o iyi davranmakla hiç elde edemiyecektir. Xanthaky Brezilya'daki etkinlikleri ve çiftin komünist liderler ve orduyla ilişkisi konusunda daha fazla şey öğrenmek için üsteler. Elise söyleyecek bir şeyi olmadığını yineler:

«Herhangi bir isim bilmiş ve bunu size söylemiş olsam bile, size pek yararı olmaz. İlişki kurduğum kişilerin hepsi de kendilerini takma adlarıyla tanıttılar. Örneğin Adalberto olarak tanımış olduğum birinin ismi kesinlikle Adalberto değildir ve kuşkusuz on başka ismi daha vardır.»

Xanthaky ismi aklında tutar: Adalberto.

«İngiliz gizli servisi bize Kate Gussfeld, Ethel Chilles ve Edith Blaser isimlerini de kullanmış olduğunuzu bildirdi. Doğru mu? Ayrıca kaynaklarımız 1926'da Birleşik Devletler'de bulunduğunuzu göstermektedir. Bu da doğru mu?»

«Hayır. Bunların hiçbiri doğru değil. Ne saydığınız isimleri kullandım ne de 1926'da Birleşik Devletler'deydim.»

Xanthaky bu kaynaktan daha fazla birşey öğrenemiyeceğini anlamıştır ve gitmeye karar verir. Çıkışta polis memurları Galvao ve Jullien'e Ewert'in karısını kendi hücresine geçirmeleri ricasını iletir. Galvao yanıtlar:

«Deneyebiliriz. Dayakla onlardan hiçbir şey alamadığımıza göre, belki iyilikle sonuç alabiliriz. Ancak geceden yararlanabileceklerini sanıyorlarsa, yanılıyorlar. Keyif ve fiskos olmaması için yanlarına altı Alman ajanı koyacağız.»

Xanthaky Jüllie'nin arabasına biner ve emniyet müdürlüğüne dönerken bir sigara paketinin üzerine küçücük harflerle bir isim çiziktirir: Adalberto. Bu

ismi yüzbaşı Miranda Correia'ya gösterdiğinde polis şefi kartotekden günler önce tutuklanmış olan ince bıyıklı bir adamın fotoğrafını çıkarır:

«Alman kadının size verdiği örnek raslantı değil. Bu Adalberto'yu çoktan kafese koyduk. İsmi Antonio Maciel Bonfim'dir ve KP genel sekreteridir.»

Amerikalı Miranda Correia'dan Ewertlerle konuşmalarıyla ilgili bilgilerin, «bana güvenlerini yitirmemeeri için», kesinike gizi tutulmasını ister. Miranda Correia kabul eder:

«Hiç merak etmeyin, Mister Xanthaky. Sizin polis çevrelerimizdeki tutuklularla konuşma ayrıcalığına sahip ilk ve tek yabancı olduğunuz konusunda güvence verebilirim. Burada kimi isterseniz sorguya çekebilirsiniz.»

«Ya Prestes'in durumu nedir? Onunla ilgili bir haber aldınız mı?»

«Siz komünizmle mücadelemizde bağlaşığımız olan bir hükümeti temsil ettiğiniz için, Mister Xanthaky, size ilk elden gizli bir bilgi daha verebilirim: Birkaç gün önce Belçikalı bir çift, Léon Jules-Vallée ve karısı Alphonsine'i yakaladık. Çantalarında gerçek bir servet sayılacak kadar nakit para taşıyorlardı. Paranın kaynağını açıklıyamadılar. Adamlarımız Léon'un bizi Prestes'e götüreceğine inanıyorlar. Çifti serbest bıraktım ve peşlerine iki adam taktım. Önümüzdeki günlerde yakasına yapışacağımızı sanıyorum. Ayrıca doktor, gerek Vallée'nin gerekse ilgilendiğiniz diğer kişilerin dosyaları emrinizdedir. Size gerekli olan herşeyi bay Jullien kopya edecektir.»

Xanthaky Prestes'le ilgili daha fazla şey öğrenmek ister:

«Yüzbaşı Luıs Carlos Prestes'e ne olacak?»

«Onu canlı bırakmama emrini aldık.»

Doğmakta olan günün ilk ışıkları Theodore Xanthaky'nin üzerine düşer. Xanthaky Amerikan büyükelçiliğinin bir telgraf aygıtının yanında durmakta ve dışişleri bakanlığına Arthur ve Elise Ewert'le yaptığı görüşmeyle ilgili bir telgraf göndermektedir.

10.

MIRANDA VE GHIOLDI KONUŞUR

Gestapo'nun yardımı ve Amerikan ve İngiliz gizli servislerinin işbirliğiyle polis, çok kısa zamanda Prestes çevresinde bir çember oluşturmayı başarır. Örgüt evlerinde bulunan kilolarda malzeme önce gözden geçirilmiş ve kataloglanmış ve sonra da Rio polisinin döverek ve elektroşoklarla tutukluların ağzından aldığı itiraflarla tamamlanmıştır. Ayaklanmadan yanızca iki ay sonra hükümetin elinde Brezilya'da komünistler ve subaylar tarafından oluşturulan komplo ağını ayrıntılı biçimde gösteren bir harita bulunmaktadır. Komplonun mozaiğini tamamlamak için yalnızca birkaç parça eksiktir. Polisin Prestes, Ewert ve Miranda'nın evlerinde bulduğu gizli belgelerde, tüm iç direktif ve parti liderleriyle ayaklanmanın askeri önderleri arasındaki her türlü yazışmada bir kısaltma bulunmaktadır - G. I. N. Polis bunların ayaklanmanın en önemli üç liderinin isimlerinin başharfi olduğunu bilmektedir: «G» Garoto'dan, Prestes'in takma adı; «N» Negro'dan, Ewert'in takma adı; ve «I» Indio'dan. Ancak kimdir bu Indio? KP genel sekreterinin polis tarafına geçmiş olan karısı Elvira polise verdiği birçok ifadeden birinde onun yabancı olduğunu öne sürer.

Polis takma adlarla sahipleri arasında yalnızca tek bir bağlantı kurabilir. Prestes çok ufak tefek bir adam-

dır ve bundan ona Garoto, erkek çocuk, dendiği sonucu çıkarılabilir. Oysa Ewert'te takma adı «Negro» ile bir ilişki kurmak olanaksızdır, o zenci değildir ki. Ama bu Indio kimdir?

Beklenmedik bir bilgi polisin ayaklanmanın üçüncü beyninin izini bulmasını sağlar. Polis komiseri Jullien bir arkadaşından genç bir Latin Amerikalı çiftin ona kuşkulu göründüğünü öğrenir. Gençler karşıki apartmana henüz taşınmışlardır. Ev Rio'nun güney mahallesinde bulunmaktadır.

Polis kapıcıdan bunların Uruguaylı gazeteci Luciano Busteros ve karısı Carmen olduğunu öğrenir. Busteros ismi Brezilya, Alman, İngiliz ve Amerikan gizli arşivlerinden hiçbirinde bulunmamasına karşın Jullien yapıyı gözetletir. Gazetecinin ilk fırsatta fotoğrafı çekilmelidir.

Elvira Colonio'ya esmer, siyah saçlı, nikel gözlüklü Uruguaylı'nın resmi gösterildiğinde Elvira duraksamaksızın onaylar:

«Evet, bu aradığınız Indio.»

Rodolfo Ghioldi ve karısı evlerinin gözetlendiğinden zaten kuşkulanmaktadırlar. 22 Ocak gecesi kaçmaya karar verirler ve yapının girişinde bekleyen bir taksiye binerler. Bagajları yalnızca bir valizdir. Böylece Central do Brasil'deki gara varırlar. İzlendiklerinden habersiz Sao Paulo'ya giden gece trenine iki bilet alırlar. Tren hareket ettiğinde Rio polisinden yakalarını kurtardıklarından emindirler. Tren sabahın erken saatlerinde Sao Paulo devletindeki Jacarei istasyonuna girer. Çift kahvaltı etmek için trenden iner. Vagonlarının basamaklarında tutuklama emrini onlara polis komiseri Jullien'in bizzat kendisi takdim eder. Jullien tüm bu süre boyunca onlarla aynı kompartımanda yolculuk etmiştir. Geceyarısına kadar Rodolfo Ghioldi polisleri tutuklamada bir yanlışlık olması gerektiğine inandırmaya çalışır. Belgelerinden de isminin Rodolfo Ghioldi ve kendisinin de Arjantinli olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Sao Paulo'da onu

Rio'dan bir polis komiseri beklemektedir. Görevli bir askeri uçakla gelmiştir ve Filinto Müller'den Arjantinli'nin tüm polis kayıtlarını da almıştır. Artık polisi kandırmaya çalışmanın hiçbir anlamı yoktur.

Rodolfo Ghioldi ve Carmen aynı uçakla Rio de Janeiro'ya getirilir ve doğrudan polis hapishanesine gönderilir. İkisi aynı gün yakalanmış olan tutuklularla birlikte Miranda Correia'nın bekleme odasına getirilir. Hepsi soruşturma görevlileri ve silahlı askerler tarafından gözaltında tutulmaktadır. Carmen oturduğu yerde kapı aralığından polis komiserinin odasında olanları gözleyebilmektedir. Ansızın gözleri dehşetle faltaşı gibi açılır, yüzü kâğıti gibi olur. Ve kocasına fısıldar:

«Rodolfo, içerde kimin olduğundan ve polislerle konuştuğundan haberin yok. Şimdi seni gösterdi ve onlardan birine senin gerçekten Ghioldi, Indio olduğunu söyledi. Bu Miranda. Polis için çalışıyor.»

«Eğer Miranda polisle işbirliği yapıyorsa», diye düşünür Ghioldi sorguya çağırıldığında, «o zaman bizimle ilgili herşeyi zaten biliyorlardır.»

Belki onu polis şefi ve komiser Jullien'in önüne koydukları fotoğrafın kimliğini hemen söylemeye iten de bu düşüncedir. Gözünü kırpmaksızın konuşur:

«Evet, bu adamı tanıyorum. Bu Léon Vallée'dir, mali işlere bakıyordu.»

Polisin Vallée aracılığıyla Prestes'e ulaşma umutları boşa çıkar. İki hafta boyunca attığı her adımın sıkı bir gözetim altında tutulması, onları yalnızca yanlış bir ize götürür. Sonradan Alphonsine Vallée'yi tedavi eden doktor olarak tanımlanan belli bir Dr. Balestre'nin adresiyle karşılaşırlar. Ghioldi'nin tutuklanmasından altı gün sonra, 28 Ocak akşamı, iki kişinin kendilerini izlediğini farkettiklerinde Léon Vallée ve karısı Rio de Janeiro kordonunda gezinmektedirler. Kent merkezinin girdisini çıktısını çok iyi bildikleri için Avenida Rio Branco yönüne yürürler. Rua

Gonçalves Dias'daki yoğun yaya trafiğinde ve daracık sokaklarda izleyicilerini atlatabileceklerdir. İki yabancının bir anlık dalgınlığından yararlanarak dar sokaklardan birine dalarlar, yeniden Avenida Rio Branco'ya çıkarlar, orada bir taksiye binerek kaçmayı başarırlar. Çift, sürücüye Eduardo Ribero Xavier'in örgüt evi yakınlarında bir yere gitmesini söyler. Abobora takma adını da kullanan Xavier KP yönetimi üyesidir. Xavier iki Belçikalıyı haftalar sonra Brezilya'dan çıkarır ve Buenos Aires'e giden bir gemiye bindirir. Filinto Müller Vallée'lerin kaçtığını öğrenince başka riske girmek istemez. Komünistlerin ataklığı onu çok kaygılandırmaktadır ve Copacabana'da oturan belli bir Amerikalıyı tutuklamaları için emir verir. Adamın ismini ve adresini Ghioldi'den öğrenmiştir. Amerikalı altı gündür aranmaktadır. Birkaç dakika sonra polisler Rua Nossa Senhora de Copacabana No. 972'deki binaya girerler ve orada genç Amerikalı Victor Barron'u tutuklarlar.

Bir Amerikan vatandaşının tutuklanması Amerika büyükleçiliğinin arayıp da bulamadığı şeydir. Artık büyükelçiliğin Brezilya polisinin soruşturmalarına daha yoğun biçimde karışmak için yerinde, yasal açıdan karşı çıkılamıyacak bir gerekçesi vardır.

Barron'un kendilerine tüberküloz olduğunu söylemiş olmasına karşın, teğmen Eusébio de Queiroz Filho'nun adamları onu acımasızca kırbaçlarlar. Filho özel polisin tabur komutanıdır. Birliği halk arasında pervasızca «domates kafalılar» diye adlandırılmaktadır. Beşyüz profesyonel savaşçı ordu erleri arasından özenle seçilmiştir. Diğer ordu birliklerinden kırmızı kasketleriyle ayrılmaktadırlar.

Xanthaky büyükelçilik tarafından Amerikalı'yı sorgulamakla görevlendirilir. Yüzbaşı Filinto Müller'den «tutuklunun saçının teline bile dokunulmadığı» güvencesini almış olmasına karşın Barron'u acıracak bir durumda bulur.

Sorgulama sırasında Barron devrimci hareketle

her türlü ilişkiyi yadsımaya çalışır ve New York'dan bir motor yapımcısı, JOHN REINER & CO'nin ticaret temsilcisi olarak Brezilya'da bulunduğunu açıklar. Modern apartman dairesi, şık giysileri ve lüks arabası için parayı nerden bulduğu konusunda inandırıcı olamaz, çünkü temsil ettiğini söylediği firma adına henüz tek bir motor bile satmamıştır. Bunun da ötesinde Xanthaky'nin Barron'un politikaya karışmışlığının açık kanıtı saydığı bir şey onun ifadesini çürütmektedir. Pasaportundaki vizeler Barron'un Komintern ajanlarının geleneksel yolunu izlemiş ve Amsterdam ve Montevideo gibi zorunlu noktalara uğramış olduğunu çok açık biçimde ortaya koymaktadır. «Bu kentler», böyle yazmaktadır Xanthaky raporunda, «komünist entrikalarının döndüğü önemli merkezlerdir.»

Barron angaje bir komünist olmakla suçlanmakla birlikte bir Amerikan vatandaşıdır ve bu nedenle de Amerikan büyükelçiliği ajanının daha iyi ve özenli davranmasını hak etmektedir. Müsteşar Hull'a büyükelçi Gibson'un imzasını taşıyan, ayrıntılı, çok gizli bir yazıyla Xanthaky, bundan sonra Barron'un başına geleceklerin sorumluluğundan kurtulmaya çalışır:

> *Polise Amerikan vatandaşlarına kötü davranmanın ağır bir suç olduğunu bir kez daha belirttim. Artık Barron'a işkence edilmeyeceği ve gelecekte sanık Amerikan vatandaşlarının polisçe sorguya çekilmeden önce elçilik tarafından sorgulanabileceği konusunda bana güvence verildi. Ayrıca böyle durumlarda hiçbir sert sorgulama yönteminin kullanılmayacağı konusunda da güvence aldım. Barron'un tam tıbbi bakımının yapılacağına söz verildi. Bu sorunu nasıl ele almak gerektiğine henüz tam karar veremedim.*

Xanthaky Arthur ve Elise Ewert'e nasıl davranıldığını gördükten sonra, belli ki Barron'u Filinto Müller'in pençelerine bırakmayı çok tehlikeli bulmaktadır, çünkü galiba Amerikalı Luıs Carlos Prestes'in saklandığı yerle ilgili bir açıklama yapabilecektir:

> *Burada komünistlerin cadı kazanı kaynıyor; ve eğer Barron'un olaya karıştığı kuşkusunu giderecek herhangi bir yol varsa buna olabildiğince çabuk başvurulmalıdır. Görüldüğü kadarıyla Barron herşeyi yadsımaktadır ve bize kolaylık göstermeye niyetli değildir. Öyküsü kulağa pek inandırıcı gelmiyor ve bu durum karşısında polisin ondan yoğun biçimde kuşkulanmak için birden fazla nedeni oluyor. Belli ki olayın aydınlatılmasına yardımcı olmaya niyetli değil. Genel olarak davranışları pek suçsuzluğunu sergilemeye yönelik değil. Tutumunu daha çok şu cümlenin sürekli yinelenmesi ortaya koymaktadır: «Hiçbir şey kanıtlayamazsınız.»*

Cordel Hull Xanthaky'nin raporunu aldıktan birkaç gün sonra büyükelçi Gibson'a gizli bir telgraf gönderir. Hull Gibson'a dışişleri bakanlığının Barron'un akrabalarıyla ilgili ayrıntıları içeren bir dosyasından bilgiler iletmektedir. Buna göre Barron komünist lider Harrison George'un oğludur; boşandığı karısının ifadesine göre genç adamın Güney Amerika yolculuğuna parasal desteği o sağlamıştır.

Bir telsiz istasyonu kurma Komintern'in daha önceki eylemlerde, örneğin Çinde, yaptığı uygulamaya uymaktadır.

Barron'un Brezilya'daki yüksek yaşam düzeyine gelince, bunun da açıklaması ortadadır. REINER şirketi açık ve net biçimde Barron'un Güney Amerika'da hiçbir ticarî bağlantı kurmadığını bildirir; bu da bu firmayla iş sözleşmesinin yalnızca yıkıcı etkinliği-

nı gizlemeye yaradığı kuşkusunu güçlendirmektedir. Oysa ne Barron ne de ailesi varlıklı değildir ve böylesine lüks bir yolculuğu karşılayamazlar.

> *Dışişleri bakanlığı yeni bilgiler aldığında, bunları size göndereceğiz.*
>
> *Barron'un komünist hareket içindeki etkinlikleri konusunda öğrenebileceğiniz herşey bizi ilgilendirmektedir. Sizin uyarılarınız ve Brezilya polisinin Barron'a gelecekte daha iyi davranacağı konusunda verdiği güvence nedeniyle şimdilik tarafımızdan bir müdahalenin gerekli olduğuna inanmıyoruz*

Büyük olasılıkla Amerikalı müsteşarın Filinto Müller'in kötü ünü dillerde olan polisi konusunda hiçbir fikri yoktur. Yoksa Cordel Hull'un yazısındaki iyimser hava başka nasıl açıklanabilir ki? Hull'a yazdığı yazılardan birinde Xanthaky, Barron'un tutuklanmadan önce biri tarafından ele verildiğini açıkça belirtir.

Bunun da ötesinde polis, Amerikan büyükelçiliği ajanına ellerinde «bir telsiz istasyonu kurmakla görevlendirilmiş ve birçok kez boşanmış, Harrison George adında bir adamın oğlu olan genç bir Amerikalı»yla ilgili bilgiler bulunduğunu anlatır.

Washington'a 1936 şubatı başında gelen bir rapordan Barron'un da daha önce Arthur ve Elise Ewert'in kullandığı bir taktikten yararlandığı anlaşılmaktadır. O da yalnızca polisin zaten bildiği şeyleri açıklamaktadır. Brezilya'ya gerçekten bir telsiz istasyonu kurmak için geldiğini ve istasyonun daha 27 kasımda kurulmuş ve banliyödeki bir örgüt evine götürülmüş olduğunu itiraf eder. Bu evin adresini bilmemektedir. Verici Komintern'in emriyle kurulmuştur. Prestes bu vericiyi kentin belli bir noktasıyla bağlantı kurmak için kullanmıştır.

«Bundan başka benden tek bir sözcük bile öğre-

nemezsiniz», diye yineler Barron yorulmaksızın Xanthaky ve pestilini çıkaran polislere.

Büyükelçilik Barron'un kişiliğine daha fazla ilgi göstermediği için, Xanthaky yeniden Ewertleri sorgulama görevine yönelir. Xanthaky bunu şimdiye kadar birçok kez denemiştir ve bu gece de emniyet müdürlüğüne gelir. Jullien onu buradan Santo Antonio tepesine götürür.

Xanthaky bu kez «Brezilya bağlantısı» ile pek ilgilenmemektedir. Asıl ilgilendiği Amerikan KP'dir. Xanthaky hemen tutukluyla birkaç dakika sohbet edeceği Elise'nin hücresine götürülmesini ister. Sonra Ewert'i sorguya çeker. Burada Xanthaky, beş yıl önce Çin'de geçen olaylarla ilgili en küçük bir bilgi kırıntısı alabilmek için sorguyu saatlerce büyük bir ustalıkla yürütmek zorunda kalır. Ancak ardından Ewert sevincini kursağında bırakır:

«Mister Xanthaky, bu ilişki ülkenizin polisince zaten çok iyi bilinmektedir.»

Xanthaky pek birşey elde edememenin düş kırıklığıyla gitmek için kalktığında Ewert ona yönelir:

«Polislerden biri bana Fransız başbakanı Laval'ın istifa ettiğini anlattı. Doğru mu bu?»

«Evet, doğru. Yeni başbakan Sarrault'dur.»

«Ya Daladier? Yeni bakanlar kuruluna girdi mi?»

«Neden bunları öğrenmek istiyorsunuz? Yoksa Daladier komünist mi?»

Ewert gülümser:

«Hayır, komünist değil, ama güçlü liberal eğilimleri var, bu da hiçbir şeyi olmamasından iyidir.»

Ewert'in polisin acımasızca davranmasına karşın önemli bilgilerden tek bir sözcük bile vermemekteki direngenliği tutuklular arasında çok seyrek görülen bir şeydir.

Bu arada Antonio Maciel Bonfim, diğer adıyla Miranda polise bildiği herşeyi anlatmıştır; elektroşokla işkence edilip, tel kırbaçla iyice dövüldüğünde baklayı ağzından çıkarmıştır. Resmi sorgular sırasında da

Miranda polisin zaten bildiği ya da bilmek istediği herşeyi itiraf etmiş ve tekrar tekrar doğrulamıştır.

Miranda KP yönetimindeki ardılı Bangu'nun gerçek adının Lauro Reginaldo da Rocha olduğunu açıklar. Ayrıca Prestes'in Garoto takma adından başka bir de Antonio diye isimlendirildiğini ve toplantılarda bu ismi kullandığında yalnızca İspanyolca konuştuğunu bildirir. Bonfim'in ayrıntılı ifadelerine göre Negro, Berger ve Arthur Ewert aynı kişidir, yani KP toplantılarını yönetmiş ve partinin diğer liderlerine yol göstermiş olan Komintern Brezilya temsilcisi.

Miranda komünist liderlerin bir toplantısında «ayaklanmayı başlatmak için ülkeyi harekete geçirebilecek »durumda olduklarını söylemiş olmasına karşın, polise şu alçakgönüllü açıklamayı yapar: «Yönettiğim parti fazla gücü olmaması nedeniyle devrimi desteklemek için çok az şey yapabilmiştir.»

Verdiği ifadelerde Miranda her bir parti üyesinin konumunu belirler: Martins Milionário ve Nico, KP'nin yönetim üyelerinden biri olan Honorio de Freitas Giumaraes'in takma adlarıdır; Gurgel'in doktor Josias Leite olduğunu söyler; Machado Bahia'da oturan Leoncio Basbaun'dur; Gusmao KP üyesi José Medina'dır; Carlos ve Julio emekli subay Augusto Besouchet'in takma adlarıdır; Emma ve Antonia, Honorio de Freitas Guimaraes'in karısının takma adlarıdır; Mea kodu Montevideo için kullanılmaktadır; Isınar ya da Almeida, Ilvo Meirelles'in takma adlarıdır; Costa, Carlos ve Firma parti üyelerinin binbaşı Carlos Costa Leite için kullandıkları takma isimlerdir; üzerlerinde Miranda'nın M'si bulunan el konmuş tüm mektuplar KP sekreterliğindendir; Nat'ın ardında yazar Eneida de Moraes bulunmaktadır; gazeteci ve A MANHA gazetesi yayımcısı Oswaldo Costa'nın takma adı Ramalho'dur; KP ve Komintern Brezilya şubesi genel sekreteri Antonio Maciel Bonfim Miranda, Adalberto ve Adalberto de Andrade Fernandes takma adlarını kullanmıştır.

Bonfim polisin önüne koyduğu her belgeyi, her sayfayı çevirir, deşifre eder, açıklar ve tanımlar.

Rodolfo Ghioldi partiyi ele vermez ve polis de ona Bonfim'i konuşturduğu acımasızlıkla işkence etmez; ancak yine de Arjantinli çok konuşkandır. Yıllar sonra Ghioldi polisin zorbalıklarının «birkaç gözdağı ve biraz dayakla» sınırlı kaldığını anlatacaktır. Durum böyle iken o yine de o sırada tutuklanıp tutuklanmadığını bilmeksizin kendisine gösterilen bir fotoğrafın Léon Jules Vallée'ye ait olduğunu söylemiştir. Ghioldi ayrıca polisin daha önce hiç duymadığı bir ismi de açıklar: Victor Barron; kendisine gösterilen çeşitli el-yazılarının Arthur Ewert'e ait olduğunu söyler. Ghioldi federal bölge valisi Pedro Ernesto ile Luis Carlos Prestes arasındaki ilişkiyi açıklar, polise Prestes'in Rua Nossa Senhora de Copacabana'daki son örgüt evinin adresini bildirir ve Prestes'in bu evden 19 ocakta ayrıldığını belirtir. Bunlara ek olarak Rua Sá Ferreira ve Rua José Higyno caddelerindeki örgüt evlerinin sahibinin Benjamin Schneider isimli bir bey olduğunu ele verir. Ve son olarak da tümüyle sürpriz bir bilgiyle polise cömertçe bir armağan verir: Prestes'in beyaz tenli bir kadınla, onunla hep Fransızca konuştuğuna göre büyük olasılıkla bir yabancıyla evli olduğunu açıklar. Kadın onun yanından hiç ayrılmamaktadır. Ghioldi kadının soyadını bilmemektedir, ama adının Olga olduğundan kesinlikle emindir.

11.

OLGA «X» KİMDİR?

Tutuklamaların sayısı 27 kasımdan beri sürekli artmıştır. Tutuklular eldeki tüm cezaevlerine dağıtılmıştır ve bazen polis bile kimin hâlâ serbest ve kimin tutuklanmış olduğunu şaşırmaktadır.

Bu durum gözönünde bulundurulduğunda komiser Antonio Canavarro Pereira'nın Rodolfo Ghioldi'nin açıklamalarına dayanarak hemen aynı gün yüzbaşı Miranda Correia'ya şu yazıyı göndermesinde şaşılacak birşey yoktur:

> *Pek sayın güvenlik örgütü ve polis başkomiseri,*
>
> *Lütfen Ghioldi'nin açıklamalarında sözü geçen Olga «X» diye birini 8 Mart saat 12'de ifade vermek üzere büromuza gönderin.*
>
> *Derin saygılarımla*
>
> *Polis komiseri*

Bu yazı aynı gün Miranda Correia'nın eline geçmez. Correia polis hapisanesi «Maria Zelia»da isimlerini Rio de Janeiro'daki tutukluların ifadelerinde ele verdikleri iki komünist liderin yüzleştirilmesinde hazır bulunmak üzere Sao Paulo'ya gitmiştir. Polisin baskısı Rio üzerinde yoğunlaşmış olmakla birlikte Sao Paulo da çok sıkı gözetim altında tutulmaktadır. Polis Brás bölgesindeki eski fabrika binası Maria Zelia'-

nın ses geçirmez mahzenlerini koca bir zindana dönüştürmüştür.

«Maria Zélia»ya kasım ayaklanmasından sonraki tutuklama dalgası boyunca yakalanan yüzlerce komünist, birlikçi ve sempatizan doldurulmuştur. Adaletin ve polisin pençesi sonunda milyoner Celestino Paraventi'yi de yakalamıştır. Paraventi ismi bilinmeyen bir kişi tarafından ihbar edilmiştir, bu kişi onun Olga ve Prestes'e Brezilya'ya döndüklerinde saklanacak yer sağladığını ileri sürmektedir.

Sonradan Paraventi'nin kendisinin de anlattığı gibi «Maria Zélia»'daki tutuklular arasında «komünist ayaklanmaya saçının teline kadar bulaşmış» olanlar bulunduğu gibi «tutuklanma nedenlerinden haberleri bile olmayanlar da» vardır. Paraventi tutuklandığı için keyfini bozmak şöyle dursun, hapiste eğlenmektedir. Sabahları tutukluları çevresine toplamakta ve hapisane arkadaşlarıyla birlikte Ulusal Kurtuluş Birliği'nin marşını ve «Enternasyonal»i söyleyerek tenor olarak ses yeteneğinden örnekler vermektedir.

Ve burada, bu görüş karmaşasının ortasında, Paraventi giderek «komünizm davasında bir sakatlık olması gerektiği»ni farkeder. Romantik yaklaşımıyla, komünistlerin aynı düşmanın kurbanı olarak burada hapiste böylesine çeşitli ve ters akımlara bölünmelerini bir türlü anlıyamamaktadır. «Her biri diğerini çiğ çiğ yemek istiyor». Prestes'in «komünistler arasındaki kardeşlik ve anlayış» diye tanımladığı şeyi Paraventi burada boşuna arar. Düş kırıklığı içinde bir gün hapisanenin bir köşesinde bir araya gelmiş olan komünistlerin küçük bir toplantısını gizlice dinlemeye karar verir. «Bu kez kimi kötüleyeceklerini» merak etmektedir.

Gruba yaklaştığında toplananlardan biri konuşmayı keser ve Paraventi'ye seslenir:

«Bu komünist bir hücre değil, bir ispritizma seansı. Aramıza hoş geldiniz.»

Paraventi bu sözlere güvenmemekle birlikte ya-

pacak başka birşey bulamadığı için oturuma katılır. Çağrılan ruh toplananlara göründüğünde Paraventi'yi katılmaya çağıran adam genç milyonerin omzuna vurur:

«Güçlü bir medyumsunuz. İspritizmaya büyük hizmetler verebilirsiniz.»

Aylar sonra yeniden serbest kaldığında Paraventi komünistlere alışılmış yardımını sürdürür. Ancak kendisi bundan böyle «komünizmin yerine ispritizmayı geçirdiğini» ileri sürmektedir.

Miranda Correia «Maria Zelia» tutuklularını çarçabuk bırakır ve Ghioldi'nin sürpriz ifadesini kişisel olarak almak üzere Rio'ya döner. Prestes evlendiyse, hem de bir yabancıyla, bunun en kısa sürede Filinto Müller'e bildirilmesi gerekmektedir. Aslında polis komiserleri ve polis ekiplerinin başları zaten yalnızca tutuklular itiraflarında Prestes'in adını anmış bile olsalar her türlü ipucunu en önce polis şefine bildirmekle yükümlüdürler.

Filinto Müller'in Prestes'in peşine düşmek için iki geçerli nedeni vardır. Bunlardan birincisi, devlet başkanı ve adalet bakanının, onun, korkulan ve herşeye gücü yeten polis müdürünün Prestes'i yakalıyacağı beklentisidir.

Soruşturmalar kasım ayaklanmasını yöneten kişilerden Prestes'in dışında tutuklanmayan kimse kalmamasını sağlar. Federal bölge polis müdürlüğü, Brezilya cumhuriyeti hiyerarşisi içinde önemli bir görev olmamasına karşın Filinto Müller kasım ayaklanması sırasında bir bakanın tam yetki ve saygınlığına ulaşmıştır.

Komünistlere yönelik baskı, Rio polisine korkunç pahalıya mal olan dev bir silah, insan, uygun donanım ve araç birikimi gerektirmektedir. Filinto Müller bizzat Getulio Vargas'dan baskı önlemleri için parasal desteği sağlamasını rica eder. Tüm istekleri kabul edilmektedir. Kent gazeteleri her hafta devlet başkanının «yıkıcılığa karşı savaş» için milyonlarca re-

al ayırdığını bildirmektedir. Gerçekten de Filinto Müller hem adalet bakanı hem de istihbarat örgütünden sorumlu bakan görevi yapmaktadır. Bu bakanlıklarla gerçekten görevlendirilmeksizin bakanlar kurulu toplantılarına katılmakta ve tüm sorunları Getulio Vargas'ın kendisiyle çözümlemektedir. Emrindeki insan, para ve bilgi açısından gücünün büyüklüğünde Rio polis müdürünü ancak Getulio Vargas'ın kendisi gölgede bırakmaktadır.

Müller'i Luıs Carlos Prestes'i yakalamaya iten ikinci neden konvoy döneminden kaynaklanmaktadır. O asi birliğin liderini eski bir hesabı kapatmak için aramaktadır. Yaklaşık onbir yıl önce, 14 nisan 1925'de konvoyun bir komutanı, general Miguel Costa birliğe içlerinden birkaç kişinin «yüreklilik, zekâ ve yönetme yeteneği» nedeniyle terfi ettiklerini açıklayan bir genelge imzalar. Yüzbaşı Filinto Müller devrimci güçlerin binbaşılığına yükselmiştir.

Gerek terfi gerekse Filinto'nun konvoyda kalışı kısa sürer. Prestes'in yanlış adamı seçtiğini anlaması için dokuz gün yeter. Filinto yakın üstü general Miguel Costa'ya bir mektup yazar ve ona sürgündeki ailesini görmek için Paraguay'ın Asuncion kentine gideceğini bildirir. Mato Grosso'da yeniden konvoya katılacağına söz verir. Bu mektupla aynı zamanda Filinto Sao Paulo'da 5 temmuzdaki ayaklanmadan beri kendisiyle birlikte olan çavuş ve askerlere de bir mektup yollar; mektupta onları artık konvoyun başarıya ulaşacağına inanmadığı için toplu firara çağırmaktadır. Herkes doğru bildiğini yapmalıdır, çünkü bu andan başlayarak o tek bir astının bile sorumluluğunu taşımıyacaktır. Filinto Müller her iki mektubun da Prestes'in eline ulaştığından habersizdir. Konvoy lideri dönen dolapları öğrendiğinde devrimci güçlerın henüz terfi etmiş binbaşısı Arjantin'e kaçar. Ceplerinde de konvoyun kasasından yüz milyon real götürmektedir. Çok öfkelenmiş olan Prestes I. Devrimci Tümen komutanı general Miguel Costa'ya kaçağa yeni göre-

vinden el çektirmesini ve hemen Müller'in konvoydan atıldığını duyurur ve bir genelge yazmasını emreder. Hemen o gün ordu sekreteri ve konvoyun tarihçisi Lourenço Moreira Lima Prestes'in emrini yerine getirmekle görevlendirilir:

Resmî emir No. 5
Porte Mendes kazası, Parana devleti, 25 Nisan 1925

Tümenin bilgisine ve emrimin gereğince uygulanması için bildiriyorum:
Bir subayın görevden alınması.
Yüzbaşı Filinto Müller alçakça Arjantin'e kaçtığı ve komutasındaki Foz do Iguaçu üssünü terk ettiği için devrimci ordu saflarından çıkarılmıştır. Anlaşılan sözü geçen birliğin nöbetçileri de bu onursuzca davranışta onu izlemişler ve devrimin malı olan silâhları ve cephaneyi de yanlarında götürmüşlerdir. Umarız ki bu subay gelecekte hâlâ cumhuriyeti savunmakta olan yoldaşları önünde yüce vatanımızın bir evlâdı olarak üzerinde kara bir leke gibi taşıdığı bu suçlama karşısında kendini haklı çıkarmayı başarır.

General Miguel Costa
1. Devrimci Tümen Komutanı

Filinto onbir yıl boyunca Prestes'in resmi bildirisindeki suçlamaların kendisinde uyandırdığı kini yüreğinde besler: Korkak, asker kaçağı, onursuz.

1936 şubatında iki adamın konumları yer değiştirmiştir. Bu kez güç, adam ve silah Filinto'dadır. Polis müdürü Vargas'a «birkaç gün içinde» ona eski konvoy komutanının kellesini getireceğine söz verir. Tutuklama ekiplerinin şefleriyle yaptığı toplantılardan birinde Filinto oradakilere gururla kim Prestes'i önce bulur ve yakalar ya da öldürürse, onun kendisinden

yüz milyon reallik kişisel bir ödül alacağını açıklar. Bu ödülün Filinto'nun 1925'de konvoydan yürütüp sürgüne götürdüğü para kadar olması da kaderin garip cilvesidir.

1936 şubatı başında Rio artık bir tarihçinin yazdığı gibi bir «şenlik ve karnaval başkenti» görünümü vermemektedir. Üç haftadır kesilmek bilmeyen, sokaklardaki karnaval etkinliklerinin renkli ve neşeli yanını alıp götüren bir yağmur yağmaktadır. Filinto Müller Prestes ve onun henüz keşfedilmiş karısı, yabancı Olga «X»i izlemeyi kesinlikle tavsatmamıştır. Keyfi genelgeleri 1936 karnavalını tüm Brezilya tarihindeki en kasvetli ve neşesiz şenliklerden birine dönüştürür. Daha yılın başında Filinto olağanüstü durum süresince balolarda, karnaval şenliklerinde ve sokak alaylarında maske takılmasının yasaklanmasını emretmiştir. Rio polis müdürü maskelerin yerine renkli Havai kolyelerinden getirtilmesini sağlamıştır. Bunlar geleneksel karnaval kılıklarının yerini tutamasa da eğlencelere renkleriyle az da olsa birşeyler katmaktadır. «Taşkınlık haftası» nın başlamasına bir kaç gün kala yeni yasaklar konur. Konfeti savaşlarına yalnızca kulüplerde ve ancak organizatörler daha önce polisten onay almışlarsa izin verilecektir. Her kulüp en fazla üç konfeti savaşı düzenleyebilecektir. Maskeler gibi «geleneksel görgüye hakaret» sayılabilecek kılıklar da yasaktır. Dans gruplarına ve sokak alaylarına ancak önceden polis müdürünün onayı alınmışsa izin verilecektir ve bunlar en geç saat 22'de bitecektir. Filinto Müller «şenlik ve karnaval anakentini» bir rahibeler manastırının yüzünü ağartacak emirlerle denetlemeye çalışmaktadır.

Ancak bu kostümsüz, maskesiz ve konfetisiz karnaval bile Bavyera'dan bir Alman için yepyeni birşeydir. Penceresinin pancurları arasından Olga, katılanların samba adımlarıyla, boyanmış yüzleriyle ve çok az giyinmiş olarak geçerken polis otoritesine meydan okudukları bu alayların tadını çıkarmaktadır.

Ayakkabıcı Manoel dos Santos'un onlara bulabildiği lambalı radyo belki onuncu kez bu yılın birkaç moda şarkısını tekrarlamaktadır: «Querido Adao» - Sevgili Adem -, Carmen Miranda'nın söylediği bir marş: Noel Rosa'nın «E bom parar»ı - Günün birinde bitecektir -, söyleyen Francisco Alves; ve Lamartine Babo'nun «Marchinha do grande galo»su - Koca horozun marşı - ki Olga bunun «cé co co co» nakaratıyla bir amirali yücelteyim derken yerin dibine sokuşuna içtenlikle gülecektir. Meyer mahallesi Rua Honorio'daki örgüt evinde çok az değişiklik olmaktadır. Olga ve Prestes Brezilya'ya geldiklerinden beri çok dikkatli olmak ve sürekli saklambaç oynamak zorunda kalmışlardır, ancak şimdi evden bile çıkmamaları gerektiğinin bilincine varmışlardır.

Ev çok küçük ve basittir. Yer olarak iki küçük oturma odası, iki yatak odası ve bir mutfak vardır. Tuvalet arka avluda, evden ayrı bir bölümdedir. Komşu bahçelerle sınır duvarları çok alçak olduğu ve evin iki yanında da oturanlar bulunduğu için Olga ve Prestes ancak geceleri, hava iyice karardığında ve ışıklar sönünce arka avludaki banyoya gidebilmektedirler. Balayı döneminden kalma lüks gardroplarını Ipanema'daki evde bırakmak zorunda kaldıklarından şimdi giysilerini yaratmak zorundadırlar. Ayakkabıcı Manoel'in karısı Julia'nın onlara aldığı ketenden Olga'ya şık bir elbise dikilir. Prestes modeli çizer ve kumaşı biçer, Olga da diker.

Kesin soyutlanmışlıklarına karşın ikisi de dış dünyadan ve politikadan tümüyle kopmamışlardır. Manoel her gün onlara içlerine küçük paketçikler gizlenmiş gazeteler getirmektedir. İkisi de paketçiklerin içindekileri merakla beklerler. Bunlar, KP muhbirlerinin cezaevlerinden, emniyet müdürlüklerinden ve hatta Filinto Müller'in makam odasından partiye ve buna bağlı olarak da çifte ulaştırdıkları haberlerdir.

Polis örgütüne Prestes'in yandaşlarının sızması konvoy dönemine dayanmaktadır. Konvoy dağıldı-

ğında yüzlerce asker, onbaşı ve çavuş Brezilya'ya dönmüş ve işsiz kalmıştır. Konvoyun 1930'da Getulio Vargas'ın yanına geçen bir üyesi, teğmen Joao Alberto 1932-1933 yıllarında devlet başkanı tarafından federal bölge polis müdürlüğüne atanmıştır. Daha sonra onun yerine Filinto geçecektir.

Alberto Brezilya'nın boydan boya katedildiği uzun yürüyüşün eski üyelerini polis soruşturmalarında görevlendirmek ve komiserliklere yerleştirmekle görevlendirilir. Bu adamlardan çoğu Prestes ve onun ideallerine sadık kalmışlardır ve devlet polis örgütü içindeki görevlerinden KP muhbiri olarak çalışmaktadırlar. Ilvo Mereilles Filinto Müller'in makam odasının da bulunduğu Rua da Relaçao merkezinden, Santo Antonio'dan ya da Rua Frei Caneca'daki hapishaneden bilgilerini bu yolla edinmektedir. Moreilles bilgileri Manoel dos Santos'a aktarmaktadır. Bu paketçiklerde çoğu kez tutuklu ifadelerinin kopyaları ya da planlanan polis baskınlarıyla ilgili bilgiler yanında Prestes'in kaldığı yeri bilmemekle birlikte ona kimin aracılığıyla selâm göndereceklerini bilen dostlarından mektupçuklar bulunmaktadır.

Rio valisi Pedro Ernesto bile Olga ve Prestes'e saklanabilecekleri güvenli bir ev önermek için gizemli haberciden yararlanmaktadır. Minas Gerais'den liberal görüştü milletvekili Virgilio de Mella Franco da Olga ve Prestes'e iki kez saklanmaları için evini önerir. Ancak bu ve diğer öneriler Prestes tarafından geri çevrilir. Prestes Olga'ya kaygılarını şöyle açıklamaktadır:

«Hepsi de çok temiz insanlardır, ancak görüşleri nedeniyle onlara yüzde yüz güvenemiyorum. İsteme-den hükümet tarafından yeni bilgiler edinmede alet edilebilirler. Şimdi nerede saklandığımızı bilmiyorlar, ancak önerilerini kabul ettiğimizde öğrenmiş olacaklar. Ya yakalanır ve işkence görürlerse? Bunu göze alamayız.»

Rua Honorio'daki eve Manoel aracılığıyla ulaşan gazete haberlerinden biri Olga ve Prestes'i çok kaygılandırır. Küçük bir haber polis komiseri Lineu Costa'nın Filinto Müller'den idari soruşturma açılmasını istediğini bildirmektedir. Devrimle ilgili dava dosyalarının gizli tutulması kararını kimin çiğnediği ortaya çıkarılmak istenmektedir.

Polisin komiserliklerde ve özel servislerde KP casuslarının asilerin sorgularını izlediklerinden kuşkulandığı açıkça ortadadır. Sonunda Prestes bir muhbirden kendisini ve karısını tutuklamayı amaçlayan asker-polis operasyonunu bizzat Filinto Müller'in yönettiğini öğrenir.

Habercileri Manoel dos Santos aracılığıyla ikisine ulaşan haber ayrıca Getulio Vargas'ın son günlerde «domates kafalılar» denen birliğe yeni yardımcı güçler verilmesini emrettiğini bildirmektedir. Prestes bundan başka bu tehlikeli birliğin kentteki her sokağı ve her evi taramayı düşündüğü «sıkı bir arama operasyonu» tasarladığını da öğrenir.

Filinto, Prestes'in «Garoto» olduğu zamanlar birkaç yıl Meyer'e komşu semt Boca do Mato'da yaşadığını bilmektedir ve aramaya buradan başlamaya karar vermiştir. Muhbir polisin çiftin şimdi saklandığı yeri bilmediğine de güvence vermektedir. Olga ve Prestes bunlara ek olarak polisin Barron ve bir KP yöneticisinden işkenceler sonucu kendilerinin «Meyer çevresinde» saklandıkları biçiminde belirsiz bir bilgi edindiğini öğrenirler; ancak bu bilgi polise önemli bir ilerleme sağlamamıştır.

Arama operasyonuyla ilgili son haber ise Prestes'e şaka gibi gelir: - muhbirin bildirdiğine göre - Filinto arama birlikleri komutanına sürek avına çoban köpeği «Principe»i de almaları emrini vermiştir. Bu köpeği Prestes Olga'ya armağan etmiştir ve hayvanı Ewertlerin tutuklandığı gün Rua Barao da Torre'deki evde bırakmışlardır. Polis duyarlı burnuyla Pirincipe'nin sahibinin kokusunu alacağı inancındadır.

Birkaç gün sonra daha da kaygılandırıcı bilgiler gelir. Polis boşu boşuna tüm Boca do Mato bölgesini taradıktan sonra bu sabahtan başlayarak arama operasyonunu Meyer mahallesinde sürdürecektir. Filinto Müller semti dörde ayırmış ve her elli kişilik «Domates kafalılar» birliğine bir bölümün sorumluluğunu vermiştir. Herbir birliğin başında komutan olarak polis memurları Jullien, Galvao, Carlos Lolotti ve Paulo Brasil bulunmaktadır. Özel polisin bu dört komutanı ve hepsi de makineliyle silahlanmış ikiyüz askerinden başka bir de elli kadar sivil polis kentin her köşesini taramakta ve her kuşku uyandıran hareketi izlemektedir.

Filinto bu arama operasyonu sırasında tek bir evin bile atlanmaması emrini vermiş ve adamlarından kapıyı çalmadan önce evleri çember altına almalarını ve arka avluya da nöbetçi yerleştirmelerini istemiştir. Olga ve Prestes'in evini bulduklarına ilişkin en küçük bir kuşkuda askerler havaya bir el ateş edeceklerdir. Bu işaret üzerine tüm arama birlikleri bu yerin yakın çevresine koşacaklardır. Askerler gerektiğinde öldürmek için aranan eve emniyeti açık silahlarla girme emri almışlardır.

Meyer mahallesindeki aramaların başlamasından iki hafta sonra operasyon ancak önemsiz sonuçlar vermiştir. Polisler evlerden birinde sözde yıkıcı kitaplara el koyar, bir başka kez onları görür görmez kaçmaya başlayan ve biraz telaşa neden olan bir adamla karşılaşırlar. Ancak sonradan bu adamın semt polisince aranan adi bir hırsız olduğu ortaya çıkar.

5 Mart sabahı kentin üzerine bitmek bilmeyen bir yağmur boşanır. Elli asker ve üç sivil polis, komiser José Torres Galvao komutasında Rua Honorio'daki evleri aramaya başlamışlardır. Önce sokağın bir şeker arıtmaevinin bulunduğu ve caddenin asfaltlanmış ve arabayla gidilir bölümünün olduğu ucundaki evleri ararlar. Sabah saat iki sıralarında küçük bir olay meydana gelir. Evlerden birinde polisin bu saat-

te evine girmesini özel yaşamına hakaret sayan bir mahkeme jüri yüksek düzey görevlisi oturmaktadır. Polis arabasına yerleştirilmiş bir telsiz cihazı aracılığıyla Galvao Filinto Müller ile bağlantı kurar ve ondan sert bir emir alır:

«Adamı tutuklayın ve ayrıca arama operasyonuna karşı koyan diğer herkesi de tutuklayın.»

Meyer mahallesindeki her oda, her salon, her mutfak, her banyo ve her bahçe iyice aranmaktadır, yaşlı insanlar, kadınlar ve çocuklar yataklarından kaldırılmaktadır. Sabah saat dörtte arama ekibi caddenin dik, henüz asfaltlanmamış bölümüne ulaşır. Son haftalardaki fırtına caddenin ortasına içinden yapışkan, kızıl bir çamurun aktığı derin bir yarık açmıştır. Askerler burada arabadan inmek ve yaya olarak sokağa tırmanmak zorundadırlar, çünkü buraya kadar gelebilmiş polis arabaları dingillerine kadar çamura saplanmışlardır.

Sabah saat beşte bir devriye kolu 279 numaralı evin önünde durmaktadır. Arama ekibinin bir bölümü başlarında Galvao ile gürültüyle giriş kapısını çalarken on kadar asker de peg çok kez yaptıkları gibi evi çember altına almaktadırlar. Dona Julia korkuyla sıçrar:

Galvao kapının öbür yanından yanıtlar:

«Kapıyı açın, polis.»

Julia kapıyı biraz aralar ve yüzüne çevrilmiş çok sayıdaki silahı görünce ürkerek geriler. Arka kapılardan birinde nöbet tutan bir asker yüksek sesle bağırır:

«Galvao, burada biri arka kapıdan sıvışmak istiyor!»

Bu pijama ve terlikleriyle arka avludan kaçmak isteyen Prestes'tir. Bu haykırışı duyunca yeniden eve döner ve odasının penceresinden sokağa atlamaya çalışır. Ancak Galvao bu adamın kim olduğunu kavramıştır ve ana kapıda mevzilenmiş olan askerlere emir verir:

«Eve ateş yağdırarak girin! Bu Prestes!»

Çok sayıda asker ve sivil polis Dona Julia'nın üzerine yürür ve ateş etmeye hazır makineli tabancalarıyla antreye girer. Bu anda kimsenin beklemediği birşey olur. Uzun boylu bir kadın Prestes'in önüne atılır ve onu gövdesiyle örter. Haykırışı merhamet dilemekten çok emreder gibidir:

«Ateş etmeyin! Silahı yok!»

Sürpriz atılım askerleri felce uğratır. Belki kadın olduğu için, belki de böylesine büyük bir güçle bağırdığı için - her ne olursa olsun sonuçta Olga Prestes'in bu sırada öldürülmesini engelleyebilmiştir.

Galvao kapının önüne çıkar ve revolveriyle havaya bir el ateş eder. Birkaç saniye sonra tüm Rua Honorio aralarında «Principe»in zincirini tutan Francisco Jullien'in de bulunduğu bir ordu iliklerine kadar ıslanmış polisle dolar. Köpek eski sahibini hemen tanır. Prestes hiçbir korku belirtisi göstermeksizin Galvao'dan üstünü değiştirmek için izin ister, ancak bu isteğine kulak asılmaz.

«Olduğunuz gibi geliyorsunuz.»

Sokağa çıktıklarında polisler Olga ve Prestes'i ayrı ayrı arabalara bindirmeye çalışırlar. Olga bunun Prestes için ölüm demek olduğunu kavrar ve kocasına öylesine sıkı sarılır ki polislerin ikisini birlikte aynı arabayla emniyet müdürlüğüne götürmekten başka çareleri kalmaz.

Araba konvoyu uluyan sirenleriyle kentin sokaklarından delice bir hızla geçmekte ve yolları üzerindeki evlerde uyuyan tüm halkı uykularından sıçratmaktadır. Polisler havaya ateş etmektedirler. Sırılsıklam ikiyüz askeri taşıyan kamyonlarda içki şişeleri dolaşmaktadır.

Tutuklanan çiftin ve başka bir polis arabasıyla getirilmiş olan Dona Julia'nın Rua da Relaçao'daki emniyet müdürlüğüne gelişleri bir anda ortalığı yoğun bir telaşa boğar. Yapının girişlerinde ve merkeze açılan yollarda makineli tabancalarla silahlanmış

adamlar beklemektedir. Ana girişte konvoyu kalabalık bir koruma birliği tarafından korunan Miranda Correia beklemektedir; çoktan Filinto Müller'e Prestes'in tutuklandığını bildirmiştir. Ancak Müller eski komutanının merkeze gelişinde hazır bulunmamayı yeğlemiştir. Olaylar kendisine bildirildikten sonra Filinto müjdeyi vermek için devlet başkanı Vargas'a telefon eder ve sonra yeniden yatağına yatar.

Olga ve Prestes yapının girişine geldiklerinde birbirlerinden ayrılırlar. Miranda Correia onlara ayrı ayrı odalarda sorgulanacaklarını bildirir. Prestes küçük bir asansöre götürülür. Olga'yı ise başka bir odaya götürürler. Asansörün parmaklıklı kapıları kapanırken birbirlerini son kez görmektedirler

12.

ESRARENGİZ BİR İNTİHAR

Emniyet müdürlüğüne geldikten birkaç dakika sonra «domates kafalılar»ın komutanı teğmen Eusebio Queiroz Filho, Prestes'e döner:

«Tutuklanmanızı Amerikalı Victor Barron'a borçlu olduğunuzu öğrenmek kuşkusuz ilginizi çekecektir. Anlaşılan vicdan azabı Gringo'da rahat huzur bırakmadı. Bu yapının penceresinden atlayarak intihar etti.»

Barron'un kendini öldürmeyip polis tarafından öldürüldüğü kuşkusu hemen birkaç saat sonra yüzbaşı Filinto Müller'in birkaç gazeteci önünde yaptığı bir açıklamayla güçlenir. Basına Olga ve Prestes'in tutuklanışlarıyla ilgili ayrıntıları açıklarken ağzından bir laf kaçırır; Barron'un arananların gizli sığınağının adresini ele vermeden ölmüş olduğunu söyleyiverir. Polis müdürünün bu açıklaması, Amerikalı'nın Brezilya polisinin tüm zorbalığına karşın ikisini «Meyer mahallesi yakınlarına» götürdüğü biçimindeki belirsiz ifadesine hiçbir şey eklememiş olduğunu kanıtlamaktadır. Filinto Müller gazetecilere geniş bilgi verir:

«Barron inatla her şeyi yadsıdı. Daha önce de güç durumlarla karşılaşmış bir adamdı ve polise direnmeye ve onu yanıltmaya alışıktı. Hep Luıs Carlos Pres-

tes'i arabasıyla Meyer parkına götürdüğünü tekrarladı durdu ve hepsi bu.»

Barron Prestes'i ele vermediğine göre neden intihar etmiş olsun ki? Bu «pişmanlığın» nedeni nedir öyleyse? Filinto Müller'in ayrıntılı açıklamalarını kaydetmiş olan gazeteciler arasında Amerikan haber ajansı Associated Press'in aşağıdaki sorudan başka, yanıt alamayacağı bir dizi soru daha soran muhabiri de bulunmaktadır:

«İkinci kattan, yükseltilmiş bir iç avluya açılan bir pencereden, ki bu da yine Barron'un yalnızca birinci kattan atlamış olabileceğini gösterir, atlayan bir kişi kendini nasıl öldürebilir?»

Yabancı gazeteci Amerikan gazetelerinde başka şaşırtıcı bilgileri de ortaya döken bir röportaj yayımlar:

> *Diyelim ki, Barron birinci kattan atlamıştır, bu durumda ölümü ancak baş üstü kaldırıma çakılmış ve boynunu kırmış olmasıyla gerçekleşebilir. Oysa Amerikan büyükelçiliğine teslim edilen Dr. Borges de Mendonça imzalı otopsi raporu ölüm nedeni olarak, «sonradan akciğer yırtıklarına, sol böbrekte bir yırtılmaya ve iç kanamalara yolaçan kaburga kırıkları»nı göstermektedir.*

Gazeteciler kendi aralarında bunların ağır kaba kuvvet uygulanması sonucu ortaya çıkan tipik yaralanmalar olup olmadığını sormaya başlarlar. Prestes Barron'un «intihar» haberini aldığında çok öfkelenir. Kişiliğiyle ilgili sorular sorulduğunda olumsuzluğunu korur. Sorulardan birkaçına kısacık yanıtlar verir, çoğunu ise yanıtsız bırakır. Yazman mesleğini sorduğunda şu ters yanıtı alır:

«Ordunun yüzbaşısı.»

Görevli Prestes'in yanıtını kışkırtıcı bir sözle düzeltir:

«Eski yüzbaşı demek istiyorsunuz, değil mi?»

«Hayır, eski yüzbaşı değil! Ben Brezilya ordusu başkomutanıyım!»

Prestes devlet polis örgütünün üst düzey yöneticilerinin ortasında - Belleens Porto, Hymalaia Virgolino, Miranda Correia, Canavarro Pereira - hemen tutukluluğunun başında kendisinden başka hiçbir bilgi alamayacaklarını açıkça ortaya koymaktadır - uzun hapisliğinin sonuna kadar bağlı kalacağı bir karar. Polis komiseri Bellens Porto kendisine 27 kasım hareketine ne tür bir katılımda bulunduğunu sorduğunda, Prestes onun sözünü keser:

«Bu konuda bir açıklama yapmak zorunda değilim.»

«İyi de 27 kasım 1935 günü nerede bulunuyordunuz?»

«Bu konuda bir açıklama yapmak zorunda değilim.»

«Harry Berger, daha doğrusu Arthur Ernst Ewert ile ilişkiniz neydi?»

«Bu konuda size hiçbir bilgi veremem. Yalnızca Prestes konvoyu ile ilgili bir şeyler söyleyebilirim. Son girişimlerimle ilgili söyleyebileceğim her şey, halka bildirilerimde bulunmaktadır.»

Sorgunun sonuna doğru Bellens Porto ona imzalaması için «itiraflarının» son sayfasını uzatır. Ve prestes yeniden öfkelenir:

«Bunu imzalamam! Benden ancak önceki sayfaları da teker teker imzalayabilirsem imza alabilirsiniz. İfademin bölümlerini hiç söylemediğim biçimde düzenlemenizi önlemek istiyorum!»

Bir tutuklunun polis örgütünün başındaki kişilerle bu tonda konuşması olağanüstü bir şeydir. Komiserler Prestes'in isteğini yerine getirirler. Sonunda Prestes her sayfayı imzaladıktan sonra son sayfayı da imzalar ve öfkeli bir sesle şöyle der:

«Bu ahmakça bir komediden başka bir şey değil!»

Prestes'le yüzyüze gelme yürekliliğini gösteremi-

yen tek devlet görevlisi Filinto Müller'dir. Polis müdürü sabahın erken saatlerinde doğruca makam odasına koşar ve Prestes'in en önde gelen astları tarafından sorgulandığı sorgu odasına bir kapı aralığından bakar. Filinto polis olmayan yalnızca iki kişiye Prestes'i ziyaret izni verir. Bunlar, hemen o sabah polis merkezine gelen ve eski şefleriyle birkaç dakika konuşabilen konvoyun eski üyeleri binbaşı Cordeiro de Farias ve binbaşı Riograndino Kruel'dir. Onlar gittikten sonra Prestes karamsarlıkla şöyle der:

«Buraya benden yana olduklarını bildirmek için gelmediklerini çok iyi biliyorum. Onlar yalnızca birşeyi gözleriyle görmek istiyorlardı, salt gerçekten de ben olduğumdan emin olmak istiyorlardı.»

Makam odasında Filinto Müller zaferinin tadını çıkarmaktadır; devlet başkanının emriyle polis merkezine bir ziyaret yapan adalet bakanını kabul eder. Adalet bakanı Prestes'i yakalamış olan polis müdürü ve polisleri Vargas adına kutlamakla görevlendirilmiştir. Gazetecilerin ricası üzerine hepsi polis müdürünün masasının yanında toplanır ve resim için poz verir. Rao, Filinto, Miranda Correia, Torres Galvao yanyana durmaktadırlar, Filinto'nun ayakları dibinde ise köpek «Principe» poz vermektedir. Misafiri makamından ayrıldıktan sonra polis müdürü her bir federal devletin tüm valilerine bir genelge yollar:

Bu başkent polisinin bugün gerçekleştirilen ve pek çok belgenin ele geçirildiği bir arama operasyonunda ayaklanmanın lideri Luis Carlos Prestes'i tutuklamayı başardığını bildirmekten onur duyarım.

Saygılarımla.

Filinto Müller
Polis müdürü

Filinto «pek çok belge»den söz ederken abartmamıştır. Kısa sürede Olga ve Prestes'in evinde büyük

miktarda gizli belge toplanmıştır, tutanaklardan birinde ayrıntılı biçimde kaydedilmiş olan mektup, belge, bildiri ve makbuzlarla dolu kartotekler: bir federal bölge haritası; 22. tabur ve polisin sorumlu er, onbaşı, çavuş ve subaylarına bir bildiri; Pernambuco'nun işçilerine, köylülerine, askerlerine, öğrencilerine, küçük esnafına ve ezilen halkına bir bildiri; pembe kâğıt üzerine «Gelin halkımızı sömürenlerin pençelerini koparalım» başlıklı bir el ilanı; «Antonio Vilar, Lizbon» adıyla bir kartvizit; pembe bir kâğıda basılmış «Gelin arkadaşıyla birlikte merkez polisinin ve özel polisin en acımasız işkencelerine katlanmak zorunda kalan Harry Berger'i kurtaralım» başlıklı bir bildiri; yeşil kâğıt üzerine yazılmış ordu subay ve çavuşlarına bir bildiri; «Devrim başladı» başlıklı kopya edilmiş beş sayfa; «Harry Berger, faşizme ve savaşa karşı büyük bir mücadeleci» başlıklı beyaz bir el ilânı; «Komünistlerin ulusal devrimin hazırlanması ve gerçekleştirilmesindeki görevleri konusunda merkez komitesi kararları» başlıklı üç kopya; «Gelin polisin gizli servis emriyle yaptığı kışkırtmalara ve Getulio ve adamlarının faşistçe gericiliklerine karşı Brezilya'da kurtuluş savaşının bayrağını açalım» başlıklık iki daktilo sayfası; «Sendikalardaki çalışmalar ve bugünkü olağanüstü durum yönetimi sırasında grevlerin düzenlenmesi konusunda yönergeler» başlıklı bir kopya; kenarında «Gin takma adıyla Berger'e yazmış olduğu bir mektubu teşhis etti» cümlesiyle başlayan notlar bulunan bir mektup sayfası; Adalberto Andrade Fernandes'in polise yaptığı açıklamaların metnini içeren dört kopya edilmiş sayfa; Antonio Vilar ve Maria Bergner adına iki belgeye vize verilmesi ricası ve adı geçenlerin fotoğraflarıyla bir pasaport formu, bu form 11 nisan 1935'de hepsi de Buenos Aaires'deki Brezilya başkonslosluğunca damgalanmış olan iki sağlık raporu ve iki sabıka kaydı ile birlikte Buenos Aires'deki konsoloslukta işlem görmüştür; Antonio Vilar ve karısı Maria Bergner Vilar'ın 8 mart 1935'de

Fransa'da Rouen'de Portekiz hükümetinden almış oldukları kimlik belgesi; hepsi de arkadaş Gar, arkadaş Cleto, Amiguinha, Prado, Mel, Souza, G, B, ve arkadaş S diye imzalanmış Fransızca ve Portekizce yüzlerce mektup; «Garota ile ilgili 6 sında alınan ve 5 tarihli gazete haberinin kopyası» başlıklı daktiloda yazılmış bir sayfa; «Garota'nın son soru formuna yanıtlarını içeren gazete haberinin kopyası» başlıklı iki daktilo sayfası, bunlar M adına imzalanmıştır; «Garota'nın yanıtları» başlıklı iki daktilo sayfası.

Olga ve Prestes evde hemen hiç para bırakmamışlardır: Yalnızca binden biraz fazla Hollanda Guldeni ve yüzaltmış iki dolar bulunmuştur. Bu ana kadar örgüt evlerinde ve tutuklananların üzerinde bulunan dolarlar, pesolar, Fransız frankları, guldenler, marklar ve İngiliz sterlinleri küçük bir servet oluşturmuştur ve bu da polisin cebine girmiştir. Ancak polis para aramamaktadır. Filinto Müller Meyer mahallesindeki örgüt evinde el koyduğu kâğıt yığınının ortasında bir bilmeceyi çözecek eksik mozaik taşlarını bulur. Bulunan şey aylar sonra Prestes'e ayaklanmayı yönetmiş olma suçlamasından daha da ağır bir suç yüklenmesine yol açacaktır. Rua Honorio'da bulunan soru çizelgeleri ve raporların çözümlenmesinde polis, basının «kızıl mahkeme» dediği şeyi parça parça ortaya çıkarır - KP yönetiminin Miranda'nın genç karısı Elvira Cupelo Colonio, Garota ya da diğer adıyla Elza Fernandes'i ölüme mahkûm ettiği ve idamına karar verdiği bir mahkeme.

Elvira'nın akıl hastası mı yoksa komünist yönetimin kuşkulandığı gibi polisten yana geçen bir hain mi olduğu hiçbir zaman öğrenilemeyecek. Rio tutukevindeki birçok tutuklunun gözünde genç kadın yalnızca Rio de Janeiro gibi bir kentin büyüsüne kapılmış ve bunun yanısıra da KP'nin en önemli liderlerinden birinin karısı olma gerçeğiyle derinden etkilenmiş, ülkenin içlerinden gelmiş genç bir kızdır. Başka kadınlarla birlikte bu tutukevinde hapis yatan bir

avukat, Maria Werneck de Castro, Elvira'nın hücrede yandaşlardan partiye bağış olarak teslim aldığı paraların nerelere gittiği konusunda anlattıklarını duyunca az şaşırmaz. Genç kız dehşet içindeki hücre arkadaşına şunları anlatmaktadır:

«Baksana Maria, senin evden aldığım ve sana bunu Miranda'nın almamı istediğini söylediğim parayı hatırlıyor musun? O para KP için değildi, onunla evimize yeni kumaşlar aldım. Aynı şey değil mi? Hepimiz komünist değil miyiz?

Akıl hastası, cahil ya da ülkeye gizlice sokulmuş ajan, her ne olursa olsun polis, Elvira'dan yararlanmayı bilmektedir. Tutukluların giriş ve çıkışlarıyla ilgili kayıtlar siyah kaplı büyük bir deftere yazılmıştır. Bu kayıtlar Garota'nın pek çok kez görünüşte nedensiz serbest bırakıldığını ve iki, üç gün sonra polis tarafından yeniden tutuklandığını belgelemektedir. Carmen Ghioldi'nin, Maria Werneck de Castro'nun, Nise da Silveira'nın ve diğer kadın tutukluların polisin başka örgüt evlerini ortaya çıkarmak için kendisini yem olarak kullandığı biçimindeki uyarılarına Elvira kulak asmaz görünmektedir. Genç kızın her dışarı çıkışının ardından yeni komünist liderler Filinto Müller'in ellerine düşmektedir. Ve polis görünüşte büyüklük gösterip onun hapisteki kocasını ziyaret etmesine izin verdiği için o da partinin kuşkularını üzerine çekmektedir.

Daha Olga ve Prestes'in Rua Honorio'da saklandıkları dönemde parti yönetimi suçlamaların doğruluğunu araştırmaya karar verir. İzinli çıkışlarından birinde parti kızı yakalamayı başarır ve onu Francisco Meirelles'in gözetimine bırakır. Elvira, Meirelles'in Guaratiba sokağındaki evine götürülür. Léon Jules-Vallée hâlâ tutuklanmamış birkaç yabancıdan biri olduğu için başlayacak olan bir dava süresince Garota'nın yanıtlaması gereken soru çizelgelerini hazırlamakla görevlendirilir. Vallée tarafından el yazısıyla Fransızca olarak kaleme alınan sorular ulaklar tarafından davada görevli dört UKB sekreterliği üye-

sine dğıtılır: genel sekreter Lauro Reginaldo da Rocha ya da Bangu, Honorio de Freitas Guimaraes ya da Milionário, Adelino Deicola dos Santos ya da Tampinha ve José Lago Molares, ya da Brito. Soru ve yanıtların gidiş gelişi birkaç hafta sürer. Sonunda parti yönetimi Elvira'nın gerçekten de polisle işbirliği yaptığını anlar. Bu ihanete karşılık polis ona, kendisini ve kocasını serbest bırakma ve onları birlikte yaşamayı umdukları Bonfim'in memleketi Bahia'ya gönderme sözü vermiştir. «Soruşturma» sonuçları Miranda'nın iki mektubuyla birlikte Meyer'de saklanmakta olan Olga ve Prestes'e ulaştırılır. Bu mektuplarda tutuklu parti lideri kaygıyla günlerdir kendisini hapiste ziyarete gelmemiş olan karısının ortadan kaybolduşunu bildirmektedir. Bu mektuplar parti tarafından polisin aldatmacası olarak değerlendirilir.

Elvira'ya karşı «dava»ya gelince, Prestes acımasız bir tutum gösterir: Parti onun gerçekten hain olduğunu saptadıktan sonra, «parti yönetiminin yargısını yerine getirmeyi neden geciktirmeli?» diye sorar öfkeyle yazılı bir mesajda:

> *Gösterdiğiniz inisiyatif yetersizliği ve sakıngan tutum karşısında üzüldüm ve şaşırdım. Emekçi, devrimci sınıfın partisi kesinlikle böyle yönetilemez. Tutumumu daha önce belirttim ve şimdi ne yapmamız gerektiğini açıkça söyledim. Garota olayında düşünce değiştirmek niye? Hain mi, değil mi?*

Böylece Elvira'nın yazgısı belirlenmiştir. Yargıyı yerine getirme kararı sonunda Honorio de Freitas Guimaraes, diğer adıyla Milionário, Eduardo Ribeiro Xavier ya da Abobora, Adellino Deicola dos Santos, diğer ismiyle Tampinha, yeni parti sekreteri Lauro Reginaldo da Rocha ya da Bangu, Manoel Severino Cavalcanti, diğer adıyla Gaguinho ve Francisco Natividade Lyra ya da Cabeçao'nun katıldıkları bir toplantıda alınır. Şubat sonunda Elvira Guaratiba'dan

ıssız bir yerde bulunan bir eve götürülür - Rio'nun Deodoro isimli banliyösü dolaylarındaki Camboatá otoyolu yakınında. Orada Milionário, Gaguinho, Tampinha, Abobora ve Cabeçau onu beklemektedir. İkindi sona erer ve genç kız oradakiler tarafından evin arka avlusundaki küçük bir odada sorgulanırken Cabeçao bahçeye çıkar, bir parça çamaşır ipi keser ve yeniden Elvira'nın yanına oturur. Ani bir hareketle ipi kızın boynuna geçirir ve sıkar. Garota direnir ve sandalyeden kalkmaya çalışır, ancak Cabeçao dev gibidir; onu savunmasız duruma getirir ve yere fırlatır. Grup kızı sıkıca tutar ve çamaşır ipiyle boğar. Hiçbir şeye karışmayan tek kişi, zorlu boğuşma sırasında kusmaya başlayan Abobora'dır. Ceset başka bir odaya taşınır, burada Cabeçao diğerlerinin yardımıyla gövdeyi başı ayaklarının üzerine gelecek biçimde ikiye ayırır. Kırılan kemiklerin sesiyle hepsi de dehşetten donakalır. İkiye ayrılmış ceset bir çuvala konur ve bahçeye taşınır. Elvira oraya, bir ağacın dibine gömülür.

Elvira'nın öldürülmüş olabileceği kuşkusu açıkça hükümetten yana olan Brezilya basınında büyük heyecan yaratırken gazetelerde Victor Barron'un sözde intiharını kurcalayan tek bir satır bile bulunmamaktadır. Haber ajansı Associated Press'in bu ölümün gerçek niteliğini aydınlatmada gösterdiği kararlılıktan başka Victor Barron'un annesi Edna Hill ve pek çok Amerikalı aydın da haberi Birleşik Devletler'deki büyük günlük gazetelerin başsayfalarına getirmek için elinden geleni yapmaktadır. 6 Mart'ta postacı Kaliforniya Oakland'daki evinin önünde Edna Hill'e Birleşik Devletler dışişleri bakanlığı müsteşarından önemli bir telgraf verir. Telgraf yalnızca bir cümleden oluşmaktadır:

> *Size Brezilya, Rio de Janeiro Amerikan büyükelçiliğinden aldığımız bir haberi, oğlunuz Victor Barron'un 5 Mart günü gardiyanın elinden kurtulduğunu ve ikinci kat-*

tan asfalt zemine atlayarak yaşamına son verdiğini bildirmenin derin üzüntüsü içindeyim.

Cordel Hull
Müsteşar

Aynı sabah Edna Hill NEW YORK TİMES'ı okumuş olsaydı oğlunun trajik ölümünü çok daha çarpıcı biçimde öğrenecekti. NEW YORK TİMES tüm Amerikan basınının bu konuda o zamana kadar izlediği çizgiye bağlı kalarak haberi, Brezilya polisi tarafından duyurulduğu biçimde yayınlamaktadır:

Bir komünist liderini ele verdikten sonra intihar etti.

Amerikalı Victor Allen Barron, Rio de Janeiro polisine Prestes'in saklandığı yeri açıkladı.

Rio de Janeiro, 5 Mart - Radikal Kasım ayaklanmasının lideri olduğu söylenen Luis Carlos Prestes'in tutuklanmasına yol açan bir bilgi vermiş olmanın üzüntüsüyle yirmiyedi yaşındaki Amerikalı Victor Allen Barron bugün emniyet müdürlüğünün ikinci katından atladı. Kafatası kırılan Barron hemen acil servise götürüldü, ancak getirildikten sonra hemen öldü.

Brezilya'daki Amerikan büyükelçiliğinin verdiği bilgiye göre Barron Oregon, Portland'dandır, ancak son oturduğu yer San Francisco'da Harostreet No. 501'dir. Brezilya'ya geçen haziranda gelmiştir ve burada hem telsizci hem de ticarî temsilci olarak çalışmış olduğunu ileri sürmüştür. Rio polisine göre o komünistti. Barron bir ay önce devrime katılmış ve birkaç asiye şoförlük yapmış olmakla suçlanarak tutuklanmıştı. Özellikle de Prestes'e saklandığı bir yerden

diğerine gitmekte yardım ettiği söylenmektedir.

Prestes'in yakalanması, polisin Amerikalı bir komünistin, Harry Berger'in evinde bulduğu kendi köpeğinin yardımıyla gerçekleşmiştir. Polis, Berger'i Aralık'ta tutuklamıştı. Köpek polisi «umudun şövalyesi» diye tanınan ve yeraltında kaldığı sürede sakalını kesmiş olan efendisi Prestes'in evine götürmüştür. Prestes kuşkulu mahalle çevresinde sıkı bir ağ oluşturmuş olan yüzden fazla üniformalı polis ve sivil memur tarafından yakalanmıştır.

Amerikan haber ajansı Associated Press'in yayımladığı başka bir yazı Birleşik Devletlerin bu konuda o zamana kadarki tutumunu değiştirir. Hemen ertesi gün tüm gazeteler olayın gerçek yüzünü bildirmekte ve hükümete karşı bir yıldırım harekâtı başlatmaktadır. Barron'un ölümünün gerçek denleri ortaya çıkarılmak istenmektedir. Edna Hill'in girişimiyle senatör Albert Carter müsteşar Hull'ı arar ve ondan Rio'daki Amerikan kordiplomatiği açısından güvenlik önlemleri almasını rica eder. Bunu yeterli bulmayan Edna Hill hemen aynı gün devlet başkanı Franklin D. Roosevelt'e bir mektup yazar:

Çok sayın devlet başkanı Roosevelt!

Sizden oğlumun Brezilya'da, Rio de Janeiro'daki ölümüne yol açan asıl nedenleri aydınlatmanızı rica ediyorum. Oğlumun katlanmak zorunda kaldığı davranışların kendisi için dayanılmaz duruma gelmesi dışında, yaşamına son vermiş olabileceğine kesinlikle inanmıyorum. Biliyorum ki, sağ salim eve dönebilmek için bir olasılık bile görseydi, elinden gelen herşeyi yapardı. O ülkesini ve halkını severdi. Neden elimde ölümüyle ilgili üç değişik öykünün bulundu-

ğunu bir türlü anlıyamıyorum: bunlardan biri basından, bir diğeri Brezilya büyükelçiliğinden ve bir başkası da senatör Albert Carter'dan gelmektedir. Annesine bir haber bırakıp bırakmadığını öğrenebilir misiniz? Ve dikkatinizi çekmek istediğim birşey daha var, sayın başkan: Bana oğlumun öldüğünü bildiren telgrafı aldığımda, bunu okumadan önce ücretini ödemem gerekti. Bu korkunç ve sarsıcı haber yetmezmiş gibi bir de bu tatsızlığa katlanmak zorunda kaldım.

Bu mektubu size, oğlumun ölümünün gerçek nedenlerinin neler olduğunu sizden öğrenebilmek umuduyla yazıyorum. Yirmiyedi yaşında öldü. Bir de oğlumun kimliğini saptama olanağım bulunmadığına göre, bacağında bir yara izinin olup olmadığın öğrenmek isterdim.

En derin saygılarımla.

Edna Hill
44th. Avenue No. 1023
Oakland, Kaliforniya

Edna Hill'in senatör Albert Carter'in üçüncü öyküsü olarak tanımladığı yorum gerçekte basının yürüttüğü ve Barron'un intiharı için hiçbir elle tutulur nedenin bulunmadığını kanıtlayan bir dizi tahmini yansıtmaktadır. Barron gerçekten intihar etmiş olsa bile, iki metre yükseklikten atlamanın böylesine ağır yaralanmalara yol açması olanaksızdır. Gerek Edna Hill'in mektubu gerekse Amerikan kongresinde belirtilen görüşler başkan Roosevelt tarafından aynı adrese gönderilir: Hepsi de müsteşar Cordel Hull'ın masasını boylar. Bir komisyon kurulur ve yalnızca Brezilya hükümetinin Barron'un ölümüne yol açan asıl nedenler konusunda bir açıklama yapmasını sağlamakla değil, bunun yanısıra da bir Amerikan vatan-

daşını korumak için hiçbir girişimde bulunmamış olan Brezilya'daki Amerikan büyükelçiliğinin ihmalini ortaya çıkarmakla görevlendirilir. Eski Birleşik Devletler başkanı Chester Arthur'un torunlarından biri, avukat Charles Arthur'un başkanlığındaki komisyonda ünlü isimler bulunmaktadır: Amerikan kongresindeki ilk kadın, Jeanette Rankin, yazar Malcolm Cowley, John Dos Passos, Sherwood Anderson, Crane Brinton, Lilian Hellman, Theodore Dreiser ve Upton Sinclair, ayrıca tarihçi Waldo Frank ve dilbilimci Edward Sapir ve diğerleri. Komisyon Roosevelt'e ve müsteşara başvurur ve Washington ve New York gazetelerinde Brezilya'daki Amerikan büyükelçisi Hugh Gibson'u Rio polisine resmi olmayan yardımlarda bulunmakla suçlayan bir görüş yayımlar. Ayrıntılı belge şu ağır suçlamalarla sona ermektedir:

> *Bizler büyükelçi Gibson'un, bay Barron'un «intihar»ına yolaçan koşullardan en azından kısmen sorumlu olduğunu kabul etme eğilimindeyiz. Barron polise Prestes'in tutuklanmasına neden olan bilgiler vermiş olsun veya olmasın, ya da ister düpedüz öldürülmüş isterse yaşamından bezecek kadar işkence ve ağır baskı görmüş olsun, kesin olan bir nokta vardır: Brezilya'daki Amerikan büyükelçiliği bu Amerikan vatandaşına karşı yükümlülüklerini yerine getirmek, onu polisin ortaçağ engizisyonunu andıran vahşi yöntemlerinden korumak yerine yabancı bir hükümete bir Amerikan vatandaşını izlemede yardım etmiş veya etmeye çalışmıştır. Bu durumda Brezilya'daki Amerikan büyükelçiliği devlet başkanı Getulio Vargas'ın Brezilya polis örgütüne vahşice yöntemlerini uygulamada yardımcı olmakla suçlanmaktadır.*
>
> *Amerikalılar Brezilyalılar'a karşı yansız*

davranmışlar mıdır, yoksa kovalamaya katılmışlar mıdır? Yoksa diplomatik çevrelerde iyi komşuluk ilişkileri politikası bu mudur?

Amerikan toplumu açıklama beklemektedir.

Senatör Vito Marcantonio'nun istemi üzerine kongre, Rio de Janeiro'daki Amerikan büyükelçiliğinin yardım görevini yerine getirmediği ve hatta belki de Barron'un ölümüne yolaçan entrikalarda payı olduğu suçlamalarını ayrıntılı biçimde inceleyecek bir soruşturma komisyonunun kurulmasını onaylar. Bir haftadan daha kısa bir sürede kongre, dışişleri bakanlığını «olabildiğince çabuk» aşağıdaki bilgileri Birleşik Devletler kongresine iletmekle görevlendiren 243 numaralı kararı çıkarır. Kongre de gelen sonuçları soruşturma komisyonuna bildirecektir:

1. *5 Mart 1936'da Rio de Janeiro'daki tutukevinde ölmüş olan Amerikan vatandaşı Victor A. Barron'un ölümüne yol açan tüm nedenlerin aydınlatılması.*
2. *Büyükelçi Hugh Gibson'un vatandaşı Victor A. Barron'u korumak için yaptığı girişimlerin açıklanması.*
3. *Büyükelçi Hugh Gibson'un, Barron'un tutuklanmasına ve bunu izleyen sorgulamalarda yardımda ya da hatta işbirliğinde bulunup bulunmadığı konusunda bilgi.*
4. *Büyükelçi Hugh Gibson ya da çalışma arkadaşlarının adı geçen Victor A. Barron'u Brezilya tutukevinde kaldığı süre içinde kendisinin politik etkinlikleriyle ilgili birşeyler öğrenmek amacıyla sorgulayıp sorgulamadıkları sorusunun aydınlatılması.*
5. *Büyükelçi Hugh Gibson'un, Victor A. Barron'un tutuklanmasından ve ölümünden*

sonra izlediği tutumla ilgili her türlü bilginin sağlanması.

Tutucu bir politikacı ve soruşturma komisyonunun kurulmasını engellemek için her çareye başvurmuş olan Teksas'tan senatör Alexander Johnson, kongreyi yukarıdaki maddeler doğrultusunda yapılacak araştırmaları salt Amerikan büyükelçisinin Barron'un ölümüne katılımıyla sınırlamaya ikna eder. Böylece Johnson kongrenin asıl sorunun yanıtlanmasıyla uğraşmasını engelleyecektir: Barron intihar mı etti, yoksa işkence sonucu mu öldü? Ancak kongre yine de Cordel Hull'dan senatör ve kongre dışişleri komisyonu başkanı Sam McReynold'a büyükelçiliğin uluslararası komünist hareketin «Brezilya bağlantısı» denen olaya karışmasıyla ilgili ayrıntılı bir rapor göndermesini ister.

Bu soruşturmalar sonucunda bu olaya yalnızca Hugh Gibson ve ajanının karıştığı kanıtlanabildiğinden dışişleri bakanlığının yanıtları yeterli görülür ve dosyaya konur. Böylece kongre 26 Mart'ta Teksaslı Johnson'ın önergesini onaylar; buna göre de soruşturma daha başlamadan bitmiştir.

Ancak «Barron olayı»nın aydınlatılmasının böylece engellenmiş olması Brezilya'yı diğer ülkelerin baskısından kurtarmaz. Arthur ve Elise Ewert'in Brezilya hapisanelerinde çok acımasız biçimde işkence gördükleri haberi uluslararası basını harekete geçirir. Bu arada Brezilya gazeteleri istisnasız resmi açıklamaların sözcüsü durumuna gelmiştir, hatta bu tutuma Getulio Vargas'a hiç sempati duymayan gazeteler bile katılmıştır. Gazeteler hükümete karşı bu oportünizmleri içinde komünizm karşıtlığı ve Yahudi karşıtlığı gibi görüşleri aynı sepete koymakta ve geniş bir okuyucu kitlesi arasında özellikle komünistler ve Yahudiler üzerinde yoğunlaşan, oldukça büyük bir yabancı düşmanlığını körüklemektedirler. Yahudi olmayan bir yabancı basın tarafından otomatik olarak

Yahudi yapılmaktadır. Ewert'in tutuklanma haberi de buna uygun olarak O GLOBO'nun başsayfasında büyük puntolarla yayımlanır:

Yahudi ve Moskova ajanı!

Copacabana'daki yeşil bir bungalovda elinde bol para, kızıl ayaklanmayı başlatmak için bekleyen bir Komintern temsilcisi oturuyordu! Harry Bergen, Stalin'in temsilcisi! Elinde Ulusal Kurtuluş Birliği'nin arşivi ve resmî dairelere girişini sağlayacak bir yol tezkeresi bulunmaktaydı!

Ewert ne Bergen ismini kullanmıştır ne de Yahudi'dir; ayrıca Copacabana'da da tutuklanmamıştır. Üstelik o Stalin'e karşıdır ve elinde herhangi bir resmi daireye girmesini sağlayacak bir yazı da yoktur. Ancak tüm bunlar kimin umurundadır ki? Kamuoyu sözde Brezilya'yı dışardan tehdit eden bir Yahudi-komünist komplosu umacısıyla etkilenmek istenmektedir.

Şimdi işkencelerle ilgili duyurular da giderek artmaktadır. Bunlar arasında Paraguay senatörü Otávio da Silveira ve Para senatörü Abel Chermont gibi parlamento üyeleri tarafından yapılanlar da vardır, ancak hepsi de Brezilya basını tarafından görmezlikten gelinmektedir. Ancak Filinto Müller'le küçük bir İngiliz grubu arasında çıkan bir olay Avrupa kamuoyunun Ewertler'in başına gelenlerle ilgilenmesine yol açar. Martın ilk günlerinde iki İngiliz Avam Kamarası üyesinin eşleri, Lady Christine Hastings ve Lady Marian Cameron Campbell Brezilya'ya gelirler. Özel sekreterleri Richard Gavia Freeman eşliğindeki iki hanım rıhtımda toplanmış olan gazetecilere, Brezilya'ya ülkelerinin resmi makamları adına siyasal ve özellikle de yabancı uyruklu tutuklulara işkence yapıldığı haberlerinin aslını araştırmak amacıyla geldiklerini bildirirler. Gazeteciler tarafından önceden

uyarılmış olan Filinto Müller delegasyonun kaldığı Gloria oteline gider. Bu yolculuğun «Moskova'nın bir danışıklı döğüşü» olduğu kararına vardıktan sonra iki hanımı otelin bir dairesine hapseder ve başlarına iki polis diker. Sonra da aşırı derecede korkmuş olan Freeman'ı bir özel polis hapisanesine atmaları için emir verir. Bu durum olay diplomatik boyut kazanana kadar dört gün sürer. Sonunda Brezilya'daki İngiliz Büyükelçisi üç İngiliz'i serbest bıraktırmayı ve onları hemen Avrupa'ya doğru hareket etmekte olan ARLANZA gemisine bindirmeyi başarır.

Filinto Müller'in başına bundan kötüsü gelemezdi. Birkaç hafta sonra İngiliz gazetesi THE NEW STATESMAN AND NATION birinci sayfasında «Bir Brezilya Talihsizliği» başlığı altında bir yazı yayımlar. Bu yazıda zavallı turistler Brezilya'da kendilerinin ve tutukluların karşı karşıya kaldıkları davranış biçimini anlatmaktadırlar. İngilizler'in anlattıkları Santo Antonio hücrelerindeki deneyimlerini aktaran ve Ewertler'in durumuyla ilgili bilgi veren Richard Freeman'ın sözleriyle tamamlanır.

Yazı Londra'daki diplomatik çevrelerde öfke yaratır. Londra'daki Brezilya büyükelçisi Régis de Oliveira'nın gizli bir mektubu dışişleri bakanı José Carlos de Macedo Soares'e, İngiltere'deki Brezilya büyükelçiliğinin sürekli olarak «parlamento üyelerinden ve toplumda yeri ve ünü olan başka kişilerden Alman parlamentosu eski üyesi Arthur Ewert diye birinin ve karısının polisimiz tarafından hırpalandığı biçimindeki dedikodular üzerinde ısrarla duran pek çok mektup aldığını» bildirir.

Diplomata göre «bu kampanya Londra'da oturan ve kendisini devlet otoritemizin sözde kurbanının kardeşi diye tanıtan Minna Ewert diye bir kadın tarafından başlatılmıştır.»

Régis de Oliveira Macedo Soares'den adı geçen çiftle ilgili ayrıntılı bilgi ister. Bu arada tavanı kendi boyunun ancak yarısı kadar yükseklikteki bir yeral-

tı galerisine kapatılmış olan Arthur Ewert çıldırmanın sınırına gelmiştir. Brezilya dışişleri bakanının Londra'dan gelen yazıya yanıt mektubu bu fon önünde gerçeği saptırma konusunda bir başyapıttır ve yalanlarla doludur:

Arthurt Ewert ve karısı Elisa, Saborowsky Ewert ya da Machla Berger geçen yılın aralık ayından beri Rio de Janeiro'da tutuklu bulunmaktadırlar. Bu başkentte ortalıkta dolaşan iki tutukluya polisimizce sözde kötü davranıldığı biçimindeki dedikodular uydurmadır. Elbette ki devlet otoritemiz çok katı bir tutum göstermektedir, ancak politikalarını insancıl niyetler maskesi ardında salt despotlukla yürütenlerin çok işine gelen şiddet yöntemlerine kesinlikle başvurmamaktadır. Brezilya hükümeti bu olayda ülkemizde Moskova ajanları, Brezilyalı ve yabancı casuslar tarafından çevrilen karanlık entrikaların bilincine varmış olarak, ülkemizde hukukun korunması için savaşmayı ve adaleti yanında bilenlerin güven ve kararlılığıyla kendini savunmayı amaçlamaktadır. Bu çaba içinde devlet düzenini bozan ve kurumlarımıza saldıran tüm kişiler izlenmektedir.

Berger ve karısına, ayrıca Brezilya'daki tüm tutuklu komünistlere her türlü tıbbî ve hukukî yardım yapılmasına polisçe izin verilmektedir. Durum böyleyken Berger açlık grevine başlamıştır ve yapay olarak beslenmesine karşı çıkmaktadır, bu da onun zayıf düşmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Doktorlardan oluşan bir komisyon tutuklunun muayenesiyle görevlendirilmiştir. Komisyon Berger'in sağlık durumunun iyi olduğunu, ancak artık uygun biçimde beslenmesi gerektiğini saptamıştır.

Berger'in karısı Elisa Ewert, ya da diğer adıyla Machla Berger'e gelince, onun da sağlığı çok iyi durumdadır. Sınırdışı edilmesiyle ilgili dava birkaç gün önce başka güne bırakıldı. Luıs Carlos Prestes'in sözde nikâhlı karısı, Olga Prestes ismini de kullanan Maria Bergner Vilar da aynı biçimde sınırdışı edilecek.

José Carlos de Macedo Soares
Dışişleri bakanı

13.

OLGA ÇEVRESİNDEKİ ESRAR PERDESİ KALKIYOR

Olga sınırdışı edilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu bilmemektedir. On günden beri bulunduğu Rua da Relaçao'daki emniyet müdürlüğünde Getulio Vargas'ın ayaklanmadan sonra yüzlerce «istenmeyen yabancı»yı Avrupa'ya geri gönderdiğini öğrenmiştir. Ancak Olga kimsenin gerçek kimliğini bilmediği gibi bir avantajı olduğunu bilmektedir. Polis yalnızca Rodolfo Ghioldi'nin sorgulama sırasında ele verdiği ismini bilmektedir. Tutukluluğunun ilk on günü boyunca yapılan tüm sorgulamalarda yetkililere herhangi bir bilgi vermemek konusunda kararlı biçimde direnir ve inatla hep aynı sözleri tekrarlar:

«İsminiz?»

«Maria Bergner Vilar.»

«Milliyetiniz?»

«Brezilyalı.»

Belirgin aksanına karşın bu yanıt vurgulanarak ve çok doğal bir şeymiş gibi verilmektedir, ancak polisler diretirler :

«Nasıl? Brezilyalı mı?»

«Evet, Brezilyalı. Ben Brezilyalı olan Luis Carlos Prestes'in karısıyım. O halde ben de Brezilyalıyım.»

Başlangıçta basın Olga'nın Prestes'in ayaklanma döneminden bir arkadaşının, teğmen Sylo Meirelles'in

kız kardeşi Olga Meirelles olduğunu söyler. Daha sonra gazeteler gerçek isminin Belçika, Ostende doğumlu Olga Berger olduğunu bildirirler. Prestes'le Brüksel'de Sovyet ticaret temsilciliğinde çalışırken tanışmıştır. Bu haberlere göre ikisi Brezilya'ya yolculukları sırasında Montevideo'da evlenmişlerdir. O ESTADO DE SAO PAULO gazetesi sözde ilk elden aldığı bir haberi yayımlar: Prestes'in evlenmiş olduğu kadın gerçekte aylar önce Sao Paulo'da tutuklanmış ve devlet başkanı Vargas'ın emriyle Rio'ya getirilmiş olan bir köktenci, Olga Jazikoff Pandarsky diye biridir.

Ancak Olga'nın gerçek ismi ve geçmişi çevresindeki esrar çok kısa ömürlüdür. O zamanlar Berlin'deki Brezilya büyükelçiliğinin Gestapo ile sıkı ilişkileri vardır. Brezilya büyükelçisi José Joaquim Moniz de Aragao Brezilya'daki üstlerine Gestapo genel karargâhından aldığı ayrıntılı bilgileri gönderir. Aragao'nun gönüllü yardımları düzenli aralıklarla Itamaraty'e gelir. Raporları Avrupa'daki «uluslararası yıkıcılık» denilen hareketin etkinlikleriyle ilgili kapsamlı bilgi vermektedir. Söylemeyi alışkanlık edindiği biçimiyle «İsrail ırkından» olan kişilerin kimliğini belirlemek Brezilyalı diplomatın özellikle hoşuna gitmektedir. Olga ve Prestes'in tutuklanmasından birkaç gün sonra Moniz de Aragao'nun Brezilyalı komünist liderin karısı çevresindeki esrar perdesini kaldıran kapsamlı resmi bir yazısı dışişleri bakanı José Carlos de Macedo Soares'in makam odasına ulaşır.

Sayın Bakan!

16 Mart 1936 tarih ve 136 no.lu resmî yazıma ek olarak aynı ayın 23'ünde 40 no.lu telgrafı göndermiştim. Telgraf Gestapo'dan öğrenebildiğim bir dizi çok gizli bilgiyi içermekteydi. Gestapo bana sözü edilen bilgileri verirken bir kez daha böylesine çok gizli bilgilerin kaynağının Brezilya'da kesinlikle duyurulmaması gerektiğini, çünkü duyulmasının bilgi kaynaklarının hareketlerine

ket vuracağını ve buna bağlı olarak da III. Enternasyonal'in ajanlarının intikam eylemlerine girişmelerine yol açabileceğini belirtmiştir. Alman gizli servisinden aldığım ve bu yılın 4 Şubat tarihli ve 51 no.lu gizli yazıma ek olarak koyduğum Harry Berger'in kimliğini saptayan yazı, Rio de Janeiro'da ve Brezilya'nın diğer çeşitli devletlerinde birçok gazetede yayımlanmıştır. Bu haberlerde sözü edilen bilgilerin Alman polisinden alındığına da değinilmiştir. Daha önce belirttiğim gibi çok gizli bilgiler söz konusu olduğundan, bunların açığa dökülmesi burada hoşnutsuzluk yaratmıştır. İtiraf etmeliyim ki, bana sözü geçen gıyabî tutuklama emirlerinin kopyalarını içeren, hem de bu yayınlarda bilgi kaynağı olarak açıkça Berlin polisini gösteren anlamlı işaretleri örtmeye en küçük bir özen göstermeyen Brezilya gazeteleri ANOITE ve O GLOBO gösterildiğinde çok şaşırdım. Bu durumda en derin saygılarımla Gestapo'nun ricalarına uyulmasını ve gelecekte böyle şeylerden kaçınılmasını bir kez daha vurgulamak istiyorum. Burada karşılıklı çıkarlarımızı ilgilendiren bir durum söz konusu olduğundan, bu yönde gerekli adımları atacağınızdan eminim.

Gazete haberlerinden Luıs Carlos Prestes ve anladığım kadarıyla kimliği polisimizce henüz tam olarak saptanamamış bir kadının tutuklandığını öğrendiğimde hemen Gestapo ile bağlantı kurdum ve onlara Brezilya gazetelerine basılmış olan fotoğrafları verdim. Bunlar Brezilya'da Maria Meirelles, Maria Bergner Vilar ve Maria Prestes diye tanınan kadının fotoğraflarıdır. Derinlemesine araştırmalardan sonra Gestapo ba-

na bu fotoğraflara dayanarak Brezilya'da kendisini Luis Carlos Prestes'in karısı olarak tanıtan bir bayan Maria Prestes'in saptanabildiğini bildirdi. Size Gestapo'nun kapsamlı çalışması konusunda tam bir fikir vermek için onların bu kadının gerçek kimliğini bulana kadar yirmibeşbin fotoğraf ve altmışbin sicil taramış olduklarını belirtmem yeterli olacaktır.

Polisimiz pek çok kez yinelediğim, bana tutuklu komünist casusların ve sınırdışı edilen tutukluların tutuklama emirlerinin ve fotoğraflarının gönderilmesi ricalarıma uymuş olsaydı, tüm soruşturmalar birkaç misli kolaylaşacaktı. Böylece buradakilerin kimliği daha iyi saptanabilecekti.

Bundan başka Gestapo'nun özel yardımlarına bir karşılık olarak Brezilya'da el konulan belgelerin kopyalarının benim aracılığımla Alman polisine ulaştırılmasının uygun olacağını düşünmekteyim. Burada, aşırı kişilerde bulunan ve büyük olasılıkla dolaylı ya da dolaysız Almanya'daki komünist etkinliklerle ilgili olan belgeleri kastetmekteyim.

Buradan aldığım bilgilere göre ve 40 no. lu telgrafımda belirttiğim gibi Brezilya gazetelerinde Luis Carlos Prestes'in karısı olduğu söylenen Olga Meirelles, Olga Vilar, Maria Bergner ya da Maria Prestes'in kimliği Olga Benario, III. Enternasyonal'in bir komünist ajanı olarak saptanabildi. Kendisi olağanüstü çalışkanlığı, zekâsı ve yürekliliğiyle tanınır. Olga Benario İsrail ırkındandır; 12 Şubat 1908'de Bavyera, Münih'de doğmuştur. 1925'ten beri Olga Benario Alman polisince çok etkin ve etkili bir komünist ajanı olarak tanınmaktadır. Kendisi 1926'dan

gi istemiş olduğunu ortaya çıkarabildim. Bu bilgiyi bana buradaki konsolos vekili bay Carlos Meissner Junior verdi. Kendisinin elinde araştırdığım adı geçen kişinin bir fotoğrafı bulunmaktadır. Bu olgu da Braun'un büyük olasılıkla ülkemizde bulunduğu kuşkusunu arttırmaktadır. Pasaportlardaki vizeleri, özellikle de Brezilya limanlarına uğramak niyetinde olan yolcuların pasaportlarını sıkı biçimde incelettim. Bu kişilerden çoğu turist olarak başvuran ve birinci sınıf biletlerle hemen hepsi Berlin'deki Iwria Bank tarafından düzenlenmiş banka hesap özetleri gösteren Yahudilerdir.

Bu arada söz konusu biletlerin hemen hepsinin Fransız gemileriyle yolculuk için alınması ilginç olabilir, çünkü bunlar çoğunlukla Alman firmalarının gemi biletlerinin birinci ve hatta ikinci sınıfından epeyce ucuzdur. Bazı kişilerin meslekleri ayakkabıcılık, terzilik, marangozluk vs. olmasına karşın hepsinin de kendilerini iş yolculuğuna çıkmış kişiler olarak tanıtmaları ve turist sayılmak istemeleri dikkat çekicidir. Gidiş-dönüş bileti göstermelerine karşın içlerinden birinin bile Brezilya'dan geri döndüğü saptanamamıştır.

Bu durum karşısında Iwria Bank'la ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmeye çalıştım. Bu yönde yapılan derin araştırmalardan sonra size bunun çok kuşku uyandırıcı bir Yahudi bankası olduğu konusunda güvence verebilirim.

Bu banka salt bu kentte yaşayan Yahudi taşınmaz sahiplerinin ve sanayicilerin çıkarlarını korur görünmektedir. Bu bankanın yasadışı bir tutum içinde olduğundan ve yurtdışına sermaye kaçışına olanak sağ-

ladığından hiç kuşku yoktur. Aynı biçimde bankanın öncelikle Çekoslovakya'daki ve belki de başka ülkelerdeki komünist propaganda örgütlerine para verdiği konusunda haklı kuşkular bulunmaktadır.

Burada sözlerime son vermek istiyor ve bundan böyle bu kuruluşun kefillik belgelerini kabul etmememizi onaylayacağınızı umuyorum.

Sizden ülkemizdeki ilgili mercilere buradaki olayları bildirmenizi rica eder ve bana verilen bilgilerin çok gizli olduğunu bir kez daha vurgulamak isterim.

En derin saygılarımla.

Moniz de Aragao

Anlaşılan dışişleri bakanı Soares Moniz de Aragao'nun aktarılan bilgilerin gizli tutulması konusundaki üst üste ricalarını pek önemsememiştir. Resmi yazımn Itamaraty'e gelmesinden hemen yirmidört saat sonra Olga'nın gerçek kimliği ve siyasal sabıkasıyla ilgili tüm bilgiler bir Rio gazetesi olan CORREI DA MANHA ve Sao Paulo gazeteleri FOLHA DA MANHA ve CORREIO PAULISTANO'da yayımlanmıştır. Bu gazetelere haberleri ilk elden sızdıran her kimse en azından Itamaraty'nin kamuoyu önündeki ününü koruyacak özeni gösterebilmiştir. Bu kişi Moniz de Aragao'nun Yahudi karşıtı açıklamalarının yayımlanmasını önlemeyi bilmiş, ayrıca Brezilya gizli polisinin dışişleri bakanlığıyla yakın ilişkileri konusundaki bilgileri de açığa vurmamıştır. Olga'nın geçmişiyle ilgili ayrıntılar onun Rua de Relaçao'daki emniyet müdürlüğünün geçici hücrelerinden birinden Rua Frei Caneca cezaevinin bir koğuşuna götürüldüğü gün gazetelerde çıkar. Tüm polislerin Prestes'e karşı davranışlarına egemen olan saygı karısına aktarılmış gibi görünmektedir: Polisin ruhsal açıdan yıldırması dışında Olga'mn kılma bile dokunulmaz. Aktarma sıra-

sında Olga polisin tehditlerinden birinin gerçekleşebileceği korkusuna kapılır: Polisle işbirliği yapmayı reddetmesi nedeniyle ağır ceza hükümlüleriyle aynı cezaevine konmakla tehdit edilmiştir. On kadının bulunduğu bir koğuşa sokulduğunda hırsız ve katillerle aynı deliğe kapatıldığı korkusu içindedir. Ancak korkuları çok kısa sürer. Burada doktorlar, yazarlar, oyuncular, birkaç işçi ve iki yargıç bulunmaktadır. Büyük bir sürpriz olarak da burada arkadaşı Sabo'ya, Ewert'in karısına kavuşur. Diğer kadınlar da kendisi gibi 27 kasım ayaklanmasına katılmakla suçlanmaktadır. Bunlar arasında şu kişiler vardır: Maria Werneck de Castro, Nise da Silveira, Eneida de Moraes, Rosa Meirelles, Beatriz Bandeira, Antonia Venegas, Eugênia Alvaro Moreira, Francisco Moura, Armana Alvora Alberto, Valentina Barbosa Bastos, Haidee Nicolucci, Catarina Besouchet ve Carmen Ghioldi. U biçiminde kurulmuş cezaevi binasının ikinci katındaki koğuşunun parmaklıkları arasından baktığında Olga kendisininkinden daha küçük olan diğer kırksekiz koğuşu görebilmektedir. Yaklaşık ikiyüz kadar erkek hükümlü kadınlarınkinin ancak yarısı büyüklüğündeki koğuşlara kapatılmıştır. Çok sayıdaki subay kulaklarının üzerine kadar tıraşlanmış kısa saçlarından kolayca tanınmaktadır. Aralarında otuz yaşın üstünde çok az kişi vardır. Olga burada başarısız ayaklanmadan sonra Brezilya'ya egemen olan baskının tüm kurbanlarından ancak çok az bir bölümünün bulunduğunu bilmektedir.

Olga Rua Frei Caneca'daki cezaevine aktarılmasından bir gece önce bir polisin kendisini yıldırmak için okuduğu Filinto Müller'in Rio'daki bir gazete aracılığıyla duyurduğu polis eylemleri ara bilançosunu dinlemek zorunda kalır. Buna göre polis dört ayda sistemli soruşturmalar sonucunda üçbin ikiyüz elli ev taramaları sonucu da - kişilerin evlerine arama emri göstermeksizin, zorla, çoğunlukla da gece dalmayı yaldızlayan bir deyim - dörtyüz kırk tutuklama yap-

mayı başarmıştır. Bu tutuklular arasında dokuz yüz sivil ve ikibin yüzkırk asker bulunmaktadır. Bu tutuklamaların hepsi de Filinto Müller'in sözünün en çok geçtiği Rio de Janeiro'da yapılmıştır.

Kadınların kaldığı hücre U biçimindeki yapının alt ucunda, küçük bir revirin yanında bulunmaktadır ve kadınlara cezaevini zemin katta kendi hücrelerinin tam altındaki iki hücre dışında yapının kanadının iki yanından görebilme olanağı vermektedir. «Hanımlar salonu» denilen yer aslında şimdi bir bölmeyle ayrılmış olan iki hücreden oluştuğundan kadın hükümlüler erkeklerin tersine taştan iki tuvalet ve iki demir lavabodan yararlanabilme ayrıcalığına sahiptirler. Tavana bir telle tutturulmuş yırtık pırtık kumaştan perdeler, bu uydurma tuvaletleri kullananların gizlenmelerini sağlamaktadır. Revirin karşısındaki hücre duvarına bir «elbise dolabı», daha doğrusu yamanmış çarşaflarla örtülmüş süpürge saplarından bir raf yerleştirilmiştir. Bu düzenleme herşeyden önce komşu hücreyle haberleşmeyi gizlemeye yaramaktadır, çünkü diğer hükümlülerle görüşmeyi sağlayan duvara açılmış bir deliği örtmektedir. Kocaları ya da sevgilileri de bu cezaevine yerleştirilmiş olan hükümlüler bu «periskop» aracılığıyla - deliğe takılan ad - erkekler avluya çıktıktan sonra günde birkaç dakika çabuk ve kaçamak aşk sözcükleri gönderebilmektedirler. Tüm hücre kapılarının açıldığı ve akşamları saat yedide mahpusların yeniden hücrelerine kilitlenmeden önce «serbestçe» volta atabildikleri ana avlunun adı «Kızıl Meydan»dır. Marksizm kuramı konusundaki toplantılar ve kurslar burada yapılmakta, yüksek matematik, okuma-yazma ve Brezilya tarihi burada öğretilmekte ve burada jimnastik dersleri verilmektedir.

Hükümlülerin çoğu kasımdan beri bu cezaevinde bulunduklarından Olga burada işler durumda bir örgütlenmeyle karşılaşır. Tutuklular arasında hepsi tarafından demokratik biçimde seçilmiş olan en yüksek

merci «Coletivo»dur. «Coletivo» hükümlüleri, isteklerini dile getirme, ortaklaşa protesto eylemleri ve açlık grevleri yapma konusunda harekete geçirmektedir. Yabancı ve diğer Brezilya devletlerinden olan hükümlülerin Rio de Janeiro'da yakınları olmadığından «Coletivo», ziyaretçilerin getirdiği meyva, çukulata, pasta ve tatlı gibi yiyecekleri hükümlüler arasında hakça paylaştırmakla görevlidir.

Olga yeni hücre arkadaşlarına çabucak alışmıştır. Hücre kapısında tek kaplık tatsız tuzsuz akşam yemeğiyle iki silahlı asker tarafından korunan hapishane kantini görevlileri görünür. Hükümlülere çatal, kaşık ve teneke tabaklar dağıtırlar. Bu saatte «Kızıl meydan»daki hareketli trafik artık sona ermiştir, çünkü saat yedide gardiyanlar hücreleri denetlemekte ve parmaklıklara ağır demir kilitleri vurmaktadırlar. Akşam yemeği bittiğinde Olga ikinci kattaki hücrelerden birinden bir koronun herkesin duyabileceği yükseklikteki sesini duyar:

«Haydi hücrelere, isyancılar! UKB. Ö. R. nu, ÖZGÜRLÜĞÜN SESİ'ni dinleyelim!»

Olga kısa sürede Brezilyalılar'ın bir diktatörlükte tutuklanma trajedileriyle baş ediş biçimlerine alışır. Her gün akşam yemeğinden sonra aynı törensel çağrıyı duymaktadır ve hemen ardından hükümlülerin bir buluşu olan «radyo istasyonu» yayına başlamaktadır. Hükümlüler ayakta önce Enternasyonal'i, ardından da Ulusal Kurtuluş Birliği'nin marşını söylemektedirler:

Birlik, Birlik,
İster yirmi düşman olsun, isterse bin!
Onlara gücümüzü gösteririz,
Brezilya'yı kurtarmak istiyoruz!

Haydi şarkıyı yüksek sesle söyleyelim ki,
haykırışımız yitip gitmesin!
Haydi sokaklarda savaşalım ki,
Brezilya'da özgürlük hüküm sürsün.

Henüz Olga marşlara biraz çekingen katılmaktadır - ilkini Fransızca söyler, ikincisine ise yarım yamalak Portekizcesi ile eşlik eder. O anda ÖZGÜRLÜĞÜN SESİ'nin resmi spikeri, genç ve şişman doktor Manuel Venancio Campos da Paz Junior dışardan gizli yollarla cezaevine ulaşmış olan ciddi haberleri aktarmak üzere koğuşunun parmaklıklarında belirir. Sık sık hükümlülerden birinin, Aparicio Torelli'nin gün boyunca hücresinde uydurduğu fıkraları anlatır. Lâkabı Itarare baronu olan Aparicio Torelli ilerde Brezilya'nın en büyük mizahçılarından biri olacaktır. Olga'nın onuruna baron bugün, kocasının baş düşmanını hedef alan «özel bir duyuru» hazırlamıştır:

«Dikkat, dikkat, yoldaşlar, işte sokaktan son anda bize ulaşan bir haber: Devlet başkanı aklını yitirmeden hemen önce ünlü düzenci Filinto «Mula»yı ömür boyu hapse mahkûm etmiştir!»

«Özgürlüğün Sesi» programı sürerken Olga diğer koğuşların parmaklıkları ardında ve hatta kendi koğuşunda birkaç tanıdık yüz çıkarıp; plajda Americo Dias Leite ile bir buluşmada tanımış olduğu «spiker» Campos da Paz Junior'u yeniden hatırlar. O zaman Leite ona Paris'den «Yvonne Vilar» adına gelmiş olan mektupları vermiştir. Olga o zamanlar Portekizce'yi çok az anlamasına karşın yapılı doktorun Dias Leite'ye ince alaylı sorusunu kavramıştır:

«Dias, bizi kandırabileceğini mi sandın? Bir de bize eğitim amacıyla Avrupa'ya gittiğini söylüyor! Şimdi Fransa'dan getirdiğin mavi gözlü, güzel kaçak malı gözlerimle görüyorum.»

Olga koğuş arkadaşlarından Sabo ve Carmen Ghioldi'nin yanısıra genç avukat Maria Werneck de Castro'yu da tanımaktadır. Tutuklanmalarından aylar önce Prestes Olga'dan ısrarla Brezilya'da yasal oturma izni almasını sağlaması için Maria'nın kocası, avukat Luiz Werneck de Castro'ya gitmesini istemişti. Bu vesileyle iki kadın Olga kendisini Prestes'in karısı ola-

rak tanıtmaksızın Werneck'in odasında kısa süre sohbet etmişlerdir.

Cezaevindeki ilk günlerde Olga ölçülü davranmaktadır. Tüm koğuş arkadaşlarının devrimci görüşlü ve aynı savaşa baş koymuş olduğunu bilmesine karşın dikkatli davranır. Kocasıyla birlikte Meyer mahallesindeki örgüt evinden partinin Elvira ve Miranda'dan kuşkulanışını izlemişlerdir - ve bu olay onu dana da kuşkucu yapmıştır. Sonunda Maria Werneck Olga'ya aylar önceki görüşmeyi hatırlatarak buzları çözer. Rua Frei Caneca'daki cezaevine getirilişinden bir hafta sonra artık hükümlüler arasındaki adıyla Maria Prestes hapishanenin tanınmış kişilerinden biridir.

Nisanın ilk günlerinde Olga ilk kez hamile olduğundan kuşkulanır, bu başlangıçta pek de üzerinde durmadığı bir sanıdır. «Hanımlar salonu»nun diğer hükümlüleri gibi onun da kafasını asıl kurcalayan şey, Sabo'ya Santo Antonio'daki polis hapishanesinde geçirdiği tutukluluk günlerinden beri işkence eden sarsıntıdır. Özel polisin işkencecileri onun belini bükmek için özel bir yöntem bulmuşlardı. Sabo Santo Antonio polis hapishanesinde geçirdiği üç ay boyunca her sabah saat tam üçte ölesiye dövülmüştür. Bu sistemli işkence onu hiç dayak yemediği ve dostları arasında bulunduğu Rio cezaevinde bile korkunç anıların etkisinde bırakacak kadar yıldırmıştır. Sabo her sabah saat tam üçte korkunç çığlıklar atmaya başlamakta ve düşsel işkencecilerine Almanca kendisini öldürmemeleri ve artık kocasına işkence etmemeleri için yalvarmaktadır. İlk kez böyle bağırdığında tüm hükümlüler uyanmış ve içlerinden birinin gerçekten işkence gördüğünü sanmışlardır. Hemen birkaç dakika sonra «teneke trampetler» çalmaya başlanmıştır. Tüm hükümlüler teneke kaplarını kapmış ve bunlarla ritmik olarak parmaklıklara vurmaya başlamışlardır. Hatta bu gürültü yapının başka bir kanadında bulunan ıslahevindeki hükümlüleri bile uyandırmış ve hükümlülerin ayaklandığını sanan yüzlerce tepeden

tırnağa silahlı askeri ortalığa dökmüştür. Zamanla hükümlüler Alman kadının haykırışlarına alışırlar. Başlangıçta hücre arkadaşları Sabo'yu karabasanı andırır nöbetlerinden sonra yatıştırmaya çalışmışlardır, ancak onu sakinleştirmeyi yalnızca Olga başarır. Olga onunla usul usul Almanca konuşmakta ve yeniden uykuya dalmasını sağlamaktadır. Birkaç hafta sonra Sabo yaşadığı travmayı aşmıştır.

Cezaevine gelişinden birkaç gün sonra Olga dokunaklı bir sahneye tanık olur. Natal ve Recife'de ayaklanmaya katılmış olan yüzden fazla tutuklu MANAOS gemisiyle Rio'ya getirilir. Bunlar geminin ambarında taşınan ve yaklaşık elli asker tarafından göz altında tutulan tam yüz ondört erkek ve iki kadındır. MANAOS'da aydınlar, işçiler, çiftçiler, öğrenciler ve çok sayıda genç subay bulunmaktadır. Sorgulamalarla geçen birkaç günden sonra tutuklular Rua Frei Caneca'ya aktarılır. Gardiyanlar ülkenin kuzey ve kuzeydoğusundan gelen tutukluları içeri almak için cezaevinin bu kanadının demir kapılarını açtıklarında koğuşlardaki hükümlüler ayağa kalkarlar ve marşlarına başlarlar. Önce Brezilya ulusal marşını, sonra Enternasyonal'i ve sonunda da Birlik marşını söylerler. Yeni «konuklar»ı içeri almak için koğuş kapıları açıldığında «Coletivo» kurumun resmi sözcüsü olarak Arjantinli Rodolfo Ghioldi'den yeni gelen devrimcileri selâmlamasını ister. Bu sırada Ghioldi bu selâmlamanın nasıl olması gerektiği konusunda kesin direktif alır. Ghioldi buraya kadar korkunç koşullar altında yolculuk yapmış olan yeni gelenlerin moralini yükseltmek için iyimser ve coşkulu bir konuşma yapmalıdır. Arjantinli gerçeğin iyimser değerlendirmelerden çok uzak olduğunu öne sürerek onlara karşı çıkar. Dünya Hitlerler'in, Mussoliniler'in ve Filinto Müllerler'in dünyasıdır. Yönetim kesinlikle tartışma kabul etmez. Ghioldi konuşma yeteneğini kanıtlayacak ve yüreklendirici bir konuşma yapacaktır. Ghioldi görevini parlak bir söylevle yerine getirir ve şortla ikinci

katın balkonundan kibar bir İspanyolca ile Francisco Franco, Hitler, Getulio ve Mussolini'nin günlerinin sayılı olduğunu, Stalin'in utkulu Kızıl Ordusu'nun Nazi faşizmini pis bir hamamböceği gibi ezeceğini müjdelediğinde duygulanan dinleyicilerin gözlerini yaşartır ve alkış alır. Ona göre geçici olarak hapiste bulunmaktadırlar, ancak aslında gelecek onların ellerindedir. Bu, ısmarlama yapılan bürokratik bir konuşmadan çok yürekten gelen, içtenlik ve coşku dolu bir konuşma gibi görünmektedir. Bir yıldız gibi davranmayı beceren Arjantinli'yi alkışlarken - ister yeni gelmiş, isterse uzun süredir hapiste bulunuyor olsun - yalnızca birkaç hükümlü gözyaşlarını tutabilmektedir. Ghioldi söylevini bitirdikten sonra kendisi de duygulanmış olarak koğuşuna çekilir. Kuzeyden gelmiş olan bir Brezilyalı onu izler. Alnı açılmış, siyah saçlı ve gergin görünüşlü genç adam kendisini tanıtır:

«Tanıştığımıza sevindim, bay Ghioldi, ismim Graciliano Ramos. Eşsiz sözleriniz beni çok mutlu etti, çok teşekkür ederim. Ancak, laf aramızda, bana doğruyu söyleyin söylediklerinizin bir tek sözcüğüne bile inanıyor musunuz?»

Ghioldi kendini tutar ve ona yalan söyler:

«Evet, bay Ramos. Biraz önce söylediklerimin hepsine kesinlikle inanıyorum.»

Ancak Graciliano kanmamıştır:

«Sizin kişisel öykünüzü bilmiyorum, ama ben kuzeydoğudan geliyorum ve halkımı tanıyorum. Bu adamlar öylesine hödüktürler, çektikleri yokluk nedeniyle öylesine hayvanlaşmışlardır ki, hiç devrim yapabileceklerine inanmıyorum.»

Ghioldi görünüşte inancında direnir:

«Ama bay Ramos, Rus köylüsü kuzeydoğu insanından çok daha geri kalmıştır ve yine de dünyanın çehresini değiştirecek bir devrimi başlatmıştır. Devrim yalnızca bir halkın eğitim düzeyine bağlı değildir. Ve bu cahil Rus köylüleri olmasaydı Rus devrimi de olmazdı.»

Graciliano Ramos karşı çıkmaksızın Ghioldi'nin hücresinden ayrılır. Ülkenin kuzeyinden kadın ve erkeklerin gelmesiyle cezaevinin havası değişir. Bu yalnızca içerdekilerin sayısının hemen hemen iki katına çıkmasına bağlı değildir, asıl yenilik, yeni gelenlerin herşeyi neşeyle ve şamatayla konuşmalarıdır. Hatta MANAOS'la gelen subaylar bile Rio'daki meslekdaşlarının disiplinini çoktan yitirmişlerdir. Kuzeyden gelen bu tutuklu grubu komünistler tarafından coşkuyla son harika olarak kutlanan bir yenilik getirmiştir: «Bokofon». Söylendiğine göre Pernambuco'dan yetenekli bir asi çavuş tarafından gerçekleştirilen buluş, klozet sifonunun ipini klozetlerdeki su düzeyini sanki kuruymuşçasına, olabilecek en alt noktaya indirecek biçimde belli bir yükseklikte sabit tutmaktan oluşmaktadır. İki ayrı hücredeki böyle hazırlanmış iki tuvalet olağanüstü biçimde üstün bir haberleşme aracına dönüşmektedir. Bu aracın tek kusuru yararlanan kişiyi diğer uçtaki konuşma arkadaşının söylediklerini anlayabilmek için başını pis kokan bir klozete sokmak zorunda bırakan tatsız bir duruma getirmesidir. Bu telefonun sözde mucidi arkadaşlarının çınlayan kahkahaları arasında övünmektedir:

«Bu araç gerçek telefondan daha moderndir. Bok kokmasaydı, tarihe Alexander Graham Bell değil ben geçerdim.»

Olga sanki Brezilyalıymış gibi toplulukla bütünleşir. Gelişinden birkaç gün sonra onun tarafından hazırlanan kadınlar korosu, UKB. Ö. R. nun programındaki atraksiyonlardan biri olur. Kadınlar Enternasyonal'i Fransızca olarak söylerler, çoğu sözleri Olga'nın çoğalttığı kâğıtlardan okumaktadır. Programlarını Bandiera Rossa'yı İtalyanca söyleyerek bitirirler:

Avanti popolo! Alla riscossa!
Bandiera rossa! Bandiera rossa!
Bandiera rossa - trionferá
Evviva comunismo e libertá!

Otuzdan fazla ses tarafından söylenen son dize sıklıkla topluluk üyelerinin cezalandırılmasına yol açacak bir yükseklikte çınlamaktadır:

«Viva Lenine, abasso il ré!»
— Yaşasın Lenin, kahrolsun kral!»
«Viva Lenine, abasso il ré!»
— Yaşasın Lenin, kahrolsun kral!»

Rua Frei Caneca'ya getirilmesinden bir ay sonra Olga koğuş arkadaşlarına artık hamile olduğundan kuşkusu kalmadığını söyler. Prestes'ten bir çocuk beklemektedir. İlk önce haberi kocasına ulaştırmaya çalışır. Bundan böyle gebelerin hakkı olan çok daha özenli davranışları beklediğini bildirmek üzere Niseda Silveira eşliğinde cezaevi müdürüne gider; ona Prestes'e hemen bu yıl baba olacağı haberini gönderip gönderemiyeceğini sorar. Polis ona fazla sorun çıkarmaz ve bir mektup yazmasını, kendisinin haberi komünist liderine ulaştırmaya çalışacağını söyler. Olga gardiyanın öğüdüne uyarak karşısına bir değil, hepsi de Fransızca olarak kaleme alınmış ve hepsi de sevecen bir «la tienne» - «karın»la biten düzinelerce mektup yazar. Ancak Prestes mektupları hiçbir zaman almıyacaktır.

Olga'nın hamile olduğu haberi cezaevinde heyecan yaratır. Herkes hapisteki bir hamileliğin çok daha güç koşullarını onun açısından hafifletme çabası içindedir. Ziyaretçisi gelen hükümlüler yakınlarından kadın hastalıkları ve doğum uzmanı olan Nise da Silviera'nın kesin direktiflerine göre özel yiyecekler ve vitaminler getirmelerini istemektedir. Birinci sınıf bir nakışçı olan Carmen Ghioldi iğne ve bez buldurur ve bebek için minicik giysiler hazırlar. İşin ilginç yanı giysilerin hepsinin de kız için olmasıdır, kimse oğlan beklememektedir. Diğer bir hükümlü, Rosa Meirelles Olga'ya birinci kattaki hücrelerden birinde kalan José Gay da Cunha isminde bir teğmenin resim yapabildiğini anlatır. Rosa onu Olga'ya uzaktan gösterir.

O zaman Olga kendisine aşağıdan el sallayan gaga burunlu, uzun boylu genç adamı tanır:

«Çok sevindim! Demek Daria Prestes sizsiniz?»

«Evet, o benim. Ya siz de Tercerro ya da Escola teğmeni değil misiniz?»

Almancalaştırılmış Portekizcesi ile Olga Tercerro ile 3. piyade alayını ve Escola ile de ayaklanmasına hava kuvvetleri teğmeni Gay da Cunha'nın da katıldığı hava kuvvetleri akademisini kasdetmektedir. Birkaç gün sonra Cunha cezaevi revirine getirilir. Anlaşılan bir akşam önceki yemekten bir besin zehirlenmesine uğramıştır. Cunha gardiyanın dikkatsiz bir anından yararlanarak kadınlar koğuşuna yaklaşır. Olga bu fırsattan yararlanır ve ondan birşey rica eder; ondan Carmen Ghioldi'nin bebeğin önlüklerine ve gömleklerine işleyebilmesi için kâğıt parçaları üzerine Brezilya hava kuvvetlerinin uçaklarını çizmesini ister. Cunha büyük bir beceriyle istenen çizimleri hazırlar ve bunları gizlice kadınlar koğuşuna gönderir. Birkaç gün sonra minicik giysilerden bir paket «uçan haberci» aracılığıyla birinci kata ulaşır ve böylece Gay da Cunha işlemelerin özgün çizimlerine uyup uymadığını denetleyebilir.

Bu «uçan haberci» kuzeydoğudan gelen tutukluların başka bir buluşudur. Palangayı andıran bu yapı Carmen Ghioldi'nin boş iplik makaralarının da parça olarak yerleştirildiği, ipler ve makaralardan kurulmaktadır. Tüm sistem «Kızıl meydan»la birinci kattaki hücreler arasında değiş-toğuş edilen mektup ve küçük kitapların taşınmasına yaramaktadır. Genelde bu yol bağırarak duyurulamayacak haberlerin iletilmesinde, ayrıca da «ev ödevleri»nin, yani Olga ve Rodolfo Ghioldi'nin tutuklulardan çoğuna dağıttıkları Marksist ve felsefi ders kitaplarının dağıtımında ve geri alınmasında kullanılmaktadır. Alıcının kim olduğunun anlaşılması için her gönderinin üzerinde bir koğuş numarası bulunmaktadır.

«Uçan haberci» aracılığıyla Olga O GLOBO'daki

bir haberi öğrenir; bu haberde Prestes'in Noel arifesinde yargıç Barros Barreto tarafından sorgulandığı ve 27 Kasım ayaklanmasının tüm sorumluluğunu üstlendiği bildirilmektedir. Prestes bu yolla tüm yoldaşlarını, tüm yabancıları ve KP liderlerini ayaklanmaya bozguncu olarak katıldıkları suçlamasından kurtarmak istemektedir. Olga aynı kaynaktan Brezilya hükümetinin kocası karşısında duyduğu korkuyu da öğrenir. Gazete özel polis genel karargâhı komutanı Eusebio de Queiroz'un sözlerini yayımlamaktadır. Burada komutan «kızıl şef»i gözetimde tutmak için alınan özel güvenlik önlemlerini anlatmaktadır. Mayınlar elektrikli tellerle korunmuş olan Santo Antonio tepesine yaklaşmak çok tehlikelidir. Tepenin doruğundaki bir «şemsiye»nin altına üç makineliyle bir müfreze yerleştirilmiştir. Bu nedenle tutuklunun kaçması hemen hemen olanaksızdır. Dikenli telden çit, bir yüksek gerilim ağına bağlanmıştır ve bu düzene karşı koymayı deneyen herkes için ciddi bir gözdağı oluşturmaktadır.

«Uçan haberci» aracılığıyla kocasıyla ilgili haber gelmediğinde Olga sözleşilen saatte elbise dolabında bulunması direktifini almaktadır. Burada birisi ona «periskop» aracılığıyla dışardan gelen haberleri iletmektedir. Olga sıklıkla ve özellikle de önünde hücre arkadaşı Valentine Bastos varsa sıra beklemek zorunda kalmaktadır. Valentina kocası milyoner Adolf Barbosa Bastos, ya da Bebe Chorao'yu büyük bir aşkla sevmektedir. Bu tutuklu - hiçbir zaman militan bir komplocu olmamasına karşın - KP'ye gerçek bir servet vermekle suçlanmaktadır. Valentina ve Adolfo «periskop»dan yararlanabilmek için önceden hemen tüm hükümlülerin katılmasını gerektiren belli güvenlik önlemlerinin alınması zorunludur. Duvardaki delikten sevgi fısıldaşmaları ya da diğer konuşmalar süresince hücrenin klozet sifonlarının en azından birinin seslerin gürültüsünü örtmek için çalıştırılması

gerekmektedir. Gazeteci Haidee Nicolucci'nin «dalgaların kayalara çarpma saati» adını verdiği bir hile.

Birkaç hafta sonra Olga'nın hamileliği açıkça görülür duruma gelmiştir. Ayaklanmaya katılanların ifadelerinin alındığı polis makam odalarındaki sayısız sorgulamalardan birinde Olga ağzından bir yorum kapmak için kendisini çeviren gazetecilerden birine döner; ona birkaç ay içinde Luis Carlos Prestes'in çocuğunu dünyaya getireceğini bildirir. Brezilya'dan sınırdışı edilme tehlikesi gittikçe artmakta, bu onun ve hücre arkadaşlarının analığın tam anlamıyla tadını çıkarmalarını engellemektedir. 1936 yılı mayısının ilk günlerinde Filinto Müller tarafından ayaklanmanın polisce soruşturulmasını yönetmekle görevlendirilmiş olan polis komiseri Eurico Bellens Petro işinin ilk günlerinde Filinto Müller tarafından ayaklanvil ve askerin ayaklanmaya katılma suçu kanıtlanmıştır. Ancak komiserin üç kadın tutuklunun olayda oynadıkları rol konusunda kuşkuları vardır.

«Üç yabancı kadının, Elise Ewert, Carmen Alfaya de Ghioldi ve Maria Bergner Prestes'in açıkça suç işlediklerini ortaya koyacak yeterli kanıt bulamadım», diye yakınır Bellens Porto Filinto Müller'e yazısında.

Ona göre, yasa böyle durumlar için hiçbir ceza öngörmüyorsa yazık olacaktır. Ancak ayaklanmanın üç elebaşısının karıları kesinlikle serbest bırakılmamalıdır. Bellens Porto çok daha ağır bir ceza düşünmektedir.

«Burada açıkça Brezilya toprağında kalmaları istenmeyen kişiler söz konusudur. Bu nedenle bu kadınlara karşı olabildiğince çabuk resmi sınırdışı etme davalarının açılmasını salık veririm.»

14.

«ZARARLI BİR YABANCI»

Sınırdışı edilme tehlikesi giderek yaklaşmaktadır, ancak Olga için çoğunu Brezilya'da dünyaya getirebilme konusunda hâlâ küçücük bir umut ışığı bulunmaktadır. Bir kez daha uzatılmış olan genel olağanüstü duruma, Brezilya'daki yaygın komünizm karşıtlığına, artmakta olan Yahudi düşmanlığına ve Vargas hükümetinin Almanya'daki nasyonalsosyalizme açık sempati gösterilerine karşın Brezilya anayasası hamile kadınlara Brezilyalı kocalarıyla yaptıkları çocukları yine Brezilya'da dünyaya getirme hakkını vermektedir. Uzun süre hapiste kalma olasılığı Olga için büyük bir sorun oluşturmamaktadır. O hem kendisinin hem de Prestes'in günün birinde yeniden serbest bırakılacağından emindir. Ancak kendi ülkesine sınırdışı edilme olasılığı onu dehşete düşürmektedir. Bu komünist ve Yahudi olan Olga'nın sonu demektir.

Gerçi Brezilya yasaları Olga'yı korumaktadır, ancak yine de «uçan haberci» ya da «periskop» aracılığıyla ona ulaşan haberler rahatlatıcı olmaktan çok uzaktır. Olga'nın duyduğu bir çok «istenmeyen» yabancının sınırdışı edilmesi olayı içinde çok yakından izlemiş olduğu özel bir durum vardır. Henüz serbestken gazetelerde bir olay okumuştur ve şimdi bunun sonucu onu hapiste dehşete düşürmektedir. Bir Romen Yahudisi olan onyedi yaşındaki Genny Gleizer

kesin olmayan bir «yıkıcılık» suçlamasıyla dört ay hapsedildikten sonra Vargas hükümeti onu yurt içinden ve dışından sendikaların, ögrenci derneklerinin ve aydınların protestolarına karşın sınırdışı etmeye karar vermiştir. Kamuoyu basından Genny'nin ilgili yasalar tarafından korunabilmek ve sınırdışı edilmekten kurtulmak için yalnızca bir Brezilyalı ile evlenmesi gerektiğini öğrendiğinde, pek çok aydın ve yazar gönüllü koca adayı olmuşlardır. Genny'i kurtarmak için Sao Paulo kent merkezinde yapılan halka açık bir toplantıda üniversite öğrencisi Paulo Emilio Salles Gomes hemen kürsüden inerek kızla evliliğinin resmen onaylanması için bir yargıca vekâlet vermek üzere bir notere gideceğini duyurur. Ancak geç kalmıştır. «Genny olayı»nı A PLATEIA gazetesinin röportajlarından izlemiş olan gazeteci Arthur Piccinnini ondan önce davranmış ve evliliğinin resmen ilanı için «Juizo da Paz»a, sulh mahkemesine başvurmuştur. Ancak tüm bu çabalara karşın Genny Gleizer 1935 ekiminde Vargas hükümeti tarafından Avrupa'ya sınırdışı edilmiştir.

Brezilyalı komünistler bunun Olga'nın başına da gelebileceğini bilmekte ve kendilerini en kötü olasılıklara hazırlamaktadırlar. Uluslararası Kızıl Yardım Brezilya Komitesi örgütün Avrupa limanlarındaki tüm üslerine Brezilya'daki siyasal durum ve Brezilya hükümetinin Avrupalı «köktenciler»i başından atma yolu olan sürekli sınırdışı etmelerle ilgili genelgeler gönderir. Brezilyalı komünistlerin liman işçilerinden istediği onların Brezilya'dan gelen tüm gemileri araştırmaları ve ambarlardaki sınırdışı edilmiş yabancıları kurtarmalarıdır. Liman işçilerinin harekete geçirilmesi etkisini gösterir. Bir Brezilya gemisi yükünü boşaltmak ya da yenisini yüklemek için limanlara girdiğinde gemi trafiği tümüyle felce uğratılmaktadır. Yetkililerin gemi ambarlarının aranmasını engellemek için yaptıkları her girişim liman işçilerinin hemen greve gitmeleriyle sonuçlanmakta ve işçiler an-

cak bu yasak kaldırılınca yeniden işe başlamaktadırlar. Fransa'nın Le Havre limanında yapılan tek bir arama işleminde MARINHA MERCANTE gemisinin ambarından onyedi sınırdışı edilmiş kişi kurtarılmıştır, bunlar arasında Almanlar, İtalyanlar, Portekizliler ve Polonyalılar vardır. Henüz cumhuriyet olan İspanya'nın rıhtım ve depolarında Brezilya'dan aşağıdaki çağrıyı duyuran binlerce küçük el ilanı dolaşmaktadır:

Uluslararası Kızıl Yardım İspanya şubesindeki yoldaşlara.

Ülkedeki emperyalizm düşmanlarına açık ve acımasızca savaş açmış olan gerici Brezilya hükümeti emriyle birçok militan yabancı sınırdışı edilmektedir. Bunu size Brezilya'dan gelen tüm gemileri kontrol etmeniz ve Brezilya gericiliğinin bu kurbanlarının İspanya'da karaya çıkabilmelerini sağlamanız için bildirmekteyiz. Sizlerden öncelikle bu kurbanların faşist ülkelere teslim edilmelerini engellemek için elinizden gelen her şeyi yapmanızı rica ediyoruz. Bu kişiler İspanya ya da Fransa'da karaya çıkmak istemektedirler. Onlara yardım etmenizi rica ediyoruz.

Devrimci selâmlar.

Uluslararası Kızıl Yardım
Sao Paulo Komitesi

Bu arada Brezilya'da Prestes davası gelip çatmıştır. Prestes ayaklanmanın lideri olarak Elvira Colonio'nun ölümünden sorumlu olmakla ve askerden kaçmakla suçlanmaktadır. Filinto Müller'in emriyle federal bölge valisi Pedro Ernesto tutuklanır. Karısının iz bırakmadan ortadan kayboluşunu ve Elvira'nm Komünist Parti yönetimi emriyle öldürülmüş olduğundan kuşkulandığını öğrenen Antonio Maciel Bonfim polise karşı daha da konuşkan olmuştur. 1936 yılı nisa-

nında Olga hücresinden alınarak tutukevinin kalem odalarına götürülür. Olga'yı KP eski genel sekreteriyle yüzleştirmek istemektedirler. Olga ve Bonfilm Prestes'e karşı açılan dava için öylesine önemlidirler ki polis komiseri Bellens Porto onların sorgusunu bizzat yürütür. Olga yalnızca Miranda'yı tanıdığını yadsımakla kalmaz, adı geçenin kimliğini belirleyen belgeleri imzalamaya yanaşmaz. Bonfim ise onun Prestes, Rodolfo Ghioldi ve Arthur Ewert'le yapılan toplantılarda tanıdığı kadın olduğunu söylemekten çekinmez. Bonfim arsızca polise Alman kadınının etkinlikleriyle ilgili verdiği ayrıntılı ifadelerin daha önce komiser Antonio Canavarro Pereira'ya yaptığı açıklamalardan alınabileceğini söyler. Olga hiçbir tepki göstermeksizin Bonfim'in açıklamalarını dinler ve kendisiyle yeniden bu adamın KP içinde böylesine yüksek bir göreve nasıl gelebilmiş olduğunu sorar. Hücre arkadaşları Olga'nın anlattıklarından ya da «uçan haberci» aracılığıyla Bonfim'in yüzleştirme sırasındaki tutumunu öğrendiklerinde genel sekreteri yalnızca Olga'nın suçlamadığı anlaşılır. Ağzı sıkı ve sakıngan bir insan olan, görünüşte cezaevindeki yaşantıya pek karışmayan ve saatlerini topluluktan kaçarak hücresinde geçiren Graciliano Ramos bile bu konuyla ilgili notlarında Bonfim'in kötü oyunu karşısında şaşkına döndüğünü ve onun «açıkyürekli» suçlamalarından kaygı duyduğunu kaydetmiştir.

Mayıs sonunda artık Olga epeyce kilo almıştır - karnı elbisesinin altından belirmeye başlamıştır. Bu sırada hükümet tam altı ay önceki kasım devriminin bastırılmasını kamuoyu önünde kutlamaya karar verir. Kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları konuşmalar yapar, ayaklanmadan olaylar anlatır ve ayaklanma sırasında şehit düşmüş askerlerin mezarlarını ziyaret ederler. Gazeteler Rotary Club'un 27. ndeki aylık toplantısını «Ülkenin köktencilere karşı savunulması sorunun araştırılması» konusuna ayıracağını duyurmaktadır. Davetlilerden emniyet müdürlü-

ğü komiseri Miranda Correia bu konuda konferans vermeyi kabul etmiştir. Şölenin onur konukları adalet bakanı Vicente Rao, savunma bakanı general Joao Gomes, tümamiral Aristides Guilhem ve emniyet müdürü Filonto Müller'dir. Hükümet şimdi de asilerin 27 kasım sabahı erleri ve hükümete bağlı subayları yataklarında öldürmüş oldukları biçiminde haberler yaydırmaktadır. Ancak iki düzine ölünün otopsileri bu tür suçlamaları destekliyecek hiçbir kanıt ortaya koymaz.

Kutlamalar yalnızca yenenler arasında yapılır. 27 kasımın yenilenleri de kendilerince bu unutulmayacak günü anarlar. Büyük el becerisi olan Julio Alves bir sürpriz hazırlamıştır. Son aylarda Alves tutuklu bir yüzbaşıdan tekrar tekrar arabalarına ziyaret günlerinde belirli bir cins peynir getirtmesini istemiştir. Bu peynir futbol topu büyüklüğündeki yuvarlak teneke kutulara ambalajlanmıştır. Ancak kutuların içindekiler Julio Alves'i pek ilgilendirmemektedir. O asıl bu yumuşak, kolayca işlenebilir metalden kutularla ilgilenmekte ve bunları hücrelerin gizli mutfaklarında kullanılabilecek ispirto ocaklarına ve tavalara dönüştürmektedir. Ancak bu kez kendini de aşmıştır. 27 Mayıs akşamı «uçan haberci» durmadan hapishanenin her bir hücresine küçük paketçikler taşır. Kâğıda sarılmış armağanlar çavuş Juolio Alves'in devrimin «yarı» doğumgününü kendince kutladığı birşey içermektedir. Bu, kutuların tenekesinden yapılmış, tüm hücrelerin kilitlerini açabilen bir maymuncuktur. Sanatçı her bir anahtara kâğıt parçaları üzerine yazılmış bir mesaj eklemiştir: «Ancak çok gerekli olduğunda kullanılacaktır. Bizi bunlarla yakalarlarsa kurşuna dizilebiliriz. Yaşasın emekçi devrimi.» Aparicio Torelli, Itarare baronu, hapishanede bu maymuncuğun kapıları açabilmenin ötesinde Marksist ve Hristiyanları da birbirine yaklaştırdığı haberini yaydırır:

«Bunlar su götürmez komünist olan çavuş Julio

Alves tarafından yapılmış ve görünüşe göre Hristiyan olan peder Nascimento tarafından kutsanmıştır.»

Peder Nascimento bu hapishanedeki en renkli tiplerden biridir. Tutukevinin bu kanadına ilk kez geldiğinde, yumruk yapılmış sol elini kaldırmıştır, sağ elinde ise tutuklular için meyve ve peynirle dolu bir sepet taşımaktadır. Niteroi kentindeki bir öksüzler yurdunun yöneticisiyken olup biteni anlamadan tutuklanmıştır. Peder kentin dükkânlarını dolaşmış ve dükkân sahiplerinden «kasımda tutuklanmış olan zavallı komünistlerin aileleri» için bağışta bulunmalarını istemiştir. Birisi onu ihbar etmiş ve böylece de Rio de Janeiro'ya getirilmiştir. Rua Frei Caneca'ya geldiğinde polisler ona gözdağı verir:

«Ee, seni orospu çocuğu peter, şimdi seni komünistlerle dolu bir hücreye tıkacağız ve sen hangi şeytanlar için dilendiğini yakından göreceksin.»

Polisin onun için bulduğu işkence yöntemi, onu yandaki ıslahevindeki işkencelere tanık etmektir. Böyle bir deneyimden sonra peder Olga Benario'nun hücresi önünde durur ve gözlerini onun yuvarlak karnına diker. Sonra dizleri üzerine çöker ve dua edercesine kaldırdığı elleriyle sorar:

«Söyleyin bana, senyora, Tanrı var mı?»

Peder Nascimento ayrıca akşam yemeklerinden sonra yetimhanenin kısa dalga radyosunu Moskova radyosunun yayınlarına ve İspanya Cumhuriyeti'nin radyo istasyonuna ayarlamakla suçlanmaktadır. Üstelik programları birlikte dinlemek üzere yetimleri de çevresine toplamıştır. Moskova radyosunun yayınları Enternasyonal'le başlamaktadır. Çocuklar kısa sürede buna alışmışlardır. Peder Nascimento unutsa bile çocuklardan biri yanına gelmekte ve ona hatırlatmaktadır:

«Peder, samba saati geldi!»

Peder Nascimento hapishanede verilen tüm kursların en çalışkan öğrencileri arasındadır. Olga Benario ile Marksizm, Ghioldi ile felsefe, Rio da bilinmeyen

nedenlerden tutuklanmış olan Almanya'da yetişmiş bir Beyaz Rus, Raphael Kemprad'la da Rusça ve İngilizce çalışmaktadır. Satranç ve damayı, ayrıca politika ve Brezilya tarihini de diğer gönüllü öğretmenlerden öğrenmektedir.

İki sınıfa aynı saatte ders verildiğinde peder Nascimento diğer sınıfın öğrencilerinden kendisine «uçan haberci» aracılığıyla dersin bir özetini göndermelerini rica etmektedir. Yalnızca bir ders vardır ki peder buna «vicdani nedenlerden» katılmamakta direnmektedir. Bu da teğmenlerin verdiği bitmek bilmeyen cimnastik dersleridir.

Birçok tutuklu gibi peder Nascimento'nun da Rodolfo Ghioldi'nin derslerine özel bir düşkünlüğü vardır. Tutuklular sürekli hapisteki zamanının «olabildiğince göze batmadan» geçirmeyi amaçlayan Arjantinli'nin başına üşüşmektedir. Hepsi de «devrim kuramı»nı daha iyi öğrenmek istemektedirler. Antiemperyalist devrim ne demektir? Demokratik devrim nedir? İşçi ve köylü birleşmesi ne demektir? Emekçi sınıfı egemen sınıftır ve Komünist Partisi emekçi sınıfın öncüsüdür, özdeyişinin anlamı nedir? Peru'nun Apra'sı nedir? Meksika devriminin ardında ne vardır?

Hücresine tıkılmış Ghioldi'ye «uçan haberci» aracılığıyla en alışılmamış sorular gelmektedir, sonunda kendi seçtiği yalnızlıktan vazgeçmekten başka çaresi kalmaz. Koğuş kapıları kapalıyken tutuklulara, sıklıkla küçük pusulalarla Olga'ya ilettiği «ev ödevleri»nde yardım etmektedir. Koğuşlar açıldığındaysa serbestçe hepsiyle konuşmaktadır. Latin Amerika'dan, Marksist kuramdan ve Çin devriminden de söz etmesine karşın Ghioldi'nin en sevdiği konu Brezilya'daki köylü hareketidir. Birkaç ay sonra Ghioldi şöyle böyle Portekizce konuşmasına karşın Brezilya'daki tarım sorunuyla ilgili yüzlerce sayfalık bir araştırma hazırlamıştır. Ülkenin devrimcileriyle yinelenen konuşmaları sırasında bu konunun uzmanı durumuna gelmiştir.

Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmde kazandığı pratik deneyimlerini Marksist kuramın anahatlarıyla birleştiren Olga ise kadınlar koğuşunda daha küçük bir grupla konuşmayı yeğlemektedir. Çevresinde hem sıradan esnaf hem de ordudan subaylar ve sonradan - 1962'de -, 1969'da görevden alınana kadar Brezilya başbakanlığı ve Yüksek Federal Mahkeme başkanlığı yapacak olan Hermes Lima gibi avukatlar toplanmaktadır. Derslere ek olarak Olga öğrencilerine bazı sorular yazdırır. Öğrencilerin üç gün sonra yanıtları «uçan haberci» aracılığıyla ona ulaştırmaları gerekmektedir.

Cezaevindeki yaşam ancak ayda bir pazar gerçekleşen ziyaret günlerinde alışılmış tekdüzeliğin dışına çıkmaktadır. Bazı tutuklular üç hafta boyunca bu tamı tamına elli dakikaya hazırlanmaktadırlar. Bu günlerde erkekler traş olmakta, kadınlar parfüm sürmekte ve öğleden sonra saat beşte herkes, hatta ziyaretçi beklemeyenler bile koğuşlarında hareketlendiğinde heyecan büyük olmaktadır.

Son ziyaretçiler de gittikten sonra bayram havası birkaç saat daha sürmektedir. Herkes birbirine dışardan gelen haberleri aktarmakta, kimi diğer tutukluların yakınlarının sağlık durumunu merak etmekte, ebeveynler bu arada büyümüş olan çocuklarının hangi boya geldiğini elleriyle göstermektedirler Sonra da dışardan gelen sigaralar, çukulata, peynir ve guava marmeladı paylaşılmaktadır. Bunun ardından ise tüm kurumun üzerine derin bir umutsuzluk çökmektedir. Tek tük oluşan gruplar kısa sürede dağılmakta, her tutuklu kendi koğuşuna giderek kerevetine uzanmakta ve aynı mektupları tekrar tekrar okumaktadır. Kulak kabartınca oradan buradan hıçkırık sesleri gelmektedir. Bu ayda, «Özgürlüğün Sesi» istasyonunun yayın yapmadığı tek gündür.

Bu ziyaret günlerinden birinde cezaevi sakinleri Olga ve Prestes'i tutuklamış olan Josué Torres Galvao-'

nun bir asker tarafından özel polis genel karargâhında beş kurşunla vurularak öldürüldüğünü öğrenirler. Suikastten hemen yirmidört saat sonra bir tutuklama müfrezesinin komutanı olan suikasti Hernani de Andrade esrarengiz biçimde intihar eder. Ziyaretçiler fısıltıyla ikisinin Filinto Müller tarafından Prestes'in tutuklanması için vaat ettiği yüz kontoluk ödülü kimin alacağı konusunda uzlaşamadıkları dedikodusunun dolaştığını anlatırlar.

Başka bir ziyaret gününde ise Olga sonunda hükümetin kendisini Almanya'ya sınırdışı etmeye kesin kararlı olduğunu öğrenir. Baro kendi içinden bir avukatı, Dyonisio da Silveira'yı Olga'yı savunmakla görevlendirmeye çalışır, ancak o bu görevi üstlenmemekte direnir.

Hükümet ilk kez Olga'nın Prestes'e mektup yazmasına izin verir. Böylece o ancak şimdi karısının hamile olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Prestes mektubunda Olga'ya iki öğüt verir. Olga kendisini hamileliği sırasında tedavi edecek bir homeopat bulmalıdır - Prestes yalnızca homeopatlara tedavi olur - ve avukat olarak Heitor Lima'yı seçmelidir.

Itarare baronunun sözleriyle Olga'nın hamile olduğunu insan «kör olsa bile» görmesine karşın Olga bir jinekolojik muayeneden geçmek zorunda bırakılır. Polis tarafından görevlendirilen doktor Orlando Carmoır onun durumunu resmen doğrulaması gerekmektedir. Anayasaya göre Olga'nın ülkede kalmaya ve bir Brezilyalı'nın döllediği çocuğu Brezilya'da dünyaya getirmeye hakkı olduğu kesindir. Bununla birlikte Vargas ve Filinto Müller'in onu sınırdışı etme kararını onaylayacak yeterince hukukçu vardır. Anayasa tarafından güvence altına alınmış haklara dikkat çeken herkes aynı yanıtı almaktadır. «İyi de, şimdi savaş durumundayız, öyle değil mi?» Hukukçu Clovis Bevilecqua hükümetin kararını basın önünde haklı göstermeye çalışırken akla gelebilecek her türlü

kaçamak yola başvurarak durumu kurtarmak zorunda kalır:

«Durum medeni hukuk açısından her yönüyle ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Buna göre burada kural dışı bir durum söz konusudur. Ceza hukukunu ilgilendiren bir yönü de bulunan bu olayla devletlerarası hukuk alanına girmekteyiz. Sınırdışı etmeyi hedef alan ceza davalının doğmamış çocuğunu da kapsamaktadır. Öte yandan savaş durumundayız ve bu olağanüstü durumda öngördüğümüz sınırdışı etme, bir diğer tüm yararların üzerinde tutulması gerek kamu yararı gereğine dönüşmektedir.»

Clovis Beviácqua'nın böylesine önemle üzerinde durduğu bu «kamu yararı» gereği gerçekte, Olga'nın sınırdışı edilmesinin «yalnızca yerinde değil, Brezilya'nın birliğinin korunması için kesinlikle zorunlu olduğunu da» düşünen Filinto Müller ve bir yardımcısı, Democritos de Almeidas tarafından imzalanmış resmi bir hükümet bildirisinden başka bir şey değildir. Bevilecáua bu sınırdışı edişin Olga ve çocuk için ölüm demek olabileceğini bilmesine karşın kendini Olga'nın sınırdışı edilmesini önleyecek tek bir olasılık gördüğü biçimindeki kinik görüşünü belirtmekten alamaz:

«Salt insancıl açıdan... İdam cezası varken, suçlunun hamileliği boyunca karar uygulanmazdı, çocuğun doğumu beklenirdi. Daha o zamanlar bu insancıl bir jest olarak görülmekteydi.»

Yasa gereğince Olga'nın Heitor Lima tarafından savunulma isteğini yazılı olarak iletmesi gerekmektedir. Lima yüzbaşı Miranda Correia tarafından kendisine gönderilen resmi yazıyı hemen o gün alır. Liberal ve kasım asilerinin görüşleriyle herhangi bir ilişkisinin bulunmasından kuşkulanılmayan bir kişi olan Lima, polise şu yanıtı gönderir :

Yüzbaşı Affonso de Miranda Correia
Güvenlik ve siyasi polis komiseri

Resmî yazınıza yanıtım şu üç görüşte belirtilecektir:

Birincisi: Hükümetin, savaş durumunun kendisine yasal olduğu bahanesiyle bu savunma hakkını vermekten kaçınma olanağı sağladığı bir dönemde siyasal ve toplumsal düzeni bozmakla suçlanan kişilerin savunulmasına fırsat vermesi çok övgüye değer bir durumdur. Bu tutumu özellikle vurgulamak istiyorum, çünkü bu tutum ülkenin hukuk bilincini yüceltmektedir.

İkincisi: Çok özel koşullar bir yana bırakılırsa avukatın, en korkunç suçları işlediği kanıtlanmış olsa bile herhangi bir sanığı savunmayı reddetmesi doğru bir davranış olmayacağına göre, kendini ifade edemeyen ve kamuoyunun genel bir olumsuzlukla yaklaştığı tutuklular söz konusu olduğunda, hele bu durum hukuk ilkelerinin çiğnenmesinin gündeme geldiği bir toplumda söz konusuysa, savunma yükümlülüğü çok daha zorlayıcıdır. Bu hukuk ilkelerine uyulmaksızın varılan her yargı, davacı ve savunucu arasındaki özgür görüş alışverişinin mantıksal ve hukuksal sonucu olarak ortaya çıkmayacağından haksız olacaktır. Ayrıca avukatlara dokunulmazlık hakkının tanınmadığı bir dönemde yasal savunma görevinden kaçınmanın korkakça bir tutum olacağını vurgulamak isterim.

Üçüncü ve son olarak da burada benden kendisini savunmamı isteyen kişinin bir kadın olduğuna işaret etmek isterim. Bu durum, kadın cinsinin bu dünya üzerinde haksızlığa uğramasını azaltma çabalarıma bağlı kalmam ve bir erkekler uygarlığının kadınlara karşı işlediği, erkek olarak benim de paylaştığım suçları onarma yolundaki kuş-

kusuz önemsiz girişimlerim doğrultusunda, bu yardım çağrısına uymam için yeterli bir nedendir. Gazetelerden ilgili kişinin bir kadının yaşamındaki en büyük olaya, anneliğe hazırlandığını öğrendim. Bu durumda o denilebilir ki kutsanmış bir haleyle çevrilidir. Savunma görevi hangi tehlikelere gebe olursa olsun, bunlarla yüz yüze gelmeye hazırım. Bu kadının avukatlığını üstlenecek ve yasal işlemden sonra da görevimi yerine getirmeye çalışacağım.

En içten selâmlarımla
Heitor Lima

Olga'nın - ya da tüm dava boyunca onu isimlendirdiği biçimiyle Maria Prestes'in savunmasını üstlendikten sonra Heitor Lima'nın aldığı ilk önlem, Yargıtay'a bir habeas corpus belgesi (İngiliz kişisel özgürlüğü koruma yasası, N.O) sunmak olur. Bu belge kişisel özgürlüğü korumaya ilişkin bir yasaya dayanmakta ve hiç kimsenin mahkeme emri olmaksızın tutuklanamıyacağını ve hapsedilemiyeceğini belirtmektedir. Lima bu dilekçeyle Olga'nın serbest bırakılmasını amaçlamamaktadır, çünkü bu ona çok uzak bir olasılık gibi görünmektedir. Çabası, Adalet bakanı Vicente Rao'nun Filinto Müller'in gerekçeleri doğrultusunda çoktan verdiği Olga'yı sınırdışı etme kararını engellemeye yöneliktir. Heitor Lima ayaklanma ile ilgili ifade ve karalamaları içeren dava dosyasını derinlemesine inceledikçe, sınırdışı etme kararının Getulio Vargas ve Filinto Müller'in kişisel öç alma isteklerine dayandığını daha da açık biçimde anlar. Bu öç iki adamın da tanımadığı Olga'ya değil, onun kocası ve çocuğunun babası Luis Carlos Prestes'e yöneliktir. Davanın tümünde Olga'nın Brezilya'da bir suç işlemiş olduğunu gösteren tek bir suçlama, tek bir işaret yoktur. Olga'nın geri verilmesi için Adolf Hitler hükümetinden de kesinlikle bir istek gelmemiştir. Ge-

beliğinin dördüncü ayındaki bir komünist ve Yahudi yi Reich'a teslim etme kararını Getulio ve Filinto kendi istekleriyle vermişlerdir. Yürürlükteki anayasaya karşı Vicente Rao'nun birkaç ay önce kaleme aldığı Ulusal Güvenlik Yasası'nın üç satırlık paragrafını öne sürmektedirler :

> *Federal Cumhuriyet'in, kamu düzenini tehlikeye sokan ve ülkenin çıkarlarına zarar verebilecek olan yabancıları sınırdışı etme yetkisi vardır.*

Yahudi düşmanlığı sorununu deşmemeye özen gösterecek kadar dikkatli, ama devlet başkanını «genelde bir devlet adamının üstünlüğünü gösteren tutarlılık bilincinden yoksun, lider olarak şaşılacak ölçüde yetersiz bir adam» olarak tanımlayacak kadar da yürekli bir tutumla Heitor Lima, Yargıtay kaleminde şu sözlerle biten habeas corpus belgesini tutanağa geçirtir:

> *Şimdi* habeas corpus *belgesi uygun görülürse, ne olacak? Sanık hapiste kalmayı sürdürecek ve yine derdini anlatamayacak. Polisin bir suç yüklemek için önemli ipuçları bulacağı soruşturmalar sürecektir. Polisten sanığın suçluluğuna ilişkin açık kanıtlar alan yüce mahkeme sanığı mahkûm edecektir. Ve böylece de Maria Prestes kamu düzenine zarar verebilecek bir girişimde bulunacak durumda olmayacaktır; ancak hapiste ve hüküm giymiş olmasına karşın eş ve anne olarak görevlerini çok iyi biçimde yerine getirebilecektir.*
>
> *Bu dilekçe sanığın hiç parası olmadığı için hem pulsuzdur hem gereğince hazırlanamamıştır. Bugün giydiği elbise tutuklandığı gün üzerinde bulunan elbisedir. Evindeki polis tarafından el konan az miktardaki*

para, değerli eşya ve giysiler bugüne kadar kendisine geri verilmemiştir. Bu durumda Yüce Yargıtay'a şu önerileri yapmaktayım:

1. *bu dilekçe için mahkeme giderlerinin alınmaması,*
2. *sayın adalet bakanından bu dilekçede adı geçen kişiyle ilgili bilgi istenmesi,*
3. *tasarlanan sınırdışı etmeyle ilgili dava dosyasının bana iletilmesi,*
4. *sanığın duruşma sırasında hazır bulunmasının sağlanması,*
5. *sanığın hamilelik evresinin saptanması için tıbbi muayeneden geçirilmesi,*
6. *sayın emniyet müdürünün, kendisine açılan davada sanık Maria Prestes'in Luis Carlos Prestes'le birlikte siyasal ve toplumsal düzeni bozucu çeşitli girişimlerde bulunduğunun kanıtlanabilip kanıtlanamayacağı konusunda bana bilgi vermesi,*
7. *ve son olarak da habeas corpus yasasına uyulması ve davanın ve kendisine karşı açılmış ya da açılacak olan diğer davaların aksamaması açısından sanığın sınırdışı edilmemesi.*

Avukat
Heitor Lima

Yargıtay'ın habeas corpus belgesine ilk tepkisi başkan Edmundo Lins aracılığıyla gelir; pek de yüreklendirici değildir. Avukatın davanın her zamanki giderleri alınmaksızın yürütülmesi ricasına başkan kendi eliyle, hemen habeas corpus belgesinin ilk sayfasında yanıt verir:

Yeterli pulun yapıştırılarak belgelerin geri verilmesi rica olunur.

E. Lins

Avukat Heitor Lima hemen yanıt verir. Daha aynı gün, kendi sözleri ve kendne özgü üslûbuyla şu yanıtı gönderir:

Erkeklerden oluşan yargı gücü parasız bir tutuklu kadından ücretsiz avukatlığı esirgiyorsa, ve bu kararı saygıdeğer Yargıtay başkanı gibi çok saygın bir kişi bile vermiş olsa, Brezilya uygarlık tarihi yazımı yargı yıllıklarından bu lekeyi silse iyi olur: Demek istediğim, bir kadının, bu adalet şövalyeliği simgesi önünde onu savunacak bir erkeğin sesi duyulmaksızın mahkûm edilmesidir.

Dilekçe sahibi dava giderlerini kendi cebinden ödeyecektir.

Heitor Lima

Dilekçe bundan daha trajik bir sonuca ulaşamazdı. Davanın raportörü olarak adalet bakanı Bento de Faria avukatın tüm önerilerini geri çevirir; habeas corpus yasasının işletilmesini Getulio Vargas tarafından ilan edilen olağanüstü durum ve savaş dudumu nedeniyle hiçbir geçerliliğinin kalmadığına işaret ederek söz konusu bile etmez. Yargıtay başkanı ve bakanlardan Hermenegildo de Barros, Plinio Casado, Laudo de Camargo, Costa Manso, Otávio Kelly ve Ataulpho de Paiva raportörle aynı görüştedirler. Geri kalan üç bakan, Eduardo Espinola, Carvaolho Mourao ve Carlos Maximilianos habeas corpus belgesini tanıdıklarını, ancak bunu reddettiklerini bildirirler. Heitor Lima'nın deyimiyle bu «adalet şövalyeliği simgesi» oybirliğiyle Olga'yı ölüme göndermektedir.

15.

«KIZIL MEYDAN»DA AYAKLANMA

Rua Frei Caneca'daki hapishanede ziyaret günlerini izleyen gecelerde bile umutsuzluk bu kadar büyük olmamıştır. Yargıtay'ın Olga için habeas corpus önerisini oybirliğiyle geri çevirdiği haberi tutuklular üzerinde şok etkisi yapar. «Kızıl Meydan» boşalır ve ilk kez «Özgürlüğün Sesi» de susar. Yas havasını genel nefret duyguları izler. Bu 17 haziran 1936 akşamı çevreyi dikkatle dinleyen, hücrelerden hıçkırıkların değil, hafif mırıltıların yayıldığını duyacaktır. «Coletivo», Olga'yı direnmeksizin teslim etmemeye karar verir. Hepsinin yaklaşmakta olan onu götürecekleri an için hazırlık yapması gerekmektedir.

Kararın açıklanışından üç ya da dört gün sonra geçen bir olay Filinto Müller'in polislerinin tutukluların tepkisini beklediklerini ve tetikte olduklarını açıkça ortaya koyar. Sabaha karşı saat üç sıralarında tutuklular korkuyla yerlerinden sıçrarlar. Islaheviyle «ağır cezalıklar kanadı» denen bölümü ayıran küçük kiliseden devrilen mobilya ve yere düşen eşyaların gürültüleri gelmektedir. Birkaç dakika içinde makinelilerle silahlanmış yaklaşık yirmi kadar gardiyan «Kızıl Meydan»a dolar. Palaskalarında gözyaşı bombaları asılıdır. Tutukluları uykularından sıçratan gürültü, Filinto Müller'in Olga Benario'nun karara bağlanmış sınırdışı edilişine karşı olası bir direnişi bas-

tırmak için tüm yapıyı hazır polis güçleriyle kuşattırdığım zamanında öğrenmelerini sağlamıştır. Askerlerden üçü Hercolino Cascardo, Alcedo Cavalcanti, Agildo Barata ve Sebastiao da Hora'yı hücrelerinden almakla görevlendirilmiştir. Bu dört kişi, «Coletivo»nun tutukevi koşullarının düzeltilmesi konusunda hapishane müdürü Aloysio Neiva ile görüşmekle görevlendirdiği bir komisyonun üyeleridir ;Olga'nın sınırdışı edilmesine karşı bir ayaklanma başlatacaklarından kuşkulanılmaktadır. Tutuklular, polis birliklerinin liderleri uzaklaştırarak Olga'yı diğer tutukluların direnişiyle karşılaşmaksızın hücresinden alabilmek için hapishaneyi kuşattıklarını sanırlar. Agildo ve Cascado silahsız olmalarına karşın askerlerin üzerine atılır ve silahlarını almaya çalışırlar. Aynı anda da tutuklular kulakları sağır edici «teneke trampetler»ini çalmaya başlarlar. Filinto Müller tutukevine çağrılır ve kısa süre sonra iki bölük «domates kafa»yla gelir. Cezaevi çevresindeki tüm yollar kapatılmıştır. Olga ardında «periskop»un gizlendiği elbise dolabına saklanmıştır. Hücre arkadaşları ise çoktan bir karar vermişlerdir. Biri Olga'yı almak için hanımlar salonuna girerse ellerindeki tek silahı kullanacaklardır: tırnak ve dişlerini.

Ancak gün ağarırken, askerler cezaevinde düzeni yeniden sağlamayı başardıklarında tutuklular neredeyse bir trajediye yol açacak olan gürültünün nereden geldiğini öğrenirler. Büyük bir sıçan küçük kilisenin eğreti mihrabındaki tahta bir heykelciği devirmiş ve bu arada da buhurdanlar, ikonlar, kutsal su kabı ve tahta bir dolap yere düşmüştür.

Gerek «ayaklanma» heberi gerekse Yargıtay kararı Prestes'in Santo Antoino tepesindeki hücresine sıkı hücre hapsinde tutulmasına karşın Brezilya'daki diğer tüm olaylarla ilgili haberlerin günü gününe ulaştığı yoldan ulaşır. Zamanında onun konvoyundan ya da salt «umudun şövalyesi» mitine kapılmış olan asker ve gardiyanlar hapishane yemeğinin içine özen-

le kesilmiş ve kıvrılmış, en çok sigara büyüklüğünde ve su geçirmez kâğıda sarılmış gazete haberleri gizlemektedirler. Yemekten sonra Prestes günün haberlerini okumak için yatağına girmektedir; herşeyi okumaktadır, ilanları bile. Kesik gazete parçalarını ise Prestes demir karyolasının şiltesinin altına saklamaktadır. Her iki haftada bir özel polis şefi, teğmen Eusebio Queiroz ünlü tutuklunun hücresine bir ziyaret yapmakta ve şiltenin altındaki kâğıt kümesini bulmaktadır. Herhalde gevşekliği nedeniyle disiplin cezası almaktan korktuğundan Prestes'in ihbar etme yürekliliğini göstermemektedir. Bu hücre denetiminden birkaç dakika sonra bir asker görünmekte ve tüm gazete kupürlerini götürmektedir.

Gizlice sokulan haberler aracılığıyla Prestes karısının sağlık ve hukuksal durumunu da öğrenmektedir. Olga'yı tutukevinden dava hazırlığının yapıldığı polis merkezine giderken gösteren fotoğrafları da görür. Olga fotoğraflarda hep polis eşliğinde görülmektedir. Saçlarını topuz yapmıştır, kolunda küçük bir çanta vardır ve hâlâ yeraltındayken diktiği elbiseyi giymektedir. Prestes Olga'nın betimlemesini ve gazetecilerin onunla yaptığı röportajları okuduğunda yüreği burkulmaktadır. CORREIO DA MANHA'da şöyle yazılmıştır:

> *Otoritenin sorularını hep bir gülümsemeyle karşılamakla birlikte Olga fotoğrafçıların da orada bulunması nedeniyle biraz bocalar gibiydi. Hep soğukkanlılıkla aktardığı açıklamalarını Portekizce yaptı. Her yanıttan önce duraksıyordu, herhalde üzerinde düşünebilmek için. Olga emniyet müdürlüğüne geldiğinde tüm dikkatler üzerinde odaklanmıştı: Beyaz bir elbise giymişti, şapkası yoktu. Saçlarını ortadan ayırmış ve bir bantla arkadan bağlamıştı. Alçak ökçeli siyah ayakkabılar ve gri deriden bir çanta, Moskova'nın ajanı olarak çeşitli Avrupa*

kentlerinde farklı isimlerle tanınan güzel köktencinin sade giysilerini tamamlıyordu.

DIARIO DA NOITE de benzer bilgiler vermektedir :

Muhabirimiz Olga Benario ile polis komiseri Democrito de Almeida'nın makam odasının kapısında görüşmüştür. Her zamanki gibi etkinlikleriyle ilgili tüm soruları ustalıkla yanıtsız bırakmış ve Prestes'e destek olduğu konusunda da konuşmamıştır. Ancak şu sözü söylemeye dili varmıştır: «Kocamın ismini her zaman gururla taşıyacağım.» Kendisine Prestes'le evliliğin nerede ve nasıl gerçekleştiğini sorduğumuzda yanıt vermekten kaçınmış ve yalnızca onunla gerçekten evli, isminin Maria Bergner ve yaşının yirmisekiz olduğunu söylemiştir. Olga Benario kendisine karşı özellikle acımasız davranan Brezilya devletinin kurbanı olduğundan yakınmış ve sonunda şu açıklamayla herkesi şaşırtmıştır: «Polis bir anne adayına karşı anlamsız, ağır bir suç işleyecektir.»

Ancak karısının başına gelecekler ve doğmamış çocuğu için kaygılanan tek kişi Prestes değildir. Olga'nın Rio de Janeiro'da tutuklanışından beri Prestes'in annesi Leocádi ve kız kardeşi Ligia tüm Avrupa'da büyük bir yardım kampanyası başlatmışlardır.

Bu kampanya 7 mart akşamı Moskova'daki Prestes ailesine kötü haberler iletildiğinde başlamıştır. Komintern yürütme komitesi adına Dimitri Manuilski bizzat aileye Olga ve Prestes.in Getulio Vargas ve Filinto Müller'in eline düştüğünü bildirmiştir. O zamana kadar oğlunun evlenmiş olduğunu bilmeyen Dona Leocádia Sovyetler Birliği'nde bir gün bile oyalanmamaya karar vermiş ve kızı Ligia eşliğinde ilk trenle İspanya'ya doğru yola çıkmıştır. İspanya'yı yeğleme-

lerinin nedeni, ülkenin demokratik bir halk cephesi hükümeti tarafından yönetilmekte olması ve Brezilya artık Sovyetler Birliği'yle diplomatik ilişkilerini kestiğinden Brezilya pasaportlarının süresi çoktan dolmuş olan iki kadının bu ülkeye giriş olanağının bulunmasıdır.

Anne-kız İspanya'yı dolaşır ve ülkenin büyükçe kentlerinde Brezilya'daki siyasi tutukluların serbest bırakılmasını istedikleri toplantılar düzenlerler. Özellikle de ayaklanmanın lideri ve sınırdışı edime tehdidi altındaki yabancılar üzerinde dururlar. Madrid'deki Brezilya büyükelçisi başlangıçta iki kadına yeni pasaport verilmesine olumsuz yaklaşır, ancak sonunda her öğleden sonra büyükelçiliğin kapıları önünde toplanan ve koro halinde «el pasaporte para la madre y la hermana de Prestes» isteminde bulunan kalabalık karşısında teslim olmak zorunda kalır. Kampanya bir aydan fazla bir süre ve Madris dışında da sürdürülür ve sonunda tüm eyalet başkentlerine de yayılır. Hattâ büyükçe kentlerde toplantıları Dolares Ibarruri, Pasionaria, açmaktadır.

İki kadın İspanya'dan Fransa'ya geçerler. Paris'de Olga ve Prestes'in kurtarılmasını isteyen pek çok ilan dikkatlerini çeker. Fransa'dan da Londra'ya giderler. Burada onları, Filinto tarafından tutuklanmış ve sınırdışı edilmiş olan Hastings baronesi konuk eder ve Hyde Park'da binlerce kişinin katıldığı açık hava toplantıları düzenler. Londra'ya geldikleri gün İngiliz Lordlar Kamarası'nın bir üyesi, lord Listowel Dona Leocádia ve Ligia'ya resmi bir ziyarette bulunur. Listowell daha haftalar önce Getulio Vargas'a yönelik, Brezilya'nın yeniden demokratikleştirilmesini isteyen bir bildiriye ilk imza atan kişilerden biridir. İngiliz kadını frak, silindir şapka ve bastondan oluşan klasik giyimle ziyaret eder ve onları selâmlamak için koca bir sepet beyaz zambak sunar.

Ancak Leocádia ve Ligia kampanyalarının Brezil-

ya'da da başarıya ulaşabilmesi için öncelikle Birleşik Devletler halkını harekete geçirmesi gerektiğini bilmektedirler. Bu nedenle Paris'e dönerler ve orada Birleşik Devletler'e giriş vizesi almayı denerler. İki kadın Amerikan büyükelçisi tarafından kabul edildiklerinde masasının üzerinde İspanya, İngiltere ve Fransa'daki etkinlikleriyle ilgili kapsamlı bir dosya görürler. Büyükelçi eliyle kâğıt yığınına vurarak Dona Leocádia'ya sorar:

«Kuşkusuz bunları Birleşik Devletler'de de yapabilmek için bir giriş vizesi istiyorsunuz, değil mi?»

Vize isteği geri çevrilir. Leocádia ve Ligia Londra'daki Amerikan konsolosluğunda, ayrıca Brüksel ve Genf'de yeni girişimlerde bulunurlar, ancak sonuç alamazlar. Bu durumda kampanyalarını Avrupa'da sürdürmekten başka çareleri kalmaz. Olga ve Prestes'in kurtarılmasını amaçlayan «Comité de Paris» büyük etkinlik göstermektedir. Önde gelen üyeleri iki yazar, André Malraux ve Romain Rolland'dır. Bu arada tüm Avrupa ülkelerinde böyle en azından bir komite kurulmuştur, hatta Latin Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da bile insanlar çiftin serbest bırakılması için mücadele etmektedirler. Brezilya'dan gelen her haber hemen Fransızca'ya çevrilmekte ve tüm dünyadaki bütün komitelere gönderilmektedir. Bildiriler, duvar ve el ilanlarıyla çeşitli kuruluşlar ve sözü geçer kişiler Brezilya hükümetine baskı yapmaya ve tutukluların serbest bırakılmasını istemeye çağrılmaktadır.

Tüm temmuz ayı boyunca Rio'daki tutukevinde gerilim dayanılmaz düzeye ulaşmıştır. Elise Ewert ve Carmen Ghioldi'nin sınırdışı edilmeleri konusunda kararname çıkmıştır. Ancak Olga ile ilgili tek bir resmi bildiri yoktur. Gerilim hapishaneye gizlice sokulmuş bir gazete haberinin elden ele dolaştığı ve sonunda hanımlar salonuna da ulaştığı 28 ağustosa kadar sürer. Yazı korkulan haberi içermektedir:

Devlet başkanı adalet bakanlığında Alman Maria Bergner Vilar'ın sınırdışı edilmesi için kararnameyi imzalamıştır. Frieda Wolf Behredt. Olga Bergner, Olga Meirelles, Eva Kruger, Maria Prestes ve Olga Benario isimlerini de kullanmış olan Alman kadın ulusal çıkarları tehlikeye sokma suçunu işlemiş ve ülkede kamu düzenini bozmuştur.

Aradan günler geçer ve herkes şaşkınlık içinde Olga'nın Elise Ewert ve Carmen Ghioldi ile birlikte tutukevinde bırakıldığını görür. Oysa bu gecikmenin bir açıklaması vardır. Filinto Müller Avrupa limanlarının Kızıl Yardım aracılığıyla harekete geçirilmesinden korkmaktadır. Filinto, Prestes'e karşı öç seferinin komünist liman işçilerinin Olga'yı sınırdışı edecek olan gemiye saldırmalarıyla başarısızlığa uğradığını görme riskine girmek istememektedir; Rio de Janeiro liman müdürü ile sürekli bağlantıdadır ve Avrupa limanlarına uğramadan Almanya'ya gidecek bir Brezilya gemisi kollamaktadır.

Olga'nın gemiye bindirilmesi gecikirken, onu ve çocuğunu kurtarmak için son bir girişimde daha bulunulur. Olga artık hamileliğinin yedinci ayındadır. Hücre arkadaşı Maria Werneck'in kocası, avukat Luis Werneck de Castro Alman kadının sınırdışı edilmesinin bir kez daha ertelenmesi için Yargıtay'a yeni bir habeas corpus belgesi daha verir. Avukat dilekçesinde gerekçe olarak Olga'nın artık hamileliğinin son aylarında bulunmasını gösterir. Werneck de Castro sınırdışı etmenin sanık üç kişilik bir doktorlar kurulu tarafından muayene edilene kadar ertelenmesini rica eder .Dilekçesinde Castro bizzat Olga'nın durumunun Avrupa yolculuğuna uygun olup olmadığını saptamak üzere bazı doktorları önerir. Avukat burada iki amaç gütmektedir: Eğer Yargıtay dilekçesine olumlu yanıt verirse, sonunda kalın kafalı Brezilya adliye bürokrasisi Olga'nın çocuğunu Brezilya'da dünyaya ge-

tirmesine de izin verebilecektir. Ve onu bu yeni doğmuş Brezilya vatandaşıyla birlikte sınırdışı etmekse Brezilya hükümetini tümüyle yeni bir suçun sorumluluğu altına sokacaktır. Werneck de Castro bunun da ötesinde dilekçesinin, reddedilecek olsa bile devlet başkanını yakında toplanacak olan bakanlar kurulunda Olga'ya verilen cezanın kaldırılması için girişimde bulunmaya iteceği inancındadır.

Daha önce Heitor Lima'da olduğu gibi Yargıtay bu kez de dilekçeyi dikkate bile almaz. Filinto Müller'in de katıldığı bakanlar kurulu toplantısında konu gündeme bile gelmez.

Sonunda Heitor Lima Filinto Müller'in Olga'yı neden sürüncemede bıraktığını öğrenir. Bunun üzerine avukat en azından Olga'nın Hitler'e teslim edilmesini engellemek ve onu Avrupa'nın çeşitli limanlarına uğramak zorunda olan normal bir yolcu gemisine bindirmeyi denemek ister. Avukat bir plan hazırlar ve devlet başkanının karısına dokunaklı bir mektup yazar:

Pek sayın Senhora Darcy Vargas!

Vatandaşlarınızdan biri kendisini gereği gibi tanıtmadan ciddi bir istekle size seslenmek ataklığını göstermektedir. Bugün bir grup Brezilyalı anne beni Maria Prestes'in avukatı olarak müvekkilime birinci sınıf bir gemi yolcu bileti alabilmesi için bir miktar parayı ulaştırmakla görevlendirdi. Bu para ona denizaşırı yolculuk sırasında ve karaya çıktığında büyük özen gerektiren sağlık durumunu ve yakında dünyaya gelecek olan çocuğunun yaşamını korumada yardımcı olacaktır.

Bu övünülecek görev gereğince hemen değerli adalet bakanlığına bir mektup yazdım ve onur verici görevin yerine getirilmesi için yardımlarını istedim. Profesör Vicente Rao'nun zekâsına büyük güvenim ol-

masına karşın erkek cinsinin, kadın cinsinin sorunlarını anlamaya hemen hiç uygun olmayan, kendine özgü düşünce biçimini de gözardı edememekteyim. Yüzlerce yıllık uygarlığın erkeği yontmuş ve cilalamış olmasına karşın o, ikiyüzlü pohpohlamalar ve yapmacık davranışlar maskesi ardında hep insanlık tarihinin başlangıcından beri eşini korunmasız bir köle, zevklerinin ve kapris-lerinin hizmetçisi olarak görmesine neden olan mağara içgüdülerini korumuştur.

İşte kadının «anlaşılmaz yapısı» öyküsü de erkekler uygarlığının kadına karşı işlediği korkunç suçları haklı göstermek amacıyla uydurulmuştur. Oysa kadın ruhundan daha kolay anlaşılabilen birşey yoktur. Ancak onu anlamadığını öne sürmek erkeğin kolayına gelir ve bu yolla kadına karşı yerine getirmesi gereken bir dizi yüce yükümlülükten kurtulur. Bu nedenle bu konuyla ilgili çağrımı Brezilya toplumunun en önde gelen hanımına yönelttim. Sizden saygıdeğer devlet başkanı katında arabuluculuk etmenizi ve ondan yalnızca Maria Prestes'in bahtsızlığını biraz olsun küllemek için el ele veren Brezilyalı annelerin bu yardımsever jestine izin vermesini istemenizi rica ediyorum.

Brezilya kadını bir özveri, duygudaşlık ve hoşgörü örneğidir. O nefret edemez; yönetmeyi, yardım etmeyi, destek olmayı ve affetmeyi çok daha iyi bilir. Kısacası: Yalnızca sevme yeteneğine sahiptir.

Kuşkusuz bu yüce ruhların karakterini ne kadar anlatsam da onlara hakettikleri değeri vermiş olmam; oysa siz bu kadınların bu yüceliğini anlayabilirsiniz. Bana başvuran Brezilyalı anneler adına size arabuluculuk

yapmanız için yalvarıyorum. Artık Brezilya'da sizi, insancıl konularda her zaman etkin yardımlarda bulunmaya hazır bir tür azize gibi görmek alışılmış birşeydir. Sizin gibi alçakgönüllü, sade ve doğal bir insanı başkalarının acısını dindirmeye iten şey kuşkusuz sansasyon tutkusu değil, ılımlı karakterinizden ve duyarlı, acıları içinde hisseden yüreğinizden kaynaklanan salt insancıl bir duygudaşlıktır.

Lütfen, siz, daha önce de ne kadar hoşgörülü olduğunu göstermiş olan siz, büyüklüğünüzün güzelliğinizi de aştığını bir kez daha kanıtlayın.

Heitor Lima

Heitor Lima devlet başkanının karısını yanına almayı ve onun yardımıyla Filinto Müller'i Olga'yı bir yolcu gemisine bindirmek zorunda bırakmayı ummaktadır. Ancak mektubuna yanıt alamaz. Artık Olga'nın sürüklenip götüreceği günü beklemekten başka yapacak birşey kalmamıştır. 21 eylül 1936 günü Filinto Müller en önde gelen adamlarını Rua da Relaçao'daki makam odasında toplar, bunlar arasında hapishane müdürü Aloysio Neiva da vardır. 23 eylül sabahı Alman Hamburg - SÜDAMERIKANISCHE SCHIFFAHRTGESELLSCHAFT (Hamburg - Güney Amerika deniz taşımacılığı şirketi)'ın LA CORUNA ticaret gemisi Rio de Janeiro limanında demir atar. LA CORUNA Rio'da ancak bir gün kalacaktır ve tek bir görevi vardır: Olga Benario ve Elise Ewert'in gemiye alınması. Planlanan Rio'dan doğruca Hamburg'a gitmektir. Kusursuz Almanca konuşan Brezilyalı iki polis tutuklulara eşlik etmekle görevlendirilmiştir.

Akşam yemeğinden kısa süre sonra polis memuru Carlos Brandes hanımlar salonunun kapısında görünür. Brandes Rio'nun kibar çevrelerine girip çıkan ve oralarda kendisi «Itamaraty'nin üst düzey görevlisi»

olarak tanıtma alışkanlığında olan bir beleşçidir. Bazıları onun Intelligence Service'in Brezilya'daki ajanı olduğunu ileri sürmektedir. Brandes Filinto Müller'in iki üst düzey memuru eşliğinde gelmiştir ve onları üç silahlı polis korumaktadır. Adam iki eliyle kadınlar koğuşunun parmaklığına dayanır ve kibarca şöyle der:

«İyi akşamlar. Polis bayan Olga'nın bütün gün kendisini iyi hissetmediğini öğrenmiştir. Bizler kendisini gerekli tedavinin yapılabileceği bir hastaneye götürmekle görevlendirildik. Daha iyi bir tedavi görmezse erken doğum olabilir.»

Adamın sözünü bitirmesine fırsat kalmaz. Yaklaşık on kadın ayağa fırlar ve teneke kutularla çılgın gibi koğuşun parmaklıklarına vurmaya başlar. «Kızıl Meydan»a doğru bağıranın Maria Werneck de Castro mu yoksa Beatriz Bandeira mı olduğu belli değildir:

«Kalkın! Brandes pisliği Maria Prestes'i götürmek için geldi!»

Şimdi her koğuşta çavuş Julio Alves'in armağanı devreye girmektedir - maymuncuk. Birkaç dakika içinde koğuşlar boşalır ve yüzlerce tutuklu iç avluya akın eder. Heyecandan değerli sahte anahtarını bulamayanlar yataklarını parçalamakta ve bunların tahtalarıyla paslı sürgüleri kırmaktadır. Tutuklular azgın hayvanlar gibi koğuşlarından çıkmaktadırlar, yarı çıplaktırlar ve ellerinde herhangi bir biçimde silah olarak kullanılabilecek herşey vardır: boş süt şişeleri, sabolar, yataklardan koparılmış tahta parçaları. Brandes bir kez daha derdini anlatmaya çalışır. Kadınlar koğuşunun önünde durur ve aşağıya zemin kata doğru bağırır:

«Buraya erkeklerle konuşmak için gelmedim. Yerine getirmem gereken bir görevim var.. Bu kadını burada tutmaya kalkarsanız büyük sorumsuzluk olur. Görünüşe bakılırsa, sanki amacınız onun çocuğunu kaybetmesidir; ve sonra herşeyden polis suçlu olacak-

tır. Size daha önce de söyledim, kesinlikle bir hastaneye götürülmesi gerekiyor!»

Zemin kattan güçlü bir haykırış tüm hayhuyu bastırır:

«Berlin'deki bir hastaneye, orospu çocuğu Nazi!»

Şimdi Brandes ve yanındakiler tutuklular tarafından kuşatılmıştır. Ancak Brandes hâlâ tartışmayı sürdürmek istemektedir ve doktor Campos da Paz'a döner:

«Doktor Campos da Paz, sizi arkadaşlarınızı yatıştırmaya ve onlara böyle birşeyi hiçbir zaman yapamıyacağımı açıklamaya çağırıyorum!»

Yanıt olarak Brandes başka bağırtılar ve küfürler duyacaktır:

«Seni faşist orospu çocuğu, seni! Maria Prestes'i buradan çıkarmak istiyorsanız, önce hepimizi öldürmeniz gerekecek, teker teker!»

Brandes'in yüzü ter içindedir:

«Size bu kadının doğrudan bir doğumevine götürüleceğine şeref sözü veriyorum! Bunu hepinize kanıtlamaya hazırım: rahatça taşınabilmesi için ambulans çağırttım. Sizin isteğinize boyun eğip aldığım emirleri yerine getirmekten kaçınamam!»

Bebeğin önlükleri için uçak modelleri çizmiş olan teğmen Gay da Cunha kendisi gibi 3. piyade alayı uçuş birliklerinden olan bir dizi arkadaşını toplar:

«Zindancılarımızla tartışma olasılığı sıfırdır. Bize tek seçenek olarak zora başvurmak kalmaktadır. Başgardiyan yukarda, hemen Brandes'in yanında duruyor. Onu ve iki koruma görevlisini rehine olarak yakalıyalım, yoksa birkaç dakika içinde herşey bitecek.»

Bir grup subay demir merdivenlerden birinci kata çıkar. Julio Alves'in reçel kutularından yaptığı kamalarla silahlanmış olarak Brandes'in çevresindeki kalabalığa karışırlar, ansızın başgardiyanın ve iki askerin gırtlağına sarılarak onları yere sererler. Üç rehine bir koğuşa tıkılır ve bir grup atletik subayın gözetimine bırakılır. «Coletivo» bir köşede toplanır ve

Rodolfo Ghiodi bundan böyle görüşmeleri hangi tutuklunun yürüteceğini belirler:

«Hablará Valério Konder! Valério Konder konuşsun!»

Brandes'e eşlik eden üçüncü gardiyan canını kurtarmak ister ve çıkışa doğru kaçar. Bir grup tutuklu ortalığın birbirine girmiş olmasından yararlanır ve ellerinde kamalarla kadınlar koğuşuna dalar. Olga orada kerevetinin üzerinde yatmaktadır. Onu yalnızca «periskop»u örten kirli perdeler gizlemektedir. Komünist ve doktor Valério Konder Brandes'e şu kesin emri verir:

«Şimdi gidebilirsiniz. Bundan böyle yalnızca hapishane müdürü Aloysio Neiva ile konuşacağız. Rehineler, Maria Prestes'i buradan zorla çıkarma yönündeki en küçük bir girişimi yaşamalarıyla ödeyeceklerdir.»

Kimse direnişin başarıyla sonuçlanabileceği biçiminde düşlere kapılmamaktadır, ancak hepsi de ayaklanmalarının poliste herşeye hazır oldukları izlenimini yaratacağını bilmektedir. Tutuklular koğuşlarında buldukları herşeyi «Kızıl Meydan»a fırlatırlar, demir kapıları paslanmış rezelerinden kırarak birinci kattan kulakları sağır edici gümbürtülerle zemin kata atarlar; bir bölümü de teneke kaplarıyla yerlere, duvarlara ve parmaklıklara vurmakta ve çılgınca bağırmaktadır:

«Onu alamazsınız! Onu alamazsınız! Onu alamazsınız!»

Yalnızca bir tutuklu tüm olanlara katılmamaktadır. Adam kerevetine çekilmiş ve sigara içmektedir. Graciliano Ramos sanki aklını yitirmiş gibidir. Ramos gözlerini yere dikmiş, başını elleriyle sıkmakta ve bu cehennemde yitip giden yavaş bir sesle biteviye yinelemektedir:

«Bunu yapmaya niyetlenmeleri, bu olamaz... Hitler Almanya'sına? Ama o Yahudi... Hem o hamile... Brezilya ona bunu yapamaz...»

Sonunda polis gece yarısı kesinlikle görüşmeye yanaşmıyacağını gösterir. Filinto Müller yönetiminde makineli tabanca ve gözyaşı bombalarıyla silahlanmış özel polis birlikleri Rua Frei Caneca'daki tutukevini kuşatırlar. Bir grup keskin nişancı kanadı sarar. Hepsi de yapıya saldırmak için emir beklemektedirler. Gerilim tüm gece sürer. Tutuklular yalnızca sabolarla, boş şişelerle ve zararsız kalmalarla silahlanmış olmalarına karşın hâlâ polis birliklerine gözdağı vermektedirler:

«Eğer Maria Prestes'i buradan çıkarmak istiyorsanız, üçyüz Brezilyalı'yı öldürmeniz gerekecek, sizi faşist köpekler!»

Her iki kampta da sinirlilik egemendir. Dışardan ilk haber geldiğinde öğle olmuştur. Filinto Müller in de onayıyla hapishane müdürü Aloysio Neiva somut bir öneride bulunur: Olga Benairo doğrudan bir hastaneye götürülecektir. Bu sırada «Coletivo»nun seçtiği bir grup tutuklu ona eşlik edecektir. Bu öneriyle ilgili görüş belirten ilk kişi, bunu hemen kabul eden Olga'dır. Olga direnişi Brezilyalılar'ın büyük bir kahramanlığı olarak gördüğünü, ancak bunun bir sonuca götürmiyeceğini açıklar. Hepsi de yapıyı sarmış olan birliklerce öldürülecektir. Buna ek olarak Olga, Filinto Müller'in saldırıya geçmesinden ve Prestes'i rehinesi yapmasından kaygılanmaktadır; direniş kısa sürede sona ermezse kocasının yaşamının tehlikeye gireceğinden çok korkmaktadır. Tutuklular arasındaki onu ölümüne savunmaya açıkça kararlı olan en öfkelileri inandırmak için şöyle bağırır:

«Bırakın hastaneye gideyim, çocuğumu burada, Brezilya'da doğurmak istiyorum.»

Sonunda «Coletivo» polisin önerisini kabul ettiğinde yeniden akşam olmuştur. Uzun tartışmalardan sonra Olga'ya hastaneye giderken eşlik edecek «komisyon»un biri kadın, diğeri erkek iki tutukludan oluşmasına karar verilir. Seçilenler doktor olduğu için Campos da Paz Junior ve yirmidört saatlik direniş

boyunca büyük dayanıklılık gösteren avukat Maria Werneck de Castro'dur. Ayrıca üçünün bir ambulansla hastaneye götürülmeleri ve orada Gafree Guinle doğum koğuşuna yerleştirilmeleri kararlaştırılır. Olga'nın eşlikçileri cezaevine dönüşüne kadar onun yanından hiç ayrılmıyacaklardır. Maria Werneck Olga'yı bir sedyeye taşıyan görevlilerle birlikte basamakları inerken Campos da Paz ona seslenir:

«Ben aşağıdan çıkıyorum, ikinizle ana kapıda buluşuruz!»

Daha üçü sokağa açılan ikinci kapıya varmadan Maria aldatıldıklarını anlar. Doktor on polis tarafından sıkıca tutulur, iki kadından ayrılır ve bir polis arabasına götürülür. Maria Olga'yla birlikte bir ambulansın arkasına biner. Makinelerle silahlanmış yaklaşık elli kadar polisin koruması altında konvoy sokağa çıkar. Onu askerle dolu birçok cip izlemektedir. Ambulansın pencere aralığından Maria Werneck şaşılacak biçimde gerçekten de Gafree Guinle merkezine gittiklerini görür. Birkaç dakika için Olga'nın bebeğinin gerçekten erken doğma tehlikesi olduğuna ve hükümetin bu riski göze almak istemediğine inanır gibi olur. Olga onun elini sıkar ve yalnızca şunları söyler:

«Merak etme, herşey iyi olacak...»

Ambulans durduğunda, Maria yeniden pencere aralığından bakar ve Olga'yı rahatlatır:

«Haklısın: Gafree Guinle'nin önünde duruyoruz, merkezi çok iyi tanırım.»

Arabanın kapıları açılır ve Maria dehşetten donakalır. Tüm sokaklar araba ve yaya trafiğine kapatılmıştır. Sokaklar bomboştur ve böylece ortalıkta hiç bir tanık yoktur. Hastanenin girişinde sanki askeri bir operasyon yapılıyormuşçasına yaklaşık yirmi asker ve polis arabası durmaktadır. Maira'nın karşısında eski bir gardiyan olan King Kong durmaktadır. İriyarı zenci göğsüne çaprazlamasına bir makineli dayamıştır. Hemen ambulansın yanına park edilmiş bir polis arabasını gösterir ve Maria Werneck'e emreder:

«Buna biniyorsunuz!»

Maria karşı çıkar:

«Hayır! Maria Prestes'in yanında kalıyorum! Dr. Brandes Maria buradan çıkana kadar ona eşlik edebileceğim konusunda bana söz verdi.»

O sırada Brandes'in gelmesi üzerine Maria Werneck ona döner:

«Dr. Brandes, siz beni yalnızca hapishaneden tanımıyorsunuz. Beni hapiste değilken tanıdınız ve bana Olga'ya hastaneye kadar eşlik edebileceğime ilişkin söz verdiniz. Buradan ayrılmıyacağım!»

Brandes arsızlaşır:

«Evet, Dona Maria, size söz verdim, ama yüksek makamın emrine uyuyorum.»

King Kong sırıtır ve makinelisini Maria Wernecke doğrultur:

«Demedim mi? Buna biniyorsunuz!»

Olga Benairo Maria'nın elini güçlü biçimde sıkarak şöyle der:

«Git, Maria, git. Onlara direnmenin bir anlamı yok.»

İki kadın kucaklaşırlar ve Maria Werneck polis arabasına binmek zorunda kalır. Arabanın kapıları kapandığında Maria arabanın içindeki karanlıkta yalnız olmadığını anlar. Kendisine bir bacağın değdiğini hisseder ve kim olduğunu sorar. Yüksek bir ses ona yanıt verir:

«Benim, Maria, Campos da Paz Junior. Yoldaşlara komployu anlatacağımdan korktukları için beni hapishaneye geri götürmediler.»

Olga bir daha ambulansdan çıkarılmaz. Askeri konvoy ince ince çiseleyen yağmur altında limana doğru yolunu sürdürür. Sonunda, Olga, kendisini sedyede yatar durumda ambulansdan çıkarıldıklarında, iskeleden çok kısa bir süre geminin ismini, LA CORUNA'yı görebilir. Bir an bir İspanyol gemisine bindirileceği umuduna kapılır. Ancak başını biraz çevirip daha yukarı baktığında Olga, gamalı haçlı bandırayı, Hitler Almanyası'nın bayrağını görür.

16.

GESTAPO ZİNDANLARINDA

Olga hamileliğinin yedinci ayında olmasına karşın on kilo kaybetmiştir. Onu CORUNA'nın küçücük bir kamerasındaki yatağa taşırlar. Yanında yüzelli dolar ve bir çıkın bebek giysisinden başka hiçbir şey yoktur. Parayı polis Rua Honorio'daki evde bulmuştur. Olga bir kapının çarpılmasıyla yerinden sıçrayana kadar birkaç dakika bilincini yitirir. Karşısında, Filinto Müller'in yolculuk sırasında ona eşlik etmek ve Hamburg'da Olga'yı Gestapo görevlilerine teslim etmekle görevlendirdiği soruşturma memuru Joao Guilherme Neumann durmaktadır. Neumann kırkiki yaşındadır, Alman ataları Rio de Janiro devletinin dağ kenti Petropolis'te çiçek yetiştiriciliği yapmışlardır. Neumann, özel polisin Olga'nın hücre arkadaşı Beatriz Bandeira'nın tutuklanmasından sorumlu bir arama ekibinde çalışmıştır. Almanca bıldığinden Olga'ya eşlik etmek üzere onu seçmişlerdir. Neuman biraz sıkılgan tutukluya kendisine ya da ideallerine karşı olmadığını ve yalnızca görevini yaptığını belirtir:

«Ben polisim ve emirlere saçma da olsalar kuşkuyla bakmam.»

Neumann Olga'ya Almanya'ya tek başına yolculuk etmiyeceğini bildirir, çünkü şu anda Elise Ewert de tutukevinden alınmakta ve yandaki kamaraya getirilmektedir. O da Filinto Müller'in diğer bir adamı,

Luiz Felipe Peixoto'nun gözetimi altında bulunmaktadır. Elise gemiye biner binmez CORUNA Hamburg'a doğru yola çıkacaktır. Neumann Olga ambülânsdan çıkarılırken geçen bir olayı da aydınlatır. Olga gemi kaptanı Heinrich von Appen ile Brezilyalı ve Alman polisler arasındaki sert bir tartışmaya tanık olmuştur. Ancak limandaki gürültü onun bu ağız dalaşının nedenini anlamasına olanak vermemiştir. Şimdi Neumann bunu ona açıklamaktadır. Appen Olga'nın şişkin karnını görünce polislere sormuştur:

«Kaç aylık hamile?»

«Yedi aylık», diye yanıt verir biri.

«O zaman gemiye bindirilemez» der kaptanın ters yanıtı. «Bana verilen emir, iki kadın tutuklu ve iki polisi götürmekti, ancak kimse bana yedi aylık bir hamilelikten söz etmedi. Bu tüm uluslararası denizcilik yasalarına aykırıdır. Gemimde kararları ben veririm.»

Sivil giyinmiş bir Alman polis kaptanın burnuna bir yazı dayamıştır:

«Gemiye bindirme emri devlet başkanı Getulio Vargas tarafından verilmiştir. Tutuklu Gestapo için çok önemlidir. Kadını yanınıza almazsanız, en iyisi hiç Hamburg'da demir atmayın: Gestapo orada olacak ve sizi bekleyecektir. Bu kadın oraya varmazsa, büyük olasılıkla onun için düşünülen yeri siz doldurursunuz.»

Bu durumda CORUNA'da son söz kaptan von Appen'e düşmemiş ve Olga kendi isteğine ve yürürlükteki denizcilik yasalarına karşın gemiye bindirilmiştir. Olga Neumann'la senli-benli sohbetten yararlanır ve ondan gece kendisini kötü hissetmesi olasılığına karşı kamarasına bir zil takılmasını rica eder. Neumann ricasını kabul eder ve ona, kendisine ve Elise'ye uygulanacak kısıtlamaları açıklar. Gün boyunca dört kamara kapısının, yani ortadaki Olga ve Elise'nin kamaralarıyla koridorun sonundaki Peixoto ve Neumann'ın kamaraları önündeki küçük koridorda dolaşabileceklerdir. Kamaralar kıçtaki bir koridorun sonunda bulunduğundan kaptanın yalnızca bir geçiti

yolculara kapatması gerekmiştir. Şimdi orada Almanca yazılmış bir tabelâ asılıdır: «Girilmez - Kaptanın emri!»

Bundan sonraki haftalarda Olga ve Elise'nin on metre uzunluğundaki koridorda bulunan dört lombardan görebildikleri dışında dünyayla ilişkileri kesilecektir.

Polis Olga'dan kamarasına girmesini rica eder, çünkü Filinto'nun emirlerine göre geceleri kamarasına kitlenecektir. Eğer zil takılana kadar bir gereksinimi olursa, içerden kapıya vurması yeterlidir, polis onu duyacaktır. Olga uykuya yattıktan bir saat sonra tüm kamarayı sarsan, kulakları sağır edici bir gürültü duyar. Ancak şimdi geminin makine dairesinin hemen üzerine yerleştirildiğini anlar. Sonunda Elise de getirilmiştir ve CORUNA limandan çıkmaya hazırlanmaktadır. Olga ilk geceyi uykusuz ve şiddetli bulantıyla geçirir. Her yarım saatte bir tuvaletin üzerine eğilerek kusmak zorunda kalır. Geminin sallanması ve motor gürültüsünden başka makine dairesinin hemen yakında olması, yalnızca tavanında küçük bir hava deliği bulunan kamarasını tam bir seraya dönüştürmektedir. Gün doğarken artık gemi eskisi kadar fazla sallanmamaktadır ve ancak şimdi Olga uykuya dalmayı başarır.

Olga gemideki ilk gününü kilitli kamarasında, bakımını üstlenen Sabo ile birlikte geçirir. Sabahleyin kaptanın taktırdığı zilden başka Neumann da nöbetçi gemi doktorundan deniz tutmasına karşı tabletler almıştır. Böylece Olga en azından hamileliğinin ve yolculuk koşullarının yol açtığı bulantıdan kurtulur. Bunu izleyen günlerde iki kadın koridora kamaralarından birer iskemle koyarlar ve orada saatlerce örgü örerler. Kadınlar zaman zaman ayağa kalkmakta ve lombozlardan mavi denize bir göz atmaktadırlar. Polisler de yolculuğu hapisteymiş gibi geçirmektedirler. Bütün gün geminin bu bölümünde kalmak zorundadırlar ve kamaralarıyla koridor arasında sürekli gi-

dip gelmektedirler. Olga onlara nazik davranmaya çalışmaktadır. Ama onlara ancak kesinlikle gerektiğinde konuşmaktadır. Elise ise buna bile yanaşmamaktadır. Kadın Brezilya ve Alman polisinin yaptığı işkence ve kötü muamelenin şokunu atlatamamıştır ve polislerle konuşmaktan açıkça kaçınmaktadır. Başka çaresi kalmadığında sözü ikisine birden yöneltmektedir, ancak bunu yalnızca kötü yemeği ya da Olga'nın bakımını protesto etmek için yapmaktadır. Neumann Olga'nın konuşmasına hiç aldırmadığını anlamış olmasına karşın ikide bir onun yanına sokulmakta, bazan da Sabo'nun nobranca tutumundan yakınmaktadır: «Bu Sabo da çok şirret.»

Birkaç kez de Neumann Olga'nın siyasal ya da özel yaşamıyla ilgili şeyler sorar. Bir keresinde söz sınırdışı edilmeye geldiğinde merakla sorar:

«Peki ama yüzbaşı Prestes ile evli olduğunuzu kanıtlayabildiniz mi?»

Neumann Filinto Müller'in emrindeki bir polistir ve Hamburg'da Gestapo'nun adamlarıyla buluşacaktır, en iyisi onu yanlış ize sürmektir:

«Evet, onunla Fransa'da, Marsilya'da evlendim, ancak bunu gösterecek belgelerimiz yoktu.»

Polislerin önceden bildirdiklerinin tersine CORUNA Hamburg'a varmadan önce bir limana daha uğrar, ancak bu da Brezilya'dadır. Yolculuğun dördüncü gününde gemi Bahia federal devletindeki Salvador limanına girer. Tüm liman birliklerle doludur. Filinto hiçbir tehlikeyi göze almak istememektedir. Kısa duraklama ancak palmiye yaprağından oluşan kargoyu yüklemeye yetecek süredir. Olga cebindeki birkaç dolarla tayfalardan birinin kendisine kentten birşeyler getirip getiremiyeceğini sorar, çünkü gemiye binerken üzerindeki elbiseden ve küçük bir çıkın bebek giysisinden başka birşeyi yoktur. Von Appen kabul eder. Gemi yeniden denize açıldığında Olga'ya iki çift terlik - biri kendisi, diğeri Elise için -, diş macunu, keten, dikiş iğnesi ve tığlar gelir. 30 Eylülde gemi Brezil-

ya'nın kuzey kıyılarındaki Fernando de Noronha adasının yanından geçer ve Neumann hükümetin yargısı kesinleşmiş kasım ayaklanması hükümlülerini oraya nakledeceğini anlatır. Kaptan havanın güzel ve denizin sakin olmasından yararlanarak bir kurtarma manevrası düzenler. Bu sırada Olga ve Elise kamaralarına kilitlenirler. Üç gün sonra gece yarısı ekvatoru geçerler. Ertesi sabah Olga garip bir biçimde tanıdık ezgiler duyar ve düş gördüğünü sanır. Münih'deki çocukluk döneminin müziğini, Almanca şarkıları duymaktadır. Ayağa kalktığında neler olduğunu anlar. Alt güvertedeki bir grup denizci kuzey yarıküreye geçişi kutlamakta ve bir mızıka eşliğinde şarkı söyleyip dans etmektedir. İki gece sonra Olga ve Elise'nin kamaralarından çıkmalarına ve lombozlardan bakmalarına izin verilir, CORUNA Avrupa'dan Güney Amerika'ya giden Alman zeplini GRAF ZEPPELİN'e rastlamıştır. Zeplin ufukta göründüğünde gemi kaptanı uçuş görevlilerini selâmlamak ve zeplinin gemisinden daha iyi görülebilmesi için aydınlatmak amacıyla birkaç ışıldak yaktırır. Birkaç dakika boyunca GRAF ZEPPELİN CORUNA üzerinden neredeyse geminin bacalarına değecek kadar alçaktan geçer. Daha iyi görebilmek için bir lombozdan diğerine koşan Olga ve Sabo zeplinin pencerelerindeki yolcuları açıkça görebilirler. Bunlar şık giyimli erkek ve kadınlardır, ellerinde kadehler vardır ve gemidekilerin şerefine içmektedirler.

Ekimin ilk haftasının sonunda, Madeira adasındaki Funchal'a yeterli uzaklıktan geçerken kaptan von Appen kesinlikle Avrupa limanlarına uğramaması konusunda yeni bir uyarı alır. Telsiz uyarıları kadınların bu limanlarda karaya çıkmalarının kaçınılmaz olduğunu bildirmektedir. Telsizden bir kez daha Le Havre'daki olay hatırlatılır. Brezilya'dan sınırdışı edilmiş ve Fransız limanında kurtarılmış olan onyedi tutuklunun sayısı «yüzden fazla»ya çıkmıştır. Kaptana ayrıca açık denizde olası korsan saldırılarına kar-

şı hazırlıklı bulunması öğütlenir. Olga ve Elise'yi kurtarmak için bu yol bile denenebilecektir. En azından geminin üst güvertesinden dönen Neumann'ın Olga'ya getirdiği haberler böyledir.

Bu öyküler CORUNA'da kulaktan kulaga fısıldanırken mürettebat 12 ekim gecesi ansızın pek de uzak olmayan bir yerde başka bir gemi görür. Gemi aşırı su almıştır ve sis düdüğü ile yüksek SOS sinyalleri vermektedir. Von Appen makinelerin hemen stop edilmesini emreder ve subayları eşliğinde kaptan köprüsüne çıkar. Gemi bir balıkçı teknesi değil, kocaman, iki direkli bir sürat yelkenlisidir. Geminin güvertesindeki birkaç tayfa boşuna Almanlarla İspanyolca anlaşmaya çalışır. Von Appen Neumann'ı çağırtır. Polis güverteye çıkmadan önce garip birşeylerin olduğunu bildirmek için Olga'nın kamarasının kapısını açar: Bilinmeyen bir gemi CORUNA'nın yanına demir atmıştır ve kaptan kendisini kaptan köprüsüne çağırmaktadır. Olga'nın hiç kuşkusu yoktur: Sonunda İspanyol cumhuriyetçiler kendisini açık denizde kurtarmak için gelmişlerdir. Neumann güverteye çıktığında diğer gemiden birinin herhalde mürettebatın dilini kastederek «Portekizce! Portekizce!» diye bağırdığını duyar. Birkaç dakika sonra Neumann diğer geminin sorununun ne olduğunu anladığı kanısındadır. Geminin dümen mekanizması bozulmuştur ve mürettebat yalnızca hangi enlemde bulunduklarını öğrenmek istemektedir. Neumann geminin kıçına geri döndüğünde Olga'nın kamarasının kapısını açar:

«Bayan Olga, bu kez henüz iş oraya varmadı. Bu yalnızca açık denizde yolunu yitirmiş bir Portekiz gemisiydi.»

16 Ekim sabahı CORUNA Manş denizine girmiştir, akşam artık Belçika kıyıları görülebilmektedir. Isı ansızın büyük bir hızla düşer ve von Appen iki tutuklu ve polislere ek battaniye dağıtır. Ertesi gün Kuzey denizine ulaşırlar ve akşama doğru Elbe ağzına varıp Alman bölgesine girene kadar bu sularda ilerlerler.

18 Ekim sabahı saat altıda birisi Joao Guilherme Neumann'ın kamarasının kapısını çalar:

«Bay Neumann! Bay Neumann!»

Bu, ona hemen iki tutukluyla birlikte kaptanın kamarasına gitmesini söyleyen bir tayfadır. Neumann çarçabuk Olga ve Elise'yi uyandırır, arkadaşı Peixoto'yu çağırır ve lombozdan dışarı bir göz attığında Hamburg limanına demir atmış olduklarını anlar. Kaptanın kamarasına giderlerken Olga ansızın donakalır. Ondan fazla subay ve askeri gördüğünde sararır. Hepsi de yakalarındaki arma levhalarında karakteristik simgeyi taşıyan siyah üniformalar giymişlerdir. Nazi güvenlik birliği, SS'ler onu teslim almak için gelmişlerdir. Olga ve Sabo, devir hiçbir işlem yapılmaksızın gerçekleşinceye kadar birkaç dakika battaniyelerine sarınmış, ayaklarında Salvador'dan alınmış olan ince terliklerle beklemek zorunda kalırlar. Subaylardan yalnızca biri kendisini ismiyle ve görev belgesiyle tanıtır ve burada «iki suçlu kadını teslim almakla» görevli olduğunu bildirir.

CORUNA'nın dört yolcusunun yolları burada ayrılmaktadır. Joao Guilherme Neumann ve Luiz Felipe Peixoto, büyükelçi Moniz de Aragao'dan LLOYD'un bir gemisi ile Brezilya'ya dönüş için iki bilet ve Rio de Jenairo'daki Brezilya dışişleri bakanlığı tarafından usulünce onaylanmış, adam başı ikiyüz elli sterlinlik yüklü yolluklarının alacakları Berlin'e giden bir trene binerler. Olga ve Elise onlarla vedalaşamazlar bile. Elise Ewert bir cezaevi arabasına konur ve araba hızla uzaklaşır. Olga ise başka bir arabayla yoğun siste Berlin'e doğru yola çıkar.

Yolculuk yaklaşık yedi saat sürer, ısı sıfır derece civarındadır. Olga geniş hükümlü taşıma aracının karanlığında birkaç polisin sigara ateşiyle ve bir kibritin kısa süreli parlamasıyla aydınlanan profillerini ancak belli belirsiz seçebilir. Bileklerinden polis arabasının demir sırasına kelepçelenmiştir, kolları vücuduna bastırılmıştır. Bu yolculuğun ilk yarım saatinde

Olga güçlü kramplarla kıvranır, ancak bundan hiç söz etmez ve Berlin'e varana kadar dayanır. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında araba öğleye doğru Berlin'e varır. Arabanın kapıları açılır ve Olga nerede olduğunu hemen anlar: Barnim caddesindeki 15 numaralı yapının, etrafa korku salan kadınlar hapishanesinin önünde. Yapı geçen yüzyıldan kalmadır - yirmi yıl önce Olga'nın büyük örneği Rosa Luxemburg buraya hapsedilmiştir. Cezaevinin revirinde Olga'yı bir berber beklemektedir. Olga bir sandalyeye oturtulur. Hâlâ kelepçelidir. Sonra bir subayın şunları söylediğini duyar:

«Bitlenmemesi için saçlarını kesin. Bu Yahudilerde ve komünistlerde hep görülen bir şeydir.»

Bir cezaevi görevlisi Olga'ya daha önce herhalde şişman bir hükümlünün giymiş olduğu çizgili hükümlü giysisini verir. Çirozu çıkmış vücudu, iyice kabarmış karnı, kibrit çöpü uzunluğundaki saçlarıyla ve bu patates çuvalına benzer gömlek içinde Olga kendini çok gülünç bulur. Genç kadın hareketleri yüklü karnıyla engellenmiş ve yolculukta çektiği sıkıntılardan zayıf düşmüş bir durumda gri yapının bodrumuna giden gardiyanı ancak güçlükle izleyebilmektedir. Hücresine giderken yüreklendirici gürültüler duyar. Dört katlı kurumun çeşitli koridorlarından, parmaklıklarla sağlamlaştırılmış pencerelerin ardından kulağına sesler ve çocuk ağlamaları gelir ve Olga kendisini yatıştırmaya çalışır:

«En azından bu cehennemdeki tek anne ben olmayacağım.»

Kare biçimindeki hücresinin zemini kaba betondandır. Beton bir setin üzerinde ince bir şilte ve bir battaniye durmaktadır.

«Yanıma gemiden bir battaniye almalıydım», diye düşünür dehşetle.

Yerde tuvalet olarak bir kova durmaktadır. Olga parmaklarının ucunda yükseldiğinde küçük, parmaklıklı bir pencere deliğinden yapının iç avlusunu gö-

rebilmektedir. Daha hücresini tümüyle incelemesine fırsat kalmadan gardiyan kadın ağır demir kapıyı yeniden açar. Hücreye bir cezaevi doktoru girer ve Olga'nın gebeliğin hangi evresinde olduğunu araştırır. Yüzünde tiksinti belirten bir anlatımla yaptığı muayeneden sonra doktor Olga'ya bilgi verir:

«Sağlığınız çok iyi. Dört hafta içinde doğuracaksınız.»

Olga Hamburg'a gelmeden Ligia ve Dona Leocádia Paris'de bir Brezilya yük gemisi tayfasından kendilerine onun başına gelenleri bildiren bir mektup almışlardır. Böylece aile ancak şimdi Olga'nın hamile olduğunu ve sınırdışı edildiğini öğrenir. Haber iki kadında büyük dehşet uyandırır. Kadınlar Olga ve Elise'yi o sırada henüz açık denizde bulunan ve büyük olasılıkla Almanya'ya varmadan önce bir limana daha uğrayacak olan gemiden kurtarmak için komiteleri, işçi sendikalarını ve Fransa KP'sini harekete geçirmeye çalışırlar. İspanya ve Fransa limanlarındaki işçiler önceden uyarılır, ancak CORUNA Avrupa kıyılarına ölçülü bir uzaklıktan geçer. Dona Leocádia ancak bir avukatın iki tutuklu ile bağlantı kurmak üzere Hamburg'a gitmesini sağlayabilir, ancak avukat gemiyi bile göremez. Tüm rıhtım Gestapo görevlileri ve SS'ler tarafından kordon altına alınmıştır. O gün kimse kordondan geçmeden limana girip çıkamaz. Ancak Prestes'in annesi ve kızkardeşi pes etmezler ve İngiliz kadınlardan oluşan bir grup eşliğinde Almanya'ya gitmeye karar verirler. 11 Kasımda Gestapo'nun Prinz-Albrecht sokağındaki genel karargâhına varırlar. Orada onlara Olga'nın iyi olduğu ve çocuğunu henüz doğurmadığı bildirilir. Pek çok kez rica etmelerine karşın tutukluyu ziyaret etmelerine izin verilmez. Tek ödün Nazilerin kadınların cezaevi kapısına yiyecek ve giysilerden oluşan bir paket bırakmasına izin vermeleri olur.

Hücresinde Olga'ya paketi kimin gönderdiği bildirilmeden verilir. Ancak Olga yeni gelen bir tutuklu-

dan kayınvalidesi ve görümcesinin Fransa ve İngiltere'deki ısrarlı girişimlerini öğrendiğinden paketi kimin gönderdiğini kestirebilir. Ligia ve Leocádia Almanlar'ın çocuğunun doğumunun kendilerine Kızıl Haç aracılığıyla bildirileceği biçimindeki belirsiz vaatleriyle Fransa'ya dönmek zorunda kalırlar. Dona Leocádia umutsuzca sayısız makama başvurur ve her yerde yakınmasını dile getirir:

«Naziler oğlumu zindana attılar, şimdi de gelinimi ve henüz doğmamış olan torunumu öldürmek istiyorlar.»

İki kadın kısa sürede Paris'de birşey elde edemiyeceklerini anladıklarından hem Uluslararası Kızılhaç'ın hem de Milletler Cemiyeti'nin merkezlerinin bulunduğu Cenevre'ye gitmeye karar verir. Milletler Cemiyeti örgütünde oldukça soğuk karşılanırlar ve burada ulaşabildikleri en iyi sonuç, Brezilya hükümetine telgraf çekileceği vaadidir; ancak bu telgraflar yalnızca Prestes'in yasal durumuyla ilgili bilgi isteyecekler ve protesto notaları içermiyeceklerdir. İki kadın isteklerini Kızılhaç'da da yinelerler ve örgütün Almanya'daki temsilcilerinin en azından çocuğun doğumunun iki kadına bildirilmesini sağlamak üzere mutlaka gerekli başvurularda bulunacakları sözünü alırlar.

Berlin cezaevindeki çok kötü tutukluluk koşullarına karşın Olga onurundan hiçbirşey yitirmez. Uluslararası hukuka ve Alman hukukuna dayanarak düzenli biçimde gazete verilmesi konusunda diretir. Yürürlükteki yasaya uygun olarak yalnızca «gazeteler»den söz edildiğinden isteği kabul edilir ve her sabah hücresine NSAİP (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi) resmi gazetesi «Völkischer Beobachter» getirilir. Olga bu gazetede «Yahudi - Bolşevik komplosu» ve Nasyonal sosyalizmin sözde üstünlükleri ile ilgili şeyler okumaktadır. Komünistlerin durumu ve diğer Avrupa ülkelerindeki durumla ilgili haberleri ise ona, her hafta Barnim sokağına teslim edilen çok sayıdaki yeni siyasal tutuklu getirmektedir. Oi-

ga'nın neyle suçlandığını öğrenmekte direnmesi karşısında cezaevi müdürlüğü sonunda ona kendisine karşı resmi bir ceza istemi bulunmadığını bildirir. Moabit'teki silahlı baskınla ilgili dava zamanaşımına uğramıştır ve bir casusluk olayında Otto Braun'la suç ortaklığı kuşkusu ise kanıt yetersizliğinden rafa kaldırılmıştır. Ancak hiçbir suçlamanın bulunmaması hiç de rahatlatıcı değildir, tam tersine: Olga buradan kolay kolay çıkamıyacağından kesinlikle emindir. Herhangi bir suçla suçlanmayan kişinin savunması için avukat tutması da gerekmez, Yahudi ve komünist olma «suçları» ise Naziler iktidarda olduğu sürece herhalde hiç zamanaşımına uğramıyacaktır. 27 Kasım 1936 sabahı, yani Rio de Janeiro'daki başarısız ayaklanmadan bir yıl sonra Olga uyanır ve şiltesinin sırılsıklam olduğunu farkeder. Bedenini yokladığında döl kesesinin patlamış olduğunu saptar. Olga hızla ayağa kalkar, el yordamıyla teneke kabını bulur ve bununla demir kapıya birkaç kez vurur, bu doğumun yaklaştığını bildirmek için gardiyanlarıyla kararlaştırdıkları bir işarettir. Güneş cezaevinin üzerindeki sisi yardığında çocuk doğmuştur. Bu bir kızdır. Barnim sokağındaki bazı tutukluların da bildiği gibi çocuğun ismi daha aylar öncesinden belirlenmiştir: Anita Leocadia. Anita, İtalyan birliğinin kurucusu ve devrimci Giuseppe Garibaldi'nin karısı, Brezilyalı kadın kahraman Anita Garibaldi'nin anısına; Leocadia, Olga'nın kişisel olarak hiç tanışmadığı, ancak Prestes aracılığıyla sevip saydığı kayınvalidesi onuruna. O sırada Olga'yı kurtarmak amacıyla tüm Avrupa'yı dolaşan bir kayınvalide. Şimdi yeni doğan bebeğe Olga'nın Brezilya'daki hücre arkadaşlarının hazırladığı ve Almanya'ya yolculukta Olga'nın tek eşyası olan giysiler giydirilir. Giysiler öylesine büyüktürler ki başlangıçta ancak Anita'ya örtü görevi yaparlar. Hamilelik ve doğum sırasındaki tüm olumsuz koşullara karşın çocuk şaşılacak kadar iyi beslenmiş ve sağlıklıdır. Revir yöneticisi Olga'ya çocuğun doğumuyla birlikte ken-

disine daha fazla yiyecek verileceğini bildirir. O zamana kadar verilen iki kepçe sulu sebze çorbasına ek olarak bundan böyle ilk altı ay boyunca hergün iki maşrapa süt ve bir kepçe yulaf ezmesi alacaktır. Ancak bu iyi haberi korkunç bir uyarı izler:

«Bu hükümler ancak altı aylık çocuklar annelerinden ayrılarak yetimhanelere götürülene kadar geçerlidir», der başhemşire.

«Sizin olayınızda bu kuralın dışına çıkacağız. Fransa ve İngiltere'de bazı kişilerin sizin adınızı kullanarak Alman devletine karşı propaganda yaptığını biliyoruz. Rejimimizin barbarca olmadığını kanıtlamak için çocuğunuzun sütten kesilene kadar yanınızda kalmasına izin vereceğiz.»

Olga bu haber karşısında paniğe kapılmasına karşın yine de küçücük bir umut ışığı görür. Nazilerin «ödünü»yle kayınvalidesi ve görümcesi kendisinin ve Anita'nın serbest bırakılmaları yolunda mücadele etmek için zaman kazanacaklardır.

Artık Anita Leocádia'yı ne kadar yanında tutabileceği kendisine ve vücuduna bağlıdır. İki maşrapa süt ve sebze çorbası, sütü için yeterli besin almasına yetmek zorundadır. Yeter ki olabildiğince uzun süre bol sütü olsun.

Ancak şubat başında, Anita artık üç aylık olduğunda, Leocádia ve Ligia Kızılhaç aracılığıyla kızın doğduğunu öğrenirler. Örgüt onlara ayrıca Olga'nın Dona Leocádia'nın kendisine Cenevre'den yolladığı iki mektubu almış olduğunu ve mektuplaşmalarına resmen izin verildiğini, ancak mektupların Gestapo'nun sansüründen geçmesi ve bu nedenle de Almanca olarak yazılmaları gerektiğini bildirir. Olga'nın kayınvalidesi yine Kızılhaç aracılığıyla küçük kızı bekleyen tehlikeleri öğrenir. Annesinin sütü kesildiği anda ikisini ayıracaklardır. Leocádia bu mektupla birlikte sansür kurulunun damgasını taşıyan küçük bir zarf alır. Zarfta Olga'nın kayınvalidesine yazdığı bir mektup bulunmaktadır:

Berlin, 31.1.37

Sevgili anneciğim

1 ve 9 Ocak tarihli mektuplarınızı henüz aldım. Ne çok sevindiğimi tahmin edersiniz. Öncelikle büyükanne olduğunuzu öğrenmelisiniz. 27 Kasımda küçük Anita Leocádia'yı dünyaya getirdim. Doğum ağırlığı 3800 gram olan sağlıklı bir kız. Bebek siyah saçlı ve büyük mavi gözleri var. Çocuk bayağı serpildi ve gülümsemesi, içinde bulunduğum acı ve umutsuz durumu aydınlatıyor. Hiçbir eksiği olmaması için elimden gelen herşeyi yapıyorum. Onu emziriyorum ve bunu başarabildiğim sürece de emzireceğim.

Şu anda ihtiyaten tutuklu bulunuyorum, daha doğrusu bir kadınlar hapishanesinin revirindeyim. Doğumda komplikasyonlar oldu ve ağır hastaydım, ancak şimdi toparlandım.

Bana hangi sıklıkla yazabileceğinizi soruyorsunuz. Cezaevi yönetmeliğine göre her on günde bir, bir mektup alabiliyorum. Size kızımın gelişimiyle ilgili düzenli bilgi verebileceğim için çok sevinçliyim. Sizden bana olabildiğince sık yazmanızı ve Carlos'un durumuyla ilgili tüm bildiklerinizi anlatmanızı rica ediyorum. Brezilya'dan sınırdışı edildiğim 23 Eylülden beri ondan hiç haber alamadım. Küçüğün doğumundan sonra ona bir mektup yazdım, ancak bugüne kadar henüz yanıt alamadım. Sizden bana gelecek mektuplarınızdan biriyle Carlos'un bir fotoğrafını göndermenizi rica ediyorum, çünkü yanımda hiç resmi yok.

Çok sevgili anneciğim, sabırsızlıkla yanıtınızı bekliyorum.

En içten sağlık dileklerimle...

Sizi öpüyorum, kızınız,

Olga

Bundan böyle kampanyanın amacı Brezilya'da Prestes'in ve Almanya'da Olga ve küçük Anita'nın kurtarılmasıdır. Bu arada Dona Leocádia ve Ligia'ya diğer bir yürekli kadın katılmıştır: Arthur Ewert'in kız kardeşi Minna Ewert. Minna da daha önce tüm Avrupa'yı dolaşmış ve her yerde kardeşinin ve yengesinin kurtarılması için mücadele etmiştir. Minna Washington'da devlet başkanı Franklin Roosevelt'e Arthur'un Brezilya hapishanelerinde karşı karşıya bırakıldığı işkenceleri sergileyen ve Amerikan hükümetinin devreye girmesini rica eden bir telgraf da ulaştırmayı başarmıştır.

Bundan böyle Prestes'in annesinin ve kız kardeşinin en büyük kaygıları Olga'nın sağlığıdır. Bebeği olabildiğince uzun süre emzirebilmesi için iyi beslenmesi gerekmektedir. Dona Leocádia ve Ligia iki haftada bir Barnim sokağındaki cezaevine yirmi kiloluk paketler göndermektedirler. Paketlerde yiyecek, çukulata ve birkaç parça giysi bulunmaktadır. Alman gümrük görevlilerinin paketlerin ülkeye girmesi için belirledikleri gümrük resmi paketlerin içindekilerin değerini kat kat aşmaktadır. İki kadın ellerine geçen birkaç mektuptan gönderdikleri tüm paketlerin ancak yarısının tutuklunun eline gerçekten ulaştığını anlarlar. Yine de çabaları sonuç vermiştir, çünkü Olga beslenme yetersizliğinden kurtulmuştur ve artık çocuk için bol sütü vardır. Şimdi de Dona Leocádia ve Ligia'nın Prestes'e küçük bir kız babası olduğunu bildirmenin yolunu bulmaları gerekmektedir.

Bu sırada Rio de Janeiro'da genç avukat Heráclito Fontoura Sobral Pinto bir karar vermiştir. Köktenci Hristiyan, Luis Carlos Prestes ve Arthur Ewert'i sorumluluğu üstlenerek Ulusal Güvenlik Mahkemesi önünde savunmak istemektedir. Bu özel mahkeme 1935 Kasım ayaklanmasına katılanları yargılamak için kurulmuştur. Sobral kararını bildirmek üzere Prestes'i ziyaret etmek için izin almayı başarır, ancak Prestes çok öfkelenerek öneriyi geri çevirir, çünkü ona

göre Sobral burjuva görüşlü bir adamdır ve bu nedenle de kendi komünist inancını anlıyabilmek durumda değildir. Avukat önerisinde direnir. Bunun üzerine Prestes ondan hücresini terketmesini ister ve ona gözdağı verir:

«Eğer onayımı almadan beni savunmak için tek bir girişimde bile bulunursanız, bu size pahalıya mal olacaktır: Sizi uluslararası düzeyde dolandırıcı olarak suçlayacağım!»

Komünistleri sevmeyen Sobral Pinto ünlü tutuklunun tepkisi karşısında yılmamakta ve girişimini aziz Ogüstin'in bir düşüncesine dayandırmaktadır: «Günahtan nefret etmek ve günahkârı sevmek». Sobral arkadaşlarına «komünizmin bir Tanrı'nın varlığını yadsıdığının, tanrı düşüncesine saldırdığının» bilincinde olduğunu açıklar, «ancak komünistlerin bunu günahkâr rolünü üstlenmek için yaptıklarını da biliyorum». İnatçı bir kişi olan Sobral Prestes üzerinde etkili olabilecek birkaç kişiden birine başvurmaya karar verir; Dona Leocádia ile bağlantı kurar. Hücredeki sert karşılaşmadan haftalar sonra Prestes avukat aracılığıyla Paris'den annesinin kendisinden Sobral Pinto'ya güvenmesini rica ettiği bir mektup alır. Annenin sözleri oğlun fikrini değiştirir. Prestes ve Ewert davalarında savunma avukatının aldığı ilk önlem, diktatörlüğü Alman'a acımasızca işkence etmekle suçlamak olur.

1937 yılının ilk günlerinde Rio'daki bir gazete bir polis haberi yayımlamıştır. Habere göre Curitiba'dan Mansur Karan bir atı öldüresiye kamçıladığı için hapse mahkûm edilmiştir. Sobral bu karardan yararlanır ve Ewert'in yaşamını kurtarmak için hayvanları koruma yasasının bir maddesini dayanak alır. Bu yasaya göre «bu ülkede yaşayan tüm hayvanlar devlet koruması altındadır»; ve eğer insanlarla ilgili yasalar Alman'ın çektiği eziyeti azaltmaya yetmiyorsa o zaman Ewert de en azından bir hayvan gibi korunmalı ve işkencelere bir son verilmelidir.

Sobral'ın aracılığıyla artık Prestes de annesinden ve kız kardeşinden mektup alabilmektedir. Kadınlar ona daha önce pek çok mektup yazmış olmalarına karşın polis kendisine o zamana kadar tek bir satır bile iletmemişti. Dona Leocádia'nın Prestes'in eline ulaşan ilk mektubu Paris'den gelmektedir ve 6 mart 1937 tarihini taşımaktadır. Prestes buradan Anito Leocádia'nın doğumunu öğrenir.

Sevgili oğlum :

Tüm kalbimle hâlâ sağlıklı ve cesaretini yitirmemiş olmanı diliyorum.

1936 Martından beri seni hapsettikleri cezaevine pek çok mektup yazmış olmama karşın bugüne dek senden hiçbir haber alamadım. Bu mektupların da eline geçip meçmeyeceğini bilmiyorum. Bugün sana, bu kez bir yanıt alırım umuduyla bir kez daha yazmaya karar verdim, demek istediğim, sevgimizi ve selâmlarımızı ileten bu satırların sana ulaşacağını ve henüz aldığımız harika bir haberi sana getireceğini umuyorum. 27 Kasımda Berlin'deki bir kadınlar hapishanesinin revirinde küçük kızın dünyaya geldi. Sevgili Olga'mız ona, Brezilyalı kadın kahraman Anita Garibaldi'nin anısına ve annene karşı incelikli bir jest olarak Anita Leocádia ismini vermiş. Karının ne eşsiz bir karakteri var ve sana ne kadar layık bir insan. Bu umut dolu olay nedeniyle seni içtenlikle kutlarız. Gözü pek Olga'mızın ve yüreğinin altında taşıdığı değerli emanetin başına gelebileceklerden kaygılanarak geçirdiğimiz zorlu korku ve dayanılmaz belirsizlik anlarından sonra ne kadar duygulandığımızı ve aynı zamanda da olayların mutlu biçimde sonlanması karşısında ne büyük bir sevinç duyduğumuzu kolayca tahmin

edebilirsin. Bu mutlu olayı yalnızca yürekli Olga'mızın korkunç ruhsal işkencelere katlanmaktaki soğukkanlılık ve sabrına borçluyuz. Bu mektuba onun kendisine yazdığım son mektuplara yanıtını da ekledim. Böylece sen de küçük kızının doğumuyla ilgili bazı ayrıntıları öğrenmiş olursun. Bu 31 Ocak tarihli mektup dışında ondan başka mektup almadım. Ancak ben yine bulunduğu cezaevinin yönetmeliğine uygun olarak ona ayda üç kez yazdım. Dostlar aracılığıyla ona biraz harçlık, sıcak tutan giysiler vb. gönderdim. Bu işlerle ilgili olarak bu iki sevgili varlıkla yeterince ilgilenemeyeceğiz ve birşeylerini eksik edeceğiz diye kaygılanmana gerek yok. Daha biraz önce Lipia ile birlikte hazırladığımız bebek giysilerinden oluşan küçük bir paket yaptık ve bunu en kısa sürede sevgili Anita'mıza göndereceğiz. Olga'nın benden istediği fotoğrafları da daha önce gönderdim.

Evet, sevgili oğlum, artık çok uzayan bu mektubu bitiriyorum. Ancak daha önce sana senden haber alamadığı için çok kaygılanan Olga'ya yazmak istersen, bu mektubu bana gönderebileceğini söylemek istiyorum, ben de mektubu ona aktarırım. Kız kardeşlerin seni içtenlikle kucaklıyor ve öpüyorlar.

Seni yürekten ve özlemle ve en içten sağlık dileklerimle kucaklarım.

Yürekten kaygılı annen
Leocádia Prestes

17.

GESTAPO'NUN ELİNDEN KURTULUŞ

Prestes baba olduğunu, Olga'nın yaşadığını ve annesinin ve kardeşlerinin iyi olduklarını öğrendiğinde yeniden umutlanır. Özel mahkeme hakkında hüküm vermek üzeredir. Prestes küçücük hücresinde karısının ve annesinin mektubunu tekrar tekrar okur. Sobral Pinto ona Olga'nın mektuplarını yanıtlamasına izin verildiğini bildir. Prestes bu mektupların önce Brezilya'da Filinto Müller'in polislerince ve sonra da Berlin'de Gestapo tarafından sansürden geçirildiğini bilmektedir ve bu yüzden avukattan bir Almanca gramer kitabı ve bir de Almanca sözlük ister.

«En azından şimdi buradaki faşistler mektuplarımı sansürden geçirmek için bir çevirmen çalıştırmak zorunda kalacaklar», der hınçla.

Sonunda yalnızca iki kitap Olga'nın ona öğretmiş olduğu bölük pörçük Almanca yardımıyla karısına onun anadilinde yazmayı başarır. Haftalar sonra da ilk yanıtı alır. Mektup önce Naziler'in elinden geçmekte ve Cenevre'deki Kızılhaç aracılığıyla Fransa'daki Dona Leocádia'ya gelmektedir, o da bunu Rio de Janeiro'daki Sobral Pinto'ya göndermektedir. Sonunda mektup Prestes'in hücresine ulaşır:

Berlin, Nisan 1937

Carliciğim!

Öncelikle sana artık dört ayını bitirmiş olan küçük kızımızdan söz etmek istiyorum. Görünüşte ikimizin bir karışımı. Saçları koyu renk, saç rengi, ağzı ve elleri senin saç rengin, senin ağzın ve senin ellerin. Gözleri iri ve mavi, ancak benim gözlerim kadar açık renk değil. Onunkiler tam menekşe rengi. Cildi ise son derece yumuşak ve beyaz, yanacıkları pespembe, öylesine güzel ki. Onu görebilmeni öyle çok isterdim ki. Ama en güzel yanı gülümsemesi. Öylesine güzel bir gülümsemesi var ki bana dünyadaki her türlü kötülüğü unutturabiliyor. Seni onunla oynarken gözümün önüne getiriyorum. Mutlaka onun pervasızca dikilmiş saçlarını çekiştirirdin.

Annemiz bana senin bir fotoğrafını gönderdi. Sık sık kucağımda küçük Anita Leocádia'mız saatlerce resmine bakıyorum, sanki yanındaymışçasına. Ayrılmamızdan bu yana bir yıl geçti, ancak yeniden birleşeceğimiz mutlu günü bekleyecek gücü elbet bulurum.

Olga'n

Olga ancak iki ay sonra, haziranda Dona Leocadia'nın bir mektubunda yeniden kocasından haber alır. 8 Mayısta Prestes Ulusal Güvenlik Mahkemesi'nce on altı yıl ve sekiz ay hapse mahkûm edilmiştir, Arthur Ewert ise onüç yıl yemiştir. Yargıç Barros Barreto tutuklu avukatlarının mahkeme salonunda hazır bulunabilmeleri için koşul üzerine koşul öne sürdüğünden Prestes avukatı Sobral Pinto'dan duruşmaya girmemesini rica eder; savunmasını kendisi yapacaktır. Prestes'in savunması bu davaya baştan belirlenmiş Prestes'in suçlu bulma göreviyle katılan jüriden çok

na Leocádia ve Olga ya da Anita arasındaki akrabalık ilişkilerini kabul etmiyecektir. Yasal hükümlere göre Olga ve Anita Leocádia'nın çıkarlarını savunabilecek tek kişi vardır, bu da Olga'nın annesi Eugenie Gutmann Benario'dur, çünkü avukat Leo Benario yıllar önce ölmüştür. Adamlar Eugenie'dan her söz edişlerinde onun iyi bir Alman olduğunu vurgulamaktadırlar.

Dona Leocádia Münih'e gitmeye karar verir. Onun gibi altmış üç yaşındaki bir kadın için bu uzun ve zorlu bir yolculuktur. Arkadaşları polisin ödün vermez tutumuna bakarak bu çabalara değip değmiyeceğinden kuşkulanmaktadırlar, ama o diretir:

«Eğer Dona Eugenie gelinim ve torunum için birşeyler yapabilecek tek kişiyse ona giderim.»

Tüm bir geceyi trende geçirdikten sonra Dona Leocádia sabah saat dörtte Münih Karlsplatz'daki şahane evin önündedir. Hizmetçilerden biri onu kabul salonuna götürdüğünde yaşlı kadın lüks mobilyaları, halıları ve sanat yapıtlarını görünce şaşkına döner. Olga'nın annesi Brezilyalı'nın söylediklerini birkaç dakika boyunca dinler ve sonra sert bir biçimde onun sözünü keser:

«Bu evde bu konunun konuşulmasına kesinlikle izin vermem! Olga artık benim kızım değil! Lütfen, hemen evimi terkedin!»

Dona Leocádia dehşet içindedir, ancak Olga ve Anita'nın yaşamlarının Olga'nın annesinin elinde olduğunu bir kez daha yeminle doğrular. Olga'nın çerçevelik bir genç kızlık resmini gösterir ve bir deneme daha yapar:

«Yalnızca siz kızınızın, bu olağanüstü kızın yaşamını kurtarabilirsiniz. Lütfen, bu kadar katı olmayın!»

Eugenie Gutmann Benario kabalaşır:

«O resimdeki benim kızımdı. Berlin'de cezaevinde olduğu söylenen komünistle hiçbir ilgim yok!»

Brezilyalı kolay kolay pes etmediğinden evin ha-

19- Ekim 1931'de Prestes Montevideo'dan Moskova'ya doğru yola çıkar.

ЛУИС КАРЛОС ПРЕСТЕС—ГЕРОЙ БРАЗИЛЬСКОГО НАРОДА

20- PRAWDA ağustos 1935'te Prestes'in bir toplantıda Komintern yönetimine seçilmiş olduğu haberini yayımlar. Gerçekte ise Prestes Brezilya hükümetine karşı ayaklanmayı hazırlamak üzere bu yılın başından beri Rio'da bulunmaktadır. Yalan haber İngiliz ve Brezilya gizli servislerini yanıltmak içindir.

21- Luis Carlos Prestes ve Olga Benario Moskova'dan sahte isimlerle ayrılırlar, Buenos Aires'de Brezilya için vize alırlar. Daha sonra Montevideo'dan SANTOS DUMONT deniz uçağıyla Brezilya'nın São Paulo federal devletindeki Praia Grande kentine doğru yola çıkarlar.

22- 1935 Kasım ayaklanmasından bir gün önce Prestes bu yol tezkeresini Arthur Ewert için Harry Berger adına hazırlar.

23- Arthur Ewert (solda) ve karısı Elise (sağda) Şanghai'den sahte Amerikan pasaportlarıyla Brezilya'ya doğru yola çıkarlar. İkisi de Luis Carlos Prestes'e 27 Kasım 1935'deki ayaklanmanın örgütlenmesinde yardım edecek gruptandır.

O 3.º REGIMENTO COMBATE AO GRITO DE VIVA CARLOS PRESTES

MIGUEL COSTA

ASSUMIU O COMMANDO DAS FORÇAS REVOLUCIONARIAS DE SAO PAULO

2ª EDIÇÃO

A manhã

1.º DIRECÇÃO DE PEDRO MOTTA LIMA

As forças de São Paulo sob o commando de Miguel Costa

A INSURREIÇÃO E' NACIONAL

O 3.º REGIMENTO ESTA' SOB O COMMANDO DO CAPITAO AGILDO BARATA, QUE ALI SE ENCONTRA

24- 27.Kasım 1935 günü gün doğarken ayaklanma hukümet birliklerince bastırılmıştır. Asilerin gazetesi A MANHA ise sabah baskısında hâlâ bir "Ulusal Ayaklanma"dan söz etmektedir, oysa gerçekte bu olmamıştır.

25- 3. Piyade alayının bu kışla binasının cephesi ayaklanmanın bastırılması sırasında hükümet birliklerince yıkılmıştır.

26- Arjantinli Rodolfo Ghioldi, 1935 kasım ayaklanmasının öncülerinden biri.

27- Rua Barão de Torre: Ipanema'daki bu evde Olga ve Prestes bir süre oturmuşlardır. Alman Franz Paul Gruber önemli belgelerin polisin eline geçmesini engellemek için buraya bir patlayıcı madde sistemi (aşağıdaki resim) kurmuştur. Ateşleme mekanizmasının çalışmaması ilk kez Gruber'in dürüstlüğünden kuşkulanılmasına yol açmıştır.

28- Ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra başkaldıran askerler tutuklu olarak "Ilha das Floras" adasına götürülürler.

29- "Domates kafalılar", özel bir polis birimi, Rio sokaklarında devriye geziyorlar.

30- Ayaklanan 3. alayın komutanı, yüzbaşı Agildo Barata pijamasını değiştirmeye fırsat kalmadan askeri zabıta tarafından tutuklanır.

31- Olga ve Prestes'in bu sahte vizesi tutuklanmaları sırasında bulunur. Vize Maria Bergner Vilar ve Antonio Vilar adına verilmiştir ve 8 mart 1935'de Fransa'da Rouen'de Portekiz konsolosu Israel Anahory tarafından düzenlenmiştir.

32- Prestes özel birim askerleri tarafından hapishaneye götürülüyor.

33- Olga sivil polisler tarafından sorguya götürülüyor. Yolda gazetecilere Prestes'den bir çocuk beklediğini bildirir: "Devlet başkanı hamile bir kadına karşı büyük bir suç işleyecektir."

34- Elvira Colonio, "a Garota" ihanet etmekle suçlanır ve KP yönetiminin emriyle korkunç biçimde öldürülür. Komünist yönetimden pek çok kişiyi tanıyan kocası Miranda (aşağıdaki resim) polisle işbirliği yapar.

35- Asiler hapishanede. Soldan sağa, birinci sırada, oturanlar: Socrates Goncalves, Alvaro de Souza, Benedito Carvalho; ikinci sıra: Agliberto Vieira ve Gutmann. Ayakta duranlar: Aires, David, Ivan Ribeiro, Leivas Otero, Picasso, Rodolfo Ghioldi, Agildo Barata, Moraes Reco ve Ilvo Meireles.

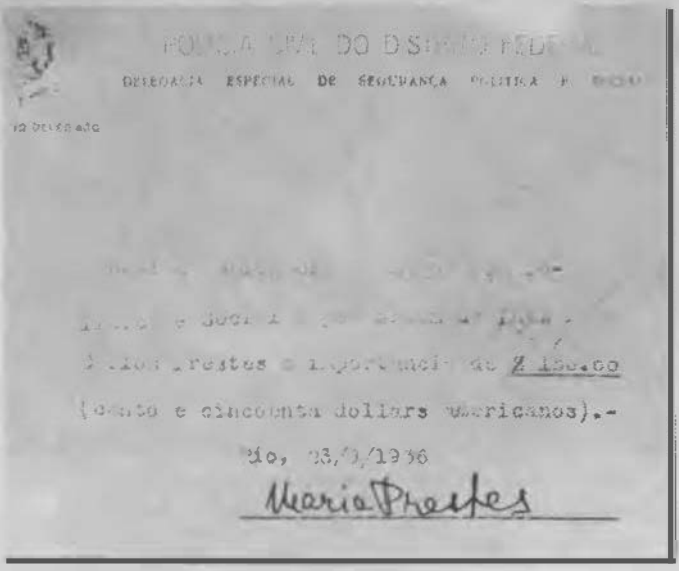
36- Olga ve Prestes'in Rua Honorio'daki polisin kendilerini 1936 mart başında tutukladığı odaları.

37- Filinto Müller (soldan ikinci) Olga ve Prestes'in tutuklanmaları sırasında Honorio'daki evde bulunan belgeleri inceliyor.

38- Luis Carlos Prestes 8. Mayıs 1937'de özel bir mahkeme tarafından onaltı yıl, sekiz ay hapse mahkum edilir.

39- Olga sınırdışı edilmeden önce son belge olarak yüzelli dolar teslim aldığını bildirir bir makbuzu "Mana Prestes" adıyla imzalar.

40- Candiso Portinari tarafından Rio hapishanesinde yapılan hamile Olga Benario'nun resmi.

41- Olga Benario'nun son resmi - Mart 1936'da Rio'da tutuklanmasından sonra çekilmiştir.

42- Berlin, Barnim sokağındaki kadınlar hapishanesi.

nımı Otto'yu, Olga'dan sekiz yaş büyük oğlunu çağırır. Ona olanları anlatır ve kendisinden konukları gitmeye ikna etmesini ister.

Otto Benario çok soğuktur. Avukat olduğunu söyler ve hemen evi terketmeleri isteminde bulunur:

«Daha önce annemin söylediği gibi, bu evde artık bu konu konuşulmuyor. Bu durumda lütfen gidin.»

Dona Leocádia'nın Fransa'ya geri dönmekten başka çaresi kalmaz; çok umutsuzdur. Paris'de o ve Ligia bu olayla ilgilenmek üzere bir avukatı görevlendireceklerdir. Sonunda en ünlü Fransız avukatlardan biri olan François Drujon'da karar kılarlar. Drujon liberal bile olmamasına karşın - tutucu görüşte olduğu herkesçe bilinmektedir - davayı üstlenir. Dona Leocadia'nın açtığı kampanyadan çok etkilendiği içinde hizmetlerine karşılık ondan para almaz. Önce tek başına Berlin'e gider. Dona Leocádina ve Ligia'nın ulaşamadıkları şey için Drujon'a izin verilir. Avukat Gestapo subayları tarafından kabul edilir ve Anita'yı hapishanede görme iznini alır. Anneyi göremez, ama küçük kızın beşiği başında birkaç dakika kalır. Gestapo Drujon'a Brezilya'da damgalanmış, Prestes tarafından imgalanmış çocuğun babalık bildirimini içeren resmi bir belge ellerine geçer geçmez küçük kızı babaannesine bırakacaklarını vaat eder. Evlilik belgesi gerekli değildir, yalnızca Dona Leocádia ile Anita'nın akrabalık ilişkilerinin resmen doğrulanması için Prestes'in çocuğun babası olduğuna ilişkin bir belge yeterlidir. Olga olayında ise avukata umut verilememektedir. Bu sorun çok karmaşıktır.

Olga'nın tutuklu bulundurulmasını sağlayan hukuksal yanı çürük koşullar onu yaşamının sonuna kadar parmaklıklar ardında tutabilmektedir; onun savunma istemeye hakkı yoktur. Kendisine karşı resmen dava açılmadığından Olga belirsiz bir zamana kadar «ihtiyaten tutuklu» kalacaktır. Avukatın getirdiği haberler Anita'nın büyükannesinin ve halasının kaygılarını biraz olsun hafifletır. Küçük kızı Gestapo'nun

elinden kurtarmayı gerçekten başarabilirlerse bu, başarıya giden yolun yarısını aştıkları anlamına gelecektir. Daha sonra kurtarma kampanyalarına hız verecekler ve şu ya da bu yoldan annenin sınırdışı edilmesini veya affedilmesini sağlıyabileceklerdir. Bundan sonraki adım, avukat Sobral Pinto'dan Prestes'in gerekli bildirimini cezaevinden almasını istemektir. Bununla Anita'nın serbest bırakılması kesinlik kazanacaktır. Ancak durum göründüğü kadar basit değildir.

Anita Leocádia'nın doğumundan hemen birkaç hafta sonra Olga Gestapo'dan Berlin'deki Brezilya büyükelçiliğine küçük kızın Brezilya vatandaşlığı ile ilgili bir dilekçe vermek için izin isteyerek atak bir girişimde bulunur. İsteğine gerekçe olarak Luis Carlos Prestes'in bebeğin babası olmasını ve kendi «Brezilyalı» konumunu gösterir:

Berlin, 9 Aralık 1936

Brezilya Büyükeliçliğine
Berlin

Brezilya Cumhuriyeti vatandaşı olarak 27.11.1936 Berlin doğumlu Anita Leocádia Prestes'in yüzbaşı Luis Carlos Prestes ve karısı Olga Benario Prestes'in kızı olarak kütüğe geçirilmesi istemimi bildiririm.

Ayrıca kayınvalidem bayan Leocádia Prestes'in şimdi bulunduğu yer hakkında bilgi ve eğer olanak varsa tam adresinin gönderilmesini rica ederim.

Sizden yanıtızını Olga Benario Prestes, 2428/36 - II 1 A1 numarasıyla Gizli Polis Örgütü'ne (Gestapo) göndermenizi rica ederim.

Saygılarımla.

O. Benario Prestes

Aynı gün Gestapo Berlin'deki Brezilya büyükelçi-

liğinden Anita'nın babasının kim olduğu konusuna açıklık getirmek için, Olga ve Prestes'in Rio de Janeiro'daki tutuklanışlarının ve birbirlerinden ayrılmalarının tam tarihinin bildirilmesini ister. Her iki istek de hemen aynı anda Brezilya büyükelçiliğine gelmesine karşın gördükleri farklı işlem büyükelçi Jose Joaquim Moniz de Aragao'nun Nasyonalsosyalist gizli servisine yaltaklanışım bir kez daha açıkça ortaya koymaktadır. Gestapo'nun isteği büyükelçiliğe gelişinden hemen birkaç saat sonra bizzat büyükelçi tarafından Brezilya'ya telgrafla bildirilir:

Pazartesi - 20.[16]

Buradaki polis Brezilya makamlarından Olga Benario ve Luis Carlos Prestes'in Brezilya'da tutuklanışlarının tam tarihine ilişkin ivedi bilgi istemektedir. Bu isteğin amacı, Olga kızı bir çocuğun babasını saptamaktır. Çocuk burada 27 Kasımda doğmuştur. Bu nedenle Prestes ve Olga'nın birbirleriyle ne zamana kadar ilişki kurmuş olabilecekleri bilinmesi çok önemlidir. Çocuk şimdilik Berlin kadınlar hapishanesi revirinde annesinin yanındadır. Polis ayrıca Ewert'in tutuklanması sırasında kaçmayı başaran ve büyük olasılıkla burada kimliği saptanabilecek olan kadınla ilgili fotoğraf ve eldeki bilgileri istemektedir.

En kısa zamanda yanıt vermenizi rica ederim.

Moniz de Arago

Gestapo'ya yaranmak için diplomat bu isteği ivedi bir sorun gibi göstermektedir. Olga'nın istemine ise bebeğinin geleceği bağlı olmasına karşın büyükelçi tutukluya ancak dilekçesinden iki hafta sonra kısa ve soğuk bir resmi yazı gönderir:

Gizli Polis Servisi'ne (Gestapo)
Prinz - Albrecht Sokağı 8
Berlin
Büro no.: 2428/36 - II 1A1
Olga Benario'ya

Bu ayın 9'unda verdiğiniz dilekçeye yanıt olarak Berlin'deki Brezilya büyükelçiliği size, kızınızın kütüğe geçirilmesine ilişkin dilekçenizin konu hakkında karar verecek olan Rio de Janeiro'daki dışişleri bakanlığına iletilmiş olduğunu bildirir. Bir yanıt aldığımızda bunu size ulaştıracağız.

Burada Leocádia Prestes isimli bir hanım tanımıyoruz ve bu nedenle de size bir adres veremiyoruz.

Berlin, 21 Aralık 1936

Olga'nın dilekçesinin «Rio de Janeiro'ya iletilmiş» olduğu haberi doğru değildir. Ancak sekiz gün sonra, 79 aralıkta - Olga'nın dilekçesinin elçiliğe gelişinden üç hafta sonra - Moniz de Aragao Brezilya'ya dışişleri bakan yardımcısı Mário de Pimental Brandao'ya bir mektup gönderir - Gestapo'nun isteği üzerine yaptığı gibi telgraf değil. Itamaraty'de soruna yaklaşan Berlin'deki Brezilya büyükelçiliğinin tutumundan pek farklı değildir. Dışişleri bakanlığı istekte bulunuşlarından bir hafta sonra Gestapo'ya şu telgrafı çeker:

1. *Prestes ve Olga 5 Martta tutuklandılar ve o ana kadar birlikte yaşadılar.*
2. *Polis, Arthur Ewert'in tutuklanması sırasında kaçmayı başaran kadının kimliğini saptayabildi: Bu kişi adı geçen Olga Benario'dur.*

Olga Benario'nun dilekçesine yanıt ise ne bir haftada, ne bir ayda ne de bir yılda gelecektir. Dışişleri bakanlığı bu sorunu dikkate bile almaz.

Anlaşılan Getulio Vargas başkanlığındaki Brezilya hükümetine Prestes ve karısına verilen ceza yeterince büyük görünmemektedir. Birçok yetkilinin tutumu çiftin cezalandırılmasını sekiz aylık kızlarına aktarma niyetlerini göstermektedir. Sobral Pinto Gestapo'nun istediği babalık bildiriminin oynaylanabilmesi için Prestes'in hücresine bir noter götürme girişiminde bulunduğunda, bunun için adalet bakanının özel izninin gerekli olduğunu öğrenir. Oysa kısa süre önce atanan adalet bakanı Olga'nın sınırdışı edildiği dönemde dışişleri bakanlığında görev yapmakta olan José Carlos Macedo Soares'den başkası değildir. Macedo Soares «soruna özel bilirkişi olarak» özel kalem müdiresi, konsolos Odette de Carvalho e Souza'yı önerir. Bu aşırı sağa tutkun olan ve «Bolşevizmle ilgili düşünsel, siyasal ve toplumsal sorunlar üzerine» yılan hikâyesi gibi bitmek tükenmek bilmeyen yazılar yayımlamaktan hoşlanan, işgüzar bir memurdur. Kadın bu arada «1935 komünistleriyle Kuzeydoğu'nun haydutları arasındaki anlaşma» konusunda da yazmıştır.

Konsolos Prestes'in babalık bildirimi altındaki imzasının bir noter tarafından onaylanmasını her çareye başvurarak engellemek için görevinin geniş yetkilerinden yararlanır. Yeni atanmış hapishane müdürü avukat Carlos Lassancal'ın özel olarak devreye girmesi bile onu entrikalarından vazgeçiremez. Olga, Dona Leocádi ve Ligia'nın, Prestes ve Sobral Pinto'nun umutsuzluğu günden güne artmaktadır. Gestapo her an süt verme süresinin bittiğini bildirebilecek ve Anita Leocádia düpedüz ortadan kaybolacaktır. Bu sorun daha temmuzda görüşülmüş olmasına karşın Sobral Pinto ancak eylül ortasında çaresizliğini dile getiren bir mektup yazar:

Rio, 18 Eylül 1937

Çok sayın bayan Leocádia Prestes:

Size şimdiye kadar yazmamış olmam kesinlikle rastlantı değildir - yalnızca size yazmaya zamanım olmadı. Bu son haftalarda

çabalarımı daha başarılı kılmak için her gün bana kalan çok sınırlı zamanın ancak iki saatini tümüyle doğal, insanca bir gereksinim olan uykuya ayırdım. Üstelik bu bezdirici yüklenmeye karşın bugün hâlâ bir sekreterim bile yok.

Dr. Lassance ve ben dün bütün gün oğlunuzun bulunduğu polis hapishanesine bir noter götürmek için boş yere uğraştık. Bu yolla Luis Carlos Prestes'in kızı Anita Leocádia üzerindeki babalığını gösterir resmen onaylanmış bir belge düzenlemeyi amaçlıyorduk. Bu çabamız sırasında yalnızca olumsuzluk ve korkuyla karşılaştık. Hepsi de bana karşı başlatılmış olan ve beni Stalin'in emrindeki Komintern'in elçisi olarak göstermeyi amaçlayan kampanyaya hedef olmaktan korkuyor. Kuşkusuz Hazreti İsa'nın sadık bir müridi olarak şu ana kadar dinî inancının getirdiği yükümlülükleri kişisel görüşünün üzerinde tutmayı bilmiş olan bu kendi halindeki avukata yönelik tatsız karalamalar hakkında bilginiz olmuştur.

Ne yazık ki size yarınki uçakla yukarda değindiğim belgeyi gönderemeyeceğimden, ki bunu perşembe günü için planlanan uçuşla yapmayı umuyorum, bugün size, Olga'ya karşı hiçbir şeyin bulunmadığını kanıtlayan resmî belgeleri yolluyorum. Bu belgeleri Alman konsolosluğunda çevirttim.

Size başka üzücü bir haber daha vermek zorundayım. Ne yazık ki Yüksek Askerî Mahkeme'den hiçbir şey elde edemedim; mahkeme Asliye Mahkemesı nde verilen kararı onayladı. Bir girişimde daha bulunup kararı temyiz edeceğim. Bir dahaki sefere daha başarılı olabilecek miyiz?

Oğlunuzun bazı adamları benim bu da-

vadaki tutumumu pek uygun bulmadılar. Şimdi yanıma Luis Carlos Prestes'in belirleyeceği bir ya da birkaç yardımcı vermek istiyorlar. Umarım gelecek mektubumda yeniden sekreterimin yardımından yararlanabilir ve size beni çok üzen bu olayı da ayrıntılarıyla anlatabilirim. Ancak oğlunuzun herkesin içinde yaptığı şu açıklamayla avunuyorum: «Tüm bu özel polis solucanları arasında karşımıza ansızın bir insan çıktı.» Elbette ki bu insan benim. Daha sonra Prestes konuşmasını şöyle sürdürdü: «Bay Sobral Pinto avukat olarak görevini bir rahip gibi yerine getirmektedir.» Bu davada müvekkilimden görevim açısından daha ne bekleyebilirim? Oysa yargıç ve yetkililerden çok daha fazla şey istiyorum, çünkü onlar bugüne kadar adalet çağrıma kulak vermediler. Vaktim olmadığı için mektubuma burada son veriyor ve size en derin saygılarımı iletiyorum.

Sobral Pinto

Üzücü gerginlik daha günlerce sürer. Sonunda Sobral Pinto'nun inatçılığı sayesinde 21 eylül 1937'de noter Luis Cavalcanti Filho için Luis Carlos Prestes'in hücresine giriş izni sağlanır. Orada babalığın resmen kabul edildiğini bildirir belge onaylanır. Böylece konsolos Odette de Carvaolho e Souza savaşı birkaç gün farkla yitirir: 30 eylülde Cohen planı denen plan kamuoyuna duyurulur; buna göre Brezilya'da yavaş yavaş yeni bir komünist devrim hazırlanmaktadır. Hükümetin bildirdiğine göre Komintern'le ilişkili olması gereken bu plan gerçekte birlikçi bir subay ve 1964 askeri darbesinin sorumlusu olan yüzbaşı Olympio Mourao Filho'nun bir buluşudur. Yalan haber siyasal durumun yeniden kısıtlanması için bir bahanedir. 1 ekim sabanı GetulioVargas yeniden savaş durumu ilân eder. Vargas artık 1934'den beri anayasal devlet

başkanıdır ve kongreden 1938'e kadar geçerli olacak tam yetki almıştır. 10 kasımda Brezilya'da Vargas diktatörlüğünü resmen pekiştiren bir rejim, Estado Novo başlatılır. Konsolos babalık belgesinin düzenlenmesini birkaç gün geciktirmeyi başarsaydı Dona Leocádia'nın planı da kuşkusuz suya düşecekti. Herşeyden önce de polis hapishanesi müdürü Carlos Lassance'ın hemen 1 ekimde bu olağanüstü durum uzatılmasının ilk kurbanlarından biri ve kendi tutukevinin tutuklusu olması nedeniyle.

Sonunda belge Gestapo'nun yetkili makamlarına ulaşır, ama Dona Leocádia Prestes'in önünde daha üzücü belirsizlik ayları vardır. Fransız Drujon'un arkadaşı olan sosyaldemokrat bir Alman avukat Paris'deki Prestes ailesiyle Berlin'deki Gestapo arasında arabuluculuk yapmaya hazır olduğunu bildirir. Öneri her hafta Berlin'e gidecek parasal olanakları bulunmadığından Ligia ve Dona Leocádia için büyük bir kolaylık demektir. Alman makamları küçük kızın serbest bırakılmasını üç ay ertelerler ve sonunda avukat Drujon ocak ortalarında Alman meslektaşından kesin onayı alır. Teyzesi ve büyükannesinin ay sonuna kadar Anita Leocádia'yı almaları gerekmektedir, çünkü annesinin sütü kesilmiştir. Yoksa kız bir nasyonalsosyalist kreşe verilecektir. Ancak diğer tüm yasaklar sürmektedir. Yalnızca çocuk serbest bırakılmaktadır, annenin ziyaret edilmesine bile izin verilmemektedir.

Bu haber Ligia ve Dona Leocádia'yı şoke eder, çünkü iki kadın da kendilerini o zamana kadar Anita'yı Olga'sız teslim alma düşüncesine hazırlamamışlardır. Ancak başka seçenekleri yoktur. Çocuğu daha uzun süre Nazilerin elinde bırakmayı göze mi alacaklardır?

21 ocak 1938'de Ligia ve Dona Leocádia Berlin, Barnim sokağındaki kadınlar hapishanesine gelirler. Cezaevi doktoru ayrıntılı işlemlere girmeksizin onlardan bir alındıyı ve kendi hazırladığı ve iki kadının üzerindeki iki fotoğrafta küçük kızı ilk kez gördükleri bir sağlık raporunu imzalamalarını ister:

Kurum doktorunun raporu

Olga Benario Prestes'in çocuğu Anita bugün tarafımdan bir kez daha ayrıntılı biçimde muayene edilmiştir. Söz konusu çocuk çok iyi bedensel gelişim gösteren, 14 ayını tam doldurmamış bir kız çocuğudur. 78 cm. boyunda ve 11,5 kg. ağırlığındadır. 13 aydan beri serbestçe dolaşabilmektedir. Tüm kesidişleri (yukarda ve aşağıda) çıkmıştır. Görülebilen mukozaları iyi kanlanmıştır. İç organlar sağlıklıdır; bedensel işlevleri tümüyle normaldir. Herhangi bir cilt hastalığı yoktur.

Berlin, 19 Ocak 1938

Ve böylece cezaevi revirinin başhemşiresi onlara küçük kızı teslim eder. Anita'nın başında küçük, beyaz bir yün bere vardır; bu Carmen Ghioldinin elişlerinden geriye kalan birkaç giyim eşyasından biridir. Parisli avukatın da yardımıyla iki kadın Gestapo subaylarından ısrarla Olga'yı görebilmeleri için izin isterler, ancak onlar hiç yumuşamaz. Yalnızca Dona Leocádia'nın gelinine çabucak birkaç satır yazmasına izin verirler. Elbette ki mesaj dördü hapishaneden çıkar çıkmaz çöp sepetine gidecektir. Üç yetişkin kurumun kapısında kendilerini bekleyen taksiye binerken Anita'nın artık Barnim sokağının popüler bir tutuklusu olduğuna tanık olurlar. Yapının camlarından yaklaşık yirmi kadar görevli el sallamakta ve küçük kızla vedalaşmaktadır:

«Güle güle, Anita, güle güle!»

Ligia ve Dona Leocádia küçük kızı kollarında tutmanın sevinciyle sınırda yeni güçlüklerle karşılaşılabilecekleri kaygısı arasında gidip gelmektedirler. Öylesine büyük kaygı içindedirler ki Drujon'un hep birlikte Anita'nın serbest bırakılışını, kurtuluşunu kutlama davetini reddederler ve kurumdan doğruca gara giderler.

18.

NAZİLER'İN KALESİNDE

Hücre kapısı açıldığında Olga Anita ile çarşafın altında saklambaç oynamaktadır. Karşısında üç silahlı polis eşliğinde bir kadın gardiyan durmaktadır. Görevli hemen sadede gelir:

«Küçüğe sıcak tutacak birşeyler giydirin ve çocuğun tüm giysilerini bu polislere verin. Onu almaya geldik.»

Olga bir sıçrayışta çocuğun üzerine atılır, onu göğsüne bastırır ve gözleriyle umutsuzca saklanabileceği bir köşe arar. Genç kadın hücrenin bir köşesine koşar ve çocuğu duvara bastırır. Anita korkudan yüksek sesle bağırmaya başlar. Olga panik içindedir ve bağırır:

«Asla! Bunu yapamazsınız! Korkunç bir suç işliyorsunuz! Defolun! Kızımı ancak beni öldürürseniz alırsınız!»

Gardiyan kadın bu öfke patlamasına hiç aldırmaksızın polislere emreder:

«Küçüğün giysilerini toplayın. Onu hemen götürüyoruz. Gerekirse kaba kuvvetle.»

Olga da çocukla birlikte ağlamaya başlar. Kızının üzerine eğilmiş bir durumda hücrenin bir köşesine sinmiştir:

«Cinayet! Suçsuz bir çocuğa karşı cinayet işliyor-

sunuz! Hayır! Onu benden alamazsınız! Kızım suçsuzdur! Niçin cezalandırılması gerekiyor ki! Ne olur yapmayın!»

Görevli polislere çocuğu annesinin kollarından zorla almalarını emreder:

«Bu çocuğu dışarı çıkarın! Bu budala bize gösteri yapıyor. Aslında bir yıldır sütü kesildiğinden çocuğun bir yetimhaneye gönderileceğini biliyor.»

İki gardiyan zorla Olga'nın kollarını kendini savunamıyacak biçimde arkaya kıvırırken üçüncüsü de giderek daha fazla bağırmakta olan Anita'yı alır. Olga adamlardan kurtulmaya çalışır, bacaklarını tekmeler ve ellerini ısırmak ister. Gardiyanlardan biri arkadan basma bir yumruk indirir ve onu yatağa fırlatır. Grup hızla kapıdan çıkar ve kapıyı kilitler. Polisler kollarında küçük kızla koşarak koridoru geçerler. Olga tahta kapıya atılır ve tüm yapıda yankılanan çığlıklar atar:

«Katiller! Nazi domuzları! Canavarlar! Kızım, benim küçücük kızım! Hitler daha bir yaşındaki kızımı öldürecek! Katiller! Katiller!»

Genç kadın hücre kapısını yumruklamaktadır; uzun bir süre daha bağırır ve gürültü eder. Sonunda sesi kısılıp yalnızca boğuk iniltiler çıkarabildiğinde çimento zemine çöker ve orada hareketsiz yatar kalır. Kocaman açılmış gözlerini trans durumundayımışçasına tavana dikmiştir. Ancak gün ağarırken yeniden kendine gelir. Tüm bedeni dayak yemiş gibi ağrımaktadır. Sürünerek yatağına gider, sırtüstü yatar ve gün ışığı hücre penceresinin parmaklıkları arasından içeri girene kadar gözleri tavana dikili kalır.

Olga daha birkaç hafta Berlin'de kalacaktır. Kadın gardiyanlar ona günde bir kez getirdikleri yemeği ertesi gün dokunulmamış olarak bulmaktadırlar. Bu sürede Olgaüç kez Gestapo'nun Prinz Albrecht sokağındaki genel karargâhına götürülür. Onu sorgulamak istemektedirler. Polisler artık ona Neukölln'de

kaldığı süre ve Otto Braun'u hapisten kurtardığı eylemle ilgili sorular sormamaktadırlar. Üzerine yağan sorular sözde Reich'ı çökertmeyi amaçlayan, imgesel bir «Yahudi-Sovyet ilişkisi» çevresinde dolaşmaktadır. Ona Brezilya'daki başarısız devrim girişimine para sağlayan kaynaklar, Iwria Bank'la «tüm dünyada devrim öğütleyen Yahudi komünist güruhu» arasında olduğu düşünülen ilişkiler sorulmaktadır. Ancak tek bir hece bile açıklamaz, ağzından «Hitler'e karşı bu şeytanca komployu» ortaya çıkaracak hiçbir bilgi alınamaz.

Olga hücresinde yavaş yavaş kendisini toparlar. Yeniden yemek yemeye başlar ve çıldırmamak için etkinliklere girişir. Kendisini gerek bedensel gerekse ruhsal açıdan güçten düşmemesi gerektiğine inandırmayı başarır. Hücresinde sürekli olarak dolaşırken kendi kendine günde belki yirmi kezden fazla «kesinlikle pes edemem», diye yinelemektedir. «Daha ülkemin, kızımın ve kocamın kurtarılmasına yardım etmem gerekli. Pes edemem.» Anita'yı ondan aldıkları günkü «aşağılık histeri nöbeti»nin cezası olarak Olga hâlâ hücre hapsindedir. Kendisine ekmek hamurundan minicik bir satranç takımı yapmıştır. Siyah taşlar çavdar ekmeğindendir, beyazlarsa diş macunuyla işaretlenmiştir. Onu oynarken izleyen bir yabancının piyonla şahı ya da kaleyle atı birbirinden ayırması kesinlikle olanaksızdır, ancak Olga kendisini şah mat etmek için saatlerce uğraşmaktadır. «Satranç tahtası» çimento zemin üzerine kupasının sapıyla çizdiği çizgilerden oluşmaktadır, siyah haneleri portakal kabuklarıyla işaretlemiştir.

Olga yaklaşık bir ay kadar bu yalnız kalma işkencesine, Anita'nın eğer hâlâ yaşıyorsa Naziler'in bir kreşine götürülmüş olduğuna ilişkin bu ezici ve acımasız kesinliğe katlanacaktır. Sonra Paris'den, kayınvalidesinden bir mektup alır: Anita Dona Leocádia'nın yanında yaşamaktadır. Kurtulmuştur! Olga canlanır yeniden cimnastik yapmaya ve özgürlüğü

düşlemeye başlar. Yeniden mektup yazmasına izin verildiğinde Dona Leocádia ve kızına küçük bir kart yazar. Paris'deki günlerini anımsar ve kayınvalidesine Anita'yla birlikte zamanında kendisinin gezdiği yerlere gitmelerini önerir.

(...) Botanik bahçesinde bir gezinti yapsanız çok daha güzel olurdu. Orası hangi mevsimde olursa olsun öyle güzeldir ki. Oraya gidiş oldukça uzun sürer, ama bilet için vereceğiniz yirmibeş santime gerçekten değecek kadar ilginçtir, hele bir de oturacak iyi bir yer kapabilirseniz. Bu güzel yeri dört yıl önce ilk kez gezdiğimde özellikle pek çok farklı bitki türünün bir araya getirilişi hoşuma gitmişti. Tropikal ve yarı tropikal bitkilerin yetiştiği seralar daha o zaman bile büyük bir gösteriydi. Ama insan içerdeki nemli, boğucu havaya uzun süre dayanamıyor. Ve gerçekten olağanüstü güzel birşey görmek istiyorsanız, bir su bitkisi olan Vitoria Regia'ya bakmanız gerek (...)

Hapishane müdürlüğü kendisine ancak sınırlı sayıda satıra izin verdiğinden Olga Brezilya'daki kocasına kızından ayrıldığından beri yazdığı ilk mektupta fazla sözcükten kaçınır.

Berlin, Şubat 1938

Carlos!

Sana 21 Ocak 1938'in 5 Mart 1936'nın yanısıra yaşamımın en kara günlerinden biri olduğunu söyleyebilirim. Böyle olaylar karşısında insana yalnızca yenilme ya da daha da dayanıklı olma seçenekleri kalıyor. Ve bildiğin gibi benim için ancak ikinci olasılık söz konusudur. Bereket ki kişisel sorunların sınırlılığıyla dünyamızda gelişen tarihsel olayları birbirinden ayırabilme yete-

neğim bana yardımcı oluyor. Ancak tüm bu acı deneyimlerin içinde söylenecek iyi birşey de var: Tüm sevgim ve sevecenliğim küçüğe dışardaki yaşamın sunacaklarının yerini tutamazdı. Ligia bir mektubunda bana küçüğün onun çantasıyla, pudriyeriyle, telefon ve kapı tokmağıyla oynadığını, evin içinde koşturduğunu ve bir yemekli vagonda kahvaltı ettiğini yazmış. Tüm bunlar bana eski zamanlardan kalma bir masal gibi geliyor...

Ligia'dan senin için Anita'nın gülümserken bir fotoğrafını çektirmesini rica ettim. - onun gülümseyişinin insanları büyüleyebileceğini söylüyorlar. Ve işte ebeveynine de bir parçacık mutluluk bağışlayan küçüğümüzün bu gülümseyişidir.

Olga'n

Henüz Olga'ya Barnim sokağındaki kadınlar hapishanesinden Lichtenburg toplama kampına götürüleceği söylenmemiştir. Kamp Berlin'in yüz kilometre güneyinde, Çekoslovakya sınırına yarı yoldaki Prettin'dedir. Elise Ewert Lichtenburg'a götürülmeden önce üç ay Barnim sokağında hapsedilmiş ve daha oradayken Brezilya'dan arkadaşının da aynı biçimde bu kampa götürüleceğini öğrenmiştir. Bu haber toplama kampı kadınlar kanadının hücrelerinde yıldırım hızıyla yayılır. Otto Braun'un kurtarılması, Moskova'da kalışı, Brezilya'daki başarısız devrim girişimi, ve kızından ayrılması Olga Benario Prestes'i kahraman yapmıştır. Almanya'da Olga'nın olağandışı yaşamının ayrıntılarını bilmeyen ancak çok az tutuklu ya da direniş hareketi üyesi vardır. Aynı şey Avrupa'nın diğer ülkelerindeki faşizm karşıtı hareketler için de geçerlidir. Lichtenburg'daki tutuklular ünlü tutuklu için gizlice bir ziyafet düzenlemeyi kararlaştırırlar. Günlerce akrabalarının dışardan getirdiği yiyecek paket-

lerindeki iyi olan herşeyi biriktirirler. Tutuklular Olga'nın gelişini gereğince kutlamak istemektedirler.

«Buraya geldiğinde Olga'yı biraz neşelendirmemiz, mutlu etmemiz gerekir», der karşılamayı örgütleyenlerden biri olan Charlotte Henschel. Ancak olaylar farklı gelişir.

Martın ilk günlerinde Olga Barnim sokağındaki hücresinden alınır. Bir polis arabasıyla bilmediği bir yere götürülür. Nakil pusulasında isminin, uyrukluğunun ve doğum tarihinin yanında bir de şu not vardır: «Komünist. Çok tehlikeli tutuklu, Gestapo'nun emriyle tutuklandı.» Pusulanın baş tarafında kırmızı harflerle kaçınılmaz not «Yahudi» göze çarpmaktadır. Berlin'den ayrıldıktan dört saat sonra çok sıkı gözetim altında Napolyon'un Elbe kıyısında yaptırdığı anıtsal bir yapı kompleksi olan Lichtenburg kalesine teslim edilir. Burası insanda dehşet uyandırmaktadır. Yay biçimindeki kocaman anakapı saldırgan aslan başlarıyla çevrelenmiştir. Parmaklıklarla korunmuş pencelerin altında duvarlardan dikenli tel kangalları fırlamaktadır, buradan kaçmayı göze alabilecek herkes için sürekli bir uyarı. Avlu duvarlarının üzerine elektrik verilmiş dikenli tel yerleştirilmiştir. Olga bu yapının taş zeminli alçak tavanlı koridorlarında ilerlerken bir katakomba götürüldüğü izlenimindedir. Her iki tarafında simetrik olarak açılmış iki düzine kapının bulunduğu uzun, karanlık bir tünele ulaşana kadar her on metrede bir arkalarından gürültüyle kapanan yeni bir demir kapıdan geçmektedirler. Tünel-deki penceresiz, masif ağaç kapılardan birinin önünde dururlar ve bir görevli Olga'ya emreder:

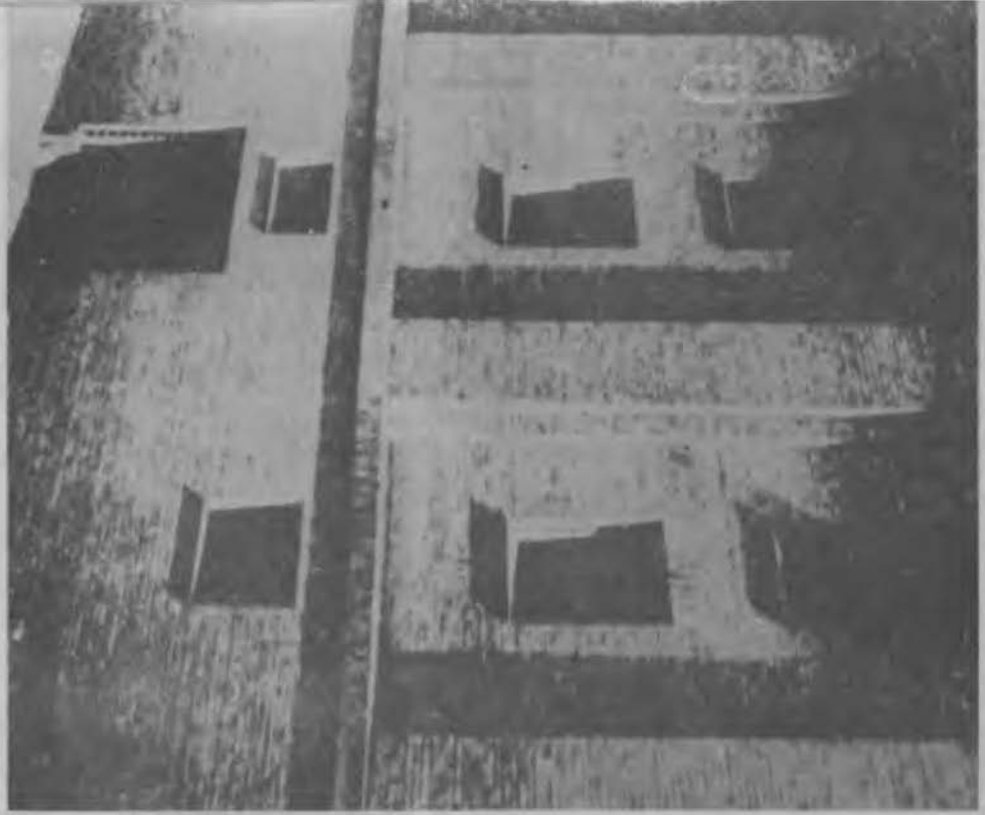
«İçeri!»

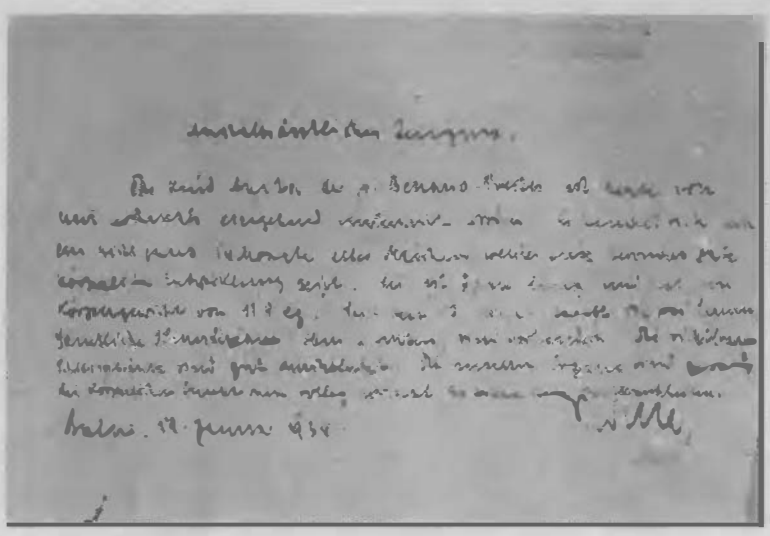
Olga dışarıya karşı biri demirden bir iç kapı ve diğeri ağaçtan bir dış kapı olmak üzere iki kapıyla güvenceye alınmış, üç metre boyunda ve birbuçuk metre eninde tek kişilik bir hücre görür. Hücre hemen hemen boştur. Yerden iki metre yüksekteki küçük bir

pencere dar bir yan geçite açılmaktadır. Buradan zindana solgun bir ışık girmektedir. Tüm pencere ağır, çifte parmaklıkla kapatılmıştır. Yatak yerden yarım metre yükselen bir beton bloğudur. Pencerenin üç karış altında duvara sanki burayı tamamlamak için bir tuğla yetmemiş gibi dikdörtgen biçiminde bir oyuk açılmıştır. Bu açıklıktan Olga günlük yiyecek ve suyunu alacaktır. Çimentolanmış bir delik tuvalet göreşi yapmaktadır. Yatağının üzerindeki iki ince battaniye bundan böyle onun tek «konfor»u olacaktır

İki gardiyan tek bir sözcük etmeksizin iki kapıyı kilitlerler ve kaybolurlar. Olga ilk yarım saatini sakin kafayla gelecekteki yaşam alanında satranç tahtasını çizebileceği bir yer araştırarak geçirir. Günü çömelerek geçirmek zorunda kalmamak için yatakta karar kılar. Sonra da sandaletinin tokasıyla altmışdört kareyi çimento bloğun üzerine çizer. Elinde portaakl kabukları olmadığından siyah hanelere birer X koyar ve torbasından minik, ekmek hamurundan yapılmış taşlarını çıkarır. Bu tek kişilik hücrede ilk günler cehennem gibidir. Olga kocasına ve kayınvalidesine yazmayı sürdürüp sürdüremiyeceğini bilmemektedir ve Lichtenburg'un ne tür bir hapishane olduğu konusunda da hiç bir fikri yoktur - Yahudiler için bir toplama kampı mı, siyasal tutuklular için bir hapishane mi yoksa adi suçlular için bir tutukevi mi? Çaresizliğini ve kızına ve kocasına duyduğu özlemi biraz olsun unutmak için cimnastik yapar ve satranç oynar, bir oyun, bir oyun daha, bir daha. Olga hücre hapsinde zaman duygusunu yitirmemek için her gün uyandığında duvara küçük bir çizgi kazır.

Hücredeki altı günden sonra şaşırtıcı biçimde ziyaret edilir. Öğleye doğru, genelde günlük çorba ve ekmeğinin hücreye uzatıldığı zamanda, hücresinin kapıları yavaşça açılır ve Olga şaşkınlık içinde Neukölln'den eski bir arkadaşını 1928'den beri görmediği Gertrud Frühschulz'u karşısında bulur. Hücrenin kapısı dışardan yeniden kapandığında Gertrud arkadaşı-

43- Olga'nın kızı Anita babaannesine verilmeden önce Barnim sokağındaki Berlin cezaevinin doktoru bir "sağlık raporu" yazar.

44- Anita'nın rapordaki fotoğrafları.

45- Olga ve Anita'nın serbest bırakılması için Prestes'in annesi Dona Leocádia (yandaki resim) tarafından başlatılan kampanya tüm Avrupa'da insanları harekete geçirir. Paris'deki birçok duvarda (aşağıdaki resim) Hitler ve Vargas açıkça suçlanır.

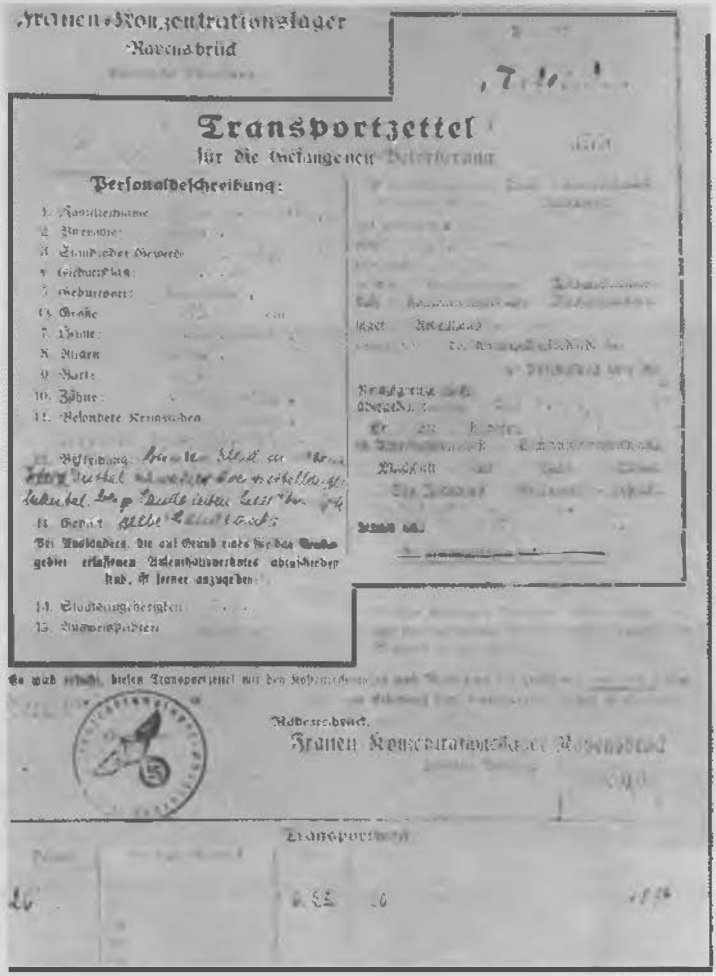

46- Lichtenburg toplama kampında Olga'nın bir aydan fazla bu hücrede kalması gerekmiştir. Ancak 1938 nisanının ilk günlerinde hücre hapsi kaldırılır ve Olga bir koğuşa alınır.

47- Lichtenburg'un hücrelerine ancak yeraltı geçitleriyle ulaşılabilirdi.

Frauen-Konzentrationslager
Ravensbrück
Transportzettel
für die Überführung
Personalbeschreibung:
1. Familienname
2. Vornamen
3. Stand oder Gewerbe
4. Geburtstag
5. Geburtsort
6. Größe
7. Haare
8. Augen
9. Nase
10. Zähne
11. Besondere Kennzeichen
12. Bekleidung
13. Gepäck
Bei Ausländern, die auf Grund eines bei dem Großgericht erlassenen Ausweisungsurteiles abzuschieben sind, ist ferner anzugeben:
14. Staatsangehörigkeit
15. Ausweispapiere
Es wird ersucht, diesen Transportzettel mit den Kostenrechnungen
Adresse des Absenders:
Frauen Konzentrationslager Ravensbrück
Transportzettel

48- Olga Benario Prestes için nakil tezkeresi, Gestapo tarafından sorgulanıp işkence gördüğü Berlin'e götürülüşlerinden biri için Ravensbrück'de düzenlenmiş. "Yahudi" sözcüğü el yazısıyla eklenmiş.

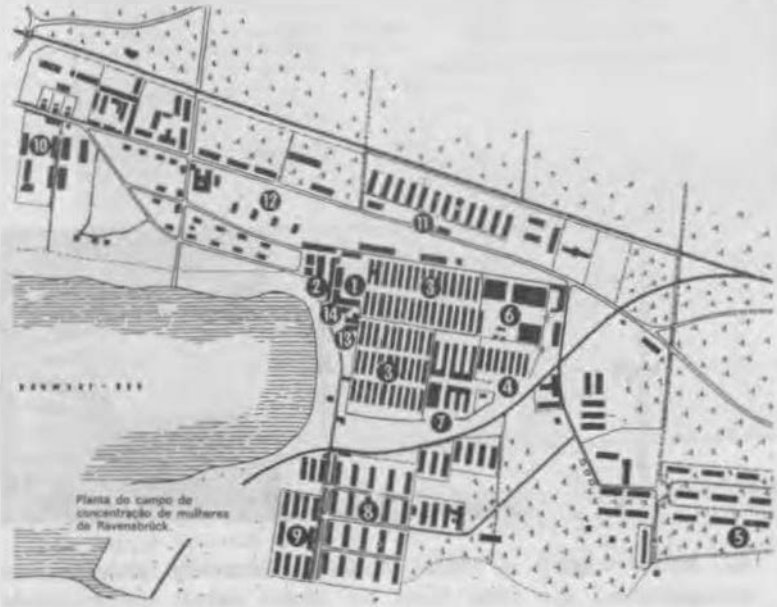
49- Olga'nın üzerinde savaşın gidişini açıkladığı, Ravensbrück toplama kampında hazırlanan atlasın bir sayfası.

50- Atlasın kapağı ve fihristi: Tutuklular arasında farkedilmeden dolaşabilmesi için Olga bunu bir sigara paketi buyuklüğünde hazırlamıştır.

51- Ravensbrück kadın toplama kampının planı.

1 Hücrelerin bulunduğu yapı
2 Komutanlık
3 Kadın blokları
4 Erkek blokları
5 Çocuk blokları
6/7 SS'in malzeme deposu
8/9 Siemens fabrikası
10 Silah fabrikası
11 SS'in teçhizat deposu
12 SS yatakhaneleri
13 Gaz odası (1943'den başlayarak)
14 Krematoryum (1943'den başlayarak)

52- Ravensbrück kadın toplama kampına genel bakış

53- Ravensbrück toplama kampında dışardaki işlerde çalışan kadınlar

54- 1941'da Dona Leocâdia Anita'nın bir fotoğrafını Olga'ya Ravensbrück'e gönderir. O sırada Anita babaannesi ve Prestes'in kız kardeşlerinden biri olan Lígia ile Meksika'da yaşamaktadır.

55- SS komutanı Himmler 1940 başında Ravensbrück'ü ziyaret eder. Bir tutuklunun kendisine küfür etmesi üzerine kamp komutanlığı toplu cezalar verir. Ayrıca ibret olsun diye seksen kadın seçilir. Kadınlardan biri Olga Benario'dur.

56- Ravensbrück toplama kampında Naziler tutukluları cezalandırmak için bu işkence aletini kullanmaktadırlar.

57- Irmfried Eberl yetkili SS doktoru olarak başhemşire Käthe Hackbarth'ın (resim 59) yardımıyla Bernburg yok etme tesisini yönetmektedir.

58- Bernburg akıl hastahanesi ve bakımevi Naziler tarafından bir yok etme tesisine dönüştürülür.

59- Käthe Hackbarth

60- Olga'nın 1942 başında gazla öldürüldüğü Bernburg akıl hastahanesi ve bakım evindeki gaz odasının içten görünüşü.

61- Arthur Ewert de af nedeniyle serbest bırakılır. Ancak sürekli işkenceler aklını yitirmesine neden olduğu için doğrudan Rio de Janerio'daki bir psikiyatri kliniğine götürülür. Ewert (solda) 1946'da kız kardeşi Minna (sağda) tarafından Demokratik Almanya'ya getirilir, burada Demokratik Almanya Cumhurbaşkanı Wilhelm Pieck (ortada) tarafından karşılanırlar.

62- Rio de Janerio 1945: Prestes 18 Nisan 1945'de ilan edilen aftan yararlanan ve serbest bırakılan ilk kişiler arasındadır.

63- São Paulo 1945: Prestes üstü açık arabada Pacaembu stadına gitmektedir. Akşam Rio'ya hareket etmeden kısa süre önce Olga'nın ölüm haberini alacaktır.

na bu olağandışı buluşmanın nasıl gerçekleşebildiğini açıklar. Dışardan getirilen ve başlangıçta Olga'yı karşılamak için biriktirilmiş olan yiyecekleri gardiyan kadınlardan birine rüşvet olarak vermişlerdir. Karşılık olarak da gardiyan hücre hapsinde olmasına karşın Olga'yı ziyaret etmelerine izin vermiştir. İki kadın birbirini tanıdığından Gertrud seçilmiştir. Gertrud hücrede birkaç dakika kalır ve Olga'ya hapishaneyle ilgili bilgi verir. Hücrelerden gelen gürültüler geçitlerden duyulmasa da ziyaretçi, yakalanmamaları için Olga'nın kulağına fısıldayarak konuşmaktadır. Gertrud Olga'ya şölen için düşünülen armağanların bir bölümünü de getirmiştir: tost ekmeği, küçük bir parça peynir, jelatinli et ve iki parça çikolata, ayrıca tutuklu kadınlardan çoğunun Olga'ya selâmlarını iletikleri bir sayfa kâğıt. Olga Almanya ile ilgili bilgi ister. Duydukları pek de yüreklendirici değildir. Hitler Reich'ının sınırlarını giderek daha çok genişletmiştir. İç politika bitmez tükenmez bir Yahudi ve komünist avından oluşmaktadır. Gertrud korkuyla Fransız ve İngiliz hükümetlerinin kayıtsızlığını ve sonunda bu iki ülkenin Hitler için kolay bir lokma olabileceğine ilişkin kaygılarını anlatır. Bir haber Olga'nın paniğe kapılmasına neden olur: Alman halkının çoğunluğu açıkça 1933'den beri iktidarda olan Führer'i desteklemektedir. Mitingleri halka açık yerlerde şimdiye kadar hiç görülmemiş ölçüde kalabalık çekmektedir. Gertrud Olga'ya Lichtenburg kalesinde istisnasız hepsi de Yahudi, komünist ve sosyaldemokrat olan beş yüzden fazla kadının tutuklu bulunduğunu anlatır. Arkadaşı Elise Ewert de burada hapistir. Elise birkaç hafta hücrede kaldıktan sonra şimdi yapının ana yemekhanesinin ocağında kömür taşıyıcısı olarak çalışmaktadır.

Olga arkadaşına büyükannesinin kızı Anita'nın güvenliğini sağladığını ve kızının şimdi Dona Leocádia ile birlikte Paris'de yaşadığını anlatır. Sonra ona kısaca Berlin'de yapılan sorgulamalardan söz eder,

Prester ve Ewert'in Brezilya'daki durumlarını anlatır ve ancak üç günde bir sıcak yemek yediğinden ve buraya geldiği günden beri gün ışığını göremediğinden yakınır. Ansızın iki kadının fısıltılı konuşmaları bölünür. Birinin hücre kapısına üç kez vurduğunu duyarlar. Arkadaşı Olga'yı yatıştırır:

«Bu bizim kahrolası gardiyan. Zamanımızın dolduğunu belirtiyor. Gitmem gerek.»

«Ziyaretine ve armağanlara çok teşekkür ederim. Ve arkadaşlarına kaygılanmamalarını söyle: Şimdi küçük kızım güvenlikte olduğundan kendimi yeniden iyi hissediyorum. Buraya daha uzun bir süre dayanabilirim.»

Hücre kapısı açılır ve Gertrud Frühsculz geldiği gibi sessizce karanlık geçitte kaybolur. Olga çok aç olmasına karşın çikolata ya da jelatinli etten çok dışardan aldığı küçük mektupla ilgilenmektedir. Bu tümü ile doldurulmuş sayfada en azından yirmi farklı el yazısı görülmektedir. Mesajlarda olağanüstü birşey yoktur, bunlar selâmlar, yatıştırıcı ve yüreklendirici sözlerdir. Ancak Olga'yı dehşet içinde bırakan, muhalefetin korkunç biçimde yok edilişinin açık kanıtları olan isimlerdir. Olga kâğıtta imzası olan kadınlardan çoğunu tanımaktadır. İstisnasız hepsi de Berlin hareketinin önde gelen üyeleri ya da diğer Alman kentlerindeki direniş gruplarının yandaşlarıdır. Olga çoğunu Neukölln'deki yeraltı çalışmaları döneminden tanımaktadır.

Sonraki iki hafta boyunca Olga dış dünyadan hiç bir haber alamaz. Her gün yemek dağıtma saatine kadar yerinde duramamakta ve heyecanla Gertrud'un yeniden gelmesini beklemektedir. Ancak kısa sürede arkadaşını bu kadar yakın zamanda yeniden göreceğinden umudu keser. Günlerini satranç oynayarak, cimnastik yaparak ya da yalnızca hücresini arşınlayarak geçirmektedir. Ancak bedensel hareket onu bu nemli ve soğuk yerde romatizmal bir hastalığa tutul-

maktan koruyabilecektir; ayrıca hareket onu yormakta ve böylece de daha kolay uyuyabilmektedir. Uyku onun için büyük bir rahatlamadır. Ancak nisan başında Olga hücreden bir koğuşa aktarılır. Bu kez de ona kimse bu hücre cezasına neden katlanmak zorunda kaldığını söylemez. Yeri değiştirildikten sonra ilk isteği Sabo'yu yeniden görmektir. Olga hapishanenin iç avlusunda diğer kadınlar tarafından içtenlikle karşılanır. Kadınlar buraya her sabah gelmek ve hapishane müdürünün dayanılmaz siyasal söylevlerini dinlemek zorundadırlar. Hepsi de Olga'yı görmek, kucaklamak ve Brezilya'daki başarısız devrim girişimi ve kızıyla ilgili ayrıntıları öğrenmek istemektedir. Elise'yi görmek istediğinde Olga'nın yanına eski Sabo ile pek ilgisi olmayan bir kadın getirirler. Arkadaşı tüberküloz olmuştur ve kırk kilo bile gelmemektedir. Bakışları dalgın ve donuktur, tam hasta bakışları. Ancak güçsüzlüğü onu ağır hapis cezasından kurtamamaktadır. Elise Ewvert'in bir zamanlar öylesine zarif ve ince olan ellerini şimdi soğuktan çatlamış kalın bir kabuk örtmektedir. Olga'nın arkadaşını bu durumda görmekten duyduğu keder ancak öğlende, hapishanenin komuta odasına çağrıldığında hafifler. Orada kendisine kayınvalidesinin iki ve Luis Carlos Prestes'in bir mektubunu içeren küçük bir zarf verilir. Kocasının mektubu kısadır ve içinde Brezilya'ya duyduğu özlemi hafifletmek için iki Brezilya şiirinden alıntılar vardır. Oysa Leocádia'nın mektupları ona artık kızının kendisinden daha da uzakta yaşadığını bildirmektedir. Hitler'in Avusturya ve Südetler'i ilhakından sonra Nasyonalsosyalizmin gidişi karşısında duyulan yoğun kaygıyla Dona Leocádia ve Ligia'ya Avrupa'dan ayrılmaları öğütlenmiştir. Tüm sağ eğilimli ülkeler kendilerine Olga ve Anita için açtıkları kampanya nedeniyle kuşkuyla baktığından iki kadın Avrupa'daki kaçınılmaz gibi görünen savaşın kurbanı olmaktan korkmaktadırlar. Böylece Anita ile birlikte Meksika'ya gitmeye karar

verirler. Olga'nın mektupları yanıtlamasına izin verilir. Genç kadın kayınvalidesine bir mektup ve kocasına küçük bir kart yazar:

Prettin, Nisan 1938

Sevgili Carlos!

(...) İtiraf edeyim ki, küçük kızımızı eskisi kadar sık düşünmemek bana çok güç geliyor ve bunun için büyük çaba harcamam gerekiyor, ancak bu acıma katlanabilmemin tek yolu. Onu duyduğum özlem öylesine büyük ki, bazen onu taşımış olan kollarıma kızıyorum, onu okşamış olan ellerimi lanetliyorum.

Bana gönderdiğin iki şiir ve bunlarla bana söylemek istediklerin olağanüstü güzel. En değerli insancıl duyguların bu dünyadaki tüm halklarda aynı olduğunu ve halkların bunları yalnızca kültürleri ve özellikleri farklı olduğu için tümüyle farklı biçimlerde dile getirdiklerini bilmek beni çok mutlu ediyor.

İki şiiri Almanca'ya çevirdim. «Eski Ağaçlar» şiiri geçtiğimiz aylarda üzerinde kafa yorduğum düşüncelere şaşılacak biçimde uygun. «Gelin, biz de güçlü ağaçlar gibi gülümseyerek yaşlanalım...» diyebilmek gerçekten büyük bir ruhsal olgunluk gerektirmektedir.

Olga'n

Olga bir yıldan fazla Lichtenburg'da kalır. Bu süre boyunca tekrar tekrar sorgulanmak üzere altı kez Berlin'e götürülür. Gestapo'nun Komintern'in Güney Amerika'daki etkinliğiyle ilgili aldığı bilgilerin doğruluğunu her araştırmak isteyişinde Olga Prinz Albrecht sokağındaki yapıya götürülmektedir. Hiçbir şey söyliyemiyeceğinden ve söylemek de istemediğinden

sıklıkla işkence görür. Ancak ne tekmeler, ne de kırbaç darbeleri ve kurşuna dizme tehditleri umulan sonucu vermez. Suskunluğunun ötesinde Gestapo'nun polislerini çileden çıkaran Olga'nın soğukkanlı tutumudur.

Bu arada 1938'in ikinci yarılarına girilmiştir. Üç aydır Olga kızından ya da kocasından hiçbir haber alamamıştır. İçini onların başına korkunç birşeylerin gelmiş olabileceği korkusu kaplamıştır. Olga Brezilya'da hâlâ olağanüstü durumun sürdüğünü ve Filinto Müller'in bu koşullar altında sonuca ulaştıramadığı Prestes'i öldürme niyetini yine de eyleme dönüştürmekte hiçbir güçlük çekmiyeceğini bilmektedir. Ancak boşa kaygılanmaktadır. Eylül ortasında kocasının dört ve kayınvalidesinin bir mektubundan oluşan bir paketçik alır. Hapishane yönetimi bu yaşam belirtilerini salt acımasızlıktan alıkoymuştur. Beklenen haberlerin yanında Dona Leocádia ona gerçek bir hazine göndermiştir: Saçlarında kocaman bir kurdele bulunan, gülümseyen Anita'nın bir fotoğrafı. Olga kocasına hemen aynı gün yanıt verir:

Prettin, 15.9.38

Sevgili Carloscuğum!

Sonunda senin 30.5.14. ve 17.6. ve 26.7. tarihli sevgili satırlarını, ayrıca annemin 31.8. tarihli mektubunu aldım. Sizlerden haber almadan geçen üç ay boyunca üzerime çöken ağır karabasandan sonra yeniden yavaş yavaş canlanmaya başlıyorum. Ve mektuplarından öylesine büyük güç ve sıcaklık yayılıyor ki. Gerçi yaşadığımız ve birbirimize ait olduğumuz gerçeğinin ikimiz için ne bitmez tükenmez güç kaynağı olduğunun sürekli bilincindeyim, ama yine de böyle birkaç hoş satır dünyalara bedel. Böylece insanın yaşama içgüdüsüyle kalbinin çevresinde oluşturduğu kalın buz tabakası biraz erir

gibi oluyor. - Annemiz Sobral Pinto ile görüştüğünüzü yazmış ve sağlığının yerinde olmasına çok sevindim. Ama beni özellikle mutlu eden şey, ona Anita'nın resmini de göstermiş olman. - Şimdi zaman zaman cangılda yaşama isteğini düşünüyorum. Birlikte ve şimdi üçlü olarak ne kadar mutlu olabilirdik. Daha iyi günler umut etmekten çok söz ediyorsun ve haklısın da. Ama yine de sana geçen yılların bana hiçbir şeyin olanaksız olmadığını ve şimdiki durumun daha uzun zaman sürebileceğini öğrettiğini söylemek zorundayım. Bunlar gerçeklerdir ve biz onları hesaba katmaya ve onlarla baş etmeye alışığımız. «Enfant gâté»den (şımarık çocuk) söz ediyorsun. Ama bak, hiçbir zaman senin istediğin ölçüde öyle olmamam çok da iyi olmuş. Yoksa herşey bana çok daha güç gelecekti. - Okuduklarınla ilgili görüşlerin beni çok sevindirdi, ancak bu mektubun da yine belirlenen satır sayısını aşması nedeniyle alıkonmaması için bugün artık bu konuya girmeyeceğim. Sağlık açısından pek fena sayılmam, bunun dışında var gücümle İngilizce ve Fransızca öğreniyorum ve bu işde de iyi bir arkadaşım var. - 2 Eylülde senin için hazırladığım kravatı annemize göndermeme izin verdiler. Dilerim eline geçer, çünkü bu kravat sana bu mektuplara yazmak istemediğim tüm sevgimi anlatacak. Son olarak sana, aynı senin gibi senin ve Anita'nın resimlerinizi dolabımın kapağına tutturduğumu ve onlara sık sık baktığımı itiraf edebilirim. Ancak uzun sürede bu yine de yetmiyor. - Evet, sevgili Karl, seni tüm sevgimle öpüyorum.

Olga'n

Lichtenburg'da aylar günlerce zorunlu çalışma ve ardından hücre hapsiyle geçmektedir. Olga'nın tutukluları siyasal açıdan kışkırtmaktaki inatçılığı onun sürekli olarak bir hücreden diğerine, ve bir kanattan öbürüne aktarılmasına neden olmaktadır. Yahudiler için bir koğuşta hırsızlar, dilenciler ve fahişelerle birlikte ancak birkaç hafta geçirmiştir ki onu yeniden, bu kez mallarına el konan Yahudi tüccar ve küçük girişimcilerin karılarının bulunduğu başka bir koğuşa götürürler. Yahudi olsun olmasın siyasal tutukluların yerleştirildiği kanatta ise Olga bir günden fazla tutulmamaktadır. Bir keresinde Olga kendisini oraya aktarıp aktaramıyacaklarını sorma yürekliliğini gösterdiğinde nöbet amiri alayla güler:

«Buraya ödüllendirilmek için değil, cezalandırılmak için geldiniz!»

Ek bir ceza da Lichtenburg'un kışıdır. Elbe kıyısında, Torgau'dan birkaç kilometre uzaklıktaki bir ovada bulunan Lichtenburg kalesinin mahzenleri buz gibi nehir suyuyla doludur. Akciğer iltihabı ve tüberküloz giderek artmaktadır. Elise'nin sağlığı gözle görülecek biçimde kötüleşir, ancak iki kadının eski arkadaşlığını bilen gardiyanlar ikisinin bir araya gelmemesi için ellerinden geleni yaparlar. Olga arkadaşını aylarca göremez. 1938/1939 kışının bitmesinden birkaç hafta sonra yeni gelen tutuklular kampa korkunç bir haberi de getirirler: Hitler Çekoslovakya'yı işgal etmiştir. Nazi birliklerinin her istilâsı ardında gözle görülür şiddet izleri bırakmakta, ilhak edilen her ülkede hemen Yahudilerin, komünistlerin, sosyalistlerin ve sosyaldemokratların peşine düşülmekte ve bunlar tutuklanmaktadır. Bu arada hapishaneler ve toplama kampları ağzına kadar dolmuştur. Normalde Lichtenburg kalesi bir tutukludan fazlasını alamaz. Oysa burada dörtbin tutuklu bulunmaktadır. İçerdekiler yeni gelenlerden ilk kez tutukluların bir bölümünün kuzeyde, ikiyüz elli kilometre uzaklıktaki bir nok-

taya aktarılacağını öğrenirler. Reich yönetimi Fürstenberg kentinin hemen yakınında, Schwedt kıyılarında Ravensbrück toplama kampının yapımını tamamlamıştır. Bu kadınlar kampının boyutları Hitler'in korkunç niyetlerini açıkça ortaya koymaktadır: Oraya kırkbeşbin kadın yerleştirilebilecektir.

19.

RAVENSBRÜCK'DE KÖLELİK

Akşam yemeği dağıtıldıktan sonra pencereleri parmaklıklı onbeş deniz mavisi otobüs Lichtenburg'dan ayrılır ve ancak ertesi sabah Ravensbrück'e varır. Otobüs konvoyu askeri araçların koruması altında Almanya'yı kuzeye doğru boydan boya geçer, Berlin'in çevresinden dolanır ve hiç mola vermeksizin yolunu sürdürür. Olga Benario sekizyüz ellidokuz Alman ve yedi Avusturyalı tutukluyla birlikte sert tahta sıralarda oturmaktadır. Kadınların yanlarında birkaç parça kişisel eşyalarından başka hiçbir şey yoktur. Lichtenburg'daki tutukluların nakledilmesiyle boşalan yerleri birkaç gün sonra Çek tutuklular alacaktır. Araç konvoyunun gürültüsü 16. yüzyıldan kalma küçük ve barışçı bir kent olan Fürstenberg sakinlerini uykularından uyandırır. Taşıtlar Schwedt gölü çevresindeki bir şoseyi izlerler ve sonunda kadın tutuklular için yeni kurulmuş olan toplama kampına ulaşırlar.

Bir savaşa hazırlık önlemi olarak 1936'da Yahudiler, siyasal tutuklular ve diğer «istenmeyen ögeler» için yeni toplama kamplarının yapımına başlanmıştır. Toplama kampları «en modern» görüşlere göre kurulmuştur. Burada tutukluların Reich'a yararlı olacak biçimde posası çıkarılacaktır. Böylece ağustos 1936'da Sachsenhausen kampı, haziran 1937'de Buc-

henwald, mayıs 1938'de Flossenburg ve nihayet 1938 aralığında Hamburg yakınlarında kurulmuş olan Neuengamme kampları oluşmuştur.

Reich'ın kıyım gecesinden birkaç hafta sonra Almanya'da tutuklanan Yahudi ve komünistlerin sayısı altmışbine yükselmiştir. Ravensbrück toplama kampının yapımına birkaç ay önce, 1938 sonunda Sachsenhausen kampından beşyüz erkek ve kadın tutuklu getirtilerek başlanmıştır. Çalışmalar 1939 nisanına kadar sürer, sonra tutuklularla dolu iki taşıt konvoyu gelir. Birincisi Avusturya, Burgenland'dan yaklaşık bin kadar Yahudi kadın, çingene ve Yehova Şahitleri müridi getirir. İkincisi Lichtenburg kadınlar kampından gelmektedir.

Olga tüyler ürpertici Lichtenburg kalesinde bir yıl geçirdikten sonra Ravensbrück'ün neredeyse cennetsi görünümü karşısında şaşkına dönmüştür. Bu kampın girişi kavaklarla çevrilmiştir ve işlenmiş yüzeyi hemen hemen örter gibi görünen Schwedt gölüne uzanan bir dil üzerinde bulunmaktadır. Sol tarafta bir tepe üzerinde kamp komutanı, nöbet takımı komutanı, yönetim şefi, Gestapo subayları ve SS'nin doktor ve hemşireleri için öngörülmüş taş evler ve karargâhlar görülmektedir. Uzun diziler biçiminde düzenlenmiş kışlaların altı bloğu SS'in nöbet taburunu barındırmaktadır. Aynı tarafta, lojmanların yakınında askerlerin silah ve malzeme deposunun bulunduğu oniki baraka vardır. Buradan beşyüz metre ilerde, yolun sağındaki kampdüzlüğünde asıl toplama kampı bulunmaktadır: simetrik diziler halinde yerleştirilmiş, altmış uzun tahta baraka. En arkada Ravensbrück kampından geçmesi olası erkek tutukluların yerleştirileceği küçük beş tahta baraka görülmektedir. Daha ilerde, sağda asıl kamptan biraz uzakta göl ve küçük bir korunun sakladığı yirmi taş yapı daha bulunmaktadır. Burada Siemens firması savaş malzemesi üretiminde tutukluların işgücünden yararlanmak için

fabrikalarını kurmuştur. Kampın en dış ucunda çocuklar için onüç tahta baraka daha bulunmaktadır. Ana girişten kadınların barakalarına giden yol üzerinde barınak denen bu kamptaki iki katlı tek yapı yer almaktadır. Buraya da zindanlar ve hücreler yapılmıştır.

Olga bulunduğu yerden Siemens arazisini gizleyen ağaçların tepeleri arasından Ravensbrück evlerinin damlarını ve bacalarını seçebilmektedir. Köyde elliden fazla aile yaşamaktadır. Gölün kıyılarından SS'lerin lejmanlarını çevreleyen ağaç gruplarına kadar tüm kampın çevresine elektrik verilmiş dikenli telden çitler çekilmiştir. Her yüz metrede bir üzerinde «Dokunmayın! Yüksek gerilim!» uyarısıyla bir kurukafa bulunan tabelalar asılıdır. Diğer pek çok toplama kampı gibi Ravensbrück de ıssız bir yerde kurulmuştur. En yakın kent on kilometre uzaklıktaki beş binden fazla nüfuslu Fürstenberg'dir. Ravensbrück diğer toplama kampı yerleri gibi ulaşım tekniği açısından uygun durumu nedeniyle seçilmiştir. Caddeler ve demiryolları ülkedeki büyük merkezlerle çabucak bağlantı sağlamaktadır. Siemens firmasının kampta üretilen mallarını yüklemek için Sachsenhausen'den gelen tutukluların küçük bir dar hatlı demiryolu kurmaları gerekmiştir. Bu yol tüm kamp alanını boydan boya katetmekte ve rayları SS'lerin taştan evlerinin hemen arkasından geçen Oranienburg / Neustrelitz tren hattına bağlamaktadır.

Yaklaşık dokuzyüz kadın mahkûm gözetim altında kampın büyük iç avlusuna götürülür ve burada bir SS subayı tarafından yoklama yapılır. Her kadına toplama kampının standart üniforması verilir: bir etek, bir üstlük ve gri-mavi çizgili bir başörtü. Kola üzerinde numaralanmış bir üçgen bulunan bir kolluk takılması gerekmektedir. Üçgenin rengi taşıyıcısının belirli bir gruptan olduğunu, numara ise tutuklunun kimliğini belirtmektedir. Siyasal mahkûmlar kırmızı üçgen takacaklardır. Mavi üçgenler yabancıları ve

uyruksuzları belirtmektedir; morlar Yehova Şahitlerinin müritleri, ayrıca her mezhepten rahibeler içindir, yeşil üçgenleri ise «adi» suçlular takacaktır. Siyah üçgenler «toplumdışı ögeler»i tanımlamaktadır: çingeneler ve akıl hastaları. Yahudilere durumlarına göre aldıklarıüçgenlere ek olarak bir sarı üçgen daha verilmektedir, iki üçgen birbirine geçirildiğinde altı ışınlı bir yıldız oluşmaktadır.

Olga'ya Yahudiler'in sarı üçgeni ve «toplumdışı ögeler»in siyah üçgeni verilir. Genç kadının Ravensbrück'de komünistlerle bir araya konma şansı çok daha azdır, çünkü buradaki kamp kuralları diğer hapishanelerden çok daha katıdır. Birkaç saat sonra Olga blok 11'e dağıtılmıştır. Burada yüzden biraz fazla Avusturyalı ve yaklaşık otuz Alman bulunmaktadır. Tüm baraka dışkı ve idrar kokmaktadır. Gestapo tarafından Yahudi bloğunun sorumlusu olarak görevlendirilen Olga buranın en kısa zamanda temizlenmesi gerektiğine karar verir. Akşamüstü saat altıda bir siren duyulur, bu tutuklulara barakalarına çekilme emridir. Olga mahkûmları çevresine toplar. Koridorun sağında ve solunda sıkışık biçimde duran çıplak tahtadan yapılmış yüzden fazla ranza üzerinde başlar ve vücutlar belirir. Bu kadınların dış görünüşleri korkunçtur. Çoğu yarı çıplaktır, saçları taranmamıştır ve görünüşe bakılırsa uzun süreden beri su yüzü görmemişlerdir. Olga sertleşir:

«Eğer biz kendi bedenimize bakmazsak Naziler bize istediklerini yaparlar. Hepimiz aynı yolun yolcusuyuz, ve eğer bize saygılı davranılmasını istiyorsak önce biz insan gibi davranmalıyız, hayvanlar gibi değil. Emre göre bu bloktan ben sorumluyum ve bu nedenle de yarından başlıyarak burada bazı değişiklikler olacak.»

Gerilerden bir yerden ona küfür edilir:

«Hele bir dene, komünist domuz!»

Herkes kahkahalarla gülmeye başlar. Ancak Olga kuru gürültüye papuç bırakmaz. Yatakların ara-

sından sesin geldiği köşeye doğru ilerler ve meydan okurcasına konuşur:

«Ben burada olduğum sürece kimse SS'lere gammazlık yapmıyacak. Sorunlarımızı kendi aramızda çözeceğiz. Şimdi bunu kimin söylediğini bilmek istiyorum. Lütfen kendini göstersin ve itirazını burada herkesin önünde yapsın.»

Ortalığa gergin bir sessizlik egemen olmuştur. Sonra kızıl saçları hemen hemen dibinden kesilmiş bir kadın battaniyesinin altından çıkar:

«Ben bağırdım. Özür dilerim, öyle demek istememiştim, size karşı değildi. Yarın neler yapmamız gerektiğini rahatça söyliyebilirsiniz, yataktan fırlayan ilk kişi ben olacağım.»

Olga özürün üzerinde daha fazla durmaz ve yerine döner:

«Yarın bu barakayı iyice temizliyeceğiz. Herşeyi temizliyebilecek yeterli zamanımızın olması için sirenden bir saat erken kalkacağız. Herşey temizlendikten sonra dışarısı isterse sıcak olsun hergün yıkanmaya alışmanız gerekecek.»

Kadınların genel tepkisi Olga'nın otoritesini kabul ettiklerini göstermektedir. Birkaç dakika aralarında yarenlik ederler, sonra tam sekizbuçukta ikinci siren duyulur: tüm toplama kampında kesin sessizlik emri. İki hafta sonra blok 11 tanınmıyacak durumdadır. Olga'yı ilk geldiğinde karşılayan pis kokunun tam tersine şimdi artık barakaların yapımında kullanılan yaş çam tahtasının kokusu bile duyulmaktadır. Günlük yıkanmaya ve genel temizlik önlemlerine fazla karşı çıkılmadığından Olga daha da ileri gitmeyi göze alır ve bu bloğun tüm sakinlerinin cimnastik yapmak için her sabah yarım saat erken kalkmaları önerisinde bulunur. Bu sırada hangi yaşta olursa olsun kadınların süse düşkünlüğüne seslenmeye çalışır:

«Burada kimsenin aynası yok, ama kör değiliz ve çirkin ve pörsük olduğumuzu böyle de görebiliyoruz. Burada kolay kolay allık ve ruj bulamıyacağız ve bu

nedenle de özgürlüğe başka yoldan hazırlanmamız gerekiyor. Buradan çıktığımızda erkek arkadaşlarımız ve kocalarımız için fidan gibi olmamız gerek. Ve bu toplama kampında bunu ancak cimnastikle gerçekleştirebiliriz.»

Bu tanıtlamaya karşın tutuklulardan çoğu bu öneriyi reddeder ve Naziler'in zaten kendilerini yeterince zorunlu çalışma cimnastiğine mahkûm ettikleri karşılığını verir. Daha büyük gerginliklerden kaçınmak için cimnastik yapmak isteyenlerin yarım saat erken kalkmasında anlaşılır. Diğerleri yatabilecek ve biraz daha uyuyabilecektir. Ancak cimnastik yapmaya karar verenler bu etkinliği öylesine gürültülü biçimde uygularlar ki diğerlerinin uyuması olanaksız duruma gelir ve sonunda bloktaki tüm kadınlar sabah egzersizlerine katılırlar.

Bir kaç hafta sonra Olga yeniden içten içe huzursuzlanmaya başlar. Uzun süredir ailesinden hiç haber alamamıştır. Son zamanlarda ne Dona Leocádia ne de Prestes ona mektup yazmışlardır ve Olga yeniden kocasının güvenliğinden kaygılanmaktadır. Temmuz sonunda Olga'yı kamp komutanına götürmek üzere iki SS blok 11'e gelir. Olga kendisine mektup geldiği umuduna kapılır, ancak konu bu değildir. İşin aslı, bitmez tükenmez sorgulamalar için yeniden Berlin'e götürülecektir. Olga'nın eline bir çıkın giysi tutuşturulur ve olabildiğince çabuk yola çıkmaya hazırlanması emredilir. Dosyasındaki not nedeniyle - «Dikkat! Tehlikeli tutuklu!» - kamp yönetimi altı SS ve iki Gestapo görevlisinden oluşan özel bir muhafız takımından Berlin'e kadar ona eşlik etmesini kararlaştırır. Olga orada kendisine bu kadar uzun süre neden tutulduğu konusunda tek bir açıklama yapılmaksızın altı hafta kalır. Gestapo görevlileri ona eskisi gibi aynı soruları sorarlar ve her zamanki gibi yanıt alamazlar. Bu sorgulamalardaki tek yenilik bazı tutuklu ya da arananların fotoğraflarının gösterilmesidir, ancak bu yolla da polis Olga'nın ağzından istenen bilgilerin hiçbiri-

ni alamaz. Olga'nın Anita'yla birlikte bir yıl geçirdiği Barnim sokağındaki hücreler yalnızca onun kızına ve kocasına duyduğu özlemi arttırmışlardır. Sonunda Meksika'daki kayınvalidesine bir mektup yazmasına izin verilir.

Berlin, Ağustos 1939

Sevgili anneciğim, sevgili Ligia!

Bana yazarsanız, lütfen mektuplarınızı eski adrese gönderin - Gizli polis servisi, Prinz-Albrecht sokağı - ve lütfen mektubunuzun altında şunu belirtin: «Bölüm II A I.»

Yine düşüncelerimle ve size, hepinize duyduğum sonsuz özlemle başbaşayım. Günler bitmek bilmiyor. Ancak kaygılanmayın, yılgınlığa kapılmayacağım.

Carlos'dan haber aldınız mı? Bana yazdığı son mektubun üzerinden altı ay geçti ve bu beni çok huzursuz ediyor. Neden artık yazmıyor? Hasta mı, yoksa iyi mi? Sevgili anneciğim, başına birşey geldiyse benden gizleyemezsiniz!

Sevgili Anita'ma annesinin onu sık sık düşündüğünü ve her gece uyumadan önce onun ellerini tutmanın ve o zarif yüzünü öpmenin ne güzel olacağını düşlediğini söyleyin.

Hepinizi tüm sevgimle kucaklıyorum.
Olga

Ravensbrück'e dönerken Olga Potsdam'da yeniden sorguya çekilir. Ancak ekim başında yeniden kampa döner. Bu arada Ravensbrück çok değişmiştir. Olga'nın gidişinin hemen ardından diğer toplama kamplarından ve hapishanelerden buraya nakledilen dörtyüz Alman tutukludan oluşan yeni bir grup gelmiştir. Bunların arasında sağlığı daha da bozulmuş olan, Olga'nın arkadaşı Elise Ewert de vardır.

Son günlerde Alman birlikleri Polonya'yı işgal etmişler ve orada Hitler'in «iktidara geçişi»nden beri en acımasız Yahudi avını başlatmışlardır. Bu İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcıdır. Polonya'da tutuklanan binden fazla kadın Ravensbrück'e sürüklenir. Olga'nın uzun süre yokluğu ve yeni tutukluların gelmesi blok 11'i yeniden tümüyle yoldan çıkarmıştır. Ancak birkaç haftalık sert tartışmalardan sonra Olga günlük vücut bakımını ve baraka temizliğini yeniden yerleştirmeyi başarır. Kadınları cimnastiğe yöneltmek giderek güçleşmektedir, çünkü Siemens toplama kampı arazisindeki fabrikanın kuruluşunu tamamlamıştır ve kadınlar günde oniki saat çalışmaya zorlanmaktadırlar, bu da onlarda bir de sabah sporuna katılacak güç bırakmamaktadır.

Kamptaki tüm tutuklular hangi gruptan, hangi yaşta ya da sağlık durumunda olurlarsa olsunlar fabrikada çalışmak zorundadırlar. Siemens SS ile bir anlaşma yapmıştır, buna göre kuruluş kamp yönetimine işçi başına günde otuz fenik ödemektedir; ancak bu sözleşmede kamp komutanlığı tutuklulara çalışmaları karşılığı gerçekten de ödeme yapmayı üstlenmemiştir. İsimlerini tehlikeye sokmamak için fabrikalarını kamp arazisine kurmaktan kaçınan diğer firmaların da zarar edeceklerinden korkmalarına gerek yoktur. SS tutukluların her bir iş yerine taşınmasını sağlamaktadır. Siemens'inkine benzer bir anlaşmayla Bayerische Motor - enwerke, BMW de Buchenwald toplama kampından ikiyüz yirmi kişilik işgücünü kendi hesabına çalıştırmaktadır. Optik aygıt yapımcısı Zeiss-Ikon Flossenburg kampından dokuzyüz kişi kiralamaktadır. Krupp çelik fabrikası Buchenwald'dan beşyüz tutuklunun işgücünden yararlanmaktadır; Daimler - Benz Sachsenhausen'den yüz on tutuklu kiralamaktadır; Volkswagen Neugamme toplama kampının altıyüzelli tutuklusunun işgücünden yararlanmaktadır ve son olarak bir de Ravendsbrück kampından iki bin kadın kiralayan gizemli Silva GmbH firması vardır. Bu dö-

nemde Ravensbrück angarya işçilerinin en büyük bölümünü sağlamaktadır. 1938 ile 1945 arasında orada otuzyedi bin beşyüzden fazla kadın hiçbir öcret ödenmeksizin bu büyük Alman firmalarının üretiminde çalışmıştır: Yahudiler, komünistler, sosyalistler, sosyaldemokratlar, çingeneler ve Yehova Şahitleri.

1946'da Nürnberg Mahkemesi önünde savaş suçlusu olarak kendini savunmak zorunda kalan Siemens firması yönetimi Ravensbrück toplama kampı arazisinde bulunuşunu kayıtsız bir utanmazlıkla mazur göstermeye çalışır:

«Hem biz tutukluların soğuk havalarda ince giysilerini firmamızda üretilen yalıtım kâğıdı ve temizlik bezi gibi malzemelerle pekiştirmelerini kesinlikle yasaklamadık.»

Bir tekstil fabrikası SS'lere Reich'da ve işgal altındaki ülkelerdeki tüm toplama kamplarında giyilen bütün tutuklu giysilerini sağlamaktadır.

Ancak Ravensbrück'deki mahkûmların çoğu silah üretiminde çalıştırılmaktadır. Burada silah parçaları için röleler, torpil bölümleri, denizaltılar için elektronik techizat, sahra telefonları, bomba kapsülleri ve sonradan da V-2 roketleri için parçalar üretilmektedir. Siemens Ravensbrück'de Almanya için yalnızca savaş malzemesi üretmektedir.

Olga Siemens'deki angaryanın tutukluları fazlasıyla tükettiğini bilmesine karşın cimnastiği sürdürmekte diretir. Ne var ki pek çok tutuklu uykularından birkaç dakika feda etmeyi inatla reddeder. Olga bu savaşın politik nedenlerini tartışmak üzere gizliden gizliye çevresine küçük tutuklu grupları toplamaktadır. Genç kadın bu buluşmaların bedelini gereğinde ağır cezalarla ödeyeceğinin bilincindedir. Bu kaçamak buluşmalardan birinde genç bir Polonyalı'dan Elise Ewert'in, onun sevgili Sabo'sunun üç gün önce ölmüş olduğu acı haberini alır. Kışın gelmesiyle Saba'nun tüberkülozu gözle görülür ölçüde ilerlemiş ve artık vücudu hastalık ve angaryaya dayana-

mamıştır. Son ana kadar ona yardım etmeye çalışan arkadaşları ölmeden önceki son sözlerini duymuşlardır: «Arthur, Arthur», diye mırıldanmıştır Elise, «işte yine geliyorlar ve bize işkence edecekler... Yine elektroşoklar başlıyacak, Arthur.»

Filinto Müller'in polislerinin açtıkları dış yaralar çoktan kapanmıştı, ama Rio'daki günlerinde yaşadığı travma son nefesine kadar Elise'nin belleğinde kazılı kalacaktı.

1940 yılı ocak ayının ilk günlerinde Ravensbrück'deki tutuklu sayısı birdenbire iki katına çıkarak altı bin kadın olur. Polonya, Avusturya, Çekoslovakya ve çeşitli Alman kentlerinden ikibin dokuzyüz kırk kadın daha gelmiştir. Bundan birkaç hafta sonra Reich SS komutanı Himmler'in Ravensbrück'ü ziyaret edeceği bildirilir. SS subayları en yüksek rütbeli subaylarını gerektiği gibi karşılamak için hazırlığa başlarlar. Himmler'in gelişinden önceki üç gün tutukluları tükenmenin eşiğine getirir. Tutuklular kampın yollarındaki karı temizlemeye, lojmanların duvarlarını badanalamaya, avluları süpürmeye zorlanırlar. Bir grup SS subayı tüm günü bir köşede kadınların gözünden kaçmış kömür parçacıklarını arayıp bulmakla geçirir. Tutuklular kırbaçla avluyu bir kez daha süpürmeye zorlanırlar. Tutukluların büyük şanssızlığı, Himmler'in gelişinden bir gün önce gerçek bir kar fırtınası kopar. Büyük gün geldiğinde kamp komutanı Fritz Suhren bizzat avluların ve tüm yapılara giden yolların bir kez daha temizlenmesi emrini verir.

Himmler kampa gösterişli bir Daimler-Benz üstü açılır arabayla gelir. Askeri araçlar ve bir motosikletli muhafız kıtası ona eşlik etmektedir. Güvenlik nedeniyle altıbin tutuklu barakalarında kalacaklardır. Hepsi barakalarına kilitlenmiştir ve kendilerine ziyaret boyunca çok sessiz olmaları emredilmiştir. Kamp komutanı Himmler'i kampın girişinde karşılar ve ona tutukluların barakalarının karşısındaki büyük iç av-

luya doğru eşlik eder. Himmler birliğin geçit resmini orada kabul edecektir. SS komutanı ayak bileklerine kadar inen gri bir palto giymiştir, deri eldivenlerini sol elinde tutmaktadır. Kusursuz biçimde hazırolda bekleyen tabura doğru birkaç adım atar. Ortalığa kesin sessizlik egemendir .Yalnızca ağaçların arasında dolanan rüzgârın ıslığı ve Nazi komutanının çizmelerinin taşlar üzerinde çıkardığı gürültü duyulmaktadır. O anda tutuklu barakalarının birinden birinin yüreğinin derinliklerinden gelen pes bir ses işitilir:

«Heinrich Himmler, sen bir oğlancı ve katilden başka birşey değilsin!»

Tutukluların kapatıldığı onbeş barınağın hepsinden kahkahalar duyulur. Himmler tören kıtasının sonuna kadar yürür, sonra iki müfreze ayrılır, askerler rasgele bloklar arasında koşarak tüfeklerinin kabzasıyla tahta kapılara vururlar.

«Kesin sesinizi, Yahudi inekler! Sizi kurşuna dizeceğiz, süprüntüler! Susun, susun! Tek bir ses çıkaran hemen vurulacak!»

Bu olay nedeniyle Himmler toplama kampından planlanandan önce ayrılır. Kadınları ağır cezalar beklemektedir, hakaretin öcü hemen aynı gün alınmalıdır: meydan dayakları, toplu cezalar, yemek verilmemesi. Bunlara ek olarak kamp komutanı ibret olsun diye seksen kadının seçilmesini emreder. Blok 11'den seçilenlerden biri de Olga Benario'dur. Olga ceza barınağının doğu kanadında zemin kattaki hücrelerden birine kapatılır. Kamptaki diğer kadınlar için daha hafif bir ceza düşünülmüştür: Üç gün yemek yiyemiyeceklerdir. Yemek zamanlarında her birine yalnızca bir maşrapa su verilmektedir.

Olga hücrede otuz korkunç gün geçirir. Kış çok serttir, ısı sıklıkla sıfırın çok altına düşmektedir. Hücresinde yalnızca iki pamuklu örtü ve ayaklarına doladığı birkaç kâğıt şerit vardır. Yarısı yeraltında bulunan barınağın doğu bölümü öylesine nemlidir ki, hüc-

resinin duvarlarından biri yeşil bir tabakayla örtülmüştür.

Olga bu cezanın kendisinden SS'in yeni bir öç alışı mı yoksa Himmler'e hakaretin kışkırtıcısı olarak kuşkulanılmasının ürünü mü olduğunu bilmemektedir. Ancak her ne olursa olsun genç kadın bu hücre hapsi süresince düzenli biçimde kırbaçlanır. Pek çok kez SS erleri onu işkence aletine götürmek üzere hücresine dalarlar. Bu alet üzerinde içbükey bir tablası olan dört ayaklı bir sehpadır. Olga sehpanın üzerine eğilmek ve karnını çukur bölüme yerleştirmek zorundadır; el ve ayak bilekleri sehpanın ayaklarına tutturulmuş kösele kayışlarla sıkıca bağlanmaktadır. Böylece hiç hareket olanağı kalmaz ve çaresiz azap verici kırbaçlanmalara katlanır. Genç kadın çoğunlukla acıdan yarı bilinçsiz duruma gelir.

Olga barınaktan çıkarıldığında bedensel olarak çok güçsüzleşmiş ve zayıflamıştır. Buna karşın Siemens fabrikasındaki işine yeniden başlamaya zorlanır. Akşama bu arada hıncahınç dolmuş olan blok 11'e götürüldüğünde tutukluların yarısını hiç tanımadığını farkeder.

1940 yılının mayısı geçmekte ve Alman ordusunun ilerleyişi yakında tüm Avrupanın Naziler tarafından işgal edileceği kaygılarını uyandırmaktadır. Yılbaşından beri Polonya'dan başka Danimarka, Norveç, Lüksemburg, Hollanda ve Belçika da teslim olmuşlardır ve şimdi hepsi de Nazi egemenliği altındadır. Hitler bundan sonraki ve en önemli amacım - Fransa'mn işgali - gerçekleştirmeye hazırlanmaktadır.

Blok 11'de çoğunlukla köylüler, hiçbir siyasal kültürü olmayan basit kadınlar bulunmaktadır. Olga ikide bir onları yüreklendirmeye çalışır ve durmadan Avrupa'da Alman ilerleyişini durduracak bir ülkenin bulunduğunu yineler: Bu Sovyetler Birliği'dir. «Dersler»i tutukluların ilgisini çekmeye başlar, çünkü bu kadınların çoğu tüm dünyayı kendisine köle yapmak

isteyen bir terör rejiminin kurbanları olduklarının bilincindedir. Özgürlükleri Almanlar'ın başarısızlığa uğramasına bağlıdır; işte bu nedenle de Nasyonalsosyalizm'in ne olduğunu ve onun bu pes etmek bilmez Alman'ın hep umutlandırdığı yenilgisine hangi yolla ulaşılabileceğini öğrenmek onlar için önemlidir. Olga uluslararası politika dersini resimleyerek daha anlaşılır duruma getirmeye karar verir. Hollandalı bir tutuklunun Siemens'in büro bölümünden aşırdığı bir kurşunkalemle savaş alanlarını büyük bir ustalıkla karton üzerine çizer. Genç kadın belleğinden tamamlanması birkaç gün alan bir dünya haritası çizer. İlk harita bittiğinde tüm ayrıntlarıyla ülke ülke, bölge bölge çizdiği yenilerini hazırlar. Birkaç hafta sonra tutuklu arkadaşlarına gururla yalnızca tek bir dünya haritası değil, sert bir kapağı ve hatta fihristi bile olan, onbeş haritalık tüm bir atlas gösterebilecektir. Olga atlası küçük boyutlarda hazırlamış olmasına karşın - atlas bir sigara paketinden büyük değildir - onu farkettirmeden kadınlar arasında dolaştırmak yine de güçtür. Elindeki bu değerli çalışmayla Orga artık tutuklulara her gün ders verebilmekte ve onlara bu savaşın politik içyüzünü açıklayabilmektedir. 1941 haziranında başlamış olan Sovyetler Birliğinin Amlanlar tarafından istilâsı da bu konunun kapsamındadır. Olga Sovyetler Birliği haritası üzerine Moskova'dan çıkan çeşitli daireler çizmiştir. Arkadaşlarına Rus başkentinin alınmasının Naziler için hiçbir zaman gerçekleşemiyecek tatlı bir düş olduğu konusunda güvence vermektedir. Günün birinde Olga bir tutuklu tarafından ele verilir. Bunun kim olduğunu hiç kimse bilmemektedir, çünkü kamplarda gammazlık hiç de seyrek değildir. Bazı tutuklular ek bir kap yiyecek ya da bir battaniye karşılığı kamp kurallarını çiğnediklerinde dert ortaklarını ele vermeye hazırdırlar. Olga kamp komutanlığına çağrılır, burada atlası teslim etmesi istenir. Ancak bu arada atlas tutuklu arkadaşı Tilde Klose'nin bluzu altına güvenli biçimde saklanmıştır

ve kurtulur. Olga ise hücrede üç hafta daha geçirmek ve yeni kırbaçlanmalara katlanmak zorunda kalır.

Tekrar tekrar kırbaçlanma ve hapsedilme tehlikesi Olga'nın gözünü korkutamaz. Tam tersine, SS'-in zorbalıkları arttıkça Olga toplama kampındaki siyasal bilinçlendirme çalışmalarını sürdürmekte daha da kararlı görünmektedir. Yasak atlas nedeniyle cezalandırılmasından haftalar sonra aklına barakalarında gizlice bir piyes oynamak gelir. Tutuklular Olga'nın yönetiminde öyküyü geliştirirler ve birkaç provadan sonra oyun hazırdır. «Gösteri» neredeyse sona ermek üzereyken ansızın barakaya bir SS müfrezesi dalar. «Oyuncular» ve izleyiciler tekme tokat yoklama alanına sürülür ve tüm geceyi burada ayakta geçirmek zorunda kalırlar. Ertesi sabah doğrudan işlerini yapmaya zorlanacakları fabrikaya götürülürler. Olga kendi bloğundan saklanmayı ve cezalandırılmaktan kurtulmayı başarmış birkaç kadın keşfettiğinde aklı fikri hâlâ muzipliktedir:

«Gelecek sefere dramatik bir piyes oynarız. Belki o zaman SS'ler bizi rahat bırakırlar.»

20.

ÖLÜME GİDEN YOL

Ravensbrück'deki tutuklular aylarca dış dünyadan hiçbir haber alamazlar. Bu durumda Olga ancak 1940 yılının sonuna doğru Hitler'in birliklerinin Paris'e girmiş ve aylar sonra da Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etmiş olduklarını öğrenir. Yeni gelen bir grup tutuklu tarafından verilen bu kara haberler Olga'nın iyimserliğini yalancı çıkarmaktadır. Gizli toplantıların birinde Olga Almanlar'ın şu anda onbir ülkeyi ele geçirmiş olduklarını ve yaklaşık iki milyon kilometrekarelik işgal edilmiş toprağın egemenlikleri altında bulunduğunu farkeder.

Savaşın sürüp gitmesiyle kocasından ve kızından giderek daha seyrek haber alabilmektedir. Son aylarda kayınvalidesinden kızının yeni bir fotoğrafını ve Prestes'in bir mektubunu içeren tek bir mektup almıştır.

1941 ilkbaharının sonlarında Ravensbrück'e artık yalnızca kadınlar getirilmemektedir. Zaten orada yaşayan sekizbin erkek tutukludan başka Dachau toplanma kampından üçyüz erkek daha getirilir ve bunlar kampın en ucundaki o zamana kadar kullanılmayan iki bloğa yerleştirilir. Haftalar sonra onları Varşova ve Dublin'deki hapishanelerden gelen Polonyalı Yahudiler izler.

Bu dönemde Olga kendisini neredeyse öldürecek olan, bilinmeyen bir virüs enfeksiyonu geçirir. Ancak

hâlâ ağaç kütüklerini sürüklemesi gerektiğinden tutuklular Olga'nın en azından oturarak çalışabildiği fabrikaya yeniden dönebilmesi için termometre operasyonu» denen operasyonu başlatmaya karar verirler.

SS'nin aldığı bir karara göre sağlık nedeniyle her türlü iş yeri değişikliği ancak kamp doktorlarından birinin yazılı onayıyla gerçekleşebilecektir. Olga'nın Neukölln'den eski bir arkadaşı, Emmy Handke soruna bir çözüm bulur. Emmy bir sahte imza uzmanı olan Çek Ilsa Jolansky'den bir doktor raporu hazırlamasını rica eder. Üçün de bu «termometre operasyonu»nun - sahte doktor raporunda Olga'nın yüksek ateşi olduğu belirtildiği için operasyon böyle isimlendirilmiştir - haftalarca hücre ve işkence aletinde kırbaçlanmaya mal olabileceğini bilmelerine karşın planlarını uygularlar. Böylece Olga eski işine dönebilecek düzeyde kendisini toparlayana kadar birkaç hafta oturarak çalışabilir.

Olga fabrikada az kaldı kendisine Brezilya'daki devrimde yoldaşlık edecek olan ve bir yıldır Ravensbrück'de tutuklu bulundurulan Margarete Buber-Neumann'ı tanır. Margarete AKP delegesi Heinz Neumann'la evlidir. Genç kadın Olga'yı Moabit eyleminden birkaç ay sonra Moskova'da Lux Oteli'nin resepsiyonunda görmüş olduğunu belli belirsiz hatırlamaktadır. 1935'de o ve kocası Komintern tarafından Ghioldiler, Ewertler, Vallée'ler, Gruberler, Victor Barron ve Olga ile birlikte Brezilya'ya gitmek ve devrimi hazırlamakla görevlendirilmişlerdir. Margarete Olga'ya kocasıyla birlikte Moskova'da birkaç hafta bir askeri yetiştirme kampında kaldıklarını ve Brezilya yolculuğuna çıkmadan önce burada askeri eğitim gördüklerini anlatır. Ancak planlanan Latin Amerika yolculuğuna çıkış gününden bir gün önce Moskova'da kalmaları emri verilmiştir. Neumannlar'la bazı Komintern yöneticileri arasındaki görüş ayrılıkları onların

bu yolculuğa çıkmalarını engellemiştir ve bu da belki yaşamlarını kurtarmıştır.

Ancak Olga ve Margarete, Ravensbrück tutukluları olarak sağ kurtulmuş olmaktan söz edemiyeceklerini bilmektedirler. Gerçekten de tutukluların durumu her geçen gün kötüleşmektedir. Kampın girişinde, silah deposunun yanında bulunaniki yanı yüksek duvarlı bir geçit bir idam yerine dönüştürülmüştür. Burada beş kadın tümüyle sudan nedenlerden bir idam mangası tarafından kurşuna dizilir. Biri revirden bir süt güğümü aşırmıştır, bir başkası ise bir azara yamt vermeyi göze almıştır. Beş kadın da Yahudi ve komünisttir. Tutuklular kampa yeni gelmiş olan doktorların tutuklular üzerinde insan deneyleri yapacaklarını duyduklarında kampa daha büyük bir dehşet yayılır. Doktor Otto Grawitz, Karl Gebhardt, Martin Schuhmann, ve doktor çift Walter ve Gerda Weyand-Sonntag günlerdir kamp yönetim binasındadırlar ve orada bitmez tükenmez konferanslar vermektedirler. Ayrıca Dachau'dan tutukluların barınağın yanına yaptıkları iki taş yapının bir gaz odası ve bir krematoryum olarak düzenleneceği söylenmektedir. Söylentiye göre Hitler «Yahudi sorunu» ile ilgili bir «nihai çözüm»e ulaşmak istemektedir.

Bu dehşet yüklü sonbaharda Lichtenburg'dan Olga'yla birlikte gelmiş olan Alman tutuklu Charlotte Henschel tüberküloz kuşkusuyla kampın revirine götürülür. Birkaç gün sonra tutuklu Lina Bertam da aynı hastalıkla oraya gider, onu bir hafta sonra bir üçüncü izler. Tüberküloz hastalarının sayısı durmadan artmaktadır. Aynı biçimde doktorların bu tanıyı salt aldatmak için koydukları ve bunun plananan deneylerin bir parçası olduğu kuşkusu da artmaktadır. Olga ve Avusturya'dan, Almanlar'ın Viyana'ya girişinde tutuklanmış bir sosyaldemokrat olan Käte Leichner kurşuna dizilme tehlikesini göze alarak geceleri tahta barakaları geçerek gizlice revir penceresinin altına sokulmaktadırlar. İki kadın hastalara Siemens'in

yemekhanesinden aşırdıkları ekmek parçaları ve margarin götürmektedirler. Bazen bu yolla ünlü ozanların kâğıt parçaları üzerine karalanmış şiirleri de iletilmektedir.

Birkaç hafta içinde yaklaşık yirmi kadın tüberkülozdan hastalanır. Ani hastalık olguları hızla artarken bazı hastalar geride kalanları derin umutsuzluk içinde bırakarak düpedüz revirden kaybolmaktadır. Ravensbrück'den mucize kabilinden sağ çıkabilmiş olan Charlotte Henschel Naziler'in «lütuf ölüm» dedikleri acımasızca işkencelerin görgü tanığı olur. Bir gün yanındaki yatakta yatan Polonyalı Anne-Marie Zadek'i almaya gelirler. Anne-Marie Charlotte'dan Varşova'daki annesine bir mektup yazmasını ve başına gelenleri ona anlatmasını rica edecek fırsatı ancak bulur. Birkaç gün sonra Charlotte bir kâğıt parçasına karaladığı mektubu okumak için arkadaşını ziyaret etmek ister. Polonyalı kızın götürüldüğü salonun girişinde nöbetçi yoktur. Orada gözlerinin önüne serilen manzara karşısında Charlotte neredeyse bilincini yitirecektir: Anne-Marie ölmüştür. Damarından birşey enjekte edilmiş, saçları dipten kazınmıştır, dişlerini zorla çekmişlerdir. Cansız yüzü korkunç bir maske halinde donmuştur.

Ravensbrück kampının kadınları üzerinde yapılan deneyler kesinlikle gizlenmemektedir. Prof. Karl Gebhardt, Heinrich Himmler tarafından tetanus basilleri ve stafilokokların,ayrıca kadın zührevi hastalıklarının gösterdiği gelişimi gözlemek üzere Ravensbrück'de deneyler yapmakla görevlendirilmiştir. Enjeksiyonlar bacakların iç tarafına yapılmakta ve bu sırada iğneler gelişigüzel batırılmaktadır ki bu da kemiğe kadar varan zedelenmelere neden olmaktadır. Sıklıkla enjeksiyonları Dr. Gebhardt'ın asistanları yapmaktadır, Gebhardt'ın kendisi ise genellikle enjeksiyon yapıldıktan sonra, «deneye nezaret etmek için» gelmektedir. Deneylerde enfeksiyon yaraların cam kırıkları ya da tahta kıymıklarıyla kirletilmesiyle oluş-

turulmaktadır. Doktorlara göre uyuşturucu ilâç verilmesi «deneylerin bilimsel niteliğini zedeleyebilir». Herşey korkunç acılara katlanmak zorunda kalan hastanın bilinci tümüyle yerindeyken yapılmaktadır. Hastalık tablosunun gözlemlenmesi hep «bilimsel araştırma adına» gerçekleşmekte, ancak hiçbir zaman tedavi amacını gütmemektedir. Deney bittiğinde kadınların çoğu öldürülüvermektedir.

Erkekler de doktorların deneylerine başka türlü katkıda bulunmak zorundadırlar. Bazıları testislerini yirmi-otuz dakika boyunca röntgen ışınlarına tutmak zorunda bırakılmaktadır; sonra da yeniden işlerine gönderilmektedirler. Bu tutuklular iki hafta sonra yeniden revire getirilmekte ve burada incelenmek üzere testisleri alınmaktadır. Sonra da doktorlardan biri onlara «lütuf ölüm» bahşetmektedir». Berlin'den birkaç ortopedist kamptan bazı kadınları deney nesnesi olarak seçmek üzere Ravensbrück'e gelir; amaçları onlar üzerinde organ ve kemik nakilleri gerçekleştirmektir: örneğin bir kadının bacakları, kolları ya da köprücük kemirleri çıkarılmakta ve bir başkasına dikilmektedir, bu da salt yabancı vücut bölümlerinin atılış sürecini gözlemek amacıyla yapılmaktadır. Bu cerrahi girişimlerin hemen ardından zorunlu vericiler öldürülmektedir. Yabancı ekstremite alıcıları ise eğer girişim sırasında ölmemişlerse birkaç gün ya da hafta daha yaşamaktadırlar. Ravensbrück, Josef Mengele'nin deneylerini sürdürdüğü Auschwitz kampı gibi bir gariplikler laboratuarına dönüşmüştür.

O zamana kadar Ravensbrück'de ancak birkaç kişi idam edilmiştir. 1941/42 kışının girişiyle ise Yahudi ve komünistler sistemli olarak öldürülmeye başlanır. 1942 yılının ilk günlerinde doktor Fritz Mennecke kampa gelir. Tutuklular arasında dolaşan söylentilere göre görevi, Reich'ın savaş işletmelerinde, özellikle de savaş endüstrisinde işgücü olarak kullanılabilecek tutuklular seçmektir. Mennecke aynı zamanda da ki-

mın gaz odasına gideceğini belirlemektedir. Böylece de sekizbin kadın ve beşyüz erkeğin yaşamı doktorun ellerindedir. Doktor Gerda-Weyand-Sonntag ve doktor Herta Oberheuser kamp komutanına seçimin yapılmasında yardım etmektedirler.

Mennecke'nin seçiminden sonra kadınlar ilk kez Ravensbrück kampından ayrıldığında geride kalan kamp sakinleri büyük kuşkular içindedirler: Gidenleri gaz odasına mı götürmektedirler yoksa başka bir toplama kampına mı aktarmaktadırlar? Bir hafta sonra bir kamyon götürülenleringiysilerini getirir. Kampı büyük bir huzursuzluk kaplar. İkinci nakilde tutuklular seçilenlerin nereye götürüldüğünü öğrenecek bir yol bulurlar. Seçilen tutuklulardan birkaçı eşyalarının arasına ufak kurşunkalemler ve kâğıt parçaları saklamayı başarırlar. Götürülüşleri sırasında yolda tanıdıkları her yeri kâğıt parçalarına yazacaklar ve bunları giysilerin kıvrım yerlerine saklıyacaklardır. Böylece kampa geri getirilen giysiler aracılığıyla nereye götürüldükleri tam olarak saptanabilecektir. Kamyon giysilerle yeniden Ravensbrück'e geldiğinde artık götürülen kadınların başına ne geldiği konusunda hiçbir kuşku kalmamıştır. Tüm kâğıt parçacıklarında aynı isim okunmaktadır: «Bernburg». Ancak bunun anlamı nedir?

Saale kıyısındaki Bernburg Berlin'in yüz kilometre güneybatısındadır ve yaklaşık kırkbin nüfuslu küçük bir kenttir. 1942'lerde hemen hemen tüm kent geçimini Belçikalı potasyum üreticisi Solvay, birkaç çimento ve alkali fabrikasıyla küçük boy tarım makineleri imalâthanelerinden sağlamaktadır. Kirli sarı tuğladan heybetli bir yapı kentin en büyük yapılarından biridir. Yüzyıl başındanberi burada akıl hastalarının barındırıldığı bir akıl hastahanesi ve bakımevi bulunmaktadır; Leipzig ve Magdeburg bölgesinden hastalar buraya getirilmektedir. Ancak bu kentin yaşamı 1939 sonbaharında Berlin'de alınan bir kararla

birdenbire değişmiştir. Psikiyatri kurumunun onbeş yapısından altısına Himmler'in emriyle ei konulmuş ve bunlar «Reich malı ilân edilmiştir - SS'lerin burada gösterecekleri etkinlikleri gizlemek için açık bir aldatmaca.Alelacele burayı kurumun geri kalan bölümünden ayıran yüksek bir beton duvar örülmüştür. Hemen ardından bölüme doktor Irmfried Eberl ve baş hemşire Käthe Hackbarth yönetiminde yüzelli SS asker ve subayı yerleştirilmiştir.

Dr. Eberl'in emriyle kurumun bodrumlarına, tavanlarına duş başlıkları yerleştirilmiş, geniş, beyaz fayans döşenmiş bölmeler yapılır. İlk bakışta bölmeler toplu duş yerleri gibi görünmektedir. Oysa gerçekte burada en acımasızca buluşlardan biri sınanacaktır: insanların zehirli gazla öldürüldüğü ilk toplu yok etme odaları. İlk kurbanlar olarak bu gaz odalarına Yahudi olmayan Almanlar gönderilir.

Kuruma el konduğu sıralarda Berlin'de, birkaç ay önce oraya getirilmiş olan general Francisco Franco'nun faşist birliklerinin yanında savaşmış Condor lejyonundan yirmi kişilik bir pilot grubu bulunmaktadır. Ancak bu pilotlar cumhuriyetçi kentleri ve üsleri bombalamayı kabul etmemişler, öncülerinden ayrılmışlar ve lejyon komutanı general Hugo Sperrle'ye karşıkoymuşlardır. Sperrle de onları asker kaçağı olarak Almanya'ya geri göndermiştir. SS kumandanlığı Irmfried Eberl'den Bernburg'daki gaz odalarının yapımının tamamlandığını ve sınanabileceğini öğrendiğinde Himmler hiç duraksamaksızın «Condor lejyonu korkakları»m ılk deney nesneleri olarak kullanmaya karar verir. «Deney» «başarılıdır». Alman pilotlar ateş edilmeden, kanlar çevreye sıçramadan ya da çığlıklar duyulmadan öldürülmüştür. «Yaratıcı» Dr. Eberl cesetler için de bir çözüm bulmuştur. Gaz odalarının yanına, yer altından ulaşılabilen, yağla işleyen bir krematorium yaptırılmıştır. İlk kez o öğleden sonra kurumun bacalarından siyah dumanlar yükselmiş ve Bernburg'un üzerine yayılmıştır. Bernburg «deneyi»-

nin bu «başarısı»ndan sonra benzer yok etme kurumları Almanya'da Grafeneck, Brandenburg, Hartheim, Sonnenstein ve Hadamar'da da kurulmuştur. Buchenwald'dan, Flossenburg'dan, Mauthausen - Gusen'den, Dachau'dan, Sachsenhausen'den ve Gross-Rosen'den tutuklular buralara götürülecektir. 1945'deki savaş sonuna kadar yalnızca Dr. Irmfried Eberl'in zindanlarında en azından otuzbin insan gazla öldürülür.

1942 şubatının hemen başında, Olga'nın otuzdördüncü yaşına basmasından kısa süre önce, Ravensbrück kampının kadın tutukluları yoklama alanında toplanır. Hoperlörden kamptan ikiyüz kadının ertesi sabah «başka toplama kamplarına aktarılacağı»nı öğrenirler. Kadınlar numaralarıyla değil de alfabetik sırayla isimleriyle çağrılır. Seçilenler gruptan ayrılacak ve yeni bir grup oluşturacaklardır. Yüzelliden fazla kadın çağrılmıştır ki yeni bir isim duyulur:

«Olga Benario Prestes!»

Olga ile birlikte arkadaşları Tilde Klose, Ruth Grünspun, Irene Langer ve Rosa Menzer de gidecektir. Olga bohçasını toplamak için blok 11'e girdiğinde ağlayarak dua eden iki yaşlıca Yahudi kadına rastlar. İkisini de Ravensbrück'e geldiğinden beri tanımaktadır, onları yatıştırır:

«Ağlamayın, yalnızca başka bir kampa gidiyoruz, kuşkusuz orada yaşam buradan daha iyidir. Savaş yakında sona erecek, Naziler yenilecek ve bizler yakında yeniden barış içinde yaşıyabileceğiz. Sakin ve güçlü olun, barışı hep birlikte kutlayacağız.»

Olga iki kadını yataklarına götürür. Pencerelerden birinin yanından geçerken Berlin'den paravan örgüt «Gemeinnützige Krankentransportgesellschaft» (Kamu yararına hizmet eden hasta taşıma kurumu), GeKraT'nin dört gri otobüsünün çoktan kamp avlusuna gelmiş olduklarını görür. Bu otobüsler seçilen cinayet kurbanlarını toplama kamplarından ve akıl hastahanelerinden öldürülecekleri yerlere taşımakta-

dırlar. Akşam saat sekizde kampın hoperlörlerinden bir duyuru daha yapılır:

«Bugün ismi okunan tutuklular otuz dakika içinde eşyalarını toplayacak ve otobüslerin yanındaki eşlikçi ekibine geldiklerini bildireceklerdir.»

Yarım saat, kızına ve kocasına bir mektup yazmaya ancak yetecek zaman.

On gün sonra, bir otobüs o akşam götürülen kadınların giysileriyle Ravensbrück'e geldiğinde, Emmy Handke eşyalar arasında telâşla Olga'nın elbisesini arar. Emmy titreyen parmaklarıyla etek kıvrımını ayırır ve oradan küçük bir kâğıt parçası çıkarır. Kâğıdın üzerinde tek bir sözcük vardır: «Bernburg».

21.

SAO PAULO, BREZİLYA TEMMUZ 1945

İkisi de komünist olan genç Tuba ve Hirsch Schor çiftinin evinde yenen bir öğle yemeğinden sonra Brezilya KP yönetimi, 15 temmuz öğleden sonra Pacaembu stadında birkaç dakikaya kadar başlayacak olan toplantınınson hazırlıklarını yapmak üzere biraraya gelir. Bu Ulusal Kurtuluş Birliği'nin yasaklanmasından beri komünistlerin Sao Paulo'daki ilk kitle gösterisidir. Koyu renk bir elbise giymiş ve neşesi yerinde olan Luis Carlos Prestes o sırada parti genel sekreteridir; bu göreve 1943'deki KP'nin II. Ulusal Konferans'ı olan gizli «Mantiqueira Konferansı»nda seçilmiştir. Prestes yoldaşlarını küçük bir salona çağırır ve Milton Cayres de Brito ve Diogenes de Arruda Câmara'ya bir akşam önce Sao Paulo sokaklarında yapılan bir kitle gösterisini anlattırır. Katolik kilisesi KP'ye bir uyarı olmak üzere bir akşam önce, yani cumartesi akşamı, binlerce inananı Brezilya'nın koruyucu azizesi olan «Göklerden inen Meryem»i anmak ve «dizler üzerinde ateist komünizme savaş ilân etmek» için sokaklara çağıran bir Meryem Ana âyini düzenlemiştir. Kardinal Carlos Carmelo de Vasconcellos Motta'nın çağrısı üzerine düzenlenmiş olan gösterinin sonuna doğru halk Kathedrale da Se önünde

toplanır ve koro halinde piskoposun sözlerini tekrarlar:

«Kiliseye sadık kalacağıma, komünizmi lanetleyeceğime ve onunla mücadele edeceğime yemin ederim!»

Bela Vista'da Rua Arapua'daki küçük bir evde toplanmış olan KP yöneticileri aşırı tutucu kilise çevrelerinin tepkisine hiç de şaşırmamışlardır. Ne de olsa Brezilya üç ay içinde siyasal koşullarının tam tersine dönüşüne tanık olmuştur. Nisanın ilk günlerinde Sovyet Mareşalleri Tobulkin ve Malinowski Viyana ve Breslau'yu işgal ettiklerinde ve yüzelli bin Alman askeri Ruhr bölgesinde Amerikan birliklerine yenildiğinde savaş sonunun ilk etkileri Grezilya'da da hissedilmiştir.

Vaşington'daki Brezilya büyükelçisi Carlos Martins Pereira de Souza, Birleşik Devletler'deki Sovyet büyükelçisi Andrei Gromyko'ya Brezilya hükümetinin Sovyetler Birliği'nden diplomatik ilişkilerin yeniden başlatılması ricasını bildirir on satırlık bir yazı verir.

İç politikadaki tersine dönüş ise çok daha açıkça olur. Hükümet on yıldır sürmekte olan telefon sansürünü kaldırdığını duyururken tüm ülkede kadınlar, öğrenciler, işçiler, avukatlar ve doktorlar mitingler düzenlemektedirler. Bu mitinglerde tüm siyasal tutuklular ve sürgünler için hemen af çıkarılması istenmektedir. Tüm bu gösterilerde Brezilya bayrakları üzerinde orak-çekiç bulunan kırmızı bayraklarla yanyana dalgalanmaktadır, üstelik polisin hiçbir müdahalesi olmaksızın. Üç politikacı, Armando da Salles Oliveira, Paulo Nogueira Filho ve Luiz de Toledo Piza af çıkana kadar beklememeye karar verirler ve herkesin gözü önünde sürgünde oldukları Arjantin'den Brezilya'ya dönerler. Prestes hapishaneden devlet başkanı Getulio Vargas'a «kahraman Sovyet halkı» ile ilişkilerin yeniden kurulması nedeniyle bir kutlama telgrafı çeker ve «gerekirse kendisi kapsam dışı bırakılmak üzere» af çıkarılmasını ister. Buzlar çözülmeye başlamıştır.

ABD'nin baskısıyla Brezilya 1942'de Almanya'ya savaş ilân etmiş ve üstelik Avrupa'ya asker gönderen tek Latin Amerika ülkesi olmuştur. İtalya'da Alman ordularına karşı savaşmış olan ilk yirmibeş bin askerin dönüşü, ülkede demokrasinin yeniden kurulması için açılan kampanyaya yeni bir canlılık getirir. Beşyüz er ve subay özgürlük için savaşta şehit düşmüştür ve halk Brezilya hükümetinden «şehitlerimiz anısına» tüm otoriter önlemleri kökten kaldırmasını istemektedir. İtalya cephesinde yaralanmış olan işçi Veriano Jelen birlikten önce Brezilya'ya döner. Hemen Rio de Janeiro limanının rıhtımında yapılan bir röportajda Veriano devlet başkanlığı için hemen yeni seçim yapılmasını ister:

«Amerikan askerleri İtalya'da Birleşik Devletler'deki devlet başkanlığı seçimlerine katılmışlar ve tankların, siperlerin yanında oy kullanmışlardır. Askerlerimiz de buna tanık olmuş ve neden kendilerine seçme hakkı verilmediğini bir türlü anlıyamamışlardır.. İtalya'da yaşamımızı ortaya koyarak savunduğumuz bir rejimi burada, Brezilya'da sürdüremiyoruz.»

Getulio Vargas ardılının seçimini hemen aynı yıl gerçekleştirmeye söz verir. Savunma bakanı ,on yıl önce Agildo Barata yönetimindeki 3. piyade alayı ayaklananlarını yenmiş olan general Eurico Gaspar Dutra'nın ta kendisi, devlet başkanlığına aday olur. Seçim programı beklenmedik biçimde KP'nin yasallaştırılmasını içermektedir. Muhalefet Getulio Vargas'ın gücünü yitirmesinden yararlanır ve artık yalnızca yeni devlet başkanı seçme hakkı için mücadele etmekle yetinmez. Şimdi sokaklarda af ve anayasa yapacak bir ulusal meclisin toplanması için de çağrıda bulunulmaktadır.

18 nisanda Getulio Vargas siyasal tutukluların affı için bir kararname imzalar. Daha belge DIARIO OFICIAL'de yayımlanmadan ilk altı siyasal tutuklu hapisten çıkar. Rio'daki tutukevinden Luıs Carlos Prestes, yüzbaşı Trifino Correia ve teğmen Ivan Ribe-

iro serbest bırakılır. Ilha Grande'deki hapishaneden Carlos Marighella, yüzbaşı Agildo Barata ve teğmen Antonio Bento Tourinho gemiyle Rio de Janeiro'ya gelirler. Ülkenin en önemli siyasal mahkûmu olarak Prestes'e ayrıca özen gösterilir. Prestes affedildiğini Arjantin'de birlikte sürgünde kaldığı ve şimdi Vargas hükümetine Itamaraty'de diplomat olarak hizmet eden eski komutanı Orlando Leite Ribeiro'dan öğrenir. Ribeiro tarafından arabayla yazar Leoncio Basbaum'un evine götürülür. Prestes yolda Olga ve arkadaşı Arthur Ewert'in nerede oldukları konusunda bilgi ister. Ewert de aftan yararlanmaktadır, ancak artık özgürlüğü tadamıyacaktır. Onu Rio de Janeiro'daki bir psikiyatri kliniğine götürmüşlerdir, işkenceler onun aklını yitirmesine neden olmuştur.

Olga'yla ilgili ise Prestes hiçbir şey öğrenemez. Uluslararası haber ajanslarından Olga'nın son olarak hangi toplama kampında bulunduğunu öğrenmelerini ister. İtalya'daki Brezilya birliklerinden birinin komutanı, Prestes konvoyunun eski bir subayı, binbaşı Emygdio Miranda Olga Benario'yu bulacak ve Brezilya'ya getirecektir. Prestes basına yaptığı ilk açıklamada Meksika eski devlet başkanı general Lázaro Cárdenas'a Anita ve iki yıl önce ölmüş olan Dona Leocádia'yı kabul ettiği için teşekkürlerini bildirir. Dona Leocádia öldüğünde o zaman henüz ülkesinin savunma bakanı olan Cárdenas, Luıs Carlos Prestes'in cezaevinden çıkarak annesinin cenaze törenine katılmak üzere Meksika'ya geçebilmesi için kendisini rehine olarak önermiştir. Oysa Cárdenas'ın önerisi Brezilya hükümeti tarafından dikkate bile alınmamıştır. Bir gazetecinin Vargas'la ilişkisi konusundaki sorusuna Prestes, kişisel düşmanlığı siyasal amaca hizmetin gerisinde tuttuğunu gösterir bir yanıt verir:

«Bay Getulio Vargas iyiniyetini kanıtlamıştır.»

Yeraltında çalışan Komünist Parti'nin son yıllardaki gelişimini izlemiş olan biri Prestes'in sözlerine hiç de şaşmıyacaktır. 1938 yılının ilk aylarında, sağcı

bir darbe girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra komünistler gazeteleri A CLASSE OPERÁRİA'da Vargas hükümetinin darbe girişiminde tepkisini resmen desteklemişlerdi. Brezilya'nın 1942'de Nazi faşizmine karşı savaşan yabancı birliklere katılmasının da KP'nin Vargas'a duyduğu düşmanlığın azalmasında payı olmuştur. Şimdi de bizzat Luis Carlos Prestes devlet başkanını öven bir konuşma yapmaktadır; hem de yalnızca on yıl hapis yatmak zorunda kalmayıp, diktatörün karısı ve çocuğunu da Naziler'e teslim ettiği Getulio Vargas zulmünün önde gelen kurbanı Prestes'in Vargas hükümetinden yana konuşmasına ilk tepki veren onun eski avukatı Sobral Pinto'dur. Avukat «Brezilya'nın bay Getulio Vargas'la bay Carlos Prestes tarafından önerilen ilkeler çerçevesinde yapacağı her türlü anlaşmaya» karşı çıkmaktadır, Sobral katı biçimde yargılanmakta ve karamsar görünmektedir:

«Bay Getulio Vargas'ın hükümet yetkisini ne biçimde ve ne gerekçeyle olursa olsun desteklemek, bahtsız vatanımızda şimdiye kadar Amerika kıtasında benzeri görülmemiş bir iç savaşa ortam hazırlamak demektir.»

Birkaç hafta sonra Prestes ilk mitinginde Rio de Janeiro'daki Vasco de Gama stadında biraraya gelmiş olan seksen bin kişiye seslenmektedir. Bu söylevde Prestes hükümeti desteklemesi konusunu daha ayrıntılı biçimde ele alır :

> *Muhalefet ülkede barışın korunması için Getulio Vargas'dan devlet başkanı olarak görevi bırakmasını istemektedir. Ancak düzene, barışa ve ulusal birliğe giden demokratik yol gerçekten bu mudur? Tersine Getulio Vargas ülkede özgür ve dürüst seçimleri sağlamak için düzeni korumanın ve halkın seçeceği kişiye iktidarı devretmenin kendi görevi olduğunu öne sürerken daha haklı*

değil midir? Şu anda içinde bulunulan durumda yönetim görevini bırakmak, kaçmak ve ihanet demek olacaktır ki bunun da ulusal birliğe hiçbir biçimde yararı yoktur; tam tersine faşistleri ve gericileri umutlandıracak, bu da bir hükümet darbesi ya da iç savaş tehlikesini çok daha kritik boyutlara çıkaracaktır. Bu durumda halkımız daha önce 1942 Ağustosunda olduğu gibi, bu kez de 1930 halk hareket liderinin Nazi saldırganlara karşı bir ölüm kalım savaşı vereceği umuduyla Getulio Vargas'a yönelmiştir. Halkımızın şimdi, ordularımızın İtalya'daki zaferiyle büyük yararlık göstermiş olan Getulio Vargas'dan beklediği tümüyle özgür ve dürüst seçimlerdir. Bu onun insan ve yurttaş olarak görevidir.

Daha önce yönetimine karşı elde silâh savaşmış olduğumuz devlet başkanıyla geçmişte bizi ayıran tüm siyasal görüş ayrılıklarına karşın başkanın vatan sevgisinden kuşkulanmaya hakkımız yoktur.

Hükümet kamuoyu önünde KP'nin yasallaştırılmasını savunmasına karşın komünizm karşıtlığını da hiç gizlememektedir. Böylece general Dutra, iki gün sonra Prestes'in halka seslenebilmesi için bakanlıktan mikrofon ve hoparlör sağlayan basın ve propaganda bakanlığı müdürü binbaşı Amilcar Dutra de Menezes'in işine son verir. Ancak bu Vasco mitinginin doğurduğu en hafif sonuç olacaktır. KP çevrelerinde de devlet başkanı Getulio Vargas'ı desteklemesi Prestes'e pahalıya mal olacaktır. Sao Paulolu parti aydınlarından bir grup parti yönetiminin yeni çizgisine karşı çıkar. Gruba «haklı çizginin Rasputin'i» dedikleri Jorge Amado önderlik etmektedir. Basın aracılığıyla duyurulan bir bildiride yazarlar Oswald de Andrade, Rossine Camargo Guarnieri ve Afonso Sch-

midt Prestes'in direktifine karşı çıkmakta ve «diktatörlüğün tam çözülme noktasına geldiğini ve Luis Carlos Prestes.in Getulio Vargas'a övgü söylevleriyle kendisine her zamankinden fazla gereksinim duyduğu inanılmaz bir güven avansı verdiğini» ileri sürmektedirler. VANGUARDA SOCIALISTA gazetesi KP'nin köktenci güçlerine devlet başkanını şu soruyla karşı karşıya bırakmayı önerir: «Getulio Vargas, Hitler'e teslim etmekle Olga Benario Prestes'e ne yaptın?»

Prestes bu suçlamalardan ve kavgadan etkilenmeksizin Sao Paulo'daki büyük Pacaembu mitingine hazırlanmaktadır. Kitleler daha haftalar öncesinden başlıyarak harekete geçirilmiştir. Mühendislerden, öğretmenlerden, diş doktorlarından, tekstil işçilerinden, metal işçilerinden, şoförlerden ve çöpçülerden komiteler oluşturulmuştur. 15 temmuzdan önceki hafta kentin çeşitli dış mahallelerinde halka Pacaembu'ya gelmesi çağrısıyla biten toplantılar düzenlenmiştir. Her toplantı partinin siyasal bir liderinin, bir işçisinin ya da bir aydınının kapanış konuşmasıyla bitmektedir. Casa Verde bölgesinde son olarak fizikçi Mario Schenberg konuşur; Belém'de bu öğrenci lideri Loao Beline Burza'dır; Mooca'da yazar Jorge Amado; Tucuruvi'de KP yöneticilerinden biri, Joaquim Câmara Frreira; Brás'da gazeteci José Tavares de Miranda. Herşey çok iyi örgütlenmiştir. Halk kent merkezinin çeşitli noktalarından Buenos Aires meydanına gelecek ve oradan büyük bir alay halinde stadyumun kapılarına kadar yürüyecektir.

Öğleden sonra üçü biraz geçe Prestes sokağa çıkar. Üstü açık bir arabada ilerlerken göstericiler tarafından alkışlanmaktadır. Pacaembu'ya geldiğinde binlerce insanın gösterisiyle karşılanır .Altmış bin kişilik stad o gün yüzbin kişi almış olmalıdır, hatta çimenlerin üzeri bile doludur. Prestes'in beklendiği şeref tribününde general Miguel Costa, gazeteci Julio de Mesquita Filho, Şilili ozan ve komünist senatör Pablo Neruda, yüzbaşı Agildo Barata ve yüzbaşı Tri-

fino Correia ve komutan Roberto Sisson bulunmaktadır. İki saat boyunca ülke içlerindeki kentlerden ve diger federal devletlerden çeşitli meslek gruplarının delegasyonları stadyumun atletizm pisti üzerinde geçit yaparlar. Brezilya bayrağı taşıyan bir grup koşuşmakta ve savaş sonuna doğru batmış olan Brezilya kruvazörü BAHIA'da ölenlerin aileleri için bağış toplamaktadır. Tribünlerden metal para ve buruşturulmuş kâğıt para yağmaktadır. Toplantı açıldığında general Miguel Costa ve KP sekreteri Mario Scott konuşur. Yazar Monteiro Lobato hastalığı nedeniyle gelememiş ve banda kaydettiği bir mesajı göndermiştir. Şili ulusal marşından sonra Pablo Neruda'ya söz verilir, o ise bir söylev yerine son kıtası kitleyi derinden etkileyen bir şiir, Prestes'e bir ululama okur :

Hoy pido un gran silencio de volcanes y rios.
Un gran silencio pido de tierras e varones.
Pido silencio a America, de la nieve a la pampa.
Silencio: la palabra al Capitan del Pueblo.
Silencio: que el brasil hablará por su boca.

Volkanlar ve nehirler, rica ediyorum, susun.
Ülkelerden ve insanlardan büyük bir sessizlik diliyorum.
Amerika'dan rica ediyorum, dağda ve ovada, konuşmana ara ver.
Sessizlik: Halkın yüzbaşısının sözleri için.
Sessizlik: ki Brezilya onun ağzından konuşsun.

Kitlenin alkışları bitmek bilmez. Çok duygulanmış olan Neruda bir kez daha mikrofona gelir ve şiirin son dizesini tekrarlar :

«Sessizlik: ki Brezilya onun ağzından konuşsun.»

Bunun ardından Brezilya ulusal marşı çalınır ve sonra Prestes birbuçuk saatlik bir konuşma yaparak dünyanın siyasal durumunun ayrıntılı bir çözümle-

mesini verir, faşizmin bozguna uğramasından ve bunun Brezilya toplumu üzerindeki etkilerinden söz eder. Sonra Prestes Ulusal Kurtuluş Birliği'nin ancak dokuz ay varlığını sürdürebildiğini hatırlatır, 1935 yenilgisine değinir, «Filinto Müller'in faşist politikasının bize karşı alçakça zorbalığı»ndan söz eder, ve Brezilya'daki ekonomik kriz konusunda uzun uzun konuşur. Tüm konuşma boyunca Getulio Vargas'ın adını tek bir kez bile anmamasına karşın sonunda o çok gürültü koparan noktaya yeniden döner ve komünistleri devlet başkanıyla dayanışmaya çağırır:

> *Ulusal birlik için savaştık ve bunu gelecekte de yapacağız. Hükümet, ülkemizi bağımsızlığa ve halkların kurtuluşuna karşı büyük savaşa götüren eski tutumunun tersine uzun süredir demokrasiye yaklaşmaktadır. Nasıl o zaman demokrasiyi savunmak için silâha sarılmışsak, bugün de demokrasiyi hükümeti, ve buna bağlı olarak da düzenin korunmasını destekleyerek savunmaktayız. Tüm huzursuzluğa arka çıkanların, hükümet darbesi ve iç savaşı savunan ve bu sırada da demokrasiden söz eden, ancak gerçekte faşist kışkırtmanın araçlarından başka birşey olmayan tüm kişilerin maskelerini düşürmekte kararlıyız.*

Luis Carlos Prestes Pacaembu'dan ancak akşamın geç saatlerinde ayrılır ve trenle Rio de Janeiro'ya dönmek üzere Roosevelt istasyonuna gelir. Çevresinde arkadaşları tam vagonun basamaklarını çıkmak üzeredir ki hızlı adımlarla kendisiyle vedalaşan insanlar arasında ilerlemeye çalışan genç bir adam ona seslenir:

«Yüzbaşı Prestes! Yüzbaşı Prestes! Bir dakika, bekleyin!»

Bir an bunun bir suikast girişimi olduğundan kuşkulanılır, ancak genç adam kendini tanıtır:

«Ben United Press haber ajansı muhabiriyim. Avrupa'daki bürolarımızdan Olga Benario ile ilgili bilgi toplamalarını istemiştik ve Berlin'deki bir muhabirimizden bu telgrafı aldık.»

Prestes suskun arkadaşlarının bakışları altında yüzünde gergin bir anlatımla yazıyı gözden geçirir. Başını kaldırır ve yalnızca iki sözcük söyler:

«Olga ölmüş.»

Yazı fazla ayrıntıya girmeyen kısa bir telgraftır:

Berlin - Müttefik yetkilileri bize 1942'de paskalyadan önce Alman kenti Bernburg'un gaz odasında öldürülen yaklaşık ikiyüz kadın arasında Brezilya komünist lideri Luis Carlos Prestes'in karısı Olga Benario Prestes isminde bir kadının bulunduğunu az önce bildirdiler.

Prestes Rio de Janeiro'ya doğru harekete geçmekte olan trene biner. Sessizce kompartımanın geçidinde ilerler, bir yere oturur ve haberi bir kez daha okur, sonra kâğıdı cebine koyar.

Olga'nın kendisine ve kızına daha Ravensbrück'deyken, Bernburg'a götürüleceği gece yazdığı mektup ise Prestes'in eline ancak yıllar sonra geçer:

Sevgililerim,

Yarın tüm gücüme ve enerjime gereksinim duyacağım, o zaman yüreğimi sızlatan, benim için kendi yaşamımdan daha değerli şeyleri düşünmemem gerekecek, ve bu nedenle de sizlerle şimdiden vedalaşıyorum.

Seni, küçük kızım, yeniden görememek, seni bir daha hiç özlemle kucaklayamamak, bu akıl almaz birşey. Saçlarını taramak, örmek isterdim - yo hayır, saçlarını kesmiş-

lerdi -, ama saçlarının biraz serbest ve dağınık kalması da güzel olur. Herşeyden önce dayanıklılık kazanmanı sağlayacağım, sandaletlerle ya da yalınayak dolaşacaksın, benimle dışarda koşturacaksın - başlangıçta büyükannen bunları pek kabullenemeyecek, ama sonra çok iyi anlaşacağız; ona tüm yaşamın boyunca babanın ve benim yaptığım gibi, değer vermeli ve saygı göstermelisin; her sabah cimnastik yapacağız... Gördün mü, yine pek çok akşam yaptığım gibi düş kuruyorum ve bunun benim veda mektubum olduğunu unuttum - ve şimdi yeniden hatırladığımda, senin sıcak yaşam dolu bedenini bir daha hiç bağrıma basamayacağım düşüncesi zaten ölüm demektir.

Carlos, sevgilim, sevgilim - sevgiden sonsuza dek vazgeçmem mi gerekecek? Bana hiç dokunmasan bile, yalnızca son bir kez daha bana bakabilseydin, gülümseyen - ikinizi de öyle çok seviyorum ki, sizi bana verdiği için yaşama teşekkür borçluyum - yalnızca binlerce kez düşlediğim üçümüzün mutlu beraberliğini gerçekten yaşamayı öyle çok isterdim ki. Kızımızla ne kadar gurur duyduğunu ve onun sana ne denli sevinç verdiğini hiç göremeyecek miyim?

Sevgili Anita, sevgili eşim, Garoto'm - bugün kimse duymasın diye battaniyenin altında ağlıyorum, sanki bugün böylesine korkunç şeylere katlanmaya gücüm yetmeyecekmiş gibi ve işte bu nedenle son ve zorlu saatlere sıkışmaması için sizinle şimdiden vedalaşmak istiyorum. Bu geceden sonra çok kısa bir gelecek için yaşamak istiyorum; sevgilim, irade gücünün ne demek olduğunu senden öğrendim, özellikle de bizimki gibi kaynaklardan geliyorsa. Dünya üzerinde-

ki doğru, iyi ve en iyi uğruna savaştım. Şimdi vedalaşırken söz veriyorum, son ana kadar sizi utandırmayacağım. Yanlış anlamayın, ölüme hazırlık pes ettiğim anlamına gelmez, yalnızca geldiğinde onunla başedebileceğim demektir. Ancak bu arada o kadar çok şey olabilir ki, yaşamda kalma kararlılığımı sonuna kadar koruyacağım. Yarın güçlü olabilmek için şimdi uyuyacağım. Sizleri son kez öpüyorum.

Olga

SONUÇ (EPİLOG)

Demokratik Almanya'da birçok caddeye, okula, fabrikaya ve işçi ekibine Olga Benario Prestes adı verilmiştir. Sao Paulo federal devletindeki Ribeirao Preto kentinin de bir caddesi onun ismini taşımaktadır.

Luıs Carlos Prestes, Rio de Janeiro'da yaşamaktadır. 1980 şubatında Brezilya Komünist Partisi merkez komitesiyle arası açılır ve üç ay sonra parti genel sekreterliğinden alınır.

Anita Leocádia Prestes teyzesi Ligia Prestes'le birlikte üniversitede profesör olarak ders verdiği Rio de Janeiro'da yaşamaktadır. Babasıyla birlikte Komünist Parti'den ayrılmıştır.

Arthur Ewert 1945'de affedilir ve bir yıl sonra Almanya'nın o zamanlar Sovyet işgali altındaki bölgesine götürülür. 1959'da Demokratik Almanya'da ruhsal açıdan düzelmeksizin ölür.

Otto Braun 1939'da SSCB'ne geri döner. On yıl sonra Doğu Berlin'e göçer, burada çevirmen olarak çalışır ve 1974'de ölür.

Rodolfo Ghioldi 1985'de Buenos Aires'de ölür.

Agildo Barata 1957'de Brezilya'da KP'nden ayrılır. On yıl sonra hükümet tarafından askeri görevinden alınır. 1968'de altmışüç yaşında Rio de Janeiro'da ölür.

Antonio Maciel Bonfim, Miranda, politik açıdan sili-

nip gitmiştir. Bahia'nın iç bölgelerinden Alagoinhas'da tüberkülozdan ölür.

Sobral Pinto Rio de Janeiro'da avukatlık yapmaktadır.

Filinto Müller 1973 temmuzunda Fransa'da Orly hava limanındaki bir uçak kazasında ölür. O zamana kadar kongrede senatör ve askeri hükümetin senato başkanıydı.

Büyükelçi Josá Joaquim Moniz de Aragào 1952'de emekliye ayrılır ve 1974'de seksenyedi yaşında Rio de Janeiora'da ölür.

Moabit hapishanesi baskınına katılmış olan Komünist Gençlik üyelerinin yaşamlarıyla ilgili bilgi çok azdır. Rudi König İspanya'da Uluslararası birliklerin yanında savaşırken ölür. Margot Ring Dachau toplama kampında öldürülür.

Gestapo tarafından tutuklanan Erich Jazosch yıllarca hapiste kalır ve 1943'de gaz odasında öldürülür. Erich Bombach SS tarafından kurşuna dizilir. Klara Seleheim Sachsenhausen toplanma kampının «ölüm yürüyüşü»nde ölür.

Ravensbrück toplama kampında sağ kalan kadınlar 30 Nisan 1945'de, Alman ordularının teslim olmasından sekiz gün önce, Kızıl Ordu'nun 49. piyade tümeni tarafından kurtarılır.

KİTAP HAKKINDA

Röportaj gerçek olaylara dayanmaktadır. Olga Benario Prestes'in yaşamını, beni daha gençlik yıllarımda büyülemiş ve derinden etkilemiş bir yazgıyı anlatmaktadır. O zamanlar babam bana komünist Luis Carlos Prestes'in hamileliğinin son aylarındaki Yahudi karısını «armağan olarak» Hitler'e teslim eden bir Filinto Müller'den söz etmişti. Bu öykü hiç aklımdan çıkmadı ve günün birinde Olga hakkında yazmaya karar verdim. Brezilya'daki devlet terörünün karanlık yılları boyunca kararlılıkla bu tasarının peşini bırakmadım, çünkü 1964-1985 arasındaki askerî diktatörlük süresince yaşanan baskı döneminde böyle bir öykünün sansür edilmeden kamuoyuna ulaşması kesinlikle olanaksızdı.

Yaklaşık yedi yıl önce bu kitap için araştırmalara başladığımda, Olga'nın yaşam mozaiğini bir araya getirme girişimimde beklediğimden çok daha büyük güçlüklerle karşılaştım. Brezilya'da onunla ilgili çok az belge vardı. Marksist partinin üyeleri ve tarihçileri tarafından hazırlanmış olan resmî Brezilya işçi hareketi tarihinin bile ona yalnızca «Prestes'in karısı» olarak ikinci derecede bir rol vermiş olduğunu şaşkınlıkla saptadım. Okuduğum herşey birkaç belirsiz ve yüzeysel paragrafta tükeniyordu. Buna başka bir engel daha ekleniyordu: Yaşamış olsaydı Olga bugün seksenbir yaşında olacaktı, çağdaşlarından çoğu ölmüştü. Federal Almanya'da, Demokratik Almanya'da ve Brezilya'da hâlâ yaşayıp onun olağanüstü yaşam öykü-

süne tanıklık edebilecek olanlar ise yine en azından seksen yaşındadırlar. İlerlemiş yaşları nedeniyle ancak çok azı yarım yüzyıldan fazla bir zaman önce olmuş olayların ayrıntılarını hatırlayabilecek durumdadır.

Araştırmalarımın ilkleri ve en kolayları Luis Carlo Prestes'le ilgili olanlardı. Rio de Janeiro'da bana ayırdığı cumartesi öğleden sonraları onunla ilgili sayfalarca değerli, çoğu da henüz yayımlanmamış bilgi ortaya çıkardı. Başlangıçta onun çevresine ördüğü duvarı aşmakta büyük güçlük çektim. Prestes kişisel şeylerden söz etmek istemiyordu. Ancak çelik gibi bir adam görünüşündeki bu çekingen komünist öldürülen karısıyla ilgili ayrıntıları açıklarken ya da kısa ortak yaşamlarının dokunaklı bölümlerinden bazılarını hatırlarken gözle görülür biçimde duygulanıyordu. Güçlü belleğiyle Prestes örneğin elli yıl önce duymuş olduğu konuşmaları sözcüğü sözcüğüne yineleyebiliyordu. O dönemden resmî belgelerle karşılaştırıldığında verdiği bilgilerden ancak çok azında yanlışlıklar çıktı. Bant kayıtlarındaki sözlerinden sıklıkla yeni, bugüne kadar bilinmeyen gerçekler ortaya çıktı. 1935 ayaklanmasıyla ilişkisi olan kişilerin isimleri su yüzüne çıktı. Sonraki amacım onları bulmak olacaktı.

Bu arada genç bir avukat ve kitap kurdu olan Antonio Sergio Ribeiro eski gazete ve dergi koleksiyonlarını ve o zamandan kalma uçak ve gemi tarifelerini tarıyordu.

Attığım ikinci adım beni Brezilya'daki deneyimlerimin tersine gerçek bir hazine keşfettiğim Demokratik Almanya'ya götürdü. Vatanında Olga'ya bugün de hâlâ saygı gösterilmektedir. Olga burada ulusal kahraman sayılmaktadır ve yaklaşık on kadar okul ve fabrikaya onun ismi verilmiştir. SED (Almanya Sosyalist Birlik Partisi) merkez komitesi, antifaşist direnişçiler komitesindeki Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nün arşivlerinde, eski Ravensbrück toplama kampında ve Bernburg gazla öldürme tesisinde kurulmuş

olan küçük müzelerde Olga Benario ile ilgili bulduğum tüm belge ve fotoğrafların kopyalarını aldım. Demokratik Almanya hükümetinin araştırmalarımda benimle işbirliği yapmasını sağlayan iki tercüman, Alexander Fischer ve Katharina Schneider'in yardımları benim için çok değerliydi. Onların yardımıyla yalnızca eldeki tüm belgeleri gözden geçirmekle kalmayıp, Olga gibi yirmili yıllarda KG'den ve yine onun gibi on yıl sonra hapishanelere ve toplama kamplarına sürüklenmiş olan ve hâlâ yaşayan tüm komünistlerle de görüşme olanağı buldum. Görüşmemiz sırasında kendisine, Olga'nın Komünist Gençlik'den yoldaşlarında büyük coşku uyandırabildiğinin gerçekten de doğru olup olmadığını sorduğumda Gabor Lewin'in gözlerindeki yaşları hiçbir zaman unutmayacağım. O anda içinde bulunduğum süklüm püklüm durumdan beni kurtaran Lewin'in aynı yaştaki karısı Herta oldu; gülümseyerek «Olga Gabor'un büyük tutkusuydu», dedi. Demokratik Almanya'nın önde gelen yazarlarından olan Ruth Werner'in sade evinde onun, ellili yılların sonunda Neukölln, Barnim sokağındaki hapishane, Lichtenburg ve Ravensbrück'den sağ kalanlardan derlediği ve kaydettiği açıklamaların kopyalarını çıkarma olanağı buldum. Yazar «Olga Benario» ile ilgili kitabında (Berlin-Demokratik Almanya, 1961) bu bilgilerin tümünü kullanmamıştı.

İtalyan-Alman kökenli bir Brezilyalı olan genç Dario Canales'in yardımından yararlanmasaydım Doğu Berlin'deki çalışmalarım çok daha yorucu olacaktı. Dario bana Olga Benario ve Otto Braun ile ilgili belgeleri arayıp bulmada ve ayırmada yardımcı oldu. Bana Batı Berlin'deki Moabit hapishanesini gösterdi ve zamanında angaje KG'den olan kayınvalidesi Elfriede Brüning ve arkadaşlarıyla bir araya gelmemi sağladı.

Bulduğum belgelerden başka Olga ile birlikte Nazi baskısı altında acı çekmiş kişilerle yaptığım görüşmeler de olağanüstü değerdeydi. Bunlar Olga'nın Brezilya'daki yaşamını kafamda canlandırmada yaıdımcı

oldu. Barnim sokağındaki kadınlar hapishanesinde, Lichtenburg toplama kampında ve Ravensbrück toplama kampında geçirdiği yıllar boyunca Olga dert ortaklarına Brezilya'da yaşadıklarını tüm ayrıntılarıyla anlatmıştı: Prestes'e tutkunluğunu, Brezilya gibi bir ülkenin insanı nasıl büyülediğini, ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanması karşısındaki düş kırıklığını, Rio hapishanesinde yoldaşlar arasındaki dayanışma karşısında duyduğu sevinci. Brezilya'da kaldığı dönemle ilgili araştırmalarımda o ana kadar çok az şey bulduğumdan Olga'nın Berlin'deki arkadaşlarını Rio de Janeiro'daki bu onyedi ayın her dakikasına ilişkin soru yağmuruna tuttum - ve bazı durumlarda gerçekten de ayrıntılı bilgiler aldım.

Berlin'de Milano'ya geçtim. Orada zamanımın çoğunu Brezilyalı işçi ve komünistlerin kayıtlarının büyük bölümünün bulunduğu ARCHIVIO STORICO DEL MOVIMENTO OPERAIO BRASILIANO'da geçirdim. Avrupa ve Brezilya'da yaptığım görüşme ve araştırmalar beni başka adreslere, bu arada da NATIONAL ARCHIVES ve Washington'daki ABD dışişleri bakanlığı arşivine yöneltti. Ben de Sao Paulo federal parlamentosundaki görevimden geçici olarak bağışlanmamdan yararlanarak Birleşik Devletler'deki araştırmalara başladım. Dışişleri Bakanlığındaki bir Anglo-Bahian devlet memuru olan Ralp Waddey'in yardımı ve NATIONAL ARCHIVES'in sağ ve dış politika konuları servisi şefi Richard Gould'un büyük sabrı sayesinde bir yığın göz kamaştırıcı belge taradım. Orada kahramanlarımın yaşamlarıyla ilgili sayısız gizli belgeden başka Brezilya'daki 1935 ayaklanmasının bastırılması konusunda da geniş malzeme buldum. Komünistlerin Alman önderi Arthur Ewert'in Brezilya polisinden gördüğü işkencelerle ilgili ayrıntılı raporlara Washington'da rastlamam da kaderin bir cilvesiydi. Komünist yönetim içindeki muhbirliklerin açık işaretlerini keşfettim ve 1935 ayaklanmasının ortaya çıkarılışıyla ilgili ayrıntıları buldum - bunlar Birleşik

Devletler ajanları tarafından yazılmıştı. Washington'da ülkemde bilinmeyen ve gizemli bir yoldan Birleşik Devletler'e ulaşmış olan Brezilya Komünist Partisi'nin gizli belgelerini (elli sente alınabiliyordu) şaşkınlık içinde keşfettim.

Brezilya'ya döndüğümde röportajlarımı sürdürdüm. Tarihleri ve olguları Luis Carlos Prestes ve dönemin diğer tanıklarının yardımıyla kontrol ettim ve bana yeni bilgiler verebilecek ya da en azından elimdeki olguların doğruluğunu kontrol etmede yardımcı olabilecek 1935'den başka sağ kalanları aramayı sürdürdüm. Bu öykünün iki kişisine, Tuba Schor ve Celestino Paraventi'ye rastlamamda biraz şansım yardım etti. Tuba'yı tümüyle rastlantı sonucu keşfettim, çünkü oğlu Nelson kızımın doğumunu yaptıran doktordu. Nelson benim Olga'nın yaşamı üzerine bir kitap yazdığımı öğrendiğinde benimle annesi arasında bağlantı sağladı. Buna karşılık Paraventi ise beni buldu. TV MANCHETE kanalında bir muhabirle hazırlanmakta olan kitapla ilgili yaptığım bir röportajdan sonra Paraventi eniştesi José Gregori'yi aramış. Gregori benim yasama kurulundaki parti arkadaşımdır ve o bana Olga'nın Sao Paulo'da bulunduğu dönemle ilgili Paraventi'nin verdiği değerli bilgileri aktarmıştır.

Bu arada daha önce bana resmî arşivlerdeki araştırmalarıyla yardım etmiş olan fotoğrafçı ve tarihçi Paulo César de Azevedo, Rio de Janeiro'da Dışişleri Bakanlığından Olga'nın sınırdışı edilişiyle ilgili evvelce gizli olan belgeleri incelemek için resmen izin istemiştir. Tam bir yıl bekledik ve tekrar tekrar dilekçe verdik, ancak Itamaraty bürokrasisinin kapılarını açmayı başaramadık. Aslında elimde profesör Ricardo Maranhao'dan aldığım, Brezilyalı diplomatların Gestapo ile ilişkisini açıkça ortaya koyan belgelerin kopyaları vardı. Ama ben bu konuyla ilgili her türlü yazışmanın bana resmen verilmesinin hakkım olduğuna inanıyordum. Ancak özel kalem müdürü Ramiro Saraiva Guerreiro'nun kişisel olarak ara-

ya girmesiyle istediğim belgeleri elde edebildim, ancak bunlar verilmeden önce sansür edilmişlerdi.

Itamaraty bürokratlarının katı tutumlarının tersine Yüksek Askerî Mahkeme bana her bakımdan yardımcı oldu ve arşivlerinde araştırma yapmamı sağladı. Yüksek Askerî Mahkeme başkanı albay Julio de Sá Bierrenbach Ulusal Güvenlik Mahkemesi'nin ilk davasının sonlanmasından beri arşivlerde kilit altında bulunan herşeyin hiçbir ayırım yapılmaksızın ortaya çıkarılmasını emretti. Bu kitabın Brezilya'da geçen bölümündeki en önemli çalışma arkadaşım Vladimir Sacchetta bir haftasını yetmiş cildi baştan başa incelemekle geçirdi. Bu sırada yüzlerce belge ve resim seçti. Daha başlangıçta Sacchetta babası Herminio Sacchetta'nın arşivini ve konumla ilgili kapsamlı belgelerini yardımıma sunmuştu.

Bu koca kâğıt yığınının içeriği beni başka bir yolculuğa zorladı, bu kez de Buenos Aires'e. VEJA gazetesinin muhabiri José Meirelles sayesinde Arjantin KP ve Komintern Arjantin şubesi eski başkanı Rodolfo Ghioldi ile tanışabildim. Ghioldi konuşmasını işkence durumuna getiren amfizemine karşın (ki bu nedenle birkaç ay sonra öldü) karısı Carmen'le birlikte beni beş saatlik bir röportaj için kabul etti. Görüşmenin sonuna doğru bana bir bavulda sakladığı gerçek bir hazine gösterdi: 1935'de Brezilya'da çekilmiş olan yayımlanmamış fotoğraflarla dolu bir zarf.

Başka yolculuklar yapmak için para ve zamanım olmadığından araştırmalarımı posta yoluyla sürdürmek zorunda kaldım. Tarihleri kontrol etmek ve yeni bilgi toplamak için dünyanın yarısıyla telefon görüşmeleri yaptım. Bu biçimde Moskova'daki işçi hareketi enstitüsünden Boris Koval'a, İsrail'deki Memorial Yad Vashem'e ve iki kez daha NATIONAL ARCNIVES'den Richard Gould'a başvurdum. Ülkenin birçok yeriyle yaptığım sayısız telefon görüşmelerinde tarih ve olguları kontrol ettim ya da yalnızca belirli bir konuşmanın tam metnini aradım. Tüm bunlar ül-

kenin çok çeşitli bölgelerinden angaje komünistlerin bana isimsiz olarak gönderdikleri belgelerle tamamlandı. Çalışmam gazete ilânları ve televizyon haberleri aracılığıyla bazılarının dikkatini çekmiş ve onlar da onurlu bir tutum göstererek beni aramışlardı. İlgileri yalnızca çalışmamı desteklemekle kalmadı, onlar bana bu sevgi ve hoşgörüsüzlük öyküsünü gerçeğe olabilecek en sadık biçimde yeniden kurma yolundaki adeta arkeolojik görevimde de yardımcı oldular.

Bu kitap Olga Benario'nun yaşamının ya da 1935 ayaklanmasının tarafımdan yapılmış bir uyarlamasından çok o zamanki olayların olabildiğince tam bir anlatısıdır. Her bir olay ayrıntılı bir araştırmadan geçmiştir. Kitabımda gerçeğe uymayan herhangi bir olay bulunabilecek olursa, bunun nedeni yalnızca o zamanki olayların karşıt yorumunu yapabilecek tanıklar bulamamış olmamdır. Araştırmalar tanık anlatımlarını dayanak aldığından bazı yanılgılar olabilecektir. Bir örnek: Elimde Ravensbrück toplama kampında Olga'nın kurşuna dizilişinde hazır bulunduğuna yemin eden bu kamptan sağ kurtulmuş birinin anlatımı var. Bundan böylesine emin olması bana onun gerçekten bir kurşuna dizilme olayına tanık olduğunu ve o kişiyi Olga sandığını düşündürdü. Oysa gerçek Olga'nın Ravensbrück'de kurşuna dizilmediğiydi. Başka bir örnek: Önde gelen bir Brezilyalı tarihçi bana Paul Gruber figürünün tümüyle kapitalist gizli servisleri yanıltmak isteyen Komintern'in bir uydurması olduğu konusunda güvence vermişti. Oysa yine olgular, belgeler ve tanıkların anlattıkları Gruber'in etten kemikten bir insan olmakla kalmayıp, 1935 ayaklanmasının bozguna uğramasında önemli bir rol •. nadığını ortaya koyabilmiştir. Beni belli bir olay karşıt yorumlarıyla karşı karşıya bırakan başka durumlar da oldu. Ancak ek araştırmalar doğrusunu bulmamı sağladı. İncelediğim pek çok kitapla kendimi tümüyle öykünün geçtiği dönemde hissedecek du-

ruma gelmiştim. Bu kitapta tamamlanması gereken birkaç bölüm hep belli olayların çevresel koşullarıyla ilgiliydi, ancak hiçbir zaman olayların kendileriyle değil. Ve bu noktalarda da tamamlama görgü tanıklarının anlattıklarına dayanılarak yapıldı.

Taslağımı baskıya vermeden önce üç olağanüstü yetenekli ve acımasız Brezilyalı gazeteciye incelettim - Luis Weis, Raimundo Rodrigues Pereira ve Ricardo Setti. Vladimir Sacchetta'nın dikkatli gözetimi de bana çok yardımcı oldu.

Tüm bu kişilerin değerli çalışma ve boş zamanlarını aldım - ve bunun için onlara teşekkür borçluyum, çünkü onların eleştiri, gözlem ve karşı çıkışlarından esinlenerek yanlışları düzeltmek üzere tekrar tekrar daktilo başına oturdum.

Bu kitapta okuduğunuz herşeyin tüm sorumluluğu bana ait olmakla birlikte, kitabın oluşmasını görüştüğüm kişilerin gönülden katkılarına borçluyum.

Teşekkürüm bu önsözde saydığım tüm kişilere, ayrıca Abelardo Blanco, Abel Cardoso Junior, Alberto Dines, Alexandre Lobao, Ali Ahmad, Ana Maria de Castro, Beatriz Sardenberg, Bernd Wünning, Birgit Koyne, Bruno Kiesler, Célia Valente, Christiane Barckhausen, Daphne F. Rodger, Dieter Koyne, Edith Heise, Edmond Petit, Eric Nepomuceno, Flavio Kothe, Gerhard Desombra, Giocondo Dias, Heitor Ferreira Lima, Herbert Rösser, Horst Brasch, Inês Etienne Romeu, Jamile Salomao, Jasmina Barckhausen, John W. F. Dulles, José Antonio Penteado Vignolli, José Carlos Bruni, José Eduardo de Faro Freire, José Sebastiao Witter, Karen Elsa Barbosa, Karl Burkert, Kerry Fraser, Leôncio Martins Rodrigues, Lothar Günther, Lutz Ellrodt, Manoel Moreira, Marco Aurélio Garcia, Marcia Madrigali, Maria Beatriz Paula Dias, Maria da Guia Santiago, Maria Vitoria Menezes Camargo, Marisa Teixeira Pinto, Marisa Zanatta, Martina John, Moacir Werneck de Castro, Nicolau Tuma, Pedro Alves de Brito, Peter Skomroch, Régis Barbosa, Régis

Fratti, Ricardo Gontijo, Ricardo Zarattini, Rita Magalhaes Marques, Roberto Braga, Roberta Drumond, Samuel Krakowski, Samuel Soares, Sérgio Michelli, Siegfried Köllner, Silvia Oliva Araujo, Silvio Tendler, Suely Campos Cardoso, Susana Camargo, Tibério Canuto, Vero Maria Tude de Suoza, Werner Bönecke ve Werner Thiele'yedir.

Sao Paulo, Ağustos 1985/Mayıs 1989

Fernando Morais

İ Ç İ N D E K İ L E R

Berlin, Almanya Nisan 1928 5
Buenos Aires, Arjantin Nisan 1928 11

B ö l ü m :

1. «Kızıl Kale»de 19
2. Frieda Behrendt Hapse Girer 30
3. «Umudun Şövalyesi» 39
4. New York'da Balayı 52
5. Tüm Dünyayı Dolaşarak Rio'ya 64
6. Komplo Kendi Sürecini İzler 73
7. Devrimin Eşiğinde 86
8. Casus 97
9. «Mister» Xanthaky Sahneye Çıkar 111
10. Miranda ve Ghioldi Konuşur 126
11. Olga «X» Kimdir? 136
12. Esrarengiz Bir İntihar 149
13. Olga Çevresindeki Esrar Perdesi Kalkıyor 168
14. «Zararlı Bir Yabancı» 188
15. «Kızıl Meydan»da Ayaklanma 203
16. Gestapo Zindanlarında 219
17. Gestapo'nun Elinden Kurtuluş 236
18. Naziler'in Kalesinde 250
19. Ravensbrück'de Kölelik 265
20. Ölüme Giden Yol 279
21. Sao Paulo, Brezilya Temmuz 1945 288

Sonuç (Epilog) 300
Kitap Hakkında 302

YAŞAM VE ANILAR-1

"Brezilya'lı yazar Fernando Morais, OLGA adlı belgesel romanında olağanüstü bir kadının, Olga Benario'nun hareketli yaşamını ve trajik ölümünü anlatıyor.
Olga 1920'li yıllarda işçi hareketinin kahramanlarındandı.
Otuzlu yıllarda ise "Olga Benario ve Luis Carlos Prestes Olayı" Berlin'den Moskova'ya Paris'ten Rio de Janerio'ya dek insanları derinden etkiledi.
Alışılmadık, etkileyici bir belgesel roman..."

